RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934. Andra kammaren. Nr 42.

Lördagen den 2 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes ett till kammaren inkommet sjukbetyg, så lydande:

Att riksdagsman Ejnar Jonsson, Mörbylånga, på grund av nervinflammation i vänster ben är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet från och med den 31 maj 1934 under minst 2 veckor framåt intygas.

Mörbylånga den 31 maj 1934.

Gustaf Nilson,
provinsialläkare.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 279, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om beskattning av realisationsvinst i samband med rekonstruktion av den s. k. Kreugerkoncernen, m. m.

§ 3.

Vidare föredrogs och remitterades till bankoutskottet herr *Lindmans m. fl.* på bordet liggande motion nr 651.

§ 4.

Härefter föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 59—61.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 54, i anledning av väckt motion om skattefrihet för arbetslös tilldelat kontant understöd blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. skärpning av utländska artisters skattskyldighet.

Till avgörande företogs bevillningsutskottets betänkande, nr 55, i anledning av väckt motion om viss skärpning av den utländska artister åvilande skattskyldigheten.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 53, hade herr *Mårtensson m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, att den i 4 § 2 mom. för utländsk artist stadgade bevillningsavgiften fastställdes att utgå med 20 procent av

Ang. skärpning av utländska artisters skattskyldighet. (Forts.)

den inkomst, som på grund av hans medverkan tillflöte honom, dock att minsta avgiften skulle utgöra 2 kronor per dag.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade emellertid avgivits av herr *Mårtensson*, som hemställt, att riksdagen ville, med anledning av ifrågavarande motion, besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning och framläggande av förslag om sådan ändring av förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, att utländska artister på ett effektivare sätt bleve beskattade för den inkomst, som förvärvades här i riket.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Mårtensson:** Herr talman! Jag betraktar inte det här föreliggande spörsmålet som någon större skattefråga, men jag har reserverat mig, därför att jag anser, att de grunder, enligt vilka artistskatten för närvarande utgår, innebära vissa orättvisor för de svenska yrkesutövarna, och särskilt då de svenska musikerna.

Utskottet har i sitt utlåtande påpekat ett fall, där en ogift yrkesutövare, bosatt här i Stockholm, redan vid en inkomst av 3,000 kronor får erlägga en högre skatt, än vad artistskatten uppgår till för en utländsk musiker i samma inkomstgrupp. Jag skall tillåta mig att utöka detta exempel med ytterligare några ifrån andra kommuner än Stockholm, ty det finns ju musiker även i andra städer än Stockholm. Det påtalades i en debatt här i kammaren för någon månad sedan, att det i en medelstor stad t. o. m. fanns en tjänsteman, som hade tagit till sin uppgift att förmedla platser för utländska musiker. Om vi ta ett exempel från en medelstor stad och utgå från att utdebiteringsprocenten är lika med 11 och inkomsten 4,000 kronor, får en ogift svensk musiker betala en skatt av 530 kronor. I detta belopp är då inräknat såväl stats-, landstings- som kommunalskatten. En utländsk musiker med samma inkomst behöver däremot endast erlägga en artistskatt av 400 kronor. Taga vi nästa inkomstgrupp, till exempel 3,000 kronor, visar det sig, att den svenske artisten får erlägga en sammanlagd skatt på 356 kronor, medan den utländske musikern slipper undan med endast 300 kronor. Om vi gå så långt ned som till en årsinkomst av 2,500 kronor, får den svenske musikern i denna inkomstgrupp erlägga en skatt på sammanlagt 267 kronor, medan den utländske musikern endast behöver betala en artistskatt på 250 kronor. Härtill kommer någonting, som man i detta sammanhang inte bör bortse ifrån, nämligen att en utländsk musiker ofta kan skaffa sig ganska stora extra inkomster genom privatlektioner och dylikt, och för dessa extra inkomster beskattas han i regel inte alls, därför att det är en okontrollerad inkomst, som den musikern har, medan motsvarande svenska yrkesutövare ju måste skatta för hela den inkomst, som han kan förvärva under året.

När denna fråga tidigare har varit föremål för behandling såväl inom bevillningsutskottet som inom riksdagen, har det gjorts vissa uttalanden, som tyda på, att den nuvarande artistskatten kanske ändå inte är så rättvist avvägd i förhållande till de skatter, som påläggas motsvarande svenska medborgare. Redan 1925 anförde utskottet i sitt utlåtande: »Från den sålunda angivna synpunkten och med hänsyn till den ökning, den allmänna inkomstbeskattningen undergått sedan år 1908, då skatteprocenten för artistskatten fastställdes, förefölle det icke osannolikt, att någon höjning av nämnda skatte-

Ang. skärpning av utländska artisters skattskyldighet. (Forts.)

procent kunde numera vara påkallad.» Utskottet förutsatte dock, att Kungl. Maj:t skulle taga initiativet till en ändring i gällande förordning. När frågan behandlades 1931, anförde utskottet i huvudsak samma synpunkter, och i det här föreliggande utlåtandet hänvisar utskottet till, vad som tidigare år skrivits. Utskottet anser sålunda, att det här föreligger en orättvisa i beskattningshänseende, men att det är Kungl. Maj:t som bör taga initiativet till en ändring.

När det emellertid nu har visat sig, att Kungl. Maj:t, trots den betydande ökningen av skattebördan, som har förekommit sedan år 1925 för de svenska skattebetalarna, ändå inte har tagit något initiativ för att åstadkomma en ändring i nu gällande grunder för artistskatten, anser jag, att riksdagen bör i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till en ändring av artistskatten. Detta är anledningen till att jag har reserverat mig mot det föreliggande utskottsutlåtandet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Lovén* och *Malmqvist*.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! I stort sett är det ju ingenting att invända mot de synpunkter, som reservanten har lagt på den föreliggande frågan.

Ur beskattningssynpunkt är det ju ett bagatellartat ärende, även om jag kan erkänna, att det utan tvivel i en del fall är på det sättet, att beskattningen verkar hårdare för de svenska yrkesutövarna och lindrigare för motsvarande utländska yrkesutövare, som ha att erlägga artistskatt. Man skulle nog också kunna säga, att man utan att därmed åstadkomma någon orättvisa skulle kunna tänka sig en justering av skatteskalan upp till exempelvis 15 procent i stället för av motionären föreslagna 20 procent.

Som bevillningsutskottet har anfört vid alla tidigare tillfällen, då detta ärende har förelegat, och som också anföres i dag finns det emellertid vissa andra skäl, som spela en avgörande roll vid ett bedömande av den föreliggande frågan. Detta ärende måste nämligen ses i samband med den beskattning, som i andra länder äger rum av motsvarande svenska yrkesutövare. Detta gör, att hela saken är en liten smula ömtålig. Det går inte an, att på detta område gå fram på det sättet, att vi genom åtgärder, som ur finansiell synpunkt spela föga eller ingen roll, för svenska medborgare i andra länder åstadkomma förhållanden, som ingen önskar få till stånd. Det är just på grund av de internationella förhållanden, som spela in i detta spörsmål, som bevillningsutskottet har ansett, att om det skall tagas ett initiativ till en förändring i nu gällande normer för artistskatten, så bör detta initiativ komma från Kungl. Maj:t, sedan Kungl. Maj:t skaffat sig närmare överblick över de internationella förhållandena.

Jag har ingenting emot att Kungl. Maj:t, såsom bevillningsutskottet har påpekat, söker att taga upp denna fråga till behandling, men jag liksom utskottet hävdar, att skall ett initiativ tagas på detta område, bör det vara Kungl. Maj:t och inte riksdagen, som gör det.

Med anförande av dessa synpunkter, herr talman, hemställer jag om bifall till vad utskottet föreslagit.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 8.

Ang. jordbrukets kreditkassor m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor, m. m.

I en till riksdagen den 1 februari 1934 avlåten proposition, nr 93, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 31 förordningen den 3 juli 1930 (nr 317) om jordbrukets kreditkassor;

2) besluta den ändring i gällande bestämmelser angående överlämnandet till Sveriges riksbank av svenska statens obligationer såsom pant för envar centralkassas för jordbrukskredit förbindelser, att nuvarande maximibeloppet för obligationerna höjdes från 500,000 till 750,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Stendahl, Lindgren, Ernfors, Leffler* och *Svedman,* vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Leffler:** Herr talman! Det nu föredragna utlåtandet, avser ju, såsom kammarens ledamöter behagade finna, att bereda jordbrukets kreditkassor utvidgad rätt till inlåning.

Av den utredning, som har förebragts inom utskottet, finner man, att Kungl. Maj:t så sent som i december 1933 har tillsatt en kommitté med uppdrag att utreda alla de frågor, som beröra jordbrukets kreditkassor. Av den förebragta utredningen framgår vidare, att praktiskt taget samtliga av de hörda myndigheterna ställa sig tveksamma till den föreslagna utvidgningen av inlåningsrätten, och man har i varje fall ansett, att man först bör avvakta resultatet av den pågående utredningen, innan man vidtar några förändringar på detta område, och detta i all synnerhet som något behov av ökad rätt till inlåning näppeligen förefinns för närvarande.

Om man sedan studerar utskottets utlåtande litet närmare och jämför det med reservationen, skall man finna det något egendomliga förhållandet, att utskottets utlåtande ställer sig betydligt mera oförmånligt till den ökade inlåningsrätten för dessa kassor, än vad reservanterna givit uttryck för. Det förefaller mig därför, som om utskottsmajoriteten hade handlat mera logiskt, om även den kommit till ett avslagsyrkande och låtit saken bero i avvaktan på resultatet av den utredning, som jag nyss nämnde.

Det har visat sig, att av centralkassorna är det endast en enda, som har nått upp till den nu gällande gränsen för sin inlåningsrätt. För denna kassa

Ang. jordbrukets kreditkassor m. m. (Forts.)

finns det ju emellertid andra möjligheter att tills vidare täcka behovet av ökad kredit. Man kan till exempel åstadkomma ökad inlåning från allmänheten, och man kan skaffa medel genom rediskontering i riksbanken. Vidare kan man även företaga upplåning hos jordbrukskreditkassan. När man har så många möjligheter att skaffa sig ökad kredit, behöver det därför i stort sett inte medföra några som helst svårigheter, om kammaren nu i likhet med vad reservanterna föreslagit ställer sig avvaktande och ser, till vilket resultat den nu pågående utredningen kan komma.

Det är dessa skäl, som förefalla mig ganska naturliga, som ha föranlett oss reservanter att yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Reservanterna säga, att det inte följer några olägenheter med att centralkassorna inte få ökad inlåningsrätt. För min del tycker jag dock, att det ligger i öppen dag, att om bara en enda kassa har nått maximum för sin inlåningsrätt och inte kan skaffa sig ökade kreditmöjligheter, så måste hela verksamheten stoppa upp. Det skulle nog därför medföra ganska stora olägenheter, om man skulle ordna det så, att man först skall avvakta en utredning, som man ju inte vet, när den kan bli färdig. Det är verkligen inte någonting att rekommendera.

Utskottets vice ordförande sade, att utskottets betänkande är mera oförmånligt än reservanternas. Ja, det kan ju vem som helst här i kammaren läsa sig till, vilket som är mest oförmånligt. Utskottet yrkar ju på, att centralkassorna i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag skola få utvidgad inlåningsrätt, under det att reservanterna yrka avslag på detta förslag.

Vidare sade utskottets vice ordförande, att det finns många andra möjligheter öppna för centralkassorna att skaffa sig de medel, som de behöva. Han pekade till exempel på att de kunde öka inlåningen från allmänheten o. s. v. Ja, men det är ju just detta som de inte få göra, när de ha nått maximum för sin inlåningsrätt.

Om bara en enda kassa har nått maximum för sin inlåningsrätt, betyder det, att det hela stoppar upp för den kassan, och detta har givetvis sina återverkningar på hela rörelsen. Den vägen är sannerligen inte att rekommendera.

Jag tycker, och det har också utskottet i dess helhet ansett, att när det endast gäller att i Kungl. Maj:ts hand lägga en möjlighet att till en viss grad öka inlåningsrätten för dessa kassor, så är väl ändå inte detta någon orimlig begäran. Det förtroendet kan man väl ändå ha för Kungl. Maj:t, vilken Kungl. Maj:t som än sitter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hilding:** Herr talman! Jag kan inskränka mig till att instämma med herr Paulsen. Även jag vill vitsorda, att såväl departementschefen som utskottet här ha iakttagit en ganska stor försiktighet. Utskottet säger således i sitt betänkande: »Utskottet förutsätter emellertid, att angivna fullmakt av Kungl. Maj:t utnyttjas med största varsamhet och endast i den utsträckning, som befinnes erforderlig med hänsyn till centralkassas behov av inlåningsmedel för sin fortsatta rörelse.»

Under sådana förhållanden anser jag, att andra kammaren i likhet med första kammaren lugnt kan godkänna, vad utskottet föreslagit.

Herr *Persson* i Trången instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Härpå föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlämnande till Svenska jordbrukskreditkassan av svenska statens obligationer till visst belopp jämte en i ämnet väckt motion; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang. fribiljetter å statens järnvägar för riksdagens ledamöter.

Vid nu skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av väckta motioner om beredande av stående fribiljetter å statens järnvägar åt riksdagens ledamöter lämnades ordet på begäran till

Herr **Lövgren**, som anförde: Herr talman! Jag är något överraskad över innehållet i bankoutskottets utlåtande.

Utskottet säger sig »dela motionärens uppfattning, att rätt till fria resor å statsjärnvägarna för riksdagens ledamöter skulle vara ägnad att öka deras kännedom om förhållandena i landets olika delar.» Om man har den uppfattningen och anser, att det är önskvärt att riksdagens ledamöter känna till olika delar av landet, förefaller det mig, som om det vore en ganska rimlig åtgärd att införa ett system med stående fribiljetter på statens järnvägar för riksdagens ledamöter. Åtgärden i fråga komme ju faktiskt inte att föra med sig några kostnader att tala om. Statens järnvägar expedierar sina tåg alla dagar i vanlig ordning, och om det skulle följa med en eller annan riksdagsman, så skulle detta sannolikt inte medföra några kännbara utgifter för statens järnvägar. För den enskilde riksdagsmannen däremot kan det vara av utomordentligt stort värde att bli i tillfälle att sätta sig in i förhållandena på den eller den orten. Vidare tror jag, att om vi hade ett sådant system med stående fribiljetter, skulle riksdagsmännen i viss utsträckning använda sin lediga tid, till exempel sin semester, för att att skaffa sig ökade kunskaper om olika trakter i vårt land och deras förhållanden. Jag kan således inte förstå det negativa resultat, till vilket utskottet har kommit.

Med anledning av bankoutskottets hänvisning till att det här rör sig om en grundlagsfråga, måste jag säga, att jag tycker, att man borde ha kunnat komma underfund med den saken vid en så pass tidig tidpunkt av riksdagen, att man hade kunnat återremittera motionen till kammaren, så att denna i sin ordning hade kunnat flytta över motionen till konstitutionsutskottet. Jag menar därför, att utskottet har saknat den goda viljan att göra något, även om man bestått sitt avslagsyrkande med en någorlunda sympatisk motivering.

Om herrarna se på bilagan på sid. 3 i utskottets utlåtande, finna ni, att parlamentsledamöterna i det stora flertalet andra länder ha rätt till fria resor under den tid, som riksdagen pågår och under tiden mellan riksdagarna, samt att de dessutom i regel äro mycket bättre betalda än de svenska parlamentsledamöterna.

Jag anser, att det inte kan vara något intresse att snåla på den här punkten, därför att detta motverkar faktiskt representanternas möjligheter att sätta sig in i de olika frågor, som de ha att handlägga.

Jag skall, herr talman, inte hålla något långt begravningstal över min motion, ty jag förstår, att det är hopplöst att komma till något resultat i år. Med den kända envishet, som jag är behäftad med, lovar jag dock att komma tillbaka nästa år och hoppas då att få motionen remitterad till rätt utskott redan från början, så att den kan få en ordentlig behandling. Frågan har varit under behandling, om jag minns rätt, sedan år 1874, och då tycker jag, att

Ang. fribiljetter å statens järnvägar för riksdagens ledamöter. (Forts.)
det hade varit rimligt, om man fått den löst år 1934. Om det emellertid inte går i år, så tycker jag, att det bör gå 1935, när riksdagen firar sitt jubileum.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Härefter föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av väckta motioner angående ändringar i förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor m. m.; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 12.

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande i fråga om ytterligare understöd från statens sida för fullbordande av järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 20 april 1934 avlåten proposition, nr 263, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag anhållit om riksdagens yttrande rörande en av Borås—Jönköpings järnvägsaktiebolag gjord framställning om ytterligare understöd från statens sida för fullbordande av järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping.

I anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade i två likalydande motioner väckta den ena, nr 363, inom första kammaren av herr *P. Bernhard Nilsson m. fl.* och den andra, nr 640, inom andra kammaren av herr *Petersson* i Lerbäcksbyn *m. fl.* föreslagits, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition ville uttala sig för att järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping skulle färdigställas samt besluta, att härför erforderliga medel skulle anvisas på sätt i propositionen angivits.

Utskottet, som i sin motivering, bland annat, uttalade, att utskottet vid den prövning, utskottet ägnat ärendet, hade kommit till den uppfattningen, att staten nu nödgades medverka till ifrågavarande banbygges slutförande och att hinder sålunda icke borde möta för att statens arbetslöshetskommission fortsatte ur dess synpunkt lämpliga arbeten å anläggningen, hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och de i ämnet väckta motionerna, i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla vad i utlåtandet blivit i ämnet anfört beträffande den riksdagen underställda frågan om fullbordande av järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Borell, Oscar Olsson, Bagge, Strindlund* och *Persson* i Falla, vilka — under uttalande, bland annat, såsom sin uppfattning, att ytterligare bidrag av statsmedel icke borde beviljas till banbygget samt att arbetslöshetskommissionens arbeten å banan borde avbrytas så snart som med hänsyn till förhållandena lämpligen kunde ske — förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å de i ämnet väckta motionerna, i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla vad i reservationen blivit i ämnet anfört beträffande den riksdagen underställda frågan om fullbordande av järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping.

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Ström:** Herr talman! Man behöver ju endast taga del av majoritetens i statsutskottet motivering för att förstå, att det här gäller att kasta goda pengar efter de dåliga.

På sid. 8 i utskottets utlåtande heter det: »Därest nu till bedömande förelåge frågan om banföretagets igångsättning, skulle någon statens ekonomiska medverkan härtill näppeligen kunna komma i fråga.» Detta betyder väl, att om utskottet nu hade fria händer att bedöma den föreliggande frågan ur ekonomiska synpunkter, konstaterar denna majoritet själv, att det inte vore möjligt att utverka något understöd från statens sida till den järnvägsanläggning, som det här är fråga om, och detta är någonting ganska naturligt, om man tar hänsyn till de möjligheter, som denna järnväg har.

Detta järnvägsbygge är ett av de mest typiska exempel, som man kan tänka sig på det sociala kvacksalveri, som man bedriver för att bekämpa arbetslösheten. Man drar sig i det fallet inte ens för att igångsätta arbeten, som inte ha någon som helst större, åtminstone ekonomisk, uppgift att fylla, medan däremot andra viktiga arbeten och viktiga behov i samhället få stå tillbaka. Jag är alldeles övertygad om att om man gick ut i våra bygder och undersökte de behov, som förefinnas, skulle sannerligen behovet av en järnväg mellan Ulricehamn—Jönköping komma ganska långt ned på skalan. Det finns massor av behov, som det är mera angeläget att fylla. Det finns till exempel behov av bostäder, kläder, föda och allt sådant, åtminstone bland de arbetslösa och fattigaste. Vore det inte skäl i att använda samhällets resurser för att söka tillfredsställa dessa behov framför till exempel behovet av en sådan järnväg som det här är fråga om.

För någon tid sedan behandlades här i riksdagen frågan om anslag till byggnadsverksamheten. Regeringen hade framlagt ett förslag om ett anslag på 10 miljoner kronor, vilket statsutskottet sedan hade prutat ned till 8 miljoner. Då hade man inte råd att gå med på att anslå 10 miljoner kronor för att förbättra den synnerligen låga bostadsstandard, som förefinnes på många ställen i landet, men i dag har man råd att uttala sig för att man skall fortsätta ett arbete, som det ur alla synpunkter inte kan anses vara någon anledning att fortsätta.

Ser man på de ekonomiska synpunkterna, måste man konstatera, att järnvägen i fråga går genom trakter, som inte äro så synnerligen rikt befolkade. För ett år sedan hade jag tillfälle att göra en resa genom dessa trakter för att undersöka nödhjälpsarbetarnas förhållanden där nere, och jag kunde då konstatera, att det var en mycket gles bebyggelse på de flesta av de platser, som järnvägen passerade. Det är således inte möjligt, även om man färdigställer järnvägen, att få den att bära driftkostnaderna. Även dessa måste samhället i fortsättningen betala, och det är så mycket mindre anledning att färdigställa järnvägen nu, som man vid sidan av densamma har gjort i ordning en präktig landsväg, där bil- och busstrafiken ombesörjer den lilla transport, som eventuellt finns. Således kan det inte, om man nu fullföljer järnvägsbygget, det vill säga rälslägger järnvägen i fråga, bli annat än ytterligare utgifter för det allmänna, ty detta företag kan troligtvis icke bära dessa utgifter. Det är alltså inte nog med den summa, som eventuellt erfordras för järnvägens färdigställande, utan man måste också räkna med de ekonomiska konsekvenserna av ett sådant färdigställande. Ty det är väl inte meningen att endast färdigställa järnvägen och sedan icke trafikera densamma. Och skulle man trafikera den, kommer det att fordras mycket betydande bidrag ifrån det allmänna för uppehållandet av denna drift. Sedan någon tid har gått, måste man säker-

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

ligen konstatera, att det inte kan få fortsätta på detta sätt, uppoffringarna skulle bli för stora.

Även ur arbetssynpunkt måste man säga sig, att man väl ändå inte vinner så synnerligen mycket med detta. Banbygget i fråga har ju varit ett utav de nödhjälpsarbeten, som väckt mycket stor uppmärksamhet i hela landet. Arbetsförhållandena ha varit mycket dåliga, och man har haft det besvärligt vid vissa tidpunkter. Företaget har helt enkelt varit ett mycket typiskt skolexempel på, huru arbetslöshetskommissionen fördyrar alla arbeten, som den får hand om. De beräkningar, som man från början uppgjorde, ha inte alls hållit streck, utan man har så småningom måst göra nya beräkningar, som i sin tur sedermera måst höjas undan för undan. Men ändå ha arbetsförhållandena på platsen varit mycket bedrövliga.

Vid en undersökning, som vi företogo för ett år sedan, visade det sig, att det fanns arbetslag, som hade tjänat 22 öre i timmen. Den vecka vi voro ute och gjorde undersökningar, hade man företagit en preliminär uppmätning av ackordsarbetena och schaktmästaren meddelade, att enligt denna skulle förtjänsten uppgå till 11 öre i timmen. Man sysselsatte nämligen här folk, som inte voro vana vid att utföra sådana arbeten. Mest var det textilarbetare o. d., som man hade placerat därute, och resultatet härav måste ju bli, att det uppstod en fördyring av alla arbeten. Även ur den synpunkten måste man således utdöma detta arbetsprojekt.

Om man sammanfattar allt detta, måste man konstatera, att ur ekonomiska synpunkter måste företaget utdömas, ur arbetssynpunkt likaså. Det finns betydligt viktigare angelägenheter för staten att satsa pengar på än ett sådant företag. Det råder till exempel en upprörande bostadsbrist både i landsorten och städerna, i synnerhet är det dåligt ställt med bostädernas kvalitet. Vore det inte angelägnare för det allmänna att biträda med lösningen av en sådan fråga, än att kasta bort ytterligare miljoner på ett företag, beträffande vilket till och med utskottsmajoriteten i sin motivering måste konstatera, att det är att kasta goda pengar efter de dåliga. Något sådant har aldrig betraktats som god ekonomi. Och ur den synpunkten liksom ur åtskilliga andra, ber jag för min del att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den därvid fogade reservationen.

Herr **Strindlund:** Herr talman! Frågan om ytterligare understöd från statens sida för fullbordandet av järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping, är ett ganska diskutabelt projekt — härom kunna vi väl alla vara ense. De motiv, som kunna tala *för* ytterligare anslag härvidlag, äro ju — för att kortast klargöra läget — dels vissa billighetsskäl och dels även vissa anständighetsskäl. *Emot* saken tala de rent ekonomiska synpunkterna. Så ligger väl egentligen den sak till, som vi ha att diskutera. Men att nu dra upp en större debatt om denna fråga, som för alla torde vara känd och i vilken det går ganska lätt att skaffa sig en ståndpunkt, anser jag, med hänsyn till dagens späckade föredragningslista, inte vara skäligt.

För egen del anser jag, att de ekonomiska skälen som tala emot ytterligare anslag, äro övervägande, och därför har jag varit med om att vid utlåtandet foga en reservation, vari vi yrka avslag på utskottets hemställan, vilket yrkande sammanfaller med Kungl. Maj:ts proposition.

Herr talman! Jag ber kort och gott att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall försöka att i denna fråga uppträda på samma sätt som herr Strindlund, det vill säga inte för min del rulla upp någon större debatt. Jag måste dock till herr Ström säga

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

endast det, att det ju var synd, med den uppfattning han i dag har, att han inte hade något större inflytande i Göteborgs stadsfullmäktige den gång, man där låg i för att detta arbete verkligen skulle komma till stånd. Detta om detta.

Beträffande själva saken ansågo vi i statsutskottet, att den var av sådan natur, att det vore bäst att på ort och ställe övertyga sig om, hur det hela låg till. Därför reste en hel del av utskottets ledamöter omkring därnere och tog reda på allt vi kunde hinna med under en dags förlopp. Vi kommo till den uppfattningen, att det skulle vara staten ovärdigt att nu lämna företaget å sido, i synnerhet som vi genom uppvaktningar från ortsbefolkningen fingo klart för oss att de hyste ett sådant intresse för saken, att exempelvis i en liten kommun skattekronan, bara på grund av de förbindelser vederbörande kommun hade iklätt sig gentemot detta järnvägsföretag, hade stegrats med 3:20 — ja, i en annan liten kommun var det ännu värre. Detta gav oss anledning fråga, vilketdera kommunerna helst ville, om de skulle ha att välja emellan att få tillbaka sina gjorda kapitalutlägg — alltså bli av med de skulder de ådragit sig för detta ändamål — eller att få järnvägen till stånd. Härtill svarade man samfällt på alla håll: Det är järnvägen vi vilja ha. Vi skola gärna dras med de utgifter vi åsamkat oss på grund av att vi tecknat aktier i detta företag och understött det.

Utskottsmajoriteten har ju i ganska stor utsträckning tagit fasta på det alternativ, som framlagts av Kungl. järnvägsstyrelsen, nämligen förslaget om en utredning, som skulle avse att klarlägga, hur det skulle ställa sig i framtiden beträffande detta järnvägsföretag. Även om man kan säga, att det inte är så säkert — vilket jag för min del vågar göra gällande — att det skulle visa sig förmånligare att koppla in denna bana i statens järnvägsnät, så bör i alla fall den sidan av saken tagas upp till en utförlig och klarläggande utredning. I det stycke av utlåtandet, som talar härom, har det emellertid råkat bli en liten felaktighet beträffande uttryckssättet. I det sista stora stycket av utskottets motivering finns en sats, som börjar: »I sistnämnda hänseende finner utskottet förtjänt av övervägande, huruvida ej den nya banan Ulricehamn—Jönköping bör övertagas» etc. I denna mening bör det i stället heta: »— — — huruvida ej banan Borås—Jönköping bör övertagas och trafikeras av statens järnvägar», alldenstund det i stort sett är samma ägare till företaget. Det är ju naturligt, att om det skall ske en utveckling åt det hållet att staten skall övertaga banan, bör det vara fråga om hela järnvägen och inte bara om sträckan mellan Ulricehamn och Jönköping.

Med yrkande om rättelse av den felaktighet jag här påpekat ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Leffler*, *Ryberg*, *Gustafson* i Kasenberg, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Hansson* i Trollhättan, *Olsson* i Mellerud, *Niklasson*, *Johanson* i Huskvarna, *Johnsson* i Norrahammar, *Malmqvist* och *Andersson* i Leabo.

Herr **Fast:** Herr talman, mina herrar! Jag har såväl i tal som i skrift bekämpat Ulricehamnsbanan, men då jag i det läge, som frågan nu ligger, ändå kommer att ansluta mig till utskottets hemställan, har jag begärt ordet för att säga vad anledningen till detta ändrade ståndpunktstagande kan vara. Jag har, som jag nämnde, tidigare tillkänngivit, att jag ansåg det olämpligt och orimligt att staten via arbetslöshetskommissionen skulle engageras i detta företag. Nu ha vi emellertid järnvägsbanken där och staten är engagerad i företaget och har genom sitt engagemang även föranlett de fattiga kommu-

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

nerna i orten att engagera sig i företaget. De missgrepp, som gjorts, kunna icke repareras därmed, att man nu låter bli att lämna ytterligare medel till företaget. Det är visserligen sant att kommunernas insatser äro förlorade, hur man än ordnar saken. Detta faktum skola vi utan tvekan göra klart för oss. Skulle emellertid icke blott kommunernas pengar gå förlorade utan även de fördelar utebliva, som kommunerna räknat med att järnvägen skulle föra med sig, bleve det ganska bekymmersamt och betänkligt.

Statsutskottets ordförande har här redogjort för dessa kommuners ekonomiska läge. Järnvägsbanken ligger nu, som sagt, där och kan icke på något sätt utnyttjas till något förnuftigt ändamål. Den kan t. ex. icke skäras ned till en väganläggning. En sådan är för övrigt ej behövlig för orten, då det redan finnes där en väg av utmärkt beskaffenhet. Med hänsyn härtill har jag ansett det vara bäst att göra järnvägen färdig. Man får ju hoppas att förlusterna i framtiden med hänsyn till driften icke skola bliva alltför stora.

Jag känner orten ganska väl och vill därför passa på att säga, att jag tror, att den enda förutsättningen för att kommunerna skola få den nytta av detta järnvägsföretag, som man räknat med, är, att företaget icke kommer att skötas i konkurrens med statens järnvägar. Ifrågavarande järnväg bör ingå som ett led i statens järnvägars trafikleder. Då finnes det kanske förutsättningar för att man åtminstone icke under de närmaste åren kommer att diskutera järnvägens nedläggande, något som eljest enligt min mening obestridligen torde komma att bliva fallet.

Det är således, herr talman, av tvångsskäl, som jag anser mig böra ansluta mig till utskottets hemställan.

Herr **Severin:** Herr talman! Jag kan icke finna att den omständigheten, att man redan på järnvägen i fråga nedlagt så många miljoner kronor, utgör ett skäl för att där nedlägga ytterligare några miljoner — enligt beräkning ungefär tre miljoner kronor ytterligare. Detta skulle kunna vara motiverat, därest detta ytterligare utlägg kunde sägas vara en investering, varigenom även de förut nedlagda pengarna i någon mån skulle kunna bliva räntabla. Nu måste de pengar, som redan äro nedlagda i Ulricehamnsbanan, såsom det säges i den kungl. propositionen, betraktas såsom förlorade. Om man lägger ned aldrig så många miljoner kronor till, kan man icke få igen ett enda öre av vad som där är nedlagt eller påräkna ett enda öres avkastning. Det enda resultat, som kan nås med en ytterligare investering, är att det utöver de 6 à 7 miljoner kronor, som redan äro bortkastade, kastas bort ytterligare c:a 3 miljoner kronor, vilka icke kunna beräknas bliva på något sätt räntabla. Detta måste bliva resultatet.

Nu säger man, att järnvägsbanken ligger där, och att man gjort så mycket för företaget, att det skulle vara staten ovärdigt att icke göra arbetet färdigt. Jag medgiver, att det kan vara ägnat att kanske draga en smula löje över statens järnvägsbyggande, därest man nu skulle avbryta arbetet. Men det inträffar ju ibland också att man, sedan man byggt en järnväg helt och hållet färdig och börjat trafikera densamma, nedlägger trafiken. Så skedde med järnvägen Åmål—Årjäng, där man började trafiken år 1928 men nedlade densamma år 1932 efter att ha trafikerat den i fyra år. De ansträngningar, som man nu gör hos staten och riksgäldskontoret, i syfte att förmå vederbörande att medverka till att åter sätta driften i gång på denna järnvägslinje, som ju är helt och hållet färdig, ha hittills vari fåfänga. Det pågår visserligen någon ringa drift vid järnvägen i fråga. Bergslagsbanan arrenderar densamma och någon dag i veckan kör man in med ett godståg, men all annan trafik vid järnvägen är inställd. Denna järnväg byggdes alltså färdig och en massa

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)
människor lockades att sluta sina anställningar vid andra järnvägar för att få arbete vid järnvägen Åmål—Årjäng. Staten hade investerat mycket kapital i järnvägen och man räknade då med, att staten därigenom iklätt sig moralisk skyldighet att uppehålla driften vid denna järnväg. Efter fyra år ansåg sig emellertid staten icke ha denna skyldighet, och den anställda personalen avskedades. Man måste väl dock, när det gäller ett sådant företag, säga, att det hade varit åtskilligt lyckligare, om arbetet med järnvägen Åmål—Årjäng hade avbrutits redan under pågående byggnad, så att järnvägen således aldrig någonsin färdigställts och trafiken på densamma aldrig börjat. Man behöver måhända icke befara ett liknande resultat i alldeles samma utsträckning beträffande Ulricehamnsbanan, därest statens järnvägar omedelbart omhändertager denna linje. Staten kan naturligtvis på ett eller annat sätt täcka de förluster, som kunna uppkomma på driften. Om järnvägen skall drivas såsom enskilt företag är det däremot tämligen säkert, att ett nytt Åmål—Årjäng skulle uppkomma efter fyra—fem år. Då skulle driften på denna bana icke kunna upprätthållas med mindre man ville nedlägga ytterligare miljoner kronor i järnvägsföretaget. Då det i fallet Åmål—Årjäng icke ansågs staten ovärdigt att låta företaget läggas ned, skulle man även i detta fall säkerligen bli nödsakad att lägga ned järnvägsföretaget och avskeda de anställda.

Det är icke endast järnvägen Åmål—Årjäng, som nedlagts, sedan den blivit färdig. Det finnes flera exempel härpå. Då åtskilliga av de enskilda järnvägarna endast med yttersta nöd kunna hållas gående, när flera delar av statsbanenätet gå med ständiga förluster, när landsvägsnätet oupphörligen utvecklas och motortrafiken blir allt konkurrensdugligare gentemot järnvägen, när man kan räkna med att järnvägarna, såsom en av anhängarna av Ulricehamnsbanans färdigställande yttrade, i dag befinner sig i samma ställning gentemot motortrafiken, som de gamla hästskjutsarna gentemot järnvägarna på den tiden, då dessa infördes, är det väl i en sådan tid av svårigheter för järnvägarna försvarligt att nedlägga ytterligare miljoner i denna järnväg, då man samtidigt just på denna plats ytterligare utvecklar vägnätet och således igångsätter en konkurrens från motortrafiken, avsedd att omöjliggöra för järnvägen att på något sätt förränta de nedlagda medlen? Om detta, som statsutskottets ärade ordförande sade, kan anses vara staten värdigt, så anser jag i varje fall, att det icke är ekonomiskt välbetänkt av staten att handla så. Med hänsyn härtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Möller:** Herr talman! Det framgår såväl av utskottets utlåtande som av propositionen att undertecknad icke ansett sig kunna tillstyrka de anslag, som krävas för att banan Ulricehamn—Jönköping skall kunna färdigställas. Jag skall bara i korthet be att få motivera detta ståndpunktstagande.

Kammaren har i dag, när det gäller denna fråga, att välja mellan vanliga affärsmässiga synpunkter och sentimentala synpunkter.

Ur ekonomisk synpunkt kan det knappast anföras några vägande motiv för banan i fråga. Jag skall nu icke resonera om huru många miljoner, som det här gäller, och om huru många miljoner, som redan äro nedlagda i detta företag. Varje ny krona som nedlägges där måste ur kapitalsynpunkt i varje fall betraktas såsom förlorad. Jag tror icke, att man för framtiden skall kunna räkna med någon slags förräntning av det här nedlagda kapitalet.

Vad sedan själva trafikbehovet beträffar fäster jag uppmärksamheten på

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

att banan icke går genom bebyggda trakter. I själva verket förhåller det sig så att banan endast på två ställen går genom byar, vilkas befolkning så att säga har järnvägsstationen inpå sig. Befolkningen i övriga orter få gå eller på annat sätt transporteras ganska långa vägar för att komma från resp. boningsorter till järnvägsstationen. Bottnaryd och Strängsered äro egentligen de enda något så när befolkade orter, som järnvägslinjen berör. Det är alldeles uppenbart att denna bana aldrig hade kommit till stånd, om man icke för dess utförande hade haft möjlighet att anvisa arbetslöshetsmedel, på vilka man icke förväntade någon förräntning. Hade man från begynnelsen haft klart för sig, att det skulle komma att ställas förräntningsanspråk på någon större del av det nedlagda kapitalet, hade banan säkerligen, som sagt, aldrig kommit att byggas. Under själva byggnadstiden har emellertid särskilt busstrafikens utveckling gått med mycket raska steg. Jag betraktar det som tämligen uteslutet, att de människor, som bo i de trakter där järnvägen går fram, komma att begagna sig av järnvägen, om de skola till Jönköping eller Ulricehamn. Bussarna stryka förbi deras hus och de kunna ta bussen på landsvägen bredvid, under det att de ha ganska långt ned till järnvägsstationerna. Någon nämnvärd persontrafik torde knappast vara att vänta, annat än den, som från andra orter än Jönköping söker sig till Ulricehamn, Borås eller Göteborg. Vad resandetrafiken på Göteborg beträffar torde banans konkurrenskraft sägas vara ringa på grund av elektrifieringen av linjen Jönköping—Göteborg över Falköping. Härigenom har nämligen åstadkommits en så snabb befordran att jag knappast kan tänka mig att Ulricehamnsjärnvägen ur den synpunkten kommer att kunna konkurrera. Vad en eventuell godstrafik beträffar är det nästan omöjligt att säga något därom. Järnvägen går ju genom skogstrakter och kan möjligen uppamma småindustri kring banan. Det kan naturligtvis icke bestridas, att man därigenom kan få litet grand godstrafik.

När jag på sin tid fick framställningen rörande denna järnväg, var min första impuls att helt enkelt avvisa förslaget. Innan beslut skulle fattas, reste jag emellertid ned för att se, om det fanns någon möjlighet att göra något annat än en järnväg av denna anläggning. Man skulle ju möjligen kunna tänka sig en landsväg med enkelriktad trafik eller något sådant. Jag reste därför ner och fick se denna enorma banvall, som på vissa ställen är 30 meter hög, d. v. s. man befinner sig långt över trädtopparna, då man är uppe på banvallen. Detta var obestridligen en av anledningarna till att banan blev så vanvettigt dyr i anläggningen. När jag hade sett detta, sade jag mig, att banvallen icke kunde användas till annat än en järnväg. Banvallen är för smal för att kunna användas till landsväg med enkelriktad trafik. Möjligen skulle den kunna göras till en cykelstig. I så fall skulle den med sina sex mil kosta omkring 7 à 8 miljoner kronor. Även om man skulle göra den till en cykelstig torde ytterligare några hundra tusen kronor behöva nedläggas där för att få vallen jämnad, så att cyklarna kunde komma fram.

Emellertid kan jag icke neka till, att jag blev tveksammare, sedan jag hade sett banvallen, än jag var förut. När saken låg till på detta sätt, var det icke möjligt för Kungl. Maj:t att utan vidare avslå framställningen om banans färdigställande. Jag ansåg, att det var nödvändigt att på denna punkt höra riksdagen. Jag kan ju säga, att jag icke tar ett nederlag för propositionen så hårt, men jag måste erkänna, att detta företag tillhör de tokigaste företag, som kommit till i vårt land, och det vill kanske icke säga så litet. Å andra sidan är det uppenbart att vissa avslutningsarbeten måste komma till stånd. Det kan ju icke få se ut, som det nu gör i Jönköping och Ulricehamn. Åtminstone några arbeten måste utföras men allt detta är dock av sådan art, att

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)
det kan utföras, om man så vill, genom arbetslöshetskommissionens försorg. Skulle kammaren besluta att banan icke bör byggas, kan det kanske vara skäl att uppsätta en minnestavla över detta ståtliga avslutningsmonument i svensk järnvägsbyggnadspolitik.

Herr **Weijne:** Herr talman! Jag skulle i sak kunna gå med på mycket av vad herr statsrådet Möller har sagt, men det är ju icke vanligt, att man instämmer med ett statsråd. Jag skulle också i mångt och mycket kunna instämma med herr Severin, om man nämligen skall lägga enbart ekonomiska synpunkter på den fråga, som här föreligger.

När jag för min del, herr talman, kommer att rösta för att banan skall färdigställas, lägger jag icke väsentligen ekonomiska synpunkter på saken. För mig är det de psykologiska skälen, som varit avgörande. Jag skulle verkligen vilja inbjuda de herrar, som här komma att rösta emot förslaget, att resa ned till befolkningen där nere. De skulle ju kunna t. ex. besöka Strängsereds kommun, som med en befolkning av några hundra invånare tecknat 75,000 kronor eller en annan kommun, som tecknat 35,000 kronor och säga till dem, att det icke lönar sig att fortsätta med den här historien. Dessa kommuner ha ju offrat betydande summor, och de anse, att statsmakterna ha garanterat järnvägens färdigställande. Man kan visserligen säga, att riksdagen stått utanför saken, men å andra sidan skall ingen kunna bestrida, att man från kommunernas sida hela tiden haft den uppfattningen att statsmakterna stått som garanter för att en järnväg skulle komma till stånd. För mig ställde sig valet så här. Antingen skall järnvägen färdigställas eller också skola kommunerna erhålla ersättning för det kapital, som de offrat till ingen nytta. De ha ju bara fått sin hembygd förstörd ur natursynpunkt. Jag är för min del icke riktigt säker på vilket som blir det billigaste, att bygga järnvägen färdig eller att ersätta kommunerna och sedan vidtaga de avslutningsarbeten, som herr statsrådet Möller talade om. Det kan hända att kostnaderna i det ena och andra fallet komma att väga tämligen jämnt.

Man har här talat om att det nedlagda kapitalet icke skulle komma att förränta sig. Men därvidlag blir det ingen skillnad vilken av dessa vägar, man än kommer att välja. Jag är för min del icke heller så fruktansvärt rädd för att det nedlagda kapitalet icke skall komma att förränta sig. Icke minst under de sista tio åren har man offrat miljoner och åter miljoner på vägbyggnader, som icke äro räntebärande ur vanliga synpunkter. Vägarna äro ju också kommunikationsleder och jag tycker icke, att det är så särskilt upprörande, om man offrar miljoner kronor för en järnväg, på vars anläggningskapital man icke får någon ränta, när man ändå kan hysa det hoppet att driftskostnaderna skola kunna täckas av inkomsterna. En järnväg är ju i alla fall ett betydelsefullt kommunikationsmedel.

Från dessa synpunkter, herr talman, har jag kommit till den uppfattningen att denna järnväg bör färdigställas. Att jag intar denna ståndpunkt beror icke på att jag själv råkar vara bosatt ej så långt från järnvägens ena ändpunkt. Jag skulle ha precis samma uppfattning var järnvägen än vore belägen i landet.

Jag vågar hysa den förhoppningen att driftskostnaderna en gång skola täckas av inkomsterna, och jag anser, att situationen är en annan, när man har fått ett bygge halvfärdigt, än när man har att pröva saken från första början.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Weijne förenade sig herr *Osberg*.

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

Herr **Andersson** i Leabo: Herr talman! När jag lyssnade till herr statsrådet Möllers yttrande om järnvägens sträckning, blev jag litet förvånad. Han talade nämligen om att den endast berört två byar och att ortsbefolkningen skulle ha mycket långt till järnvägsstationerna. Han talade om hur bekvämt det i stället var att resa med bussarna, som gå fram på landsvägen Jönköping —Ulricehamn. Mellan Borås och Alvesta järnväg och Falköping är det, om jag icke missminner mig, omkring åtta mil, och genom detta område går såväl järnvägen som landsvägen. Det är väl långt för många av ortsbefolkningen att komma fram även till busstrafiklederna, och det är kanske icke alltid så lockande att taga bussarna även om bussturerna äro många. Detta argument att det är långt till järnvägsstationerna är därför icke något skäl, som kan anföras för att järnvägen icke skulle vara till den största nytta. Det är klart att en järnväg går tämligen rakt och att samhällena många gånger komma att ligga vid sidan av densamma. En bana kan ju icke gå i krokvägar från det ena samhället till det andra.

Vidare framhölls, att persontrafiken i huvudsak torde hålla sig till bussarna, men även om detta är sant i viss utsträckning, så är väl ändå godstrafiken av större betydelse för ortsbefolkningen, och för övrigt måste även genomgångstrafiken från Jönköping m. fl. städer mot Göteborg givetvis ha sin betydelse för denna järnväg med dess betydligt kortare sträckning och på grund därav billigare transportkostnader.

Om man till sist skulle tänka sig, att järnvägsbygget icke skulle fullföljas, så är det ju alldeles riktigt, att detta bygge skulle stå som ett monument över en viss rätt betydande misshushållning med statens medel, men jag tror, att det skulle bli ett mera skrämmande monument, om järnvägen icke fullbordades än om den bleve fullbordad.

Varför jag begärde ordet var egentligen för att komma med några repliker mot herr Severin. Han framhöll ju, att därför att man nedlagt så många miljoner på detta företag, funnes det ingen anledning att nedlägga ännu flera miljoner på detsamma. Det har väl heller ingen velat påstå, att den omständigheten att det redan nedlagts mycket pengar på företaget skulle vara ett huvudargument för att järnvägen bör fullbordas, utan frågan är ju, om järnvägen skall bli till nytta för den ortsbefolkning, som finnes där. Det är detta man skall ta hänsyn till, och tidigare har man också tagit största hänsyn till detta förhållande, då det gällt järnvägsbyggen.

Herr Severin drog vidare upp en parallell mellan Ulricehamnsbanan och järnvägen Åmål—Årjäng. Det är en dålig jämförelse. Årjäng är ändpunkten för järnvägen Åmål—Årjäng, och Jönköping är ändpunkt för Ulricehamnsbanan, men det är väl en betydande skillnad mellan Årjäng och Jönköping. Man kan för övrigt också tillägga, att Huskvarna och den större delen av det småländska höglandet genom denna trafikled finge en betydligt snabbare och därigenom billigare förbindelse med Göteborg. Det är icke så litet gods, särskilt trävaror, som transporteras från Småland ut till världsmarknaden. Blir nu denna transport underlättad, så kommer detta att bli av stor betydelse. Herr Severins resonemang går tydligen ut på att järnvägarna äro till för sin egen skull, men vi andra ha den uppfattningen, att de äro till för folkets skull, och då blir också resonemanget annorlunda än det som herr Severin kom med.

Till sist skall jag be att få säga ett par ord till herr Ström, därför att han nu återigen kom med dessa flera gånger meddelade uppgifterna om att denna järnväg så att säga skulle vara till bara för att bereda arbete åt arbetslösa, vilka ändå skulle förtjäna så dåligt, att deras inkomster kunde gå ned till 11 öre i timmen. Herr Ström syftade därvid på arbetslösa textilarbetare, som icke kunnat komma upp till högre inkomst. Jag skulle vilja fråga herr Ström,

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

om han tror, att textilarbetarna skulle kunna förtjäna mera, om de sattes in i något annat grovarbete, i fall de inte ha större arbetskapacitet än vissa arbetare lagt i dagen vid Ulricehamnsjärnvägen. Om de t. ex. skulle kunna komma in i herr Ströms fack — han har ju varit byggnadssnickare — så tror jag verkligen inte, att dessa i det facket okunniga textilarbetarna skulle komma upp till större inkomster där heller med den arbetskapacitet, som de nedlagt vid Ulricehamnsbanan. Om det är sant, att de inte förtjäna mer än 11 öre i timmen, så ha de också visat en mycket dålig arbetskapacitet, och då torde som sagt samma dåliga resultat bli följden av deras arbete, på vilket område de än sättas in. Den omständigheten, att arbetarna haft dåliga arbetsförtjänster därför att de arbetat dåligt, varigenom också järnvägsbygget blivit för dyrt, kan knappast vara någon anledning, varför denna järnväg icke skulle fullbordas, och ortsbefolkningen, som på grund av statens tidigare inställning till denna järnvägsfråga offrat så stora summor, summor som den sannerligen icke haft råd att kasta i sjön, nu skulle finna, att deras uppoffringar varit till ingen nytta.

Jag kan inte se denna sak från annan synpunkt, ty jag känner till hur det är att bo långt borta från järnvägar och goda kommunikationer. Det är just med hänsyn till denna fattiga ortsbefolkning, som jag vill, att denna järnväg skall fullbordas, även om den icke är någon lysande affär för staten.

Det har tidigare framhållits såsom skäl för att nedlägga järnvägen, att den drar trafik från andra järnvägar, huvudsakligen statens järnvägar. Ja, det är sant, men det är ju alltid så, att då en ny järnväg kommer till, så måste den väl i all rimlighets namn draga trafik från andra järnvägar, ty motsatsen skulle ju förutsätta, att det inte bleve någon nämnvärd trafik på den nya järnvägen. Detta är således icke något skäl att icke fullborda järnvägen. Just därför att förbindelsen mellan den stora exporthamnen Göteborg å ena sidan och Jönköping, Huskvarna m. fl. städer samt en stor del av det småländska höglandet å den andra, blir så betydligt förkortad, måste Ulricehamnsbanan ovillkorligen ha en betydelse för denna befolkning, som man icke bör bortse ifrån, även om det är klart för alla, att järnvägen inte kan bli någon god affär för staten. Men skola vi nödvändigt kräva, att detta företag skall bli en god affär för staten, då finnes det säkerligen många andra statsengagemang, där man borde nedskära kostnaderna eller inställa arbetena, och därför kan man inte gärna tillämpa strängare principer här än i andra fall.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Gustafsson* i Lekåsa instämde häruti.

Herr **Petersson** i Lerbäcksbyn: Herr talman! Tillsammans med åtskilliga av mina medmotionärer instämde jag vid debattens början i det anförande, som hölls av herr Anderson i Råstock, och jag gjorde det i uppriktig förhoppning om att debatten skulle på det sättet kunna väsentligen begränsas. Då jag nu måste bryta min ursprungliga avsikt att icke taga till orda, så är anledningen därtill nämast det anförande, som nyss hölls av herr Severin.

Det var särskilt den jämförelse, som han gjorde med järnvägen Åmål—Arjäng, som föranledde mig att begära ordet. I likhet med herr Andersson i Leabo måste jag finna den jämförelsen föga rättvisande. Fullbordandet av bansträckan Ulricehamn—Jönköping kommer nämligen att med varandra direkt förbinda två var för sig så betydande städer som Borås och Jönköping, och jag tycker därför inte att det är alldeles riktigt att göra den jämförelse, som herr Severin gjorde. Alla de övriga, alltså redan färdiga, från Borås utgående järnvägarna, äro fullt bäriga, och detta utgör ett av skälen, varför man i bygden icke ser fullt så mörkt på denna järnväg som herr Severin och andra

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

göra. Genom fullbordandet av denna sträcka öppnas också en länge åtrådd, genare och bekvämare förbindelse för stora delar av Västergötland med norra Småland och Östergötland. Om också icke direkt så i varje fall medelbart, genom näringslivets utveckling och bygdens ekonomiska lyftning, bör det allmänna ha utsikt att erhålla en god avkastning av de medel, som det här är fråga om att ytterligare anvisa.

Det finnes nämligen, herr talman, en väsentlig och bestående skillnad mellan järnvägar å ena sidan samt bussar och lastbilar å den andra, hur moderna dessa senare än äro och hur förträffliga de i många fall kunna vara som fortskaffningsmedel. Dessa kommunikationsmedel kunna tillgodose ett redan befintligt trafikbehov något så när tillfredsställande, men de upparbeta inte på samma sätt som en järnväg nya trafikbehov. Järnvägen har med andra ord en förmåga att ekonomiskt lyfta en bygd, som bilar och bussar icke ha. Det är insikten härom som gör, att ortsbefolkningen står sällsport enig i sin förväntan och sin förhoppning på detta företags fullbordande.

I likhet med den föregående ärade talaren, herr Andersson i Leabo, vågar jag säga, att jag ganska väl känner denna befolkning, och jag vet, att den i andra stycken icke har över hövan betungat det allmänna. Arbetslösheten har lyckligt nog i våra bygder varit av mindre omfattning än i många andra delar av landet, och tack vare detta har bygden icke behövt att i samma utsträckning som många andra bygder taga det allmännas stöd i detta hänseende i anspråk. Jag upprepar, att jag betraktar detta som ett mycket lyckligt förhållande. Sina övriga kommunikationsfrågor har bygden löst själv. Staten har inte haft någon som helst kostnad för tillkomsten av de övriga järnvägarna, som utgå från Borås åt Göteborg, Herrljunga, Varberg och Alvesta. Är det då så orimligt begärt, om man nu hemställer, att staten skall offra litet extra för fullbordandet av denna sista kommunikationsled mellan Borås och Jönköping, när man besinnar vad staten i övrigt har offrat för kommunikationsväsendets utveckling i olika delar av landet?

Jag anhåller, herr talman, med åberopande av vad jag nu sagt, att få hemställa till kammaren att göra samma uttalande som första kammaren tidigare har gjort och alltså vara med om att staten ger detta ytterligare handtag åt en synnerligen idog och strävsam befolkning, ett handtag, som denna befolkning både behöver och förtjänar att få.

Jag hemställer således om bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Staxäng och *Bengtsson* i Kullen.

Herr **Ström:** Herr talman! Herr Anderson i Råstock hade ett uttalande här, som föranledde mig att begära ordet. Han beklagade nämligen, att jag icke hade haft något större inflytande i Göteborgs stadsfullmäktige, när dessa beslöto att teckna den första halva miljonen i Ulricehamnsbanan. Ja, det beklagar jag själv, att jag inte hade, men jag vill säga, att den argumentering, som då fördes — jag satt just på läktaren och lyssnade till diskussionen vid det tillfället — var av precis samma karaktär som den argumentering, som föres här i kammaren i dag. Inga av de argument, som nu anföras, saknades då. Från deras sida, som genomdrevo tecknandet av denna halva miljon, anfördes också just det skäl, som herr Andersson i Leabo nu anfört, nämligen att för den stora exportstaden Göteborg var det av mycket stor vikt, att det blev en närmare förbindelse med de trävaruproducerande orterna i Småland. Det framfördes också den meningen, som herr Petersson i Lerbäcksbyn här gjort sig till tolk för, nämligen att de medel, som här nedlades, skulle lämna en god avkastning för det allmänna. Jag är övertygad om att upphovsmännen till be-

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

slutet att teckna denna halva miljon i Ulricehamnsjärnvägen i dag säkerligen icke vilja betala 75 öre för de där aktierna, ty då skulle de göra en dålig affär. Men vid den tidpunkten hävdade man den meningen, att detta var en mycket god affär, som skulle ge en god avkastning.

Nu har man åtminstone kommit ned på jorden så pass, att man i varje fall icke inbillar sig, att de medel, som här nedlagts, skola ge någon avkastning, utan sedan man nu offrat ytterligare åtskilliga miljoner för rälsläggning på järnvägen i fråga, tycker man att man får vara tacksam, om järnvägen bär driftkostnaderna. Ja, det är till att ha små anspråk, då man dimper ned på det sättet från de högtflygande planer man tidigare hade. Men just dessa högtflygande planer är det, som lockat dessa fattiga kommuner att teckna aktier över förmåga, ty det ha de faktiskt gjort. Och inte hjälper man dem genom att nu anslå belopp för färdigställande av en järnväg, där man kanske får nedlägga driften om fyra, fem år. Då vore det betydligt förnuftigare, om staten ginge in för att bistå dessa fattiga kommuner genom att återbetala de belopp de tecknat, ty dessa kommuner ha dock låtit locka sig av föreställningen, att det fanns starka garantier för att detta företag skulle fullföljas såsom här åberopats under diskussionen. Då finge åtminstone kommunerna någon ersättning, men genom att man färdigställer en järnväg, som alldeles säkert icke kommer att bära driftkostnaderna, utan snart får nedläggas, uppnår man knappast annat än att kommunerna lockas till ytterligare utgifter och ytterligare uppoffringar, som bli ännu svårare att bära vid den tidpunkt, då det blir fråga om att nedlägga järnvägen.

Hur det kan gå i det fallet, har man exempel på just från järnvägen Åmål—Årjäng, och den jämförelsen är icke så missvisande, som herr Petersson i Lerbäcksbyn sökte göra gällande. Det enda han kunde anföra mot jämförelsen var, att denna Ulricehamnsbana i motsats till järnvägen Åmål—Årjäng förmedlade förbindelsen mellan Jönköping och Borås, två mycket stora städer. Ja, men de städerna ha redan järnvägsförbindelse med varandra; även om den icke är direkt, så kan man dock inte tala om några synnerligen svåra omvägar. Det har också omvittnats under diskussionen, att genom den elektrifiering av vissa bandelar, som nu sker, kommer det förmodligen att bli på det sättet, att dessa järnvägsdelar bliva konkurrenskraftiga gentemot den nya järnvägen.

Här har nu sagts, exempelvis av herr Weijne, att det måhända skulle vara rimligt att lämna ersättning åt dessa kommuner, och han framhöll särskilt en av dessa kommuner, som hade offrat 75,000 kronor på järnvägsföretaget. Ja, det tycker jag vore rimligt, om man valde att anlita den utvägen, men att fullfölja den linje, som man här tidigare påbörjat, det kan inte vara någon rimlig väg.

Herr Andersson i Leabo polemiserade också mot ett uttalande, som jag hade gjort i diskussionen, då jag nämnde, att ett lag arbetslösa textilarbetare, som fått sysselsättning vid denna bana, icke hade förtjänat mer än 11 öre i timmen. Han förklarade då, och jag förmodar att han besitter mycken sakkunskap i detta ämne, att den låga arbetsförtjänsten berodde på att de arbetat dåligt; arbetskapaciteten hade icke varit tillräcklig. Jag skall icke döma om den saken. Jag har visserligen själv sysslat med sådana saker i åtskilliga år, men nu skall jag låta den schaktmästare, som haft chefsskapet över laget döma. Denne sade, att det inte hade varit något fel på arbetskapaciteten, men att de inte hade kunnat ordna arbetet, därför att de voro ovana därvid. Det är för övrigt detta som är eländet med vårt nödhjälpssystem. Hade det där laget haft någon, som kunnat ordna arbetet, så hade resultatet säkert blivit ett annat. Arbetet bestod i att taga upp diken vid sidan av banvallen, och detta arbete kräver vissa insikter om hur man skall utföra det, för att det

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

skall bli ordentligt gjort. Nu fingo arbetarna gång på gång justera sitt arbete, och detta måste göras så många gånger, att arbetsförtjänsten härigenom sjönk så som jag anfört. Jag måste för övrigt säga, att jag tror mer på denna schaktmästares omdöme, ty han hade ju tillfälle att följa med arbetena i fråga, än på de förklaringar, som herr Andersson i Leabo lämnade. Jag är t. o. m. alldeles övertygad om att om man stuckit in dessa mannar, tre, fyra stycken, i olika lag, där de fått någon ledning i arbetet i fråga av vana grovarbetare, så skulle resultatet kunnat bli åtskilligt bättre och mera tillfredsställande.

Det var som sagt några argument mot det, som har anförts under diskussionen. Det enda av värde, som här anförts, är att när man nu börjat med en sak, kan man icke avbryta den, men här måste man ju avbryta den förr eller senare. Då är det endast fråga om vid vilken tidpunkt det skall ske, om det skall ske efter rälsnedläggandet som då Årjängbanan avbröts eller om det inte är klokare att avbryta just nu. De arbeten, som återstå med rälsnedläggning, kunna icke vara så omfattande, utan det rör sig mera om materialkostnader. Är det då icke bättre att spara materialkostnaden och nedlägga banbygget vid denna tidpunkt än att sedan behöva konstatera om några år, att det var oklokt att fortsätta och färdigställa järnvägen i fråga. Det kan man göra, om man icke själv får bära några ekonomiska uppoffringar, men det vore ansvarslöst att handla på annat sätt här, och från de synpunkterna är det, som jag anser, att den lämpliga tidpunkten för avbrytande just nu är inne. Den borde ha varit det tidigare. Man borde aldrig ha igångsatt detta järnvägsbygge. Det har betonats från många håll, men aldrig ha de uppmaningarna följts, lika litet som man i dag följer de uppmaningar, som göras att icke ytterligare av statens medel anvisa åtskilliga miljoner till järnvägen i fråga. Men en dag, då det visar sig, att det icke blir möjligt att göra detta företag till ett ekonomiskt bärigt företag, då måste man överväga, om det icke skall nedläggas. Det är faktiskt på det sättet, att den befolkning, som bor efter den järnvägen, är icke så synnerligen talrik. Det ligger en järnvägsstation vid varje by efter linjen, och då dessa byar äro mycket små och obetydliga samt det dessutom går en landsväg vid sidan av järnvägen, där det finnes plats för buss- och biltrafik, som kan upptaga den persontrafik, som det här är fråga om, synes mig bygget nu kunna nedläggas. Med hänvisning till dessa synpunkter måste jag vidhålla mitt tidigare yrkande.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag måste erkänna, att jag är tacksam för att herr Ström upptäckt, att det finnes något, som heter ansvarskänsla. Jag förmodar, att kammarens övriga ledamöter äro ense med mig om att han icke särskilt ådagalagt det tidigare, och därför är det nu desto nöjsammare att han nu är inne på den vägen. Men annars är det så med debatten om den här saken, att det har förts in en massa ovidkommande moment. Herr Severin och herr Ström t. ex. ha icke dragit sig för att blanda in Åmål—Årjängjärnvägen här, och det föranleder mig att säga, att det är icke färdigt med Åmål—Årjäng än och att det finnes rätt goda frakter där för närvarande. Det kan räcka om den saken.

När statsrådet talade om sentimentala synpunkter, får jag säga, att ett monument med minnestavla kan nog ha sitt värde, men för dem, som arbetat för detta företag, har monumentet betydligt större värde, om det består i en färdigställd bana. Till dem, som tala om att det icke finnes möjlighet för järnvägen att få trafiken att gå ihop, vill jag säga, att när de utgått från sådana utgångspunkter, ha de icke räknat med den billigare rullande materiel för järnvägen, som består i moderna motorvagnar, vilkas driftkostnad be-

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

löper sig till några få ören per kilometer. Den saken få vi komma ihåg, när det gäller en sådan lokalbana som den det här är fråga om.

Jag kan icke neka mig nöjet att lägga fingret på en som jag tycker ganska öm punkt för de olika Kungl. Maj:t. Här har man under årens lopp anvisat via arbetslöshetskommissionen den ena miljonen efter den andra. Men så upptäcker Kungl. Maj:t så småningom, med den möjlighet till överblick, som Kungl. Maj:t har, att nu, när banan närmar sig sin fullbordan, bör den avbrytas, och då skall riksdagen gå in på den linjen och säga: det har ni så rasande rätt i. Jag vill säga till herrar Severin och Ström, att när herrarna nu veta, hur det skall gå, så vittnar det i högsta grad om efterklokhet. Varför ha icke herrarna gjort framställning till riksdagen om att gå in med en skrivelse till Kungl. Maj:t och säga, att här föreligger ett sådan vansinne, att det måste avbrytas. Herrarna ha varit med tillräckligt många år för att hinna med den saken.

Jag skall, herr talman, icke säga mera, fastän det är en del synpunkter, som jag skall framföra till herr Severin privat i hans egenskap av nationalekonom men som det är onödigt att belasta kammarens protokoll med vid detta tillfälle.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Det olyckliga företag, varom här är fråga, kan nästan sägas utgöra ett skolexempel på vart det kan bära hän, när ett ekonomiskt företag baseras uteslutande på lösa och sangviniska förhoppningar. Den trakt banan genomlöper har icke sådana utvecklingsmöjligheter, att det där kan drivas en trafik, som kommer att bära sig. De på företaget redan nedlagda miljonerna äro förlorade, och de miljoner det här ytterligare är fråga om bli också förlorade utan att, såvitt man kan se, något av värde vinnes för trakten. Utan varje tvivel måste dessutom banans trafik komma att medföra en mycket avsevärd årlig förlust. Jag tror icke alls på vad som den föregående ärade talaren ställde i utsikt, nämligen att man med de moderna nya motorvagnarna skulle kunna göra banan räntabel. Å andra sidan måste det anses högst bedrövligt, att en i det närmaste färdigbyggd dyrbar järnvägsanläggning skall ligga ofärdig och komma att utgöra ett monument över vår tids sätt att handla i ekonomiska ting. Måhända skulle anläggningen även på det sättet kunna göra nytta, om riksdagens ledamöter någon gång varje valperiod finge taga banan i betraktande. Visserligen är icke riksdagen ansvarig för att järnvägsbygget igångsattes. Men jag föreställer mig dock, att en sådan åskådningsundervisning skulle kunna vara nyttig.

Nu är det visserligen icke någon tvekan om att riksdagen kommer att tillstyrka att pengar för byggets slutförande skola lämnas, men då jag har den inställningen i ekonomiska ting, att de måste behandlas ur ekonomiska synpunkter, har jag icke kunnat biträda utskottets förslag. Utan det ringaste hopp om framgång men för att »rädda min själ», ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Severin:** Herr talman! Jag tror visst det är riktigt, att invånarna där nere gärna vilja ha järnvägen. På det hela taget vill man gärna ha järnvägar, även om man icke känner till svårigheterna att kunna driva dessa järnvägar, eller kanske just därför. Jag vill erinra om hur det var, när man skulle bygga järnvägen från Haparanda till Pajala. Järnvägsstyrelsen avstyrkte; den skulle gå med 60,000 kronors förlust om året, något som skulle innebära, att landets söder ut boende medborgare finge betala 60,000 kronor om året för att det skulle gå några tåg där uppe. Järnvägsstyrelsen föreslog, att man skulle ordna en busslinje, som skulle bli billigare och bara kosta 11,000 kronor om året i förlust. Det blev också statsmakternas beslut. När sedan

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

denna för ändamålet fullständigt tillräckliga trafikled skulle invigas och igångsättas, demonstrerade ortsborna med att icke en enda flagga hissades i topp, och att icke någon av invånarna åkte med den första bussen, utan generaldirektör Granholm fick resa ensam med några järnvägstjänstemän. Järnvägstrafiken kunde icke bära sig då det endast ligger ett par trehundra gårdar utmed den tänkta linjen. Men man vill ha järnväg ändå.

Det är icke länge sedan man ville inrätta en busslinje mellan Skellefteå och Bastuträsk. Järnvägsstyrelsen protesterade och ansåg att om busslinjen upprättades, kunde banan nedläggas. Den gick redan med förlust, och S. J. kunde icke taga ytterligare förluster genom att folk nu skulle alldeles upphöra att använda järnvägen. Men då började starka protester höjas från invånarna i trakten. Man tänkte icke på att använda banan, men den skulle finnas där och tåg skulle gå.

Så blir det måhända här också. Man kommer att vilja ha både järnväg samt buss- och biltrafik, och järnvägen blir naturligtvis, såsom herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade, oanvänd. Människorna komma att anlita bussar och bilar, tågen komma att gå tomma, men man vill ha dem. Jag tror det var herr Petersson i Lerbäcksbyn eller herr Andersson i Leabo, som framhöll, att denna järnväg avsåg att förbinda två städer med 40,000 resp. 32,000 invånare, och därför kunde den icke jämföras med järnvägen Åmål—Årjäng. Men den omständigheten, att järnvägen går mellan två relativt stora städer är icke någon garanti för att den kommer att bära sig. Vi ha tråkiga ekonomiska förhållanden vid t. ex. Östra Smålands järnvägar, som förbinder Oskarshamn och Kalmar. Dessa banor gå sålunda också mellan två för våra förhållanden relativt stora städer, men de kunna inte bära driftkostnaderna utan befinna sig i oupphörliga svårigheter.

Jag vet för övrigt icke vad statsutskottets ärade ordförande menade, då han instämde däri, att de båda järnvägsbyggena icke vore jämförliga, och lade därtill, att det icke är färdigt med Åmål—Årjäng än. Det skulle vara intressant, om han ville sträcka sina indiskretioner så långt, att han ville yppa de planer riksgäldsfullmäktige ha om Åmål—Årjäng. Tills vidare är den så pass färdig, att den vid järnvägen anställda personalen avskedats och att bergslagsbanan går in med godståg ett par gånger i veckan, och att mycket stora ansträngningar från privat håll att återtaga driften ännu icke krönts med framgång.

Herr Andersson i Leabo förebrådde mig att jag velat göra gällande, att skälet för den föreslagna investeringen skulle vara, att man redan lagt ned så mycket pengar i banan. Jag minnes inte hur mina ord föllo, men nog kan man av flera yttranden i dag draga den slutsats herr Andersson förebrådde mig ha antytt. Man är rädd att den halvfärdiga banan skall stå som ett monument över besinningslösheten i svensk järnvägspolitik och vill därför anvisa ytterligare kapital för färdigställande.

Däremot protesterar jag med bestämdhet mot den tolkning av ett mitt yttrande, som herr Andersson i Leabo gav, nämligen att jag skulle mena, att järnvägen vore till för järnvägens egen skull och icke för folkets skull. Jag tror, att rent förnuftsmässigt är det lättare att kasta den anklagelsen mot anhängarna av järnvägsbyggets fortsättande än mot anhängarna av dess avbrytande, därför att järnvägsbygget kan, om det färdigställes, väl sägas komma till för sin egen skull och icke för folkets, som icke har nytta av den.

När statsutskottets ärade ordförande framhållit, att det skulle kunna beredas möjlighet för järnvägen att få motorvagnar, vill jag därtill genmäla, att motorvagnarna äro avsedda att avveckla persontrafiken, men icke godstrafiken, och att persontrafiken kommer att avvecklas av bussarna, och då är det

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)
överflödigt, att motorvagnar inköpas för banan. För övrigt har den första ansökningen om 63,000 kronor till motorvagnar avstyrkts av järnvägsekonomisakkunniga.

Jag skall slutligen till statsutskottets ärade ordförande säga, att när han förebrår motståndarna, att vi icke förut gått till aktion och icke föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t om avbrytande av bygget, och när han säger, att vi ha varit här tillräckligt länge för att hinna med det, så kan han icke mena mig. Jag vill emellertid beträffande banan sluta med att säga, att hade den blockad, som man en gång igångsatte mot utförande av detta bygge av arbetslöshetskommissionen, gjorts så effektiv, att banan icke alls hade blivit byggd, så skulle en blockad undantagsvis ha varit till samhällsekonomisk fördel.

Herr **Lindman:** Herr talman! När jag fick denna proposition i min hand, gjorde jag omedelbart den reflexionen, att här ha vi nu bekräftelsen på vad man kände på sig, när detta företag sattes i gång, att det var onödigt att sätta det i gång. Det var den regering, som då satt, som bär ansvaret för att man satte i gång företaget så som gjordes. Det har gjorts av en person, som brukar vara ganska karsk i munnen, när det gäller att tala om sparsamhet med statens medel. Det är nu en gång gjort, och vi ha hunnit att lägga ned väldiga belopp i företaget. När jag läste propositionen, gjorde jag mig den frågan: vad föreslås nu av Kungl. Maj:t? Vad har Kungl. Maj:t för förslag att göra riksdagen för att vi skola kunna komma ifrån företaget på ett hyggligt sätt? Skall det föreslås ett fullbordande eller ett avbrytande. När jag läste propositionen, trodde jag mig finna, att Kungl. Maj:t var för, att statliga medel icke vidare borde beviljas. Men sedan hänskjuter socialministern till riksdagen att avgöra saken. På mig gör det ett egendomligt intryck, att man får ett sådant uttalande från Kungl. Maj:t, som avstyrker men lämnar till riksdagen att avgöra. Vi bruka vara vana att få förslag från Kungl. Maj:t, som gå antingen i den ena riktningen eller i den andra. Man fordrar att bestämt få veta vad Kungl. Maj:t har för förslag. Sedan har riksdagen att taga ställning. Om vi nu haft bestämmelse om rätt för statsråd att äga tillträde till utskott, undrar jag vilken ställning statsrådet där kommit att intaga, om det blivit i överensstämmelse med utskottets förslag, vilket antagligen även blir kammarens beslut, eller om det blivit i överensstämmelse med vad som uttalas i propositionen. Alltså, vad har då riksdagen att göra? Då kan man naturligtvis göra så som här föreslås, att man skall lägga ut nya pengar, d. v. s. följa de gamla orden att kasta goda pengar efter dåliga. Det rör sig allt som allt om 2 miljoner kronor, varav 900,000 kronor skulle på haltande motivering lämnas av arbetslöshetskommissionen. Det skulle kunna vara försvarbart. Sedan återstår 1.1 miljoner kronor, som staten skulle lämna.

Jag frågade mig då: Skall man göra det eller ej? Här har talats om, att en sådan järnväg ej kan komma att bära sig i konkurrensen med busstrafik och landsvägstrafik. Men detsamma gäller även beträffande en hel del andra järnvägar, som kämpa en hård strid med busstrafiken; och det kommer säkerligen att utfinnas någon möjlighet att rädda dessa järnvägar från undergång, exempelvis genom insättande av motorvagnar av enklare konstruktion, som kunde vara användbara för sådana järnvägar. Därför menar jag, herr talman, — och den uppfattningen har jag ej fått efter att ha läst utskottets betänkande utan efter att ha läst den kungl. propositionen — att här finnes intet annat att göra efter den utredning, som järnvägsstyrelsen gjort, än att bevilja de medel, som erfordras. Jag vill icke underkänna reservanternas uttalande. Jag förstår mycket väl, att de kommit in på den vägen de valt. Men när man ser, att, som det heter i utskottets betänkande, banvallen är

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

färdigställd och terrasserad längs nästan hela sträckan, när man ser att stationshusen äro färdiga, när man därtill ser i den kungl. propositionen vad alla dessa små kommuner gjort för uppoffringar genom tecknande av aktier, som nu bli värdelösa för dem, och de så till på köpet skulle bli av med den kommunikationsled, som de haft anledning tro skola komma till stånd, när den tidigare påbörjats efter beslut av Kungl. Maj:t och fortsatts genom anslag av statsmedel, då förefaller det mig, som om den väg, som här är föreslagen, är den rätta. Ja, den är icke direkt föreslagen, men man har tänkt, att järnvägsstyrelsen skulle taga hand om banan, och att den således skulle införlivas med statens järnvägar. Jag vill uttala den förhoppning, att järnvägsstyrelsen måtte kunna genom överlämnande av billiga rälser och begagnade av statens rullande materiel o. s. v. vara i stånd att få järnvägen så skött, att den ej kommer att gå med någon vidare förlust.

Med herr Lindman förenade sig herr andre vice talmannen *Magnusson.*

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag vill endast med anledning av den anmärkning, som herr Lindman gjorde i fråga om ärendets formella behandling, påpeka, att det är ett ärende, vari Kungl. Maj:t har att fatta beslut. Kungl. Maj:t kunde alltså utan riksdagens hörande fatta beslut i ärendet. Det är ett uttryck för Kungl. Maj:ts önskan om ett gott samarbete med riksdagen, att Kungl. Maj:t velat bereda riksdagen tillfälle att uttala sig. Sedan riksdagen gjort detta, är det fortfarande Kungl. Maj:t, som har att fatta beslut. Någon tvekan om socialministerns ställning och regeringens ställning i frågan kan ej finnas. Den framgår av propositionen och av det yttrande, som socialministern haft här.

Herr **Ryberg:** Herr talman! Vi diskutera här ett ärende, som rör, huruvida ett järnvägsföretag, för vilket staten och vissa kommuner gjort stora uppoffringar, skall med någon ytterligare kostnad fullbordas eller ej. Jag vill gärna instämma med statsutskottets majoritet däri, att om vi nu haft att taga ställning till den frågan, om detta järnvägsbygge skulle påbörjas, så hade ej många röster höjts härför efter den revolution på trafikens område, som ägt rum de sista åren. Men vi stå icke här i dag inför den frågan utan inför den frågeställningen, om vi för ett anslag av ett par miljoner kronor skola fullborda detta järnvägsbygge eller om det som hittills nedlagts på detsamma skall vara bortkastat. Det är så, som herr Lindman yttrade, att arbetet har fortskridit så långt, att själva järnvägsbanken är färdig med undantag av infarterna vid Jönköping och Ulricehamn. Stationshusen äro även färdiga och infartsvägar till järnvägsstationerna äro i största utsträckning iordningställda. Jag tror, att om kammarens ledamöter hade varit i tillfälle att besöka trakten och se, hur långt arbetet fortskridit därnere, skulle det ej ha blivit många röster i kammaren — jag hoppas, att det icke blir det i alla fall — som höjts för att inte arbetet skall fullbordas. Socialministern sade också, att sedan han sett järnvägen och konstaterat, att banken ej kan användas för annat än järnväg, hade han i sin mån blivit tveksam och ej velat taga ansvaret för frågans avgörande utan hänskjutit densamma till riksdagen. Statsutskottets ledamöter, som nyligen varit där och sett på järnvägsbygget, ha förordat arbetets fortsättande. För ortsbefolkningen skulle det bli ett hårt slag, om andra kammaren i dag beslutade, att järnvägen ej skulle fullbordas. Som ett bevis på de ekonomiska ansträngningar, som ortsbefolkningen gjort, vill jag nämna ett exempel. Den lilla Strängsereds kommun, som tecknat 75,000 kronor i aktier och upplånat det tecknade kapitalet, består av 450 in-

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)
vånare, uteslutande småbrukarebefolkning. Denna teckning av aktier i järnvägsföretaget förorsakar, som utskottet sagt, en utdebitering av 5 kronor per skattekrona under många år framåt. Om järnvägsbygget ej kommer till stånd, kommer utdebiteringen att stå kvar utan att ortsbefolkningen fått någon järnväg. Vidare blir järnvägsbanken till obehag för många enskilda, därför att deras ägofigurer och åkertegar blivit sönderskurna utan någon motsvarande fördel.

Jag vill därför å ortsbefolkningens vägnar vädja till kammaren att följa första kammarens beslut och godkänna statsutskottets utlåtande, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Osberg:** Herr talman! Det kan ju hända, att den svenska riksdagen i en senare tid kan få nytta av herrar Ström och Severin i ekonomiska spörsmål. Men när det gäller det ärende, vi nu resonera om, äro de något för sent ute, och det hade varit lämpligt om de sett efter, till vilka ändamål de medel, som anvisats till arbetslöshetens bekämpande, användas. Ni borde ha tagit reda på, hur mycket som utbetalats under senare år i kontantunderstöd. Här är brist på arbeten i allmänna marknaden men även brist på sådana arbeten, som kallas reservarbeten. Jag såg i en tidning en sak omnämnas från Tossene kommun. De ha nämligen haft ett reservarbete i Hunnebostrand, men nu saknar kommunen medel till den andel, som skulle bestridas av denna, och har därför måst nedlägga arbetet. Då har kommunen intet annat att göra än att begära att få betala kontantunderstöd. Så länge det betalas ut så mycket i kontantunderstöd, anser jag, att man ej skall nedlägga ett sådant arbete, som här är fråga om. Jag kan försäkra, att jag icke har något ortsintresse härvidlag, men jag anser, att vi skola ha litet självrespekt och respekt för dem, som satt i gång detta järnvägsbygge. Det är i det närmaste färdigt, och det blir genant för oss här i kammaren och för landet, om vi låta denna skrothög ligga som den nu ligger, utan att fullborda företaget.

Jag vill vidare säga ett ord till dem, som tala om bilar och bussar. Vi skola ej bygga så mycket på detta. Det kanske kommer en tid, då järnvägarna åter komma till sin rätt. Jag kan nämna, att från Munkedals bruk fraktas papper direkt till Stockholm på bilar. Det betyder, att man får anpassa taxeförhållandena vid statens järnvägar på ett annat sätt. Jag vet också, att man för konserver från Gravarne, ett samhälle, som ligger vid Västerhavet, till Stockholm på bilar, och då ha vi ändå statens järnvägar och dess bussar som sköta trafiken från denna plats. När statens järnvägar komma till en rimlig taxesättning, komma de skuldsatta bil- och bussförarna att sluta med trafiken, och då komma järnvägarna åter till sin rätt. Detta järnvägsföretag, varom nu är fråga, är intet lyckligt företag, men vi få därför ej göra oss löjliga. När herr Ström ömmar för skattebetalarna, hoppas jag, att han fortsätter därmed, men han torde knappt behärska den fråga det här gäller. Det är, som jag förut sagt, genant för oss att nedlägga detta järnvägsbyggnadsarbete.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman! Jag instämde med statsutskottets ordförande i hans första anförande och tänkte därför ej yttra mig mera. Men när jag hört debatten, kan jag ej avstå från att säga något med anledning av vad som yttrats av dem som gå på avslag på det i frågasatta anslaget. Särskilt herr Severin har anställt sådana jämförelser med andra järnvägsföretag, som ej äro lämpliga. Herr Severin talade om järnvägen Åmål—Årjäng och järnvägen Haparanda—Pajala och flera andra, som han anförde som exem-

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

pel. Då jag delvis känner till dessa orter och alldeles särskilt den ort, där järnvägen Ulricehamn—Jönköping går fram, vill jag säga, att dessa jämförelser stämma icke alls. När jag hörde statsrådet yttra sig om sitt besök därnere, fick jag det intrycket att han för sin del kanske fäst sig alltför mycket vid den bygd, där järnvägen går fram. Men han hade, såvitt jag förstår, mindre givit akt på just de orter som järnvägen förbinder med varandra nämligen Jönköping och Borås. Om järnvägen kommer att bära sig eller icke beror mindre på dessa socknar, som banan går igenom, Bottnaryd och Strängsered och andra, utan det avgörande för, att järnvägen skall kunna bära sina omkostnader, är just dessa industriorter, som järnvägen förbinder. Jag vill erinra om Jönköpingsorten med dess stora industrier. Dessa industrier ha icke heller stannat i utveckling utan äro i vardande och utvecklas undan för undan. Där är en befolkning på över 50 tusen människor i denna del av Småland, som direkt beröres av järnvägen, och detta förhållande är avgörande för, om järnvägen skall kunna bära sina egna omkostnader eller icke. Av detta framgår att de jämförelser, som gjorts av herr Severin, med andra järnvägar, t. ex. Åmål—Årjäng och Haparanda—Pajala, äro jämförelser, som är oriktigt anföra som skäl för avslag på det ifrågasatta anslaget.

Vidare vill jag erinra, att denna järnväg liksom andra har förmåga att skapa fram företagsamhet. Då jag känner dessa bygder, i synnerhet Småland, och känner befolkningens inställning till näringslivet, är jag övertygad om, att det går icke många år, förrän vid dessa mindre järnvägsstationer, som byggts upp, komma att växa upp företag och mindre industrier, som komma att ge åtskilliga arbete. Dessa bygder äro också mycket skogrika, vilket är förhållandet med hela denna del av Småland, som järnvägen berör. Detta gör, att jag ej ser situationen så hopplöst som många andra. Herr Ström gick ut från, att järnvägen icke kan drivas, och att det därför vore bättre att icke bevilja anslaget. Jag tror icke att det behöver gå så. Viktigt är, att sättet att befrakta järnvägen blir ordnat på lämpligt sätt. Jag är då övertygad om, att denna järnväg skall kunna bära sina kostnader. Herr Severin gick så långt, att han sade, att denna järnväg kommit till för sin egen skull och ej för befolkningens skull. Jag har en motsatt uppfattning. Emellertid vill jag säga, då jag känner till förhållandena, att det enda riktiga är, att andra kammaren följer första kammaren och beslutar att bevilja detta anslag. Det vore ändå orimligt att använda, jag kan ej säga hur mycket, men kanske det mesta av det begärda anslaget till att rasera vad vi byggt upp. Då är det klokare att fullfölja arbetet. Kommer staten att taga hand om järnvägen, blir det samtrafik med Jönköpings statsbanestation, som blir lämplig och bra. Därför är det övervägande skäl, som tala för att bevilja detta anslag. Jag vädjar varmt till kammaren att följa första kammaren och anhåller, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Ström:** Herr talman! Jag begärde naturligtvis icke ordet för att bemöta och vederlägga herr Osbergs argumentering. Då jag nu fått ordet, kan jag emellertid om denna säga, att om frågan om järnvägarnas räntabilitet kan lösas så enkelt, som herr Osberg ansåg, vore det egendomligt, om ej dessa nödställda järnvägar skulle kunna anställa herr Osberg som generalkommissarie för alla dessa järnvägar för att klara upp historien. Är det bara den saken att sänka taxorna och sedan få järnvägarna att kunna konkurrera med bilarna och bussarna, är det bra märkvärdigt, att alla dessa kloka människor, som sitta i järnvägsstyrelserna och annorstädes, ej upptäckt det förrän nu. Hur skall det gå med de järnvägar, som redan nu gå med stor förlust och gå mot ruin, om man ytterligare sänker taxorna? Det bör herr Osberg tänka på, när han

Ang. järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping. (Forts.)

kastar fram detta förslag så lättvindigt. Han konstaterade, att det är bilar, som köra papper från Munkedal till Stockholm, och konserver från Gravarne till Stockholm. Samtidigt säger han, att det går ej i fortsättningen med denna konkurrens mellan bilar och järnvägar i det långa loppet, utan att järnvägarna komma att få övertaget, om de bara taga den patentmedicin, som herr Osberg ordinerat. Jag överlåter till kammaren att bedöma värdet av en sådan argumentering.

Beträffande herr Andersons i Råstock yttrande, att vi ej tänkt på att göra framställning i detta avseende tidigare, tycker jag, att det vore egendomligt, om ej statsutskottets ordförande läst kamrarnas protokoll. Vid remissdebatter och andra tillfällen ha just dessa synpunkter anförts, och jag rekommenderar herr Anderson i Råstock särskilt att läsa protokollet från första kammaren, där herr Örne för någon tid sedan — jag tror, att det var för 2 år sedan eller så — framförde dessa synpunkter i så skarp form, att jag ej förstår, att den framställning, som då gjordes, har gått herr Anderson i Råstock förbi. Inte har det saknats framställningar från olika håll, även om inte jag och herr Severin haft anledning att göra sådana. Jag har ändå påpekat detta vid en remissdebatt här i kammaren.

Beträffande herr Andersons uttalande, att jag tidigare borde ha ådagalagt samma ansvarskänsla som nu, vill jag säga, att det är väl ändå höjden av argumentnöd, när man kommer och påstår någon sådant utan att kunna visa på ett enda exempel. Men jag förstår, att skall man försvara Ulricehamnsbanan, måste man befinna sig i sådan argumentnöd, att man måste tillgripa sådana saker, och därför förlåter jag herr Anderson i Råstock för att han tillgrep ett sådant argument. Något annat hade han ej att tillgripa.

Herr **Osberg:** Herr talman, mina herrar! Det är förlåtligt, att inte herr Ström kan ägna sig åt mera världsliga saker. Han ägnar sig i dessa dagar så mycket åt politiken, att han ej begriper sunt förnuft. Jag har sagt, att om bilarna taga trafiken, blir det ingen över för järnvägarna. Det var det, jag sade.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till det av herr Anderson i Råstock därunder framställda yrkandet, dels ock på bifall till den vid förevarande utlåtande fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 13.

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört sammansatta stats-, bevillnings- och bankoutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig exportkreditgaranti m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 16 mars 1934 avlåten proposition, nr 256, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen dels medgiva, att svenska staten finge, i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser, under tiden till och med utgången av budgetåret 1934/1935 till belopp av högst 25 miljoner kronor — däri inberäknat de belopp, vartill garantier beviljats eller kunde komma att före utgången av nu löpande budgetår beviljas — iklädas betalningsansvar för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, dels — för disponerande såsom lån till vissa främmande stater för beredande av likvid, i den ordning

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

och enligt de grunder, som av Kungl. Maj:t kunde bestämmas, för till vederbörande land levererade inhemska varor — för budgetåret 1934/1935 under Utgifter för kapitalökning och rubriken Fonden för förlag till statsverket, avdelning D. Övriga anslag anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, å 10,000,000 kronor, dels ock, vid bifall härtill, höja den i förslaget till riksstat för budgetåret 1934/1935 under rubriken F. Lånemedel upptagna inkomsttiteln Övriga lånemedel med motsvarande belopp.

Ifrågavarande proposition hade hänvisats till statsutskottet. Efter överenskommelse mellan stats-, bevillnings- och bankoutskotten hade propositionen behandlats av sammansatt stats-, bevillnings- och bankoutskott.

I anledning av förevarande proposition hade väckts nedan nämnda två motioner, vari framställts följande yrkanden:

I motionen i första kammaren, nr 333, av herrar *Johan Larsson* och *Elof B. Andersson* hade hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 253, angående godkännande av en mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union avsluten överenskommelse angående beställningar och krediter m. m. — vilken fråga sedermera förfallit — besluta att det i propositionen nr 256 angivna belopp, 25 miljoner kronor, intill vilket svenska staten skulle få iklädas betalningsansvar för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, skulle höjas till 40 miljoner kronor, att härav skulle intill en totalsumma av högst 15 miljoner kronor statsgaranti kunna beviljas och förskott å köpesumman lämnas för lantbruksprodukter såsom fläsk, nötkreatur (avelsdjur och andra), svin, hästar, utsäde och andra dylika inhemska varor, vilka försålts till de Socialistiska Rådsrepublikernas Union, samt att för disposition av sagda 15 miljoner kronor skulle gälla vad i förordningen angående statsgaranti för exportkredit m. m. den 26 juni 1933 stadgades om statsgaranti för exportkredit och förskott å köpesumman lämnad vid försäljning till utlandet av i förordningen omförmälda alster av jordbruk.

I motionen i andra kammaren, nr 585, av herr *Nylander* hade föreslagits, 1) att riksdagen måtte besluta, att villkoren för beviljande av exportkreditgaranti skulle så ändras, att exportkreditnämnden skulle, där speciella skäl därtill förelåge och efter prövning i de särskilda fallen, äga rättighet att bevilja exportkreditgaranti, innebärande, att ett belopp uppgående till högst 75 procent av den av exportören lämnade krediten komme att inflyta; samt 2) att för den händelse Kungl. Maj:ts ovannämnda proposition nr 253 icke skulle av riksdagen bifallas besluta, att det belopp, för vilket svenska staten i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser, dock med den i motionen föreslagna ändringen, under tiden t. o. m. utgången av budgetåret 1934/1935 finge iklädas betalningsansvar för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, skulle bestämmas till 35,000,000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om fortsatt statlig exportkreditgaranti samt motionerna I: 333 samt II: 585 (motionen I: 333 i vad den avsåge höjning av det i propositionen föreslagna kreditgarantibeloppet) dels medgiva, att svenska staten finge under tiden till och med utgången av budgetåret 1934/1935 till belopp av högst 35 miljoner kronor — däri inberäknat de belopp, vartill garantier beviljats eller kunde komma att före utgången av

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)
nu löpande budgetår beviljas — iklädas betalningsansvar för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, dels ock besluta, att för ifrågavarande exportkreditgarantier nuvarande bestämmelser skulle i huvudsak oförändrade gälla, dock med beaktande av vad utskottet i utlåtandet anfört rörande garantis maximibegränsning;

b) avslå motionen I: 333, i vad motionen avsåge beslut om ett särskilt exportgarantibelopp för leveranser till de Socialistiska Rådsrepublikernas Union av lantbruksprodukter;

II. att Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett anslag å 10 miljoner kronor för lån till främmande stater för viss export ej måtte av riksdagen bifallas.

Av herrar *Hamrin, Strindlund, Olsson* i Golvvasta och *L. Gunnar Bodin* hade anmälts reservation beträffande viss del av utskottets motivering.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Strindlund:** Herr talman! I det utlåtande, som här föreligger, behandlas frågan om en fortsatt statlig exportkredit och villkoren för densamma. I samma utlåtande behandlas även Kungl. Maj:ts proposition med förslag om anvisande av tio miljoner kronor för lån till främmande stater för viss export. Som kammarens ledamöter funnit, ha vi inom utskottet varit ense i huvudsak. Det är endast i fråga om motiveringen, som jag på sidan 9 i utlåtandet påyrkar en ändring i det stycke, som börjar med orden »vad därefter angår» och slutar med orden »medel förskotteras». Jag ber att i all korthet få ange några av de skäl, som gjort, att jag i detta fall velat ha någonting annat utsatt i utlåtandet än vad nämnda stycke säger.

Alla ha vi varit ense om att vad som kan göras för att befrämja en ökad export av jordbruksprodukter är värt uppmuntran. I detta syfte avsatte fjolårets riksdag icke mindre än 6 miljoner kronor av de för statlig exportkredit anvisade 75 miljoner kronor speciellt till exportkreditgarantier rörande jordbruksprodukter. Det är också ett annat villkor, då det gäller jordbruksexporten, som är gynnsammare än då det gäller export av andra varor. Sålunda beviljar staten här garanti för hela exportsumman och förskotterar pengarna till försäljarna. Trots det gynnsamma villkor, som sålunda exportörerna av jordbruksprodukter erhöllo, har denna exportkreditgaranti icke i någon mån tagits i anspråk. Då man nu vet, att det föreligger ett behov av en sådan export och samtidigt vet om dessa gynnsamma villkor, måste man givetvis fråga sig, varför någon export icke kommit till stånd. Jag tror, att ett av huvudskälen till detta är att söka bland annat däri, att den organisation som vi ha för avsättningen av jordbruksprodukter icke är i någon större utsträckning organiserad för export med undantag av några speciella produkter. Det är också klart, att för en sådan organisation måste det föreligga svårigheter att skaffa förbindelser på den utländska marknaden, framför allt på de nya marknader, som det nu gäller att finna.

Det är också en annan sak, som man i detta sammanhang bör erinra sig, och det är de våldsamma omkastningar, som under senare år förekommit på den internationella marknaden, som bland annat medfört ett tillspetsande av det handelskrig, som pågår, och vilket givetvis ställer betydligt större krav än under normala förhållanden på den organisation, som skall ha hand om försäljningen på en främmande marknad.

Man kan ju säga, att detta är en brist, som det närmast borde åligga jordbrukarna själva att avhjälpa. Jag vill påpeka, att åtminstone i fråga om

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

vissa jordbruksprodukter, varav vi ha ett överskott, är detta visserligen tillräckligt för att trycka hemmamarknaden och förstöra priserna, men därmed är icke sagt, att det är så stort, att det icke bleve betungande att lägga upp en särskild organisation för att avsätta överskottet på exportmarknaden. Det vill med andra ord säga, att exportöverskottet kan ibland vara för litet för att kunna bära kostnaderna för en egen organisation.

Då man kommer in på industriens område äro en hel del industrier inriktade på export och avsättningsorganisationen är upporganiserad med detta såsom syfte. De ha också i betydligt större utsträckning kunnat skaffa sig egna representanter, på alla de marknader, som äro av verklig betydelse.

Det ligger då nära till hands att söka åstadkomma ett intimare samarbete mellan industriens och jordbrukets organisationer, då det gäller att föra ut produkterna på exportmarknaden. Frågan är av den storleksordning, att det allmänna borde medverka till att, om det är möjligt, i någon mån underlätta åstadkommandet av en sådan samverkan. Det allmänna har merendels visat intresse för att stödja jordbrukets avsättningsmöjligheter, och om så icke alltid skett, så har det i varje fall erkänts, att det är ett allmänt intresse, att jordbruket får hjälp i detta avseende.

I första hand böra jordbrukets avsättningsmöjligheter och svårigheter beaktas, när det är fråga om en avtalsuppgörelse. Detta var även förhållandet i fråga om det avtal, som förelades riksdagen, då det gällde krediten till Ryssland. Där hade man sammankopplat jordbruksexporten och industriexporten på ett sätt, som herrarna nog själva ha sig bekant. Jag tror emellertid, att man dessutom skulle kunna på åtskilliga andra vägar stödja detta syfte. Bland annat skulle man kunna nå detta just genom att man utnyttjade denna exportkreditgaranti på ett sådant sätt, att man vid beviljandet av en statsgaranti toge hänsyn i varje särskilt fall till, huruvida industriexporten vore förenad med någon jordbruksexport. Det är därför, som vi velat ha in i utskottsutlåtandets motivering detta uttalande, som strängt taget icke går ut på annat än att vi vilja, att exportkreditnämnden vid bestämmande av den statliga exportkreditgarantien i uppmuntrande syfte beaktar, huruvida det finns möjlighet att åstadkomma det samarbete, som jag anser vara så betydelsefullt. Jag vill påpeka, att det därvidlag finns ökade möjligheter för exportkreditnämnden i och med att man inom utskottet kommit överens om att i vissa fall höja maximibeloppet för statsgarantien från, såsom det nu är bestämt, 60 % till 75 %.

Ja, herr talman, mina herrar, detta är egentligen den motivering, som jag haft för reservationen. I frågans nuvarande läge skall jag icke uppehålla kammaren längre utan ber att få yrka bifall till den av herr Hamrin m. fl. avgivna reservationen, vilken innebär, att det stycke, varom jag förut talat, på sidan 9 i utlåtandet skall utbytas mot vad som sägs i reservationen på sidan 11.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Johanson* i Huskvarna, *Weijne*, *Andersson* i Dunker, *Nyblom* och *Persson* i Trången.

Herr **Nylander:** Herr talman! Jag skall först be att få uttala mitt tack för och min stora tillfredsställelse med att det sammansatta utskottet velat acceptera min motion, så att det här nu i enlighet med mitt förslag föreslås 35 miljoner kronor till statsgaranti jämte rättighet för exportkreditnämnden att i vissa speciella fall höja den nuvarande maximigränsen för garantien, från 60 till 75 %.

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

Sedan skall jag tillåta mig att med några ord beröra det i och för sig intressanta spörsmål, som den föregående ärade talaren här upptagit, nämligen ett närmare samarbete mellan exportindustrierna och jordbruket.

Jag vill då till en början erinra om att den institution, som jag har äran leda, i sin dagliga informationsverksamhet ofta har att även på olika sätt arbeta till förmån för export av jordbruksprodukter. Jag har haft nöjet att för flera av denna kammares ävensom medkammarens ledamöter då och då demonstrera detta vårt arbete. För mig personligen är det endast kärt att kunna stå jordbruket till tjänst, och från exportföreningens sida har tidigare föreslagits jordbruket ett närmare samarbete. Jag vill nämligen erinra om det föredrag, som exportföreningens vice ordförande, direktör Prytz, våren 1930 höll, då han tog upp denna fråga till behandling och därvid underströk de möjligheter, som förelågo för exportindustriernas och exportföreningens förbindelser i utlandet, att stå till tjänst med informationer i vad det avsåge avsättningen av svenska jordbruksprodukter. Han ifrågasatte även, om jordbrukets representanter funno det önskvärt och lämpligt, möjligheten av att i exportföreningen öppna en särskild avdelning, speciellt inriktad på jordbrukets avsättningsmöjligheter. Sedan dess har icke någonting avhörts i denna fråga från jordbrukarnas sida förrän nu, då herr Strindlund närmare upptog frågan i samband med det föreliggande ärendet om villkoren för en statlig exportgaranti. Kanske jag, innan jag går in på detta spörsmål, bör tillägga, att jordbruksutredningen på sin tid, de flesta ledamöterna åtminstone, även gingo igenom exportföreningens organisation och, efter vad som då framgick, kommo till det resultatet, att möjlighet säkerligen skulle kunna föreligga för att åstadkomma en viss kombination i syfte att exportföreningen även skulle direkt och mera intimt upptaga arbetet på befrämjandet av avsättningen av jordbruksprodukter. Vi ha också i vår styrelse, som av naturliga skäl huvudsakligen består av representanter för industri och sjöfart, en särskild målsman för jordbruket, just för att vi när så behövs skola kunna tillgodogöra oss hans sakkunskap. Jag finner det alltså synnerligen naturligt, att man verkligen tar upp denna fråga om ett närmare samarbete mellan exportföreningen och jordbruket till behandling, så att man får ur världen den missuppfattning, som man här och var ibland hör talas om, nämligen att exportindustrien skulle på något sätt vara motståndare till jordbrukarnas intressen, vilket ingalunda är fallet. Vi skola från vårt håll med stor glädje hälsa, om vi med våra förbindelser utomlands kunna stå jordbruket till tjänst. Det säger sig dock självt, att på grund av alla de autarkiska åtgärder, som i främmande länder äro vidtagna, nya avsättningsmöjligheter för våra jordbruksprodukter icke äro så lätta att finna, men desto större anledning är det då att försöka hålla sträng utkik, då det gäller att så långt som möjligt utnyttja möjligheterna. Vi behöva icke gå längre än till ett naboland för att se, huru kommersiellt man just lagt detta arbete på jordbrukets område, och huru man därvid lyckats utnyttja nya möjligheter, som här och var dykt upp både för avsättning av kreatur, ägg och andra jordbruksprodukter.

Nu uppställer sig emellertid den frågan, huruvida man vid beviljandet av exportkreditgaranti skall kunna göra en sådan kombination som reservanterna tänkt sig. Detta kommer, därom är jag övertygad, att i praktiken ställa sig ganska besvärligt. Exportkreditgaranti beviljas industriföretag, som ha att kämpa en mycket hård kamp med främmande länders industrier, särskilt på kreditens område. Jag vill erinra om att praktiskt taget vartenda med Sverige konkurrerande land i Europa har infört exportkreditgarantisystem, som i de flesta fall äro betydligt mera tillmötesgående mot exportindustrien än de bestämmelser, som vi i detta avseende ha i Sverige. Detta gör, att konkurren-

sen blir för oss desto hårdare. Det säger sig självt, att det i en sådan situation är synnerligen svårt, för att icke säga omöjligt, att genomdriva affärer, om till de leveransvillkor, som den utländska konkurrenten har att erbjuda, från svensk sida skulle tilläggas ett villkor i den riktningen, att exportkreditnämnden bör se till att man vid beviljandet av kreditgaranti även skapar möjligheter för att få till stånd en export av jordbruksprodukter. Skulle det komma att bli fråga om ett mera brett avtal med någon utländsk grupp eller något större företag, där man kan göra en kombination av export av industriprodukter och lantbruksalster, såsom var fallet i Rysslandsavtalet, är det givet, att man skall söka utnyttja den möjligheten. Men jag tror verkligen, att man icke har att räkna med så många, ja kanske knappast några sådana affärer, utan att man, såsom exportkreditnämndens hittillsvarande verksamhet ger vid handen, fortfarande har att räkna med att enskilda företagare komma att lämna in ansökningar om statsgaranti för den och den speciella affärens genomförande på de och de bestämda villkoren.

Nu förstår jag efter samtal med herr Strindlund, att meningen icke alls är att uppsätta såsom villkor från exportkreditnämndens sida, att man för beviljande av statsgaranti — och framför allt en statsgaranti, som skulle överskrida hittills gällande belopp — skulle kombinera detta med en export av jordbruksprodukter, utan detta är endast sagt i syfte att uppmuntra det samarbete, som här berörts. Jag tror, att en sådan uppmuntran visserligen är önskvärd, men jag tror som sagt att det blir svårt att komma någon väg i samband med beviljandet av en exportkreditgaranti. Jag har icke någon befogenhet att tala på exportkreditnämndens vägnar, men i egenskap av ledamot av nämnden vågar jag säga, att om möjlighet därtill erbjuder sig man från nämndens sida säkerligen vill göra allt för att tillvarataga jordbrukets intressen.

Jag vill sluta med att ännu en gång understryka, att det för exportföreningen skulle vara ett kärt nöje att på en bredare bas få upptaga ett samarbete med jordbrukets representanter samt att vi från vår sida skulle göra det bästa möjliga för att söka fylla jordbrukets behov av information om utländska avsättningsförhållanden.

Jag finner, herr talman, med hänsyn till vad jag här anfört det uttalande, som gjorts av utskottsmajoriteten, vara alldeles tillräckligt och ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Den siste ärade talaren uttalade sig ju mycket välvilligt för ett samarbete mellan industriens och jordbrukets exportorganisationer, och det synes också mig vara önskvärt, att ett sådant samarbete skulle kunna komma till stånd. Jag tror herr Nylander sade, att det från jordbrukets exportorganisationer icke förmärkts någon önskan om ett sådant samarbete, men det är klart, att det är icke så lätt för jordbruksorganisationerna att söka åstadkomma ett sådant samarbete med industriexportorganisationer, vars intressen i vissa fall äro väsentligt olika utan man får först känna sig för i vilken utsträckning den senare är intresserad för ett samarbete. Frågan om ett samarbete kunna vi emellertid alltid klara upp framdeles.

Herr Nylander betygade också, att svårigheterna äro stora, särskilt då det gäller export av jordbruksprodukter på vissa marknader, och att konkurrensen även är stor, då det gäller export av industriprodukter, därför att flera andra länder ha betydligt större exportkreditgarantier än vad vi ha. Som jag sagt här tidigare, är det nog så, att jämfört med andra länder ha vi nog vidtagit de minst effektiva åtgärderna. Det är därför önskvärt att kunna göra det mesta

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)
möjliga för att stödja den export av industrivaror, som är behövlig för att vi skola kunna upprätthålla vår produktion.

Trots sina välvilliga uttalanden kom emellertid herr Nylander i slutet av sitt anförande till det resultatet, att han icke ville gå med på reservationen. Vad innebär då reservationen? Jo, såvitt jag kan förstå, bör man kunna räkna med att det ändå finns vissa exportmarknader, där en viss del av den svenska industriens verkligt framstående varor äro begärliga, och där vår industri därför samtidigt med att en affär göres upp bör kunna påverka köparen i viss utsträckning, så att större möjligheter skapas för export även av svenska jordbruksprodukter och jordbrukets exportorganisationer därmed kunna få större möjlighet att i samband med dessa underhandlingar erhålla möjlighet till export. Det är efter vad jag kan förstå tänkt så, att exportorganisationen för industrivarorna i detta fall skulle kunna få en något högre exportkredit än vad den i annat fall skulle kunna erhålla. På detta sätt synes det mig också, att man lättare skulle kunna komma in på den samarbetets väg, som herr Nylander betygade omfattades med intresse från exportföreningens sida. Om industrierna icke kunna åstadkomma ett sådant resultat, som jag nämnde, är därmed icke sagt, att de icke skulle kunna komma i åtnjutande av någon exportkreditgaranti, och följaktligen kan det icke heller vad jag kan förstå innebära den ringaste risk att bifalla vad reservanterna här ha föreslagit. Tvärtom skulle man med större tillförsikt kunna räkna med att det finns något större utsikter för att de sex miljoner, som anslagits för export av jordbruksprodukter, skulle kunna komma till användning, om vi bifalla vad reservanterna ha föreslagit.

Jag vill fördenskull hemställa, att kammaren måtte bifalla reservanternas förslag.

Herr **Nylander:** Herr talman! Min erfarenhet från exportkreditnämndens hittillsvarande arbete är visserligen icke så lång, eftersom vi började vårt arbete förlidet år, men om jag hade funnit, att det förelåg möjligheter att gå den väg, som nu utvecklades av herr Pehrsson i Bramstorp, skulle jag icke ha något att invända. Förhållandet är emellertid det, att man vid beviljandet av exportkreditgarantier så gott som alltid har att göra med köpare, som icke ha något som helst med importen av jordbruksprodukter i respektive länder att göra. Jag skall taga ett par exempel. Här kommer ett svenskt järnverk och anhåller om exportkreditgaranti för försäljning till en viss köpare i utlandet av järn och stål. Här kommer ett större svenskt industriföretag och anhåller om exportkreditgaranti för installation av ett elektricitetsverk i en viss utländsk kommun, eller här kommer ett företag och anhåller om exportkreditgaranti för uppsättandet av ett pappersbruk eller något dylikt. Man har då den utländske konkurrenten i knivskarp konkurrens emot sig. Denne lämnar sina villkor, som ej sällan, tack vare att exportkreditgarantien går längre i andra länder än hos oss, äro gynnsammare än det svenska företaget kan erbjuda. Det kan emellertid vara andra omständigheter, som göra, att man i alla fall föredrar den svenska affären. Att emellertid i dylika förhandlingar koppla in ett önskemål om att exempelvis den och den staden i utlandet, den och den enskilde köparen, som endast handlar exempelvis med järn och stål, eller det och det företaget, som skall införa en installation eller göra en nyanläggning, även skall köpa en del svenska jordbruksprodukter, är ogörligt, därför att det för den främmande intressenten är en alldeles obekant uppgift att börja göra affärer med lantbruksprodukter eller att börja animera till inköp av sådana, när han icke har med detta i sin dagliga verksamhet att skaffa.

Det är alltså med den praktiska erfarenhet jag på detta område har, som

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

jag vågar påstå, att det blir ogörligt att gå den väg, som reservanterna föreslå. De tankar, som utvecklats i reservationen, böra i stället taga form på det sättet, att man söker åstadkomma ett samarbete mellan exportindustriens organisation, Sveriges allmänna exportförening och jordbruksintressenterna. Det kan kanske ske på så sätt, som direktör Prytz föreslog, nämligen en särskild avdelning under ledning av en i jordbruket initierad person, vilken avdelning skulle stå jordbruket till tjänst med liknande informationsverksamhet, som föreningen nu lämnar till industri, handel och sjöfart, samt utföra de undersökningar, som för jordbrukets vidkommande kunna bli erforderliga, då det gäller att efterspana nya avsättningsmöjligheter.

Jag försäkrar, att det är icke någon bristande vilja från min sida, när jag icke anser mig kunna biträda reservationen, utan det beror på den fasta övertygelse, som erfarenheterna från exportkreditnämnden givit mig, att det icke är möjligt att gå reservationens väg. Herr Strindlund har förklarat för mig, som jag förut nämnde, att det icke är meningen att här uppsätta ett villkor. Det är ju också självklart, att ett dylikt villkor skulle omintetgöra en hel del affärer, därför att köparen skulle komma att säga, att med ett sådant nytt villkor kan han icke alls reflektera på affären.

Det är alltså med stöd av den praktiska erfarenhet, som jag har, som jag anser, att man bör bifalla utskottets förslag, samtidigt som jag vill vädja till kammaren och dem, som äro intresserade för ett samarbete mellan jordbruket och exportindustrien, att i stället beträda de vägar, som jag här har skisserat.

Herr **Strindlund:** Herr talman! Även om man bifaller reservationen, beträder man ju på sätt och vis de vägar, som herr Nylander skisserade. Jag vill understryka, att jag icke har gått in för att det skulle uppställas något villkor, utan vad vi helt enkelt velat nå genom reservationen har varit att hos de representanter, som exportindustrien har på främmande marknader, där jordbruket saknar någon handelsrepresentation, väcka intresse för att bereda möjlighet jämväl för jordbruksexport. Nog måste man väl ändå förutsätta, att ifall den industri, som har en representant på en viss marknad vet, att dess begäran om en behövlig exportkreditgaranti kommer att behandlas välvilligare, därest man är i tillfälle att kunna medverka till viss jordbruksexport, så kommer detta också att väcka intresse hos vederbörande för saken. Därmed tror jag man har kommit ganska långt. Då herr Nylander medger, att ett samarbete ibland skulle vara praktiskt befogat, tycker jag, att han rätteligen också borde vara med om reservationen.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det är på det sättet med denna sak, att när den först var på tal i utskottet, var det åtminstone i det första inlägget tänkt såsom ett fullständigt villkor. Det gick icke utskottet för sin del med på, och vid justeringen förbehöllo sig herr Strindlund och ett par herrar till att få reservera sig i denna riktning. Jag kan försäkra, att det är ingen, som har något emot den utvecklingslinje, som herr Strindlund här har gjort sig till målsman för, men jag måste å andra sidan säga, att det förefaller mig, som om reservanternas yrkande närmast skulle kunna tillämpas endast vid avtal om exportkredit med sådana länder, som ha sin utrikeshandel centraliserad. De exempel, som herr Nylander här anförde, äro alldeles oemotsägliga, och man skulle lätt kunna draga fram flera. Man har till exempel pekat på stenindustrien och sagt, att den kunde behöva få ett handtag, men det är ju alldeles klart, att vid export till de sydamerikanska republikerna vore det olämpligt, att man skulle behöva taga hänsyn till reser-

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)
vanternas uttalande, att »hänsyn i varje särskilt fall» skall tagas till eventuell export av jordbruksprodukter. Det måste ju läsas som det är skrivet i reservationen. Ja, herr Strindlund skakar på huvudet, men det måste betyda det, som står här, och det är i detta fall, som herr Nylander anser, att det icke kan godtagas. I det fallet instämmer jag helt med herr Nylander. Om den önskan, som herr Strindlund nu deklarerar om att exportindustriens företrädare i främmande länder skulle animeras att undersöka marknaden för lantbruksprodukter, hade kommit till uttryck på annat sätt än som skett i reservationen, hade saken legat i ett helt annat läge, men nu står det faktiskt på följande sätt, som jag skall be att få nita fast till protokollet: »Detta torde lämpligen kunna ske genom att vid bestämmande av statsgarantiens storlek beträffande export av industrivaror hänsyn i varje särskilt fall tages till huruvida och i vad mån exporten är förbunden med utförsel av jordbruksprodukter.»

Det är ganska starkt skrivet och det förutsätter en individuell prövning, som jag för min del föreställer mig, att man icke utan olägenhet kan ge sig in på.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag oförändrat.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Jag förstår alltför väl de synpunkter, som herr Nylander framförde, då man säljer till en importör i ett annat land, som har helt andra intressen och sålunda icke alls är villig att driva handel med jordbruksprodukter. Om vi emellertid granska den exportkreditgaranti, som har meddelats i anledning av riksdagens beslut år 1933, finna vi, att den använts i största utsträckning till länder, där det icke finns någon enskild köpare utan statliga inköpsorgan, och i det fallet föreligga ju icke samma svårigheter. Trots svårigheterna i de fall, som herr Nylander omnämnde, menar jag, att det ändå kan finnas kvar en möjlighet till export av jordbruksprodukter till sådana länder, som använda sistnämnda inköpssystem.

Nu vände herr Anderson i Råstock sig emot motiveringen att det skulle ske en prövning i varje särskilt fall. Ja, även om en dylik prövning sker i varje särskilt fall, är det vad jag förstår icke meningen, att ett negativt resultat medför någon påföljd. Blir det däremot resultat tänkte jag mig en större kreditgaranti. Det förefaller mig, att har man vilja att åstadkomma ett samarbete, såsom här blivit betygat, är det de obotfärdigas förhinder, om man icke vill gå med på vad reservanterna här ha föreslagit.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag har ganska mycket funderat på huruvida man skulle kunna få in något i den riktning, som reservanterna här ha föreslagit. Jag förstår ju väl, att de på detta sätt önska finna en väg till ökad export av jordbruksprodukter. Jag måste också finna det mycket beklagligt, att förhållandena utvecklat sig på sådant sätt, att de undantagsförmåner, som jordbruket fick vid export av sina produkter, när exportkreditgarantien infördes förra året, icke i någon mån kunnat utnyttjas. Därför är jag fullkomligt på det klara med och instämmer med reservanterna i att det vore önskvärt, om man kunde finna någon väg att med hjälp av exportkreditnämnden kunna tillmötesgå de önskemål, som här blivit framförda. Nu vill jag säga, att jag med stor uppmärksamhet åhörde herr Nylanders anförande, och jag fann då, att han, som ju är direktör i exportföreningen och medlem av exportkreditnämnden, uttalade sig på det mest välvilliga sätt för tanken att kunna åstadkomma något, när det finns möjlighet att göra det, i den riktning, som reservanterna eftersträva. Det förefaller mig därför, som om man efter de uttalanden, som blivit gjorda under debatten, skulle kunna nöja sig med vad som blivit sagt. Att däremot taga reservationen i oförändrat skick tror jag

medför en viss risk. Det är ju dock så, som herr Anderson i Råstock nyss citerade, att det står i reservationen, att det *i varje särskilt fall* skall tagas hänsyn till huruvida och i vad mån exporten är förbunden med utförsel av jordbruksprodukter, och då uppträda ju alla de svårigheter, som herr Nylander här talat om. Det torde väl också vara känt av envar, att de, som förmedla försäljning av industriprodukter, och de, som förmedla export av jordbruksprodukter, icke äro samma personer. De sälja icke för och icke till samma människor. Det lärer väl sålunda knappast kunna komma i fråga, och i varje fall skulle det bli förenat med stora svårigheter att taga sådana hänsyn, som reservanterna önska.

Då återstår det fall, när man säljer till ett land, där hela handeln är centraliserad hos en inköpsnämnd, såsom fallet är exempelvis med Ryssland. Man kunde ju möjligen tänka sig att genom ett allmänt avtal mellan exportkreditnämnden och den ryska handelsdelegationen söka förmå den senare att också köpa jordbruksprodukter. I det stora låneförslag, som sedan förföll och som omnämnes här i utskottets utlåtande, var ju också den tanken uppe, att man skulle sälja svenska industrivaror för 85 miljoner kronor med villkor, att vederbörande också skulle köpa för 15 miljoner kronor lantbruksprodukter. Jag förmodar, att detta tillägg, om jag får kalla det så, hade tillkommit just för att hjälpa jordbruksexporten, ty i annat fall hade det väl icke hängts på avtalet såsom något, som från svensk sida begärdes för att man skulle gå med på ett sådant avtal. Det är ju tänkbart, att man genom exportkreditnämnden skulle kunna få fram något liknande, men att göra det i varje särskilt fall — det är ju det farliga uttrycket här — synes man mig svårligen kunna vara med om.

Hela exportkreditinstitutet har ju tillkommit för att främja svensk export. Vi taga på oss garanti för industrivaror ända upp till 60 procent och i vissa undantagsfall upp till 75 procent och för jordbruksprodukter ända till 100 procent. Denna risk ikläder sig alltså svenska staten för att underlätta försäljning till utlandet av svenska industri- och jordbruksprodukter, och vi göra det därför att vi veta, att vi på alla områden äro utsatta för en synnerligen hård konkurrens från andra länder, där man infört ännu större förmåner för sina exportörer än de, som beviljas enligt det nu föreliggande förslaget. Detta åtaga vi oss för att hjälpa, men man får nog vara försiktig att icke genom något påhäng till det hela skapa svårigheter.

Jag skulle för min del tro, som jag nyss sade, att allt vad som här blivit uttalat är tillräckligt för att exportkreditnämnden skall taga all den hänsyn, som är möjlig, då den går att behandla ansökningar om exportkreditgaranti. Jag vågar också uttala den livliga förhoppningen, att så skall ske. Däremot bör nämnden icke bindas på det sätt, som skulle bli fallet genom det uttalande, som reservanterna föreslå och som skulle omöjliggöra försäljningar av varor, som vi just skulle önska kunde komma till stånd.

Herr **Strindlund:** Herr talman! I anledning av vad herr Anderson i Råstock sade, att han i protokollet ville nita fast en mening, som i reservationen var uttalad, skulle jag vilja bedja herr Anderson i Råstock att icke läsa bara en enda mening, utan se den i sitt sammanhang. Annars kan den giva ett helt annat intryck än vad därmed avses. Om man bara fäster sig vid den mening, som herr Anderson i Råstock läste upp, att man skall taga hänsyn i varje särskilt fall till, huruvida exporten är förbunden med jordbruksexport eller icke, då kan man tänka sig, att lika väl som man i det ena fallet kan uppmuntra skulle man i det andra fallet inom exportkreditnämnden kunna strama till. Men om man läser den mening, som kommer före, och även den

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

mening, som kommer efter den, som herr Anderson i Råstock läste upp, får man ett grepp om vad som avses. I den mening, som står före och som jag anser mig böra läsa upp, eftersom man nu vill hava dessa saker i protokollet, står det: »Ehuru det lärer ankomma på de olika intressenterna själva att ordna det erforderliga samarbetet, bör detsamma dock, enligt utskottets mening, uppmuntras från det allmännas sida.» Sålunda hava vi aldrig någonsin sagt, att vi skola strypa till möjligheterna för industriens export eller möjligheterna att genom exportkreditgaranti stödja densamma, utan vi hava pekat på, att man skulle få tillfälle här att uppmuntra den i högre grad.

I den sats, som kommer efter den av herr Anderson upplästa, understryka vi detta genom att säga: »En ändring av bestämmelserna om garantiens maximibegränsning i enlighet med vad utskottet ovan förordat medför givetvis, att möjligheterna för ett dylikt hänsynstagande ökas». Det är med andra ord sagt, att därigenom hava vi berett större möjligheter till att uppmuntra exporten. Det är så reservationen skall läsas, icke på något som helst annat sätt.

Herr **Nylander:** Herr talman! I anledning av vad herr Pehrsson i Bramstorp yttrade vill jag påpeka, att exportkreditgaranti hittills beviljats icke endast till ett enda land utan till ett stort antal länder, men att det mesta beviljats till ett visst land, som genom sin handelsorganisation gjort inköpen. Även om exportkreditnämnden skulle för affärer på detta land vilja foga sådana önskemål vid beviljandet av garantier, som det här är tal om, så vet ju herr Pehrsson i Bramstorp lika väl som jag, vilka svårigheter som därvidlag skulle erbjuda sig. Det har både han och jag mycket väl reda på efter den förberedande behandling, som vi gemensamt haft av ett ärende, som för någon tid sedan förekom i riksdagen. Alltså, även vid affärer med *detta* land, blir det säkerligen mycket, mycket svårt att genomdriva sådana villkor eller realisera sådana önskemål och detta, av skäl, som vi alla känna till.

Vad sedermera övriga länder beträffar gå affärerna på det sätt, som förut av mig skisserades.

Jag slutar med att ännu en gång inför kammaren framföra exportföreningens redobogenhet att stå vårt jordbruk till tjänst. Det är på de vägarna man skall komma fram till det samarbete, som de ärade reservanterna med all rätt eftersträva.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Hade det bara förelegat tillräcklig tid för att väga i utskottet de synpunkter, som herr Strindlund kastade fram i allra sista ögonblicket, innan man kom till det slutliga resultatet, så hade säkert hela den debatt och strid mellan reservanterna och utskottet, som här försiggått, varit överflödig. Jag kan icke dölja för mig, att utgången i utskottet i mycket hög grad berodde därpå, att det strindlundska förslaget vid utskottsbehandlingen gav ett bestämt intryck av, att man avsåg att göra detta till ett villkor för exportkreditens utgående. Det kan man också förstå, då det otvivelaktigt var meningen att se till, att de här garanterade sex miljonerna skulle komma att ersätta de 15 miljoner kronor, som gingo förlorade genom att det icke blev något av med avtalet med Ryssland.

Jag tror icke, att man kan tolka utskottets utlåtande såsom på något sätt fientligt mot de synpunkter, som herr Strindlund och herr Pehrsson i Bramstorp här gjorde sig till tolk för. Jag tycker, att herrarna skulle för i år nöja sig med de välvilliga uttalanden, som från skilda håll här hava gjorts. Då är det kanske möjligt, att när man får taga upp den här frågan till förnyad omprövning ett kommande år det skall visa sig, att på det sättet, som herr Ny-

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

lander här utvecklade, man kan komma till det resultat som herrar Strindlund och Pehrsson i Bramstorp åsyfta.

Jag vill som min personliga mening hava uttalat, att den svenska exportkreditgarantien i jämförelse med vad andra länder giva icke är av den karaktär, att man kan knyta vilka villkor som helst till den för att köparna i världen skola handla svenskt. Det får man i detta fall taga avsevärd hänsyn till.

Såsom ärendet nu ligger, tror jag, att det ur alla synpunkter, även ur reservanternas synpunkt, är rimligast, att vi taga utskottsförslaget och låta de välvilliga uttalandena från olika håll gå till exportkreditnämnden och avvakta, om man under det kommande året kan skaffa sig ytterligare erfarenhet om detta, och så till nästa år, då vi hava tid på oss, se, huruvida vi då kunna komma till ett bättre resultat än det vi komma till i dag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med godkännande av dess motivering oförändrad, dels ock på bifall till berörda hemställan med godkännande av det förslag i fråga om motiveringen, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för galvaniserade järnrör;

nr 47, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för signalklockor till velocipeder;

nr 48, i anledning av väckt motion om ändring av tulltaxans bestämmelser angående ackumulatorer;

nr 49, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för torrelement och torrbatterier;

nr 50, i anledning av väckt motion om höjning av tullen å säkerhetständstickor; och

nr 51, i anledning av väckta motioner om höjning av tullen å vissa slag av hästar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 15.

Ang. upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av väckt motion om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 303, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå framlagt förslag av innebörd, att riksdagen måtte besluta, att andra stycket av 22 § i 15 kap. strafflagen måtte utgå tillika med den del av 24 § i samma kapitel, som börjar med orden »eller ock» och slutar med orden »erbjudet arbete».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Åkerman*, *Klefbeck*, *Branting*, *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund, *Sjögren* och *Olsson* i Mellerud, vilka yrkat, att riksdagen måtte för sin del be-

Ang. upphävande av den s. k. Åkarpslagen. (Forts.)

sluta, att andra stycket av 15 kap. 22 § strafflagen skulle utgå samt att därjämte ur 24 § samma kapitel skulle uteslutas den del som börjar med orden »eller ock» och slutar med orden »erbjudet arbete»; samt

av herrar *V. Edward Larson* och *Björling* beträffande utskottets motivering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Lindqvist:** Herr talman! Vid detta utlåtande är fogad en reservation av herr Åkerman med flera. Jag skall icke taga upp någon debatt i detta ärende, då man ju på förhand kan veta, hurudan utgången kommer att bliva. Jag skall nöja mig med att yrka bifall till herr Åkermans med flera reservation.

Herr **Brädefors:** Herr talman! Vi hava vid fjolårets riksdag i samband med en då väckt motion motiverat vårt yrkande om avskaffande av denna lag, som är en speciell lagstiftning till strejkbrytarnas skydd. Därför behöva vi icke i samband med denna fråga i år framlägga någon mera utförlig motivering för vår ståndpunkt.

Jag vill emellertid säga, att om det varit befogat och välmotiverat tidigare att yrka denna lags avskaffande, så är det ännu mera motiverat och befogat just nu, när man håller på att stifta nya lagar, som skola skydda strejkbrytarna och som skola förhindra arbetarna i deras ekonomiska kamp. Det är därför jag anser, att man även vid årets riksdag behöver lägga fram ett förslag, allra helst som frågan i fjol på grund av vissa formella svårigheter icke kom till ett verkligt avgörande, för att man skulle se, hur riksdagsmajoriteten ställer sig till denna fråga. Då har man sålunda möjlighet att i denna fråga ställa spörsmålet, hur riksdagsmajoriteten ställer sig till densamma.

Jag skall, som sagt var, icke gå in i någon detaljerad motivering för vår ståndpunkt, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Fröken **Wellin:** Herr förste vice talman! Jag skall icke heller förlänga denna debatt utan bara säga, att jag kan glädja herr Brädefors med, att jag gärna skulle bifalla hans motion under en förutsättning, nämligen, att det hade visat sig, att dessa lagbestämmelser icke vore behövliga. Men i det fallet har herr Brädefors brustit i bevisningen. Jag vet ju, att från ansvarigt håll inom arbetarpartiet erkännes det och beklagas, att det har förekommit övergrepp. Bland dem, som jag hört göra dessa uttalanden, är herr Lindqvist i första lagutskottet. Det är klart, att om man har en känsla för vad som är rätt och riktigt i dessa arbetarstrider, kan man icke annat än beklaga de övergrepp, som hava skett. Det är just för att detta har förekommit, som det håller på, som herr Brädefors sade, att stiftas andra lagar. Det innebär just ett belägg för vad jag här har anfört.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Brädefors, att om vi skulle göra det tankeexperimentet, att vi skulle vända på hela frågan och tänka oss, att det förekomme, att människor ville tvinga strejkande arbetare att arbeta, trots att det var blockad på en arbetsplats, då förstår man, att ett yrkande om en lag, som förhindrade detta, då skulle anses vara fullt berättigat.

Det är på grund av de synpunkter, som jag här i allra största korthet velat anföra, som jag, herr förste vice talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. upphävande av den s. k. Åkarpslagen. (Forts.)

Herr **Brädefors:** Herr talman! Fröken Wellin yttrade, att hon gärna skulle biträda det förslag, som väckts, om dessa lagar icke voro behövliga på grund av de övergrepp, som, enligt vad hon sade, skulle blivit begångna och som göra, att dessa lagar skulle vara behövliga. Men från vilken synpunkt ser fröken Wellin behovet av dessa lagar? Jag förstår, att från arbetsköparsynpunkt äro sådana lagar alltid behövliga, ja till och med ännu mer skärpta lagbestämmelser mot arbetarna behövliga. Men från arbetarsynpunkt äro de icke endast obehövliga utan i högsta grad skadliga för arbetarnas ekonomiska intressen. Här är alltså fråga om tvenne olika ekonomiska intressen, som strida mot varandra och som göra, att för ena sidan äro dessa lagar behövliga men för den andra obehövliga och skadliga.

Fröken Wellin förklarade vidare, att om det vore så, att man skulle tvinga arbetarna att arbeta som strejkbrytare mot deras vilja, skulle en lag häremot vara berättigad. Man kan få strejkbrytare på flera andra sätt än genom att direkt tvinga dem. Det kan också finnas vissa ekonomiska förhållanden bland en del av dessa så kallade arbetsvilliga, som på sätt och vis tvinga dem att bli strejkbrytare, just sådana ekonomiska förhållanden, att de leva under svältgränsen och tvingas av svälten. Men det är icke alla, som tvingas av den anledningen, utan arbetsgivardömet har alltid förstått att med sina ekonomiska maktresurser mobilisera vissa köpta strejkbrytargarden, som försvara deras intressen på grund alltså av arbetsgivarnas ekonomiska makt. Det är därför som det är ett allmänt arbetarkrav och icke något partipolitiskt krav, att sådana lagar skola avskaffas. Därest fröken Wellin här i dag skulle vinna, så att dessa lagar icke avskaffades, tror jag, att arbetarna fortfarande ganska enstämmigt ha den uppfattningen, att de återigen och återigen skola återkomma så väl inom parlamentet som utom parlamentet med krav på dessa lagars avskaffande.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Mitt parti har tidigare framfört yrkande om avskaffande av denna lag. Jag skall här endast i korthet be att få ansluta mig till det bifallsyrkande till reservationen, som förut framställts. Men i anledning av herr Brädefors' uttalande här om att det ur arbetsköparnas synpunkt skulle vara ett behov av sådana lagar, ja till och med av skärpta lagar av detta slag, kan jag icke underlåta att säga, att jag har den uppfattningen, att legala företagarintressen kunna under alla förhållanden tillgodoses utan sådana lagar och att de icke äro av behovet påkallade. Det är därför, som jag anser, att denna lag skall avskaffas.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Åkerman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Brädefors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 65, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den av herr Åkerman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. upphävande av den s. k. Åkarpslagen. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 91 ja och 84 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Härefter föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts propositon med förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa beslut rörande ändring av bolagsordning för aktiebolag m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 17.

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget statsutskottets utlåtande, nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 jämte i ämnet väckta motioner.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under Utgifter för kapitalökning (bil. 2, punkt 1), rubriken »Fonden för förlag till statsverket», föreslagit riksdagen att för statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor.

I förevarande ämne hade väckts följande, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

inom *första kammaren:*

nr 14 av herr *Wohlin m. fl.*, vilka hemställt, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till statsbeställningar skulle bestämmas till 15,000,000 kronor, samt att av detta anslag ett belopp av 4,357,000 kronor skulle användas för anskaffning av medeltunga bombflygplan m. m. i enlighet med en i motionen intagen specifikation avseende budgetåret 1934/1935;

nr 42 av herr *Westman m. fl.*, vilka hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1934/1935 för statsbeställningar anvisa ett reservationsanslag av 14,000,000 kronor;

nr 76 av herr *Wohlin*, som föreslagit, att det i motionerna nr 14 i första kammaren och nr 12 i andra kammaren till 15,000,000 kronor föreslagna anslaget till statsbeställningar måtte ökas med 10,000,000 kronor och sålunda bestämmas till 25,000,000 kronor, samt att av detta anslag måtte användas: för påbörjande av ett pansarskepp (ersättningsbyggnad för Oscar II) enligt angiven plan 6,643,000 kronor, för byggande av två vedettbåtar 1,890,000 kronor, för anordnande av oljeeldning i viss utsträckning å pansarskeppet Drottning Victoria 750,000 kronor samt för uppförande av 8 oljecisterner för flottan 700,000 kronor;

inom *andra kammaren:*

nr 12 av herr *Heiding m. fl.*, vilka gjort enahanda hemställan som i motionen nr 14 i första kammaren;

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

nr 102 av herr *Österström m. fl.*, vilka gjort enahanda hemställan som i motionen nr 42 i första kammaren;

nr 210 av herr *Ossbahr*, vilken hemställt, att riksdagen måtte besluta, att för statsbeställningar för försvarsändamål för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av minst 22,000,000 kronor;

nr 218, av herr *Svedman*, vilken hemställt, att riksdagen måtte besluta, att av det utav Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition äskade anslaget till statsbeställningar ett belopp av 112,000 kronor skulle användas för modernisering av Sverige-skeppens artilleriammunition; samt

nr 396 av herr *Lundell*, vilken gjort enahanda hemställan som i motionen nr 76 i första kammaren.

Vidare hade utskottet ansett sig i detta sammanhang böra till behandling upptaga följande inom *andra kammaren* väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

nr 33, av herr *Ossbahr*, vilken hemställt, bland annat, att riksdagen ville för motorisering av Gotlands infanterikår för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra reservationsanslag av 56,400 kronor och för garagebyggnad vid samma infanterikår för nämnda budgetår ett extra reservationsanslag av 90,000 kronor;

nr 93 av herr *Holmgren*, vilken hemställt, att riksdagen ville till byggandet av ett nytt utsjölodningsfartyg bevilja ett belopp av 870,000 kronor;

nr 191 av herr *Holmström m. fl.*, vilka hemställt, att riksdagen måtte besluta att för bestridande av engångskostnader för anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1934/1935 — utöver vad i årets statsverksproposition upptagits — anvisa ett extra reservationsanslag av 6,500,000 kronor för anskaffning av medeltunga bombförband; samt

nr 209 av herr *Holmgren*, vilken föreslagit, att det måtte beslutas, att ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel omfattande — förutom de två jagare och två undervattensbåtar, för vilkas påbörjande medel redan anvisats — ett pansarskepp, fyra vedettbåtar och två undervattensbåtar skulle äga rum under budgetåren 1934/1935—1937/1938, samt att fördenskull för budgetåret 1934/1935, utöver av Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln i årets statsverksproposition äskade medel till flottans ersättningsbyggnad, ett belopp av 9,263,000 kronor måtte anvisas för påbörjande under instundande budgetår av ersättningsbyggnad för pansarskeppet Oscar II och två vedettbåtar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med anledning av motionerna I: 42 och II: 102 samt I: 76 och II: 396 ävensom med avslag å motionerna II: 218, I: 14 och II: 12 samt II: 210 i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag bland Utgifter för kapitalökning, fonden för förlag till statsverket, till statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utlåtandet angivits;

b) avslå motionen II: 33, i vad den avsåge anslag till motorisering m. m. av Gotlands infanterikår;

c) avslå motionen II: 93 om byggande av nytt utsjölodningsfartyg;

d) avslå motionen II: 191 om anslag till medeltunga bombförband; samt

e) avslå motionen II: 209 rörande ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Bergqvist, N. J. Martin Svensson, Borell, Nylander, Persson* i Fritorp och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksda-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)
gen måtte med bifall till motionen II: 218, motionen II: 33, i vad den avsåge anslag till motorisering m. m. av Gotlands infanterikår, och motionen II: 93 ävensom i anledning av motionerna I: 14 och II: 12, I: 42 och II: 102, I: 76 och II: 396 samt II: 209, 210 och 191 bland Utgifter för kapitalökning, fonden för förlag till statsverket, till statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av 14,000,000 kronor; samt

av herr *Holmgren*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 218, motionen II: 33, i vad den avsåge anslag till motorisering m. m. av Gotlands infanterikår, motionerna II: 93 och 209, I: 76 och II: 396 samt II: 191 ävensom i anledning av motionerna I: 14 och II: 12, II: 210 samt I: 42 och II: 102 bland Utgifter för kapitalökning, fonden för förlag till statsverket, till statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av 28,573,000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Holmgren:** Herr talman! Som kammaren behagade finna, innehåller den reservation, som jag fogat till utskottsutlåtandet, samma yrkande, som av herr Bergqvist med flera blivit framställt i deras reservation, men därjämte krav på medel till ersättningsbyggnad för pansarskeppet Oscar II och två vedettbåtar i enlighet med motion av herr Wohlin i första kammaren och av mig i andra kammaren samt dessutom medel till åtta oljecisterner i enlighet med herr Wohlins förslag i första kammaren, varjämte jag i enlighet med herr Holmströms med fleras motion krävt anslag till engångskostnader för anskaffning av flygmateriel. I de delar, där min reservation skiljer sig från herr Bergqvists med fleras, ber jag att få anföra följande.

1925 års riksdag beslöt en flotta av en viss omfattning, och beslutet erhöll sin detaljutformning i fråga om typer och antal fartyg efter förslag av särskilt tillkallade sakkunniga, som föreslogo dels en plan för flottans sammansättning och dels en plan för nödig ersättningsbyggnad. Ersättningsbyggnadsplanen avsåg två 5-årsperioder, den förra slutande 1932—1933, den senare 1937—1938.

1927 års riksdag hade intet att invända varken mot planen för sammansättningen eller ersättningsbyggnaden. Formligt beslut fattades dock rörande ersättningsbyggnaden endast vad rörde första femårsperioden. I fråga om den andra femårsperioden ville riksdagen icke fatta definitivt beslut med hänsyn till svårigheterna att så långt i förväg kunna fixera de definitiva kostnaderna. Riksdagen beslöt emellertid att för ett belopp av 100,000 kronor under första 5-årsperioden utföra ritnings- och förberedande konstruktionsarbeten för ett pansarskepp.

Denna 1927 års flottplan avsåg att giva flottan en fast grund för sin ersättningsbyggnadsverksamhet. Planen höll de fyra första åren. 1932 års riksdag indrog 3.9 miljoner av de 9.2, som rätteligen borde ha utgått, vilken summa översköts till nästa år, som var det första året i andra 5-årsperioden.

I anledning av andra 5-årsperiodens ingång anbefalldes de marina myndigheterna att undersöka, huruvida någon revision av 1927 års program erfordrades. Myndigheterna inkommo med resultatet av sin undersökning och föreslogo Kungl. Maj:t att hos 1933 års riksdag hemställa om ersättningsbyggnad av bland annat ett pansarskepp.

Försvarskommissionen, till vilken förslaget hänsköts, ansåg det icke lämpligt att, innan den avsedda allsidiga utredningen av försvarsfrågan slutförts, taga definitiv ståndpunkt till ett ersättningsbyggnadsprogram, som omspände

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

en följd av år, utan ansåg, att det från fall till fall borde avgöras, vilket byggnadsarbete, som i första hand borde komma till utförande.

Efter 1933 års riksdag återstå av andra periodens byggnadsprogram ett pansarskepp, två u-båtar och fyra vedettbåtar, om vilka fartygs påbörjande jag motionsvis gjort framställning. Fartygen skulle vara färdiga år 1938, och kustflottans styrka skulle också därmed bli den i 1927 års plan förutsatta.

Enligt sakkunskapens mening är det synnerligen angeläget, att pansarskeppet utan uppskov lägges på stapeln. De tre Sverigeskeppen börja nämligen att närma sig åldersgränsen. Under förra decenniet reducerades vår flotta till hälften på grund av uteblivna eller otillräckliga ersättningsbyggnadsanslag. 1927 stoppade man förfallet, och för de då befintliga resterna av flottan beviljades erforderligt ersättningsbyggnadsanslag. 1932 och 1933 års riksdagar ha på grund av penningnöden gjort inskränkningar i ersättningsbyggnadsanslagen, som ofrånkomligt föra till ytterligare stympning av flottan.

Jag framhåller här alldeles särskilt pansarskeppet, och jag gör det av två skäl, dels därför att en fullständigt enig sakkunskap anser nybyggnaden nu av ett pansarskepp vara den för flottans bestånd utan all jämförelse viktigaste frågan, och dels därför att man från lekmannahåll på senare tid öppnat diskussion i fråga om nybyggnad av pansarskepp.

Varje sjögående flotta utgöres av en eller flera operativa enheter, i vilka ingå såsom huvudbeståndsdelar pansarskepp, kryssare, jagare, u-båtar och flygstridskrafter. Varje fartygsslag har inom denna enhet sin uppgift att fylla. Saknas något fartygsslag, återverkar detta i hög grad på möjligheterna för den operativa enheten att lösa sina uppgifter. Pansarskeppet är för en flotta lika omistligt som artilleriet för en armé.

Om vi se på våra egna förhållanden, så inses lätt, att en fientlig flotta kan vilja försöka att genom mineringar utanför de kustområden, där våra jagare och undervattensbåtar in- och utlöpa, hålla dem instängda. När det för oss gäller att genom minsvepning undanröja dessa mineringar, komma fiendens kryssare och jagare att driva tillbaka våra minsvepningsfartyg. Men sätta vi då in våra artillerifartyg, d. v. s. pansarskepp, blir läget ett annat, de lätta fientliga stridskrafterna drivas undan, och upprensningsarbetet kan effektivt bedrivas. Endast med hjälp av artillerifartyg blir det oss möjligt att hålla farvattnen kring våra kuster fria från minor. Utan pansarskepp i vår flotta blir den lätt instängd och kan föga uträtta. Med pansarskepp säkerställes flottans rörelsefrihet, som är den första förutsättningen för att den överhuvud skall kunna lösa sina uppgifter. Pansarskeppen möjliggöra sålunda de lätta fartygens rörelsefrihet, och de lätta fartygen, u-båtar och kryssare, utgöra ett ofrånkomligt stöd åt pansarskeppen vid deras verksamhet till sjöss. Artillerifartyg, lätta övervattensfartyg och undervattensbåtar utgöra var för sig länkar i en kedja. Brister en länk, är kedjan defekt. Artillerifartyget är nämligen de lätta övervattensfartygens värsta fiende, de lätta övervattensfartygen äro den största faran för u-båtarna, och u-båtarna äro det kraftigaste hotet mot pansarskeppen.

Kraftiga artillerifartyg i vår flotta tvinga en fiende att riskera sina kraftiga fartyg mot oss. Vid bedömandet av riskerna och de eventuella vinsterna torde det kunna hända, att han avstår från företaget. Ur neutralitetssynpunkt är detta förhållande av den allra största betydelse. Ju starkare fartyg desto större utsikt att få vara i fred.

Om nödvändigheten för en flotta av tillgång till artillerifartyg med kraftig bestyckning äro alla mariners auktoriteter eniga. Nu har från håll utom marinen här i vårt land framkastats — icke tvivel på behovet av pansarfartyg

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

— men tvivel om att de pengar, som nedläggas på ett pansarskepp, skulle komma till den allra bästa användning för försvarsändamål. Man framhåller, att effekten skulle bli större, om man nedlade samma belopp på bombplan. Denna sin uppfattning stöder man på vissa ofullständiga bombfällningsförsök, av vilka man dragit den slutsatsen, att ett pansarskepp skulle vara synnerligen sårbart för bombanfall. Och det är sant, att bombanfall för närvarande är en mycket allvarlig fara, men sådana anfall äro icke farliga enbart för pansarskepp utan för hela vårt land. Örlogsfartyget är ju ett rörligt mål, som kan flytta sig undan bombträffar, vilket intet annat mål i samma utsträckning kan göra. Det av marinens myndigheter föreslagna pansarskeppet med sina 12 st. 12 cm. luftvärnskanoner och ett tjugotal luftvärnskulsprutor blir ju en rörlig, flytande luftvärnsbefästning, som har ett luftvärn av nästan samma styrka som det enligt luftvärnsutredningens förslag för hela Stockholm avsedda. Vore det omöjligt för ett pansarskepp att försvara sig gent emot luftanfall, så är väl förhållandet i ännu högre grad detsamma i fråga om Stockholms stad, som har så oerhört mycket större träffyta.

För 47 år sedan trädde jag in i flottan. Jag har varit med och deltagit i många strider med ord och penna bland fackmännen, strider som flammat upp, så snart något nytt förstörelsemedel sett dagens ljus. Redan före min tid började man förse dåtidens fartyg med sidopansar, och pessimisterna darrade för dessa osårbara monster. Så kommo kanoner med avsevärt större kraft, projektiler, som trängde genom pansaret, som om det varit smör. Man införde pansar av nickelstål; så kommo projektiler, som icke exploderade, förrän spetsen trängt långt in i pansaret o. s. v. Man uppfann då en obemannad undervattensbåt, torpeden, som gick så långt under vattnet, att den träffade fartygets botten under pansaret, och försåg den med en sprängladdning stark nog att sänka det träffade fartyget. Nu var de stora skeppens saga all, tänkte de unga torpedentusiasterna inom marinerna. Men nej, man försåg då de stora skeppen med dubbla bottnar avdelade i vattentäta celler, så att en eller flera celler vattenfylldes av en torpedträff, men fartygets flytbarhet äventyrades ej. Så ökades fartygsartilleriets porté till den grad, att torpedfartygen kunde oskadliggöras, innan de hunnit så nära, att de kunde avskjuta sina torpeder. Ja, då gjorde man undervattensbåtar, mot vilka pansarskeppen praktiskt taget äro värnlösa, men inte har man därför upphört att bygga pansarskepp. Men man har låtit de lätta övervattensfartygen övertaga uppgiften att oskadliggöra u-båtarna, och man har skaffat lyssnarinstrument, som ange den riktning i vilken u-båtar finnas, så att man i god tid kan undvika dem.

Herr Fabian Månsson, som icke för ögonblicket är inne i kammaren, minns nog säkert den lilla duell, som vi på sin tid hade på Gävle teater, då vi där diskuterade frågan, huruvida u-båtarna eller dykebåtarna, som han då ville kalla dem, voro det allena saliggörande. Ja, det ligger så snubblande nära att utdöma allt, som förut finnes, så snart något nytt dyker upp.

Erfarenheten lär emellertid, att knappt hinner något nytt otyg uppfinnas, förrän motmedlet kommer, och så är det även i detta fall. Utgöra flygplanen, som jag för min del håller före, ett ytterligt allvarligt hot mot våra pansarskepp, så få vi väl se till att skydda dem, t. ex. genom att sätta ännu fler luftvärnskanoner och kulsprutor på dem än de avsedda 32, eller att förse alla lätta övervattensfartyg med luftvärnspjäser, så att de verksamt kunna deltaga i försvaret mot flygplanen.

Under de 14 riksdagar jag bevistat har jag låtit mig angeläget vara att på varje punkt stödja de av de militära myndigheterna framlagda kraven, som underställts riksdagen antingen i form av proposition eller motion. För mig finns ingen fråga antingen pansarskepp eller bombplan, för mig är det ett

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

både-och, både pansarskepp och bombplan. Den trafik, som för närvarande pågår mellan yngre officerare av olika försvarsgrenar, den är osund för att icke säga i högsta grad tadelvärd. Ingen förmenar de unga att ärligen kämpa för den försvarsgren, de själva tillhöra och förstå, men det är oridderligt att söka vinna framgång för sitt vapen på andra vapens bekostnad. Det är icke de enskilda oansvariga unga officerarna, som skola verkställa avvägningen mellan försvarets grenar. Avvägningen är förbehållen Kungl. Maj:t och riksdagen efter ansvariga myndigheters hörande. Min övertygelse är, att vårt försvar i närvarande stund hade varit bättre tillgodosett, om de unga krafterna inom vårt försvar ridderligt hade skänkt varandra sitt stöd i stället för att kivas inbördes.

Herr talman! Jag kommer i min reservation med långt gående krav för försvarets vidkommande. Alla de i denna kammare, som anse ett försvar behövligt, äro icke därför beredda att tillgodose de framförda kraven, med säkerhet icke därför att de underkänna behovet, utan därför att hänsynen till andra samhälleliga önskemål gör dem återhållsamma. Vi ha ju en arbetslöshet av osedvanlig omfattning, och riksdagen planlägger i stor utsträckning arbeten för att sysselsätta de arbetslösa. I den mån som arbetena äro produktiva böra de naturligtvis i första rummet komma till utförande, men inför valet mellan olika improduktiva arbeten tvekar jag icke att föredraga arbeten för försvaret framför andra, ty behovet av sådana arbeten kan ej bestridas, även där det brister i viljan att tillgodose detsamma. Om jag sålunda här i min reservation kräver stora belopp, så är jag också beredd att göra motsvarande avprutningar på andra reservarbeten, varigenom budgetens jämvikt icke rubbas.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av mig vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Lundell.*

Herr **Ossbahr:** Jag kan, herr talman, helt och fullt instämma med herr Holmgren, då han i slutet av sitt anförande framhöll betydelsen av, att alla de arbetstillfällen, som finnas inom försvarsväsendets område, just i dessa tider bliva tillgodosedda. Jag har också vid ett par föregående tillfällen här i riksdagen berört denna fråga och framhållit det egendomliga däruti, att man uraktlåter att utnyttja alla dessa tillfällen, som finnas inom försvarsväsendets område, samtidigt som man söker efter arbetstillfällen på andra håll, som icke tjäna lika nödvändiga och nyttiga ändamål. Denna omständighet har synts mig så mycket mer egendomlig, som man från socialdemokratiskt håll på sista tiden gjort sig mycken möda att i tal och skrift framhålla sitt parti såsom ingalunda försvarsfientligt utan såsom ett parti, det där numera gärna vill tillgodose de olika försvarsbehoven. Jag har också tidigare framhållit, att denna försvarsvilja, som kommer till uttryck i allehanda tal, också borde komma till uttryck i gärning, och att den framför allt bort komma till uttryck på ett helt annat sätt, än vad som skett i fråga om försvarets krav vid innevarande års riksdag.

Alla minnas vi säkert de beskärningar, som gjordes vid behandlingen av fjärde huvudtiteln. Men under denna behandling framhölls det, åtminstone antydningsvis, att en del av de beskärningar, man då såg sig nödsakad verkställa, dock måhända skulle komma att erhålla någon kompensation i samband med behandlingen av frågan om statsbeställningar. Många hyste kanske därför vissa förhoppningar, att anslagen till statsbeställningar skulle komma att sättas högre än de av Kungl. Maj:t föreslagna, detta så mycket

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)
hellre som en del motionärer såväl inom bondeförbundet som det frisinnade partiet framställt önskemål och krav i dylikt hänseende. Men när vi nu komma fram till slutbehandlingen av denna fråga om statsbeställningsanslaget, finner man, att utskottet med undantag av högerreservanterna helt och fullt ställt sig på Kungl. Maj:ts sida och icke i detta sammanhang velat giva någon kompensation för tidigare verkställda nedprutningar.

Jag kan för min del icke finna det vara rimligt att på detta sätt underlåta att tillgodose försvarsbehoven, samtidigt som man i fråga om andra huvudtitlar och andra områden låtit dessa komma i åtnjutande av anslag vida utöver vad som skulle hava varit fallet under normala förhållanden. Jag har för min del kommit till ungefär samma belopp som herr Holmgren, men jag har däremot ansett, att lantförsvaret bort erhålla en väsentlig ökning i fråga om tillfredsställandet av sina behov. I de motioner, som jag i detta hänseende väckt här i riksdagen, har jag också framhållit betydelsen av, att lantförsvaret komme i åtnjutande av ett vida högre belopp, än som skulle bli fallet enligt såväl utskottets förslag som reservanternas hemställan. Och jag har för min del icke ansett siffran 8 à 9 miljoner kronor för högt tilltagen. Enligt utskottets förslag skulle till lantförsvaret endast kunna anslås högst ett belopp av 1,268,700 kronor, och det är ingalunda säkert, att ens hela detta belopp skulle komma lantförsvaret till del, allra helst som departementschefen i statsverkspropositionen framhåller, att civila myndigheters och institutioners behov i avsevärt ökad omfattning nu skulle kunna komma att tillgodoses. Och åt samma uppfattning har herr statsrådet givit uttryck vid behandlingen av försvarsfrågan under årets riksdag. Icke heller utskottet fastlåser detta belopp för lantförsvarets räkning utan framhåller endast, att hänsyn särskilt bör tagas till materielanskaffning för lantförsvaret vid disponerandet av detta belopp. För lantförsvaret skulle sålunda knappast ens kompensation kunna beredas för den beskärning man gjort på exempelvis årsanslagen för engångskostnader till anskaffning av materiel. Och ännu mindre skulle genom denna summa några andra av de betydelsefullaste försvarsbehoven inom lantförsvarets område kunna bli tillgodosedda.

Jag har dels i min motion nr 210, som här är redovisad, och dels i en annan motion, nr 597, som med hänsyn till sin anknytning till den kungliga propositionen nr 234 kommer att redovisas först i annat sammanhang även i vad denna motion avser statsbeställningsanslagen, framhållit en del önskemål, som enligt min uppfattning med det snaraste borde bli tillgodosedda. Jag har i mina motioner framhållit nödvändigheten av att exempelvis vårt långskjutande fältartilleri erhåller sådan materiel, att vår armé i ett eventuellt krig verkligen med någon utsikt till framgång kan upptaga kampen mot en fiende, som är utrustad på ett modernt sätt i detta hänseende. Ett krav i den riktning, jag framställt, innebär icke någon organisatorisk utökning, ty i vilken riktning ett blivande beslut i försvarsfrågan i dess helhet än kommer att gå, kommer givetvis behov av långskjutande artilleri att finnas inom lantförsvaret vida överstigande den ram, som jag i min motion har angivit. Jag har också särskilt framhållit, att just i vår tid, då flygvapnets utveckling blivit sådan, som den är, är det nödvändigt att anskaffa luftvärnsmateriel i erforderlig utsträckning. Jag har vidare talat om betydelsen av ett fullföljande av den väg, varpå man redan inslagit i fråga om modernisering av vårt lätta fältkanonmateriel, och jag har även framhållit vikten av, att man i enlighet med 1925 års försvarsbeslut förser vissa artilleritruppförband med erforderliga traktorer på det sätt, som tidigare varit förutsett. Jag har också i motionen, förutom mycket annat, omnämnt behovet av det viktiga skyddsmedel, som gasmaskerna utgöra, och jag har talat om nödvändigheten av att anskaffa erforderligt an-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

tal· kärror till infanteriet, så att infanteriet på ett rätt sätt kan utnyttja den fördel, som de tunga vapnen utgöra.

Kommendör Holmgren har här berört frågan om flottans ersättningsbyggnader, och då jag sett av talarlistan, att kapten Holmström anmält sig till yttrande, är jag övertygad om, att han med hänsyn till den av honom väckta motionen skall komma att motivera behovet av anslag till flygvapnet. Jag skall därför endast be att ytterligare få beröra en annan av mina motioner, som nu redovisas delvis i detta sammanhang, och det är min motion nr 33 i vad den avser motorisering av Gotlands infanterikår. Om överhuvud Gotlands stridskrafter skola kunna på ett effektivt och tillfredsställande sätt utnyttjas, är det nödvändigt att dessa också i erforderlig utsträckning motoriseras. Så är icke för närvarande fallet, utan för att övningarna skola kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt bedrivas har man sett sig nödsakad att anskaffa erforderlig motorisering genom förhyrande av bilar. Det är självklart, att ett dylikt tillvägagångssätt icke kan vara tillfredsställande ur övningssynpunkt, och det är icke heller i längden tillfredsställande ur ekonomisk synpunkt. Det blir billigare på längre sikt att anskaffa ett stambestånd av bilar än att på detta sätt vara nödsakad att förhyra sådana. Erfarenheter i det hänseendet har man från en del av de motoriserade artilleritruppförbanden. Det är således ur såväl utbildnings- som krigsberedskapssynpunkt som ekonomisk synpunkt av betydelse att det anslag, som jag här yrkat, också måtte av riksdagen bifallas.

Jag ber därför, herr talman, att få under hänvisning till mina motioner nr 33, 210 och 597 yrka, dels att anslag till statsbeställningar måtte enligt i motionen nr 210 angivna grunder helt avse försvarsändamål och bestämmas till 28,573,000 kronor, dels ock bifall till min motion nr 33 i vad den avser anslag till motorisering m. m. av Kungl. Gotlands infanterikår.

Herr **Ekman:** Herr förste vice talman! Jag måste uttala ett beklagande över att utskottet icke har ansett sig kunna förorda beviljande av ett större belopp för krigsmateriel. På samma gång måste jag uttala en synnerligen stor tillfredsställelse, vilken säkert delas av många, över att utskottet uttalat sig på följande sätt: »Vid bestämmandet av statsbeställningar av krigsmateriel synes i främsta rummet behovet av att stärka luftstridskrafterna böra beaktas.» Detta är ju en sanning, som icke torde kunna jävas av någon. Det är ju ett väl känt förhållande, att under det man ute i världen överallt har insett den utomordentligt stora betydelsen vid ett framtida krig, som flygvapnet har, och även rustar sig därefter, har vårt flygvapen här rönt en rätt så styvmoderlig behandling. Utskottet säger vidare, att »vid sidan av ett markförsvar med luftvärnsartilleri synas härvid i främsta rummet böra komma till användning jakt- och spaningsplan av modernaste och starkaste typ.»

Jag begärde ordet egentligen för att fästa uppmärksamheten på dessa bombflygplan, som äro synnerligen effektiva och varav icke ett enda finns här i vårt flygvapen. Jag anser, att detta är en brist, som snarast möjligt bör avhjälpas. Då jag själv icke är fackman på området, vill jag självfallet icke närmare gå in på dessa bombplans betydelse, men då det troligtvis är en del av kammarens ledamöter, som icke äro närmare förtrogna därmed, skall jag dock tillåta mig att i allra största korthet citera vad ett par framstående auktoriteter här i landet hava att säga om dessa vapen. En av dessa auktoriteter säger så här: »Vid nuvarande svenska flygvapen kan en motståndare utan några egentliga risker upprätta sina flygbaser i omedelbar närhet av vårt territorium, exempelvis på Åland, Gotland eller Bornholm samt längs östra och södra kusterna av Bottniska viken och Östersjön. Från svensk sida kan intet åt-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)
göras för att förhindra en dylik basering» — men, säger han, »ingå däremot operationsdugliga bombförband i den svenska försvarsorganisationen, blir läget ett annat. De nämnda öarna torde härvid i händelse av krig mot Sverige icke alls kunna komma i fråga för basering av bombförband, i varje fall icke i någon större utsträckning. Även en permanent basering inom kustområdena invid Östersjön eller Bottniska viken blir härigenom omöjliggjord.» Och några ord skall jag även be att få citera av en annan auktoritet. Han säger: »För vårt lands försvar äro bombflygplan av utomordentlig betydelse. Vid eller inför hotet av ett krigsutbrott äro de avsedda att utgöra våra försvarskrafters strategiska spaningsorgan, varigenom försvarsledningen i tid skall kunna varskos om motståndarens dispositioner, uppmarsch, eventuella överskeppningsförberedelser etc.» Han säger vidare, att »förbereder motståndaren ett överskeppningsföretag (en landstigningsoperation) mot vår kust, kan bombförbandens uppgift bli att i samverkan med egna sjöstridskrafter anfalla fiendens sjöstridskrafter, i beredskap hållna transportfartyg samt i ilastningshamnarna samlade trupper och förråd av krigsmateriel m. m. eller — i ett senare skede — i överskeppningen deltagande fartyg. Vad det innebär för oss att på så sätt genom motanfall med bombförband kunna möta fienden, innan han nått in i vårt land, och — med tillräckligt starka bombförband till förfogande — kanske helt lyckas förhindra en fientlig invasion med all dess förödelse, behöver icke utläggas.»

Vidare ber jag att få framhålla, hurusom man i de stora länderna har på senare tider gått in för just detta. Det påstås, att i Sovjet-Ryssland t. o. m. c:a 600 finnas. Huruvida det är riktigt, vet jag icke.

Jag skall icke upptaga tiden längre, då det är många talare anmälda, men jag har icke kunnat underlåta att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på dessa bombplan, och jag vet, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har haft och har alltjämt sin uppmärksamhet fäst härpå. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att inom en icke avlägsen framtid vårt luftförsvar skall kunna få den förbättring, som avses genom dessa plan.

Jag har, herr vice talman, intet yrkande.

Herr **Holmström:** Herr talman! Det är ägnat att väcka stor förvåning, att utskottet icke till saklig prövning upptagit annat än flygets och flottans materialbehov. Armén och hemortens luftvärn ha däremot icke undergått, såvitt av handlingarna framgår, någon sådan behovsprövning i utskottet. Armén och hemortens luftvärn få bara »vad som blir över». Efter utförliga motiveringar föreslår utskottet nämligen, att till flyg och flotta skola anvisas vissa preciserade belopp. Om armén och hemortens luftvärn heter det däremot, att den lilla summa — det är $1^1/_4$ miljon — som sedan återstår skall användas enligt regeringens gottfinnande, varvid hänsyn särskilt bör tagas till lantförsvaret, vari luftvärnet ingår.

Varför ha icke, frågar jag, varför ha icke arméns och luftvärnets behov prövats parallellt med övriga försvarsgrenars? Jag vill ingalunda påstå, att exempelvis sjöförsvaret har fått för mycket. Men jag vill bestämt hävda, att åtskilliga av arméns och luftvärnets behov äro lika angelägna och av lika elementär vikt för försvarsberedskapen som fartygsbyggnaderna. Det är exempelvis en offentlig hemlighet, att vi i landet äga endast ett enda modernt luftvärnsbatteri, det för Stockholm, och det är för övrigt en skänk till staten från frivilliga, medan däremot de luftvärnssakkunniga ansågo, att flera tiotal sådana batterier voro nödvändiga. Jag vill också erinra om, att — enligt herr Ossbahrs motion i år — vi blott hava 25,000 gasmasker, vilka naturligtvis en-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

dast äro en bråkdel av vad man behöver för mobiliseringsbehovet. Detta är bara två exempel.

Det synes mig, som om utskottet mycket väl hade kunnat nöjaktigt börja tillgodose de mest trängande armé- och luftvärnsbehoven utan att minska på de till flotta och flyg nu begärda beloppen, därest utskottet hade begagnat sig av det mycket gynnsamma utgångsläge, som fanns, på grund av att det förelåg motioner, förutom från högern, även från bondeförbundshåll, från liberalt håll och från frisinnat håll, enligt vilka motioner siffran 10 miljoner skulle höjas till 14 miljoner. Jag förmodar nämligen, att de ärade motionärerna från sina olika håll icke äro sinnade att nu gå ifrån sina motioner, och jag förmodar, att motionären herr Österström kommer att här tala för den motion, som han framlämnat. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det väckte bland landets försvarsvänner mycket livliga förhoppningar, när man i början av årets riksdag fick se dessa motioner från de olika partierna, i synnerhet från de borgerliga vänsterpartierna. Dessa ingåvo vissa förhoppningar. Jag vet, att besvikelsen blivit ganska stor bland dessa, när de nu sett hur liten anklang de vunnit i statsutskottet, när icke ens dessa motionärers egna partiledamöter hava velat vara med om de föreslagna åtgärderna.

Men har jag nu riktat mig mot utskottet, herr talman, så måste jag också rikta mig mot mina egna partikamrater i utskottet, nämligen högerreservanterna. De hava beklagligtvis icke givit lantförsvaret och luftvärnet medel i rimlig proportion till behovet ens inom det högre anslag på 14 miljoner kronor, som dessa reservanter förorda. Av de 4 miljoner, varmed deras yrkande överstiger utskottets, föreslås nämligen icke mindre än $^3/_4$ till sjöförsvaret. Men icke nog med det, reservanterna upplysa i sin motivering, att de skulle hava påyrkat ett ändå högre belopp för sjöförsvaret, om icke det ekonomiska läget tvingat dem att avstå därifrån. Jag respekterar naturligtvis denna välvilja mot sjöförsvaret, men jag nödgas i riksförsvarets intresse reagera mot reservanternas sätt att behandla detta avvägningsproblem, ty, mina damer och herrar, det är ett avvägningsproblem, som här föreligger.

För att nu icke bli missförstådd, så säger jag, att jag på intet vis vill vara med om att åsidosätta någon enda försvarsgren, liksom jag icke heller anser det föreligga någon risk för att sjöförsvaret i och för sig skulle få för mycket pengar. Jag önskar endast hävda, att vi nu måste se till att, då en extraordinär möjlighet föreligger att hjälpa det försummade försvarsväsendet, de försvarsgrenar, som äro de mest misshandlade, också bli de först hjälpta. Härvid står flygvapnet före alla andra i kön. Den föregående ärade talaren framhöll nödvändigheten av bombflygplan. Jag gjorde det i remissdebatten, och jag har gjort det i min motion, och skall därför här icke upprepa dessa saker. Flyget har ju i alla fall av reservanterna och av utskottet blivit *jämförelsevis* bra tillgodosett, det får 4 miljoner. Men därnäst kommer enligt min mening armén och luftvärnet. Sjöförsvaret är visserligen ingalunda överkompenserat, men det är dock mindre misshandlat än de övriga försvarsgrenarna. Det är ju att märka, att om jag undantar den 4:e pansarbåten, hava samtliga de fartyg, vartill medel enligt 1927 års flottplan innan den $^1/_7$ 1933 bort beviljas, också blivit i huvudsak beviljade. Så förhåller det sig icke alls beträffande hären enligt år 1925 beslutade nybyggnadsanslag. Luftvärnet — det gäller hemortens luftvärn — är det sorgligt att tala om. Där hava vi icke ens börjat, icke beviljat ett enda öre för den materiel, som under alla förhållanden snart måste anskaffas, vilken omfattning försvarsorganisationen i framtiden än må få.

Jag skall naturligtvis icke diskutera med den förste ärade talaren i denna debatt angående pansarskeppens nödvändighet eller icke. Den diskussionen

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

är väl knappast aktuell nu i dag i riksdagen. Men då den ärade talesmannen för flottan framhöll, att pansarskeppen äro en länk i flottans hela försvarsordning, så vill jag säga, att varje lantförsvarets anordning också är en länk i hela den försvarskedja, som försvaret är avsett att bilda för vårt land, och att varje länk där är av betydelse, och att en brusten länk har samma betydelse för lantförsvaret, som den skulle hava för sjöförsvaret. Jag vill endast i förbigående erinra herr Holmgren om, när han talade om sin benägenhet att tillgodose försvarets olika ändamål, att det har på grund av herr Ossbahrs motion, för vilken motionären här alldeles nyss redogjorde, funnits flera möjligheter att tillgodose lantförsvaret, och den erinran vill jag rikta också naturligtvis till de ärade högerreservanterna i utskottet. Jag vill instämma i herr Holmgrens uttalande rörande den rivalitet, som nu tyckes råda mellan de olika försvarsgrenarna, och uttalar den förhoppningen, att den striden måtte föras endast på sakliga grunder och icke på något annat sätt.

Ja, herr talman — för att nu taga ett exempel — mina ärade partikamrater i statsutskottet ha i sin reservation upptagit ett anslag av 870,000 kronor för byggande av ett utsjölodningsfartyg. Jag vet ju icke riktigt, vad det är för slags fartyg, men så mycket tror jag mig veta, att det icke kan vara av någon primär betydelse för försvaret, knappast en sekundär, utan mera av civil betydelse. Jag blir verkligen beklämd när jag ställer anslaget för utsjölodningsfartyget i jämförelse med behovet av luftvärnsbatterier, där vi ha det så illa ställt, eller när jag ställer det i jämförelse med behovet av gasmasker. Vi ha gasmasker endast för 1½ arméfördelning. Skola de andra arméfördelningarna gå utan gasmasker? Det blir icke lätt för höga vederbörande att avgöra, om det blir krig, vilka truppförband som skola hava gasmasker och vilka som skola få det sorgliga ödet att gå utan. Eller skall man fördela dessa så att t. ex. var femte man får en? — Jag kan icke hjälpa, att jag anser, att här har avvägningen mellan lantförsvarets och sjöförsvarets behov icke gjorts på det rätta sättet. Och den står icke alls i proportion till det nuvarande förhållandet mellan lantförsvaret och sjöförsvaret. Men då det nu icke finns någon möjlighet att få en ändring i detta, så får jag, herr talman, yrka bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen.

Men, herr talman, innan jag lämnar denna plats, skall jag be att få uppläsa något, som är högst aktuellt. Det är nämligen ett tal av ryske utrikesministern Litvinov i Genève den 29 maj 1934, alltså i tisdags. Det är ett dokument, som belyser behovet av försvarsanordningar, och effektiva sådana. I sitt tal framhöll Litvinov bland annat, att Nationernas förbund i nuvarande form icke kunde anses motsvara de anspråk, som han ställde på detsamma. Dess sammansättning möjliggjorde icke lösandet av nutidens viktiga problem. Nationernas förbund vore alltför mycket bundet av paktens paragrafer. Ett bevis härför vore tillsättandet av den nu arbetande avrustningskonferensen. Och så citerar jag: »Mina herrar», säger den ryske utrikesministern i tisdags i Genève, »jag ser ingen annan utväg. Avrustningskonferensen har blivit sammankallad vid ett tillfälle, då många ansågo kriget blott såsom en teoretisk eller historisk möjlighet. Kan eller bör avrustningskonferensen definitivt avslutas och upplösas utan att lämna spår efter sig? Kunna vi lugnt återvända hem, då vi veta, att vi icke löst vår uppgift? Kunna vi detta i dag, då risken för ett blodigt krig mellan alla eller snarare en serie sådana krig hotar alla kontinenter, ja hela mänskligheten? Det finns väl nu endast få stater, som kunna anse sig skyddade mot en dylik fara. Den kan träda i dagen tidigare för somliga, senare för andra, men ingen undgår den dock. Jag vet, att det finns politici, vilkas hela strävan går ut på att finna vägar, vilka skola ställa deras länder utanför denna fara, i förhoppning att sedan en sådan bestämd

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

kurs inslagits, tills faran aldrig mera skall komma i deras väg. Hur fåfänga äro icke dess förhoppningar.»

Herr talman! Jag anhåller ånyo att få yrka bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag har under de senaste åren inte deltagit i några militärdebatter i riksdagen, därför att jag fruktat för att jag skulle falla för frestelsen att på ett sätt, som kunde anses obehörigt, utnyttja det material, varöver jag kommit att förfoga som medlem av 1930 års försvarskommission. Det har nu emellertid blivit alltmera vanligt, att ledamöter av försvarskommissionen uppträda här i riksdagen och på rak arm ange vilka föreliggande förslag, som kunna anses föregripa kommissionen i dess arbete, och vilka, som kunna anses icke göra det. Jag anser mig på grund härav ha rättighet att också ange min mening, därest jag anser att en fråga föregriper kommissionen i dess arbete.

Innan jag går närmare in på det föreliggande utskottsbetänkandet, vill jag erinra om att den frisinnade partiledaren, herr Hamrin, i årets remissdebatt yttrade, att det enda, som försvarskommissionen åstadkommit, var ett vidunderligt förslag i negativ riktning. Uttalandet tyder på, att herr Hamrin är kompromettérande litet underkunnig om vad som under snart fyra års tid uträttats uti försvarskommissionen. Där bygges nämligen upp en militärorganisationen av utomordentlig effektivitet, och arbetet härpå är så långt framskridet, att det inte kan dröja många månader till, innan denna organisation kan i slutgiltigt skick presenteras för kommissionens civila medlemmar. Man har nämligen överlämnat åt den militära expertisen att sköta arbetet. De civila medlemmarna ha ännu icke angivit sin ståndpunkt.

Men denna militärernas faktiska ledning inskränker sig inte till försvarskommissionen. Den militära expertisen har förstått att tillvälla sig ett betydande politiskt inflytande. Det är militärer, som sköta ledareavdelningarna i vissa inflytelserika pressorgan, när dessa skola uttala sig om försvarsväsendets behov, och det är militärer, som gett innehåll åt ett flertal av de motioner, som burits fram vid årets riksdag i försvarsfrågan, och till vilka vi nu ha att ta ställning. Det har i någon tidning framhållits, att här lurar en fara, och jag tror, att detta omdöme är berättigat. Här lurar den faran, att det civila förståndet sättes ur spelet, och att försvarsfrågan får en lösning, som inte är den ändamålsenligaste och den för landet lyckligaste.

Det utskottsutlåtande, som här föreligger, innebär i ett mycket väsentligt avseende ett föregripande av försvarskommissionens arbete. Med ett bifall till utskottets motivering kommer riksdagen, så vitt jag kan se, att acceptera en helt ny princip för landets försvarsorganisation. Hittills har man i vårt land avböjt att påbörja anskaffningen av bombplan, och denna ståndpunkt har betingats bl. a. därav, att detta vapen varit förbjudet för de genom tvångsfrederna efter världskrigets slut avrustade fyra staterna i Europas mitt. Denna ståndpunkt har vidare betingats av, att bombvapnet är offensivt till sin karaktär, och det har betingats även därav, att bombflygets förbjudande stått i centrum för ansträngningarna vid nedrustningskonferensen i Genève. Utskottet föreslår nu emellertid ett uttalande, som synes innebära, att Sverige skall påbörja uppbyggandet av ett bombflyg. Den militära propogandan i detta syfte har alltså burit frukt.

Det finns medlemmar av denna kammare, som kommit till den uppfattningen, att utskottets utlåtande icke skulle ha den innebörd jag angivit. För

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

dessa ledamöter av kammaren vill jag påpeka, att på sid. 6 i utskottets utlåtande förekommer följande passus: »Ej heller finner sig utskottet böra tillstyrka i motionen II: 191 framställda yrkandet om anvisandet av ett särskilt anslag av 6,500,000 kronor för anskaffning av medeltunga bombförband. I någon mån har detta yrkande tillgodosetts genom vad utskottet här ovan föreslagit.»

Jag för min del måste absolut vägra min medverkan till ett beslut av denna innebörd, och jag skall nu be att få motivera denna min ståndpunkt. Jag erinrar då först om, att jag vid 1928 års riksdag interpellerade dåvarande försvarsministern, huruvida han ville igångsätta en utredning för att fastställa den flygtekniska utvecklingens inverkan på vårt lands militära försvarsmöjligheter, och jag åberopade i min interpellation vissa uttalanden utav dåvarande majoren K. A. Bratt angående luftvapnets revolutionerande betydelse för krigföringen och faran för civilbefolkningen vid luftangrepp. Den försvarsutredning, som jag således ville ha till stånd, igångsattes 1930 såsom resultat av en socialdemokratisk partimotion, och i direktiven för försvarsutredningen lämnades anvisning om att detta problem om flygets inverkan på krigföringen och faran för luftangrepp emot civilbefolkningen också skulle bli föremål för uppmärksamhet. Jag anser mig nu oförhindrad meddela kammaren, att så långt jag kunnat uppfatta vad som förekommit inom försvarskommissionen, och jag försäkrar att jag varit en mycket intresserad åhörare av föredragningarna uti denna kommission, har herr Bratts uppfattning i mycket väsentliga avseenden vunnit bekräftelse genom de verkställda utredningarna. Det är icke sant vad som förkunnats i vissa tidningsorgan, nämligen att faran från luften icke skulle vara så stor som man tidigare antagit. Man kan i stället våga säga, att flygvapnet visat sig i vissa hänseenden ha en mycket större effekt än man förut beräknat. Om denna effekt fick man för övrigt en god föreställning, när man för ett par månader sedan överraskades av en artikel i Nya Dagligt Allehanda, en artikel, som uppenbarligen var skriven av en flygmilitärt sakkunnig person. I artikeln hette det bl. a.: »Det har rått en viss oklarhet kring de utländska bombfällningsförsöken på grund av att resultaten delvis hemligstämplats. Det material, som föreligger, är dock fullt tillräckligt för att tillsammans med i vårt eget land utförda försök medgiva uppgörandet av vissa träffsannolikhetstabeller och även beräknandet av erforderlig bombinsats mot olika mål vid bombfällning från olika höjder. Särskilt pansarskeppen ha befunnits vara överraskande sårbara mål. Med ett för en stormakt relativt begränsat antal flygplan anses huvuddelen av kustflottans samlade pansarskeppsstyrka kunna försättas ur stridbart skick.» Uttalanden av liknande innebörd göras också i ett par av de vid årets riksdag väckta motionerna.

Ja, ärade kammarledamöter, en pansarbåtsflotta skulle följaktligen icke vara mycket värd, om ett kraftigt bombflyg insättes mot densamma. Detta är en åsikt, som har ivriga militära förespråkare inom 1930 års försvarskommission, vars utredningsmaterial också pekar i den riktningen, så långt utredningarna hittills blivit framförda. Jag gör mig här icke skyldig till någon indiskretion, eftersom materialet härom dagen framlades i en broschyr av kaptenen vid generalstaben G. Sergel, en broschyr, som för närvarande är föremål för mycket livliga kommentarer av tidningspressens militära medarbetare. Men om man på detta sätt relativt lätt tillintetgör en pansarbåtsflotta, vars artilleristiska utrustning för att möta flygangrepp ju är mycket betydande — hur vill man då försöka göra troligt att våra städer och samhällen, våra industrianläggningar, våra järnvägar och övriga kommunikationsleder, kort sagt våra civilcentra överhuvud taget, skola kunna skyddas emot luftangrepp?

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

Den militära expertisen har avstått från att söka bevisa, att man klarar civilcentra med jaktplan, luftvärnsartilleri, luftvärnskulsprutor, gasmasker, gasskyddsrum och dylika preventiva försvarsåtgärder. Statsutskottet lever emellertid tydligen kvar i den föreställningen, att sådant går för sig och föreslår därför, att man skall anskaffa jakt- och spaningsplan av kraftigaste typ. På militärt håll är problemet mycket mera invecklat, och när man då icke på något annat sätt kan lösa problemet, har man hittat på att civilcentra måhända icke komma att angripas. Den synpunkten går igen i flera av de väckta motionerna, och det är onekligen en mycket bekväm ståndpunkt. Fienden är antingen en mycket hygglig själ, eller också är fienden en rädd stackare. Och följaktligen klarar man cilivilcentra här i landet. Herr Österström exempelvis, en av motionärerna, ritar och berättar: »Ännu för ett halvt decennium sedan framträdde som en allmänt utbredd åsikt att luftflottornas stora destruktiva möjligheter mot städer, industriorter och övriga bebyggelsecentra skulle föranleda de stridande att hänsynslöst insätta sina luftstridskrafter mot dylika mål. I detta hänseende har numera en påtaglig omsvängning inträtt. Genom den ingående studie- och försöksverksamhet, som i alla länder bedrivits angående den sannolika vapenverkan vid framtida krigföring, har alltmera framträtt riktigheten av de redan tidigare från vissa håll framförda åsikterna, att i första hand de militära maktmedlen måste komma att utgöra målet för den ömsesidiga kraftutvecklingen.» Där medges således, att man i varje fall bör räkna med, att civilcentra komma att angripas i *andra hand.* Nu säger emellertid ett vanligt sunt bondförstånd, att vad som i första hand måste ske vid ett krigsutbrott, det är att luftstridskrafterna förstöra fiendens kommunikationer för att hindra mobiliseringen och dessutom de för krigets förande betydelsefullaste industrierna. Men eftersom de stora järnvägsknutpunkterna och de stora industrierna enligt sakens egen natur ligga i civilcentra, så lär man inte komma ifrån, att civilbefolkningen omedelbart måste drabbas av flyganfallen.

Dessa försök, som göras att bagatellisera luftfaran för civilbefolkningen, är det medel, som man nu tillgripit, sedan det visat sig, att detta är det enda sättet att invagga civilbefolkningen i trygghet om de militära maktmedlens skyddande förmåga. Men spelet är falskt, mina damer och herrar. Det finns större auktoriteter än den av motionärerna åberopade militära expertisen, som ha en helt annan åsikt. Jag skall nöja mig med att citera en av dem, engelske brigadgeneralen P. R. C. Groves. Groves är inte en general vilken som helst, och hans uttalanden inte sådana, att man rycker på axlarna åt dem. Vad han sagt har auktoriserats av ingen mindre än nedrustningskonferensens president Arthur Henderson, vilken i en artikel, som han låtit publicera i tidningar över hela världen, understryker generalens synpunkter.

Nå vad säger nu Groves? Säger han, att de militära maktmedlen först komma att bli föremål för den ömsesidiga kraftutvecklingen? Söker han invagga Englands folk i den föreställningen, att det går att genom preventiva skyddsmedel, luftvärnsartilleri, gasmasker, skyddsrum o. s. v. rädda civilcentra och deras inbyggare? Rekommenderar han, att man skall bygga bombplan, som gå över till fiendelandet och förstöra fiendens flygbaser, d. v. s. den linje, som vår egen flygmilitära sakkunskap rekommenderar, och som riksdagen anbefalles att ge ett finger åt i dag? — jag fattar nämligen innebörden av statsutskottets yttrande på detta sätt. — Nej, general Groves förfäktar alldeles motsatta ståndpunkter, och hans åsikt delas av nedrustningskonferensens ordförande Henderson. Jag skall be att få citera den artikel, som Henderson skrivit i olika tidningar i olika länder. »Huvudprincipen för alla generalstabers nuvarande arbete är», säger han, det vill säga general Groves,

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

»den grundsats, som för några år sedan uttalades av en tysk expert, major Endres: 'Vad som i forna, s. k. ociviliserade tider betraktades som en vanära för varje armé, nämligen att angripa civilbefolkningen med eld och svärd, har nu blivit den moderna krigföringens grundprincip.' General Groves anser det icke blott möjligt utan säkert, att om krig åter skulle utbryta, det i första rummet skulle innebära luftbombardemang av London, Paris, Berlin och andra liknande befolkningscentra. Attacken kommer att utföras med högexplosiva bomber, brandbomber, giftgas. Och under ett anfall av detta slag anser generalen, liksom andra moderna auktoriteter, att det icke finns några skyddsmedel, som kunna effekivt värna civilbefolkningen mot dess fasor. Han diskuterar de mått och steg, som skulle kunna tagas: 'Om gasmasker kunde anskaffas åt 8 miljoner människor' — det är här fråga om London — 'och om dessa 8 miljoner kunde undervisas om sättet att använda dem, skulle de erbjuda ett visst skydd mot *vissa* gaser. Men mot andra skulle de icke räcka till. Ingenting mindre än en lämplig betäckning för *hela* kroppen skulle erfordras. Något mera skulle ju kunna göras genom inrättandet av gassäkra skyddsrum, men dylika utrymmen kunna aldrig skapas i fullt tillräcklig omfattning, och även de, som kunna skaffa sig sådana, finge kanske ej tillfälle att begagna dem i tid.'

Efter att ha diskuterat och förkastat teorierna om att giftgas icke innebär någon verklig fara för civilbefolkningen, kommer författaren till en slutsats, som han sammanfattar i följande sensationella ord: 'Alla upptänkliga lokala skyddsåtgärder skulle på sin höjd vara i stånd att rädda en obetydlig bråkdel av Londons åtta miljoner invånare i händelse av ett luftanfall i den skala, som redan nu är möjlig.' Och han förklarar ånyo: 'det kan med fog antagas, att huvudmassan av den civila befolkningen måste lämnas utan skydd'. Det är skäl för oss alla, att noga övertänka vikten av dessa ord, när de komma från en sådan auktoritet som general Groves: 'Alla upptänkliga lokala skyddsåtgärder skulle på sin höjd vara i stånd att rädda en obetydlig bråkdel av Londons invånare.'

Vilka försvarsmedel är det då general Groves föreslår? Påyrkar han att vi skola bygga upp en väldig styrka av stridsflygplan för att driva bort fientliga lufträder? Nej. Han anser tvärtom, att ett försvar med hjälp av stridsflygplan på intet sätt motsvarar sitt ändamål.»

Henderson forsätter: »Jag har aldrig trott, att enbart fruktan skulle leda folken till att acceptera nedrustningen. Jag har aldrig trott, att utmålandet av framtidskrigets fasor i hemska färger skulle i sig själv vara nog för att förmå nationerna att hindra detta krig från att bryta ut. Men jag måste säga, att den bild, som general Groves med sträng saklighet och sakkunskap har målat, är sådan, att den måste ingjuta skräck hos varje man och kvinna, som har någon tanke på ej blott vårt eget folks, utan också och framför allt hela den västerländska civilisationens öde. Vad innebär denna bild? Den innebär följande: Om icke någon nedrustningskonvention kan träffas, komma nationerna att starta en jättelik kapprustning i luften. Var och en av dem kommer att sträva efter — i själva verket ha de redan börjat därmed — att skaffa sig starkare och tekniskt bättre utrustade luftflottor än grannstaterna. Allt eftersom denna tävlan växer i skärpa, och luftflottorna växa i styrka, kommer varje lands regering att i sina händer ha makten att totalt ödelägga de angränsande staternas städer. Denna makt komma de att eftersträva, emedan — om general Groves får rätt — 'det enda effektiva skyddsmedlet mot luftanfall är motattacken mot fiendens territorium, och det enda effektiva avskräckningsmedlet mot luftangrepp är hotelsen om motsvarande repressalier'.

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

Låt oss komma ihåg att detta ingalunda är en doktrin, som general Groves för sin del har uppställt. Denna doktrin har tvärtom 'blivit allmänt, officiellt accepterad och dikterar nu proportionen mellan bombflygplans- och stridsflygplansskvadroner i vårt försvarsprogram'. Vår regering har på denna väg kommit till det resultatet, att om den skall kunna skydda London och våra övriga storstäder mot ödeläggelse från luften, så måste detta ske genom att vi sätta oss i stånd att förstöra Paris och Berlin!

Är detta verkligen en situation, som den engelska nationen eller en västerländsk nation över huvud kan finna med sin ära och sitt samvete förenligt att acceptera? Kan det verkligen tolereras att vår civilisations säkerhet skulle uteslutande bero på den relativa styrkan i luftstridskrafter, där varje folk desperat anstränger sig att bli starkare än de övriga? Måste icke en sådan situation innebära den fruktansvärda möjligheten, att någon stat, driven av fruktan för omedelbar attack, släpper lös kriget genom att söka försäkra sig om fördelen av ett plötsligt och överraskande anfall?»

Så långt Henderson. Skall nu även vårt lilla land acceptera principen att ett bombvapen utgör vårt förnämsta militära skydd, genom att besluta, att man skall upprätta ett bombflyg? Enligt min åsikt finns det icke någon som helst anledning att forcera denna fråga om anskaffning av ett bombflyg. Jag anser detta vara så mycket mindre lämpligt, som Sveriges folk och Sveriges riksdag säkerligen ännu icke äro fullt förtrogna med innebörden och konsekvenserna av ett sådant beslut.

Må man emellertid ha klart för sig, innan ett sådant beslut fattas, vilka åsikter om bombvapnets användning de hysa, som driva på bakom kulisserna för att få de första bombplanen beslutade, utan avvaktan på försvarskommissionens utredningsresultat. Den av mig tidigare omnämnda broschyren av kapten Sergel vid generalstaben — kapten Sergel tillhör försvarskommissionens expertis — är i detta avseende synnerligen upplysande. Efter att ha framhållit, att det finnes andra former för hemortskrigföringen än angrepp mot civilbefolkningen, nämligen flyganfall mot industriella anläggningar och mot kommunikationerna — kapten Sergel synes förbise, att det finns civilbefolkning även inom industriområdena och där kommunikationerna äro bäst utvecklade — fortsätter författaren:

»Mycket omfattande utredningar ha verkställts och pågå fortfarande i denna fråga för att belysa dess innebörd för Sveriges vidkommande. Det har av dessa utredningar framgått, vilken allvarlig försämring av Sveriges försvarsläge som inträder, därest fientliga flyganfall kunna utgå från västra och sydvästra Finland. Vitala delar av Sveriges industri komma i så fall att ligga inom räckhåll för ryska bombförband. Möjligheterna att tillgodose norrlands försörjning under ett längre krig bliva i hög grad problematiska. Därest de till Övre Norrland söder- och västerifrån ledande järnvägarna helt avbrytas och kustsjöfarten samtidigt förhindras, måste nämligen icke endast de hit avdelade stridskrafternas underhåll utan jämväl Norrlandsbefolkningens försörjning baseras på biltransporter. Verkställda utredningar visa, att svårigheterna härvid komma att tilltaga i den mån kriget drager ut på längden och att man vid nuvarande svenska flygvapen under vissa förhållanden måste räkna med, att icke ens Norrlandsbefolkningens behov kunna tillgodoses.

Visserligen framträder även i detta fall, huru fiendens möjligheter minskas, därest den svenska krigsmakten tillföres ett offensivt flygvapen och ett ändamålsenligt luftvärn. Trots detta måste man dock räkna med att i samband med krigföringen i övrigt flyganfall kunna riktas mot vår industri och våra kommunikationer. Frånsett alla politiska förhållanden är det därför ett fram-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)
trädande svenskt intresse att medverka till förhindrande av en rysk flygbasering i Finland. Motsvarande förhållanden gälla i viss mån om en tysk flygbasering på Själland. Verkställda, mycket omfattande utredningar ha visat, att ett verksamt understöd av ifrågavarande stater kan lämnas med en mindre svensk kraftinsats än vad som erfordras för försvaret av Sveriges eget territorium.»

Ja, mina damer och herrar, här får Sveriges folk en liten inblick i vilken riktning spekulationerna gå i de kretsar, där man just nu har ett betydande inflytande på utformningen av vår blivande försvarsorganisation och varifrån man hämtat det material, på vilket flertalet av motionärerna vid årets riksdag stöder sina yrkanden. Ett svenskt bombflyg är betryggande för försvaret av vårt land, endast om det får utföra sin gärning på främmande territorium, i Finland mot Ryssland, i Danmark mot Tyskland. Vilka perspektiv, som här öppna sig, behöver jag icke närmare gå in på. Jag föreställer mig, att kammarens ledamöter ha förmåga att själva dra de riktiga slutsatserna. En reflexion skall jag emellertid tillåta mig och det är denna: Därest de militära synpunkter, som jag här omnämnt, vinna anslutning i detta land, måtte de länder, mot vilka vårt flygvapen skall rikta sig, ha bättre förstånd än Sverige skulle visa sig ha!

Enligt min åsikt finns det, som jag redan framhållit, icke någon som helst anledning att forcera denna fråga om huruvida Sveriges flygvapen skall förstärkas eller inte. Visserligen finns det gott om olyckskorpar, som kraxa om ett nära förestående krig. Svenska Dagbladet erinrade i går om ett uttalande i remissdebatten av den frisinnade partiledaren, i vilket han yttrade: »Det är så, mina herrar, att studiet av försvarsfrågan öppnar ögonen för att vi icke leva i en tid, då lamm beta bland ulvarna. Det är tyvärr länder, vilka smida vapen i större utsträckning än plogbillar. Jag tillstår också gärna, att ju mera man sysslar med försvarsfrågan, desto mera blir man övertygad om att vi icke ha det väl beställt.» Jag vet, att den frisinnade partiledaren i försvarskommissionen icke hör till de ivrigaste, när det gällt att tillstyrka militära äskanden. Han och jag ha t. o. m. i vissa fall befunnit oss på samma linje mot kommissionen i övrigt. Herr Hamrins yttrande är emellertid typiskt för den panikstämning, som börjar gripa omkring sig även inom den svenska vänstern. Man synes numera inom vida kretsar ha tappat förmågan att se skillnaden mellan å ena sidan läget i Mellaneuropa och läget här uppe i Norden. Jag har upprepade gånger i försvarskommissionen frågat, varför man är så orolig. Jag har frågat, vilket tänkbart krigsfall i vår närhet, man räknar med. Jag anser mig oförhindrad att meddela, att jag inte fått ett klart besked. Det är nog så att läget för Sveriges del visst icke är så kritiskt som man gör gällande. Något krigsfall i vår närhet, därvid vår neutralitet kunde komma i fara, har man inom överskådlig tid helt visst inte att räkna med. Häromdagen höll försvarskommissionens utrikespolitiske expert envoyén Boheman ett föredrag i kommissionen, därvid han förklarade — något som ju varje objektiv bedömare förstår — att Sverige och Norge nu intaga en särställning i Europa i fråga om gynnsamma betingelser för att kunna bevara freden. Men detta avundsvärda läge bör verkligen medföra förpliktelser. Och till dessa förpliktelser hör, att vi försöka hålla oss obesmittade av den panikstämning, som breder ut sig över Europa i övrigt.

Det nu föreliggande utskottsförslagets motivering ger enligt min uppfattning ett finger åt anspråk, som jag menar, att andra kammaren icke bör falla undan för.

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

Jag ber därför och för att frågan om motiveringen skall komma under särskild proposition att få hemställa om avslag på utskottets motivering.

Med herr Lindberg i Umeå förenade sig herrar *Norén, Johansson* i Sollefteå, *Ericsson* i Sörsjön och *Wiklund*.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Jag skall självfallet icke närmare ingå på de vidlyftiga försvarspolitiska spekulationer, som den föregående ärade talaren här framförde. Jag gör det så mycket mindre som herr Lindberg i hög grad tillgodogjort sig uttalanden av vissa auktoriteter, främst uttalanden av hans engelske partivän Henderson och en av Henderson med instämmande citerad militär auktoritet general Groves. Nu veta vi ganska väl, att de militära experterna i dessa frågor äro av mycket olika meningar, och jag tror, att man kan till förmån för alla de många och ofta divergerande försvarstekniska linjer, som nu äro aktuella, få stöd av experter, som med från lekmannasynpunkt starka argument gå in för den ena eller den andra linjen. Att herr Lindberg för sin del kommit till den slutsatsen, att för oss är ingenting annat att göra än avrusta, är ingenting nytt. Det är ingenting, som herr Lindberg inhämtat i försvarskommissionen. Denna försvarsnihilistiska uppfattning hade herr Lindberg långt, innan han blivit så undervisad i militära ämnen som man är just nu. Han använder nu de auktoriteter och de argument, som finnas tillgängliga och äro användbara för hans uppfattning, och, som jag sade, det finns militära auktoriteter som driva de mest olika linjer, och herr Lindberg har tagit det, som passat honom bäst, och tolkar uttalandena så att de tjäna hans syfte.

Den plan för materialanskaffning, som hörde till 1925 års försvarsordning, har, som vi alla veta, icke fullföljts utan sönderbrutits. Icke heller den då beslutade organisationen har fullt utbyggts. Våra försvarsmedel äro sålunda nu väsentligt svagare än som förutsattes i 1925 års försvarsordning. Samtidigt har det världspolitiska läget i hög grad försämrats, jag hänvisar därom endast till det föredrag, som utrikesminister Sandler under påsken höll i Dalarna. Vårt lands behov av försvarsmedel motiverar mer än väl det yrkande, som herr Holmgren i debattens början framställt, men i denna liksom i andra frågor får man icke endast se till, vad som är önskvärt, man måste också se till vad som är möjligt att åstadkomma. Vid sådant övervägande har jag nödgats stanna vid ett avsevärt lägre belopp än herr Holmgren. Vid ett bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen skulle vissa trängande behov för vårt försvar bli tillgodosedda för mycket rimliga kostnader, kostnader, som även i det nuvarande statsfinansiella hårt pressade läget, äro mycket väl motiverade. Det yrkande, som där framställts, går ut på ett totalbelopp av 14 miljoner kronor, alltså 4 miljoner kronor högre än vad regeringen äskat och utskottet förordat. Vid ett bifall till denna reservation skulle ett belopp av 4,431,300 kronor anvisas till fortsättande av arbetena på redan beslutade och igångsatta ersättningsbyggnader för flottan och viss ombyggnad av maskinanläggningen på minkryssaren Clas Fleming. Vidare skulle flygvapnet tillgodoses med ett belopp av 4 miljoner kronor, att disponeras på sätt som Kungl. Maj:t prövade skäligt. Därefter återstående belopp av 5,568,700 kronor skulle disponeras dels för lantförsvaret, därutav till artillerimateriel 2,250,300 kronor, till motorisering av Gotlands artillerikår 146,400 kronor och dels till sjöförsvaret för byggande av två vedettbåtar 1,890,000 kronor, till oljeeldnings anordnande på pansarskeppet Drottning Victoria 300,000 kronor, till modernisering av Sverigeskeppens artilleriammunition 112,000 kronor och till byggande av utsjölodningsfartyg 870,000 kronor.

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

Detta är icke mycket, men det tillgodoser som sagt de mest trängande behoven, och i det nuvarande läget lär det vara fullständigt utsiktslöst att gå längre.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till den av herr Bergqvist m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr **Österström:** Herr talman! Mina medmotionärer och jag befinna oss i en ganska egendomlig situation. Såsom kammaren behagade finna, har vår motion blivit tillstyrkt av utskottet, och samtidigt har den ju blivit på visst sätt också avstyrkt. Det yrkande, som vi framfört om att ett belopp på i runt tal 4 miljoner kronor skulle anvisas för statsbeställningar och att detta skulle tillfalla flyget, därvid man klart skulle säga ut det, har ju utskottet gått med på. Jag anser det vara min plikt att tacka för vänlig behandling, men jag kan icke neka till att å andra sidan har man tagit dessa 4 miljoner kronor på ett sätt, som jag skulle vilja karakterisera så att man använt orätta medel till detta. I motionen föreslås det ju, att de utav försvarsministern äskade medlen, nämligen summa 10 miljoner kronor till statsbeställningar, skulle ökas till i runt tal 14 miljoner kronor. Det har ju utskottet icke ansett sig kunna gå med på. Om jag i det föregående tackat utskottet för vänlig behandling, måste jag i detta sammanhang uttala ett beklagande över att situationen enligt utskottets mening varit sådan, att man icke vågat sig på att föreslå riksdagen den av oss föreslagna höjningen, som jag anser i och för sig varit sakligt motiverad och mycket väl försvarbar.

Jag skulle också i fortsättningen närmast kunna instämma med herr Holmström, som utvecklat en tankegång, vilken ger sig själv och vilken jag också var inne på när jag läste utskottets utlåtande, och det är i få ord sagt denna, att statsutskottet icke har parallellt prövat medelsbehovet för de olika vapenslagen. Följaktligen är det så, som herr Holmström mycket riktigt uttryckte det, att man vill ge flottan det som man på grund av fjolårets beslut och på grund av vad som i det sammanhanget förekom icke kan komma ifrån, att man vidare tillstyrker vår motion om medel till flyget, och att man slutligen menar, att armén får det som blir över. Men utlåtandet är så till vida otillfredsställande, som det där icke finns någon som helst redogörelse för att utskottet gått in i en saklig värdering av de önskemål beträffande medelsanskaffningen, som från de olika vapenslagens sida framställts. Dessvärre är det också så, att högerreservationen — i varje fall ur min synpunkt sett — icke är tillfredsställande. Det kan icke vara rimligt — och därvidlag hänvisar jag alltjämt till den argumentation, som under debattens tidigare skede drivits från olika talares sida — att anslå nära 1 miljon kronor till det ifrågavarande fartyget, medan armén faktiskt saknar skyddsmedel och en i viktiga avseenden alldeles nödvändig försvarsberedskap, en sak som väl alla, som äro positivt intresserade i detta fall, måste finna vara vad som ligger avgjort i första planet av vad som borde anskaffas först av allt. Jag hoppas, att herr försvarsministern skall anse det vara en angelägen uppgift att, sedan riksdagen, som jag förmodar, stannat vid statsutskottets förslag beträffande medelsmängden, se till att det som nu blir över och som skulle gå till armén verkligen kommer försvarsberedskapen till godo, så att den får allt som i det hänseendet överhuvud taget kan lämnas.

Så har jag också, herr talman, ett par ord att säga den nästföregående talaren, herr Lindberg. Jag kan icke hjälpa, att, när herr Lindberg inledde sitt anförande, jag hade en känsla av att det låg nära till att erinra sig en liten scen ur Jeppe på berget. Det är den scen, där Jeppe plötsligt vaknar i baronens säng och, som man kanske kan förstå, är en liten smula desorienterad.

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

Omgivningen tröstar honom, och då han litet dumt och förbluffat stirrar framför sig i rummet — ja, det där gäller icke herr Lindberg, det gäller Jeppe — uttrycker man hans situation helt älskvärt så: »Du är en sådan särdeles karl, kära Jeppe, att du kan icke förstå vanliga människors språk.» Jag är icke alls i någon tveksamhet om att herr Lindberg därigenom att en regering placerat honom i försvarskommissionen har ett oerhört övertag över oss andra, vilka dessvärre äro utanför försvarskommissionen, och vi fingo också klart för oss, hur mycket herr Lindberg vet, och att han vet det han vet på ett alldeles särdeles sätt. Därför tycker jag uppriktigt sagt icke, att den risk han framhävde nämligen risken för att militärerna skulle fullständigt kommendera utvecklingen och för att, som han uttryckte det, »det civila bondförståndet skulle sättas ur spelet», kan vara så oerhört stor, så länge herr Lindberg stannar kvar i försvarskommissionen och kan bevaka civilismens intressen därvidlag.

Herr Lindberg påstod, att jag ritade och berättade i min motion. Ja, det vill jag icke förneka. Det kan man göra, och det har man rätt att göra. Herr Lindberg begagnade sig också av sin rätt att måla och berätta, och han gjorde som alla andra målare — alltså även jag — han målade som det roade honom att måla.

Det är några synpunkter i hans anförande, som äro ganska intressanta. Nu är det emellertid beklagligtvis så, att herr Lindberg, som givetvis under alla förhållanden tager sin sak på allvar — det är ingen tvekan om den saken — dessutom — och det erkännandet vill jag ge honom — verkligen följer en konsekvent linje. Han är en av de få, som verkligen draga ut konsekvenserna utav det resonemang han anser vara det riktiga. Herr Lindberg sade det kanske icke alldeles tydligt, d. v. s. med samma ord, men jag förmodar, att han icke har någon som helst anledning eller lust att bestrida det, när jag säger, att han med nödvändighet på den väg han vandrar kommer fram till ett krav på en isolerad svensk avrustning, oavsett hur världen i övrigt gör och handlar, oavsett hur andra länder, både de som äro våra närmaste grannar och de som ligga på fjärmare avstånd från oss, ställa sig till detta avrustningsproblem. För herr Lindberg är det ingen tvekan, för honom är det en svensk plikt att tänka tanken ut och hamna i den isolerade avrustningen. Det är detta som gör — och det förstår ju hela kammaren utan att jag behöver utveckla synpunkten närmare — att det är så oerhört svårt att i detta sammanhang föra en debatt med herr Lindberg. Jag skulle tänka mig, att statsutskottet — och den svenska riksdagen i stort sett — står på en så helt annan principiell plattform än herr Lindberg att det därför är ganska vanskligt att taga upp debatt med honom på ett sätt, som verkligen skulle kunna föra fram till ett resultat.

Nu säger herr Lindberg beträffande farorna för civilcentra, att risken är alldeles enorm med hänsyn till flygets utveckling. Till en början skulle man kunna instämma med honom i den teckning av själva det faktiska läget, som han gav i sitt anförande, när han talade om vilket fruktansvärt vapen flyget är. Det finns ingen anledning alls att bestrida, att denna teckning är riktig. Det är alldeles säkert så, att flyget, på det sätt det utvecklats, är ett utomordentligt farligt och effektivt vapen. Men, säger herr Lindberg i fortsättningen: när man nu på militärt håll vill försöka komma ur en viss svårighet, rädda man sig på det ytterst bekväma sättet, att man bagatelliserar det som för den stora allmänheten är det känsliga i hela resonemanget, nämligen risken för civilcentra. Numera, säger herr Lindberg, påstår den militära expertisen, att man tidigare måhända överdrivit risken, att utvecklingen nu lett det hela in på i någon mån nya vägar och att nya synpunkter kunna läggas på saken. Det är detta nya läge som herr Lindberg bestrider. Det är icke på det sättet,

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

menar han. Herr Lindberg uttrycker det ordagrant så: militärerna göra nu gällande — och följaktligen motionärerna i detta fall — att fienden antingen är en rysligt hygglig och beskedlig själ, som kommer att skona civilcentra, eller också en feg stackare. Det är de enda alternativ, som härvidlag kunna tänkas för herr Lindberg. Jag skulle däremot tro, att det finns ett tredje alternativ, herr Lindberg. Man skulle kunna tänka sig, att fienden är klok och försiktig. Och vad betyder det i detta sammanhang? Jo, det betyder helt enkelt, att man beträffande flyget måste resonera på samma sätt som när det gäller vårt försvar i övrigt, d. v. s. anse det mycket sannolikt, att om vi skola kämpa ensamma med en utomordentligt överlägsen fiende det bara är en tidsfråga, när fienden — vilka vapen man än använder — måste kunna besegra oss. Detta är självklart. Men därför har väl också hittills svensk försvarspolitiks bärande grunder varit, att man velat skapa ett försvar, anpassat efter våra ekonomiska möjligheter men så starkt att fienden måste räkna med att det är en verklig risk för honom att sätta in en stöt. Skulle herr Lindberg icke kunna tänka sig, att man resonerade på detta sätt, även när det gällde flyget, att det följaktligen är en svensk plikt — åtminstone för den som står på den försvarspolitiska grund, som jag nu resonerar utifrån — att tänka sig saken så: här bör finnas ett svenskt flygvapen, som i varje fall är så starkt, att man även ur fiendens synpunkt räknar med så stora risker, att det kan vara klokt för fienden att icke företaga det angrepp han eljest skulle göra eller åtminstone betänka sig noga. Jag tycker, att man väl ändå skulle kunna förutsätta ett sådant resonemang och tänka sig ett sådant tredje alternativ. Man skall nu i allmänhet icke — det gäller om politik och det gäller om livets alla övriga förhållanden — utgå ifrån, att motståndare, vare sig det är meningsmotståndare eller motståndare av en farligare karaktär, äro dummare än man själv.

Nu är det på det sättet, att herr Lindberg glömmer bort att tala om att vi i vårt land årligen kosta på vårt försvar mycket över 100 miljoner kronor. Det förvånar mig verkligen, att herr Lindberg med den utgångspunkt för hela resonemanget, som han har, icke, när försvarshuvudtiteln på sin tid var före, gick upp i kammaren och yrkade blankt avslag på alltsammans. Han påstår i dag, att han dragit sig för att göra detta, därför att han hittills icke velat lägga sig i den offentliga debatten i ämnet. Ja, det är en smaksak — och det må vara hans rätt att avgöra — när man vill uppträda. Det skall jag icke på något sätt blanda mig i. Men nog må jag säga, att herr Lindberg långt hellre än att uppträda nu borde ha uppträtt, när försvarsministerns huvudtitel var före, och sagt, att alltihop var nonsens, att alltihop var skoj. Ty, herr Lindberg, strängt taget är det så, att är detta nonsens och skoj, äro alla de 100 miljoner kronor, som vi åstadkomma ett försvar för, också nonsens och skoj och borde icke beviljas. Den saken ligger principiellt på precis samma plan som flyget, som vi nu önska medel till. Det måste ju vara någon mening alltså med att vi årligen kosta på så stora belopp, och om herr Lindberg under alla dessa år i försvarskommissionen icke kunnat få reda på vad det är för mening med den saken, så förmodar jag, att statsrådet skulle kunna tala om för honom, varför vi kosta på sådana väldiga summor och offra sådana väldiga belopp. Det sker icke alldeles utan mening — i varje fall icke ur vår synpunkt sett. Men då fråga vi oss: när vi offra dessa summor, är det då rimligt att underlåta att i försvarsberedskapen placera sådant, utan vilket försvarsberedskapen, även om den kostar 150 miljoner kronor, är i utomordentligt hög grad blottställd? Svaret från vår sida på den frågan blir, att det icke är rimligt att förfara på ett dylikt sätt. Ur herr Lindbergs synpunkt blir det ett annat svar — det är jag övertygad om. Det är klart, att vi med så skilj-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

aktiga utgångspunkter i resonemanget icke kunna komma fram till samma resultat. Jag menar, att den situation, som är operationsbasen för herr Lindbergs resonemang, icke föreligger hos oss. Vi ha icke gått in för den isolerade avrustningens princip. Vi ha ett försvar, som kostar mycket stora pengar. Men utan att detta försvar fylles ut med visst materiel äro pengarna i hög grad bortkastade — jag säger icke fullständigt men *i hög grad* bortkastade. Jag skulle vilja uttrycka saken så, att utan flyget äro vi antagligen icke i förhållande till en part, som skulle vilja angripa oss, en förhandlande part. Vi ha icke någonting att sätta emot varigenom den risk, som fienden, d. v. s. den motpart vi här tala om, skulle löpa, eventuellt kunde anses vara för stor för att den skulle tagas.

Jag skall taga ett exempel, som underligt nog icke berörts vare sig av herr Lindberg — nåja, det kan jag ju förstå — eller av någon av dem, som stå på ungefär samma linje som jag, ett exempel som är ganska aktuellt. Herr Lindberg vet mycket väl — och det vet kammaren i övrigt också — att den danska socialdemokratiska-radikala koalitionsregering, som nu sitter vid styret, vid flerfaldiga tillfällen gått in för någonting, som jag skulle förmoda man kan beteckna med det bekanta uttrycket: en isolerad dansk avrustning. För några veckor sedan överraskade emellertid den danska socialdemokratien hela världen — i varje fall hela Norden — med att offentliggöra en verklig nyorientering med hänsyn till sin ställning till landets försvar. Jag behöver antagligen icke ordagrant redogöra för vad man yttrade. Kontentan i det manifest statsminister Stauning lät utfärda var, att nedrustningssträvandena i världen beklagligtvis icke lett till det resultat man tidigare hoppats på och att det under sådana förhållanden ingen annan råd var än att erkänna, att det icke föreligger tillräcklig basis för en isolerad avrustning nuförtiden. Det är icke något argument i och för sig mot herr Lindbergs linje — jag bara anför det såsom något i detta sammanhang ganska intressant. Men fortsättningen, som avslöjades i förgår, var verkligen mycket intressant även ur herr Lindbergs synpunkt. Jag skulle nämligen tro, att herr Lindberg medger, att Danmark näppeligen hotar någons intresse, men vad kom man med i förgår? Jo, man kom med ett meddelande, att alla de danska politiska partierna gått in för att bilda en landsförening för Danmarks skyddande mot luftangrepp. Detta har icke blivit observerat i den svenska pressen på det sätt, som är tillbörligt. I Danmark har alltså inträffat, att socialdemokratien med den socialdemokratiska riksdagsgruppens ordförande, herr Alsing Andersen, i spetsen, följd av bonde-venstre och jag förmodar, ehuru den saken ännu inte är avgjord, även av de radikala, bildat en landsomfattande organisation för att skydda landet emot luftangrepp. Men vad har detta för betydelse i detta sammanhng, kanske herr Lindberg frågar? Jo, det har den betydelsen att det visar, att ett land sådant som Danmark, om vilket man kan påstå, att det icke skaffat sig ett enda offensivt bombplan, räknar med, att trots den fredsinställning, Danmark officiellt och i praktiken bekänner sig till, är Danmark icke skyddat för risken att trots allt bli anfallet av andra. Kan inte detta säga herr Lindberg någonting? Herr Lindbergs argument är detta: Vi skola inte irritera världen därute med något flyg, och den tysta konklusionen av detta resonemang är: Göra vi inte det, är det heller ingen risk för oss. Men det är, herr Lindberg, det sista som skulle bevisas.

Herr Lindberg kan, trots sina många år i försvarskommissionen, inte ge den svenska riksdagen den ringaste garanti för att, om vi underlåta att skaffa oss flyg, det ej passar någon annan att likväl ge sig in över de svenska gränserna, och så länge herr Lindberg därvidlag bara har en tro men inte några bevis och ej heller kan ställa någon garanti, skulle jag vilja säga min högt

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)
ärade vän herr Lindberg, att det kan vara skäl att tala en liten smula tystare om dessa saker.

Herr Lindbergs isolerade avrustning är en logisk linje. Den är konsekvent, men tills vidare är den icke den svenska linjen.

I fortsättningen av sitt resonemang citerade herr Lindberg en engelsk general samt nedrustningskonferensens president Henderson. Henderson hade liksom alla andra sagt, att flyget är ett fruktansvärt vapen. Jag lyssnade mycket noga till detta citat, men jag kunde verkligen inte uppfatta, att herr Lindberg kom fram till det, som skulle, herr talman, verkligen eventuellt varit mördande för oss andra, nämligen vad mr Henderson säger inför det propå, att England ensamt av alla stater i världen skulle avstå från flyget. Vad säger den engelske statsmannen, om någon ger honom att välja på, att England ensamt nedrustar flyget, om man inte kan komma till en internationell avrustning, och att hans fädernesland skall värnlöst och motståndslöst i självuppgivelsens tecken låta sig ödeläggas?

På samma sätt förhåller det sig, då herr Lindberg förklarade, att envoyén Boheman varit hemma och talat om, att det icke är någon krigsrisk. Jag hoppas, det är riktigt citerat, och ingen skulle vara gladare än jag, om det vore sant. Men säg mig, herr Lindberg, sade envoyén Boheman också, att Sverige följaktligen skulle avrusta, att vi inte skulle lägga oss till med något flyg? Vad drog envoyén Boheman för konklusion av att det inte fanns någon ögonblicklig krigsrisk för oss? Det skulle vara av verkligt stort intresse att höra. Är det så, att ett sådant uttalande till förmån för isolerad svensk avrustning gjorts från envoyén Bohemans sida, är herr Lindbergs meddeladnde verkligen sensationellt, enär herr Boheman är placerad som svensk rapportör i ett av stormcentra. Men så länge denna konklusion inte är dragen av envoyén Boheman, tillåter jag mig säga, att herr Lindbergs resonemang på den punkten är inte av det värde, som man eljest, när man lyssnar till herr Lindbergs framställning, skulle våga tro.

Dessutom är det ju en annan, mycket enklare och simplare reflexion, som därvidlag insmyger sig. Är herr Lindbergs optimism berättigad, föreligger här ingen krigsrisk, är det så, att statsmännen runt om i världen se fel på detta problem, vad är det då, herr Lindberg, för slags faror med att Sverige skulle skaffa sig denna komplettering i sin utrustning? Menar verkligen herr Lindberg, att om vi nu bevilja 4 miljoner kronor till detta ändamål, vi därigenom plötsligt skulle förvandla denna förtjusande och underbara idyll till ett explosionscentrum? Jag kan inte föreställa mig detta. Jag tvivlar inte, herr talman, ett ögonblick på, att inte herr Lindberg, som han uttryckte det, känner sitt ansvar. Jag har aldrig velat bestrida detta. Hans linje är — jag säger det för tredje gången — logisk och konsekvent om man så vill, men herr Lindberg får förlåta, om även vi, som stå på en annan ståndpunkt i detta avseende, också känna vårt ansvar och be, att han tror oss på vårt ord, när vi försäkra honom, att icke heller vi anse, att vi i detta läge kunna handla annorlunda än vad vi göra.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström:** Jag skall, herr talman, ingalunda gå in i en diskussion om den isolerade avrustningen, som nu förts mellan de två senaste talarna. Jag skall heller icke gå in på frågan om avvägningen mellan de olika vapengrenarna. Vi ha i debatten här i eftermiddag kunnat förnimma, hur trots de berättigade orden från herr Holmgrens sida om avlysningen av fiendskapen de olika vapengrenarna emellan diskussionen i detta avseende även i någon mån kommit att blossa upp i riksdagens andra kammare.

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

Jag skall nöja mig med att endast i ett synnerligen kortfattat inlägg på grund av närheten till herrarnas väntande middagsmål få deklarera min anslutning till det förslag, till vilket majoriteten av utskottets ledamöter kommit. Det överensstämmer i vad det gäller summorna för statsbeställningarna, som damerna och herrarna väl veta, helt med Kungl. Maj:ts förslag, och även i fråga om motiveringen är det sådant, att jag för min del icke har några betänkligheter mot att godkänna detsamma.

Jag vill visserligen göra den lilla reservationen, att det kanhända inte är den lämpligaste arbetsmetoden, när det gäller avvägningen och utmätningen av dylika anslag, att man i varje detalj binder Kungl. Maj:t i förväg. Det kan vara av stort praktiskt värde, att Kungl. Maj:t i detta avseende har relativt fria händer att efter samråd med de olika vapengrenarnas chefer och för övrigt även med andra sakkunniga nå fram till en avvägning och fördelning av de anslag, som riksdagen har beviljat.

Emellertid är den läggning, som utskottet givit sitt utlåtande, icke av den natur, att det från min sida kan föreligga anledning att icke godkänna detsamma. När jag gör det, ligger däri självklart, att jag icke kan godkänna den tolkning av utskottets motivering, som min partivän herr Lindberg i Umeå givit, och icke heller godkänna, vad han i sitt anförande tryckte synnerligen starkt på, nämligen att i ett avseende skulle betänkandet i fråga innebära ett föregripande av den kommande försvarsordningen och försvarskommissionens ställningstagande samt införande, såsom herr Lindberg förklarade, av en ny princip i svensk försvarspolitik. Den nya principen i svensk försvarspolitik skulle enligt herr Lindbergs mening vara godkännandet av byggandet av bombplan. Jag vill inte gå in på frågan om ett föregripande av försvarskommissionens ställningstagande, så mycket mindre som jag anser det vara föga lämpligt att här i riksdagen ingå på frågornas läge inom denna institution och på spörsmålet, vad den eller den intager för ställning inom kommissionen i fråga. Men jag vill å andra sidan säga, att om man går in för byggande av bombplan, innebär detta ingalunda införandet av någon ny princip. Saken ligger i stället till på det sättet, att om man gör detta, fullföljer man helt enkelt endast vad den svenska riksdagen på framställning av dåvarande Kungl. Maj:t — regeringen var ju då liksom nu socialdemokratisk — beslöt vid genomförandet av den nya försvarsordningen. Jag ber herrarna vara vänliga att observera, att vid uppläggningen av det självständiga flyget, som man gjorde år 1925, begränsade man sig ingalunda till sådana flygplan som exempelvis jaktplan eller spaningsplan, utan man gick, såsom riksdagens handlingar vittna om, även in för godkännande av bombplan. I flygvapnet skall, enligt beslutet, ingå även bombplanförband. Jag har velat lämna denna upplysning, så att det skall stå fullständigt klart för kammarens ledamöter, att om man går in för liknande plan strider detta ingalunda emot utan ingår i 1925 års försvarsordning.

Det kan måhända i detta sammanhang även behöva upplysningsvis sägas, att det i vissa avseenden finns en ganska liten skillnad mellan de olika flygplanstyperna. Vad som i allmänhet och i den offentliga debatten kallas för bombplan, har inte i den officiella benämningen alltid samma namn, och dess användning är icke begränsad till vad som angives av det namnet. Går man till det förslag, som avgivits från flygstyrelsens sida om anskaffande av liknande plan, ha de benämningen torped- och fjärrspaningsplan. Det innebär nämligen, att de äro starka spaningsplan på samma gång som de ha förmågan att vara torped- och även bombbärare. Det är således spaningsplan av den allra starkaste typen, men som därjämte ha möjlighet att även bära bomber och torpeder. Man kan måhända behöva göra denna lilla deklaration för att

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

i någon mån vägleda den allmänna meningen, då man diskuterar dessa spörsmål.

Sedan ber jag för min del även uttryckligen få acceptera, att man från utskottets sida lämnat en relativt stor summa till reorganisation och till förbättring av flygvapnets materialbestånd. När man där kommit till en summa av 4 miljoner kronor ligger denna summa inte så värst långt från den, som jag själv tänkt mig, och om herrarna läsa mitt uttalande i — jag vill minnas det var remissdebatten — deklarerade jag där för min del bestämt, att jag ansåg, att när flottan erhållit vad den skulle ha, borde det väsentliga av de övriga anslagen gå till förstärkning av vår flygmateriel.

Nu har i detta avseende gjorts en liten reservation från vissa håll, särskilt var kapten Holmström inne på detta, nämligen att man ger för litet åt armén. Den kommer i skymundan och erhåller den minsta delen av tillgängliga medel. Det är visserligen sant, jag erkänner det, men det finns i detta fall tvenne observationer att göra, som kanske inte äro opåkallade i detta sammanhang. Den ena observationen är den, att vid fördelningen av innevarande års anslag till statsbeställningar, som skedde redan förra hösten, erhöll flyget inte brorslotten utan tvärt om. Det erhöll, om jag inte missminner mig, en totalsumma av endast 510,000 kronor. Armén återigen erhöll av statsbeställningarna en summa på jag vill minnas ungefär 2,400,000 kronor, och den tackade för det, inte minst artilleridepartementet. Armén erhöll alltså den gången lejonparten av tillgängliga medel, sedan marinen fått sitt. Det kan då måhända vara en liten smula rättvist, om armén denna gång håller sig något tillbaka och flyget får större delen av tillgängliga medel.

Den andra observationen är den, att förstärkningen av flygmaterielen på samma gång är ett förstärkande även av materielen för den svenska armén. Det är ju så, som kapten Holmström vet lika bra som jag, att flyget samverkar med armén, och vissa delar av flygvapnet äro helt enkelt avsedda för samverkan med armén. Jag kan nämna, att själve generalstabschefen för ganska lång tid tillbaka till mig skriftligen och även muntligen deklarerat, att det främsta försvarsbehovet för närvarande, i vad det gäller själva materielen, är förstärkning av flygvapnet. Den förstärkning, som här sker, sker alltså helt i överensstämmelse med framställningen från svenska arméns främste vårdare, och jag skulle förmoda, att hans tillfredsställelse i detta fall såsom chef för armén bör kunna delas även av underordnade, som tillhöra samma vapen.

Jag skall inte vidare förlänga debatten utan jag vill, som jag tidigare nämnde, endast för kammarens ledamöter anmäla, att jag för min del såsom departementschef icke har något att invända emot att utskottets betänkande nu vinner andra kammarens gillande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande samt handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.54 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Lördagen den 2 juni.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Riksdagsman Johan Albert Hermansson som lider av angina tonsillaris är tills vidare oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet; intygas.

Stockholm den 2 juni 1934.

Bror Ahlström,
leg. läk.

§ 2.

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Brädefors,** som yttrade: Herr talman! Jag skall inte med många ord förlänga denna debatt. Jag vill endast göra ett par påpekanden i anledning av herr Holmgrens yttranden här på förmiddagen. Då han lade fram sina synpunkter i frågan, åberopade han sig på den stora arbetslösheten här i landet och sade, att riksdagen anslår stora summor till arbetslöshetens bekämpande. Därför menade han, att när han yrkade på en större summa än vad utskottet föreslagit till militära ändamål, detta också skulle vara i arbetslöshetens intresse.

Det är inte alls någon nyhet, att man numera här i riksdagen motiverar vilka åtgärder som helst med arbetslösheten. Det har förekommit tidigare, då det gällt förstärkning av flottan och armén, att man motiverat sina förslag med arbetslösheten. När det gällt att förlänga tjänstgöringstiden för f. d. fast anställt manskap med tre månader, har man också motiverat detta med arbetslösheten. Och när högerpartiet föreslog, att man skulle skapa en helt frivillig värnpliktsarmé, motiverades också detta med arbetslösheten. Emedan arbetslöshetsproblemet är ganska aktuellt får man, genom att använda dessa motiveringar på detta sätt, bättre genklang för sina syften även från de grupper, som eljest icke skulle vara så hågade att öka de militära utgifterna.

Herr Holmström citerade i sitt anförande den ryske utrikeskommissarien Litvinovs tal i Genève, och av hans citat framgick, att Litvinovs yttrande skulle ge belägg för att upprustningar måste göras, emedan det knappast fanns något land, som var tillräckligt upprustat; denna uppfattning fick man, när herr Holmström citerade detta. Men man fick också enligt mitt förmenande en annan uppfattning av vad herr Holmström citerade, nämligen att just från Sovjetunionen skulle faran hota de länder, vilka, liksom Sverige,

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

inte enligt hans åsikt voro nog starkt rustade att möta denna fara, och att det var mot detta land, som man i främsta rummet skulle rusta här i Sverige.

Till herr Lindberg i Umeå skulle jag också vilja säga några ord. Då han försökte spela ganska radikal i sitt långa anförande, trodde jag verkligen, att herr Lindberg skulle bli en bundsförvant till mig och yrka avslag på hela utskottsförslaget. Den uppfattningen fick jag verkligen av hans radikala resonemang. Men när han kom till slutet, nöjde han sig med att yrka avslag på motiveringen. Men dessa 10 miljoner kronor, som skulle anslås för de militära ändamålen, var inte herr Lindberg motståndare till. Det är endast beträffande små detaljsaker, som man såväl bland socialdemokrater som borgerliga inte riktigt är överens. Det framgår ju, att även de militära representanterna här i kammaren, som tillhöra samma parti, inte äro riktigt överens om små detaljer, men i det hela, beträffande principen är man enig. För den skull enar man sig om, att de 10 miljoner kronorna — såsom här föreslås — skola utgå till militära ändamål. Herr Lindbergs radikala tal här skall naturligtvis inte tjäna något annat syfte än att ge arbetarna ute i landet den uppfattningen, att det verkligen finns någon, som är radikal bland socialdemokraterna. Det finns också tillfällen, när socialdemokrater ha använt herr Lindbergs radikala yttranden här i kammaren och påvisat, att så här sade en socialdemokrat i den och den frågan. Det går bra för sig att ge en socialdemokratisk representant tillstånd att spela radikal och sedan påvisa socialdemokraternas radikalism inför arbetarmassorna.

Jag tycker att såväl herr Persson i Falla som herr Österström egentligen inte ha någon anledning att kritisera herr Lindbergs anförande eller hans uppfattning i denna fråga. Jag må säga, att dessa herrar sitta på samma gren — för att använda herr försvarsministerns älsklingsuttryck. Herr Holmgren vädjade i slutet av sitt anförande till alla, som voro verkligt angelägna om försvaret, att de inte endast skulle gå med på blott vad utskottet föreslagit utan rösta för vad han och hans partikamrater föreslagit utöver utskottets förslag.

För min del får jag säga, att jag här representerar ett parti, som inte vill försvara kapitalismens system här i Sverige. Vi vilja inte — vi ha för resten tidigare deklarerat vår uppfattning i militära frågor — gå med på att bevilja några som helst anslag till kapitalismens militarism. Även i detta fall tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets utlåtande såväl beträffande motiveringen som yrkandet i punkt a. De övriga punkterna, b, c, d och e, har ju utskottet yrkat avslag på, och i fråga om dem vill jag förena mig med utskottet.

Vidare anförde:

Herr **Ward:** Herr talman! Då det ännu inte, åtminstone formellt, har framställts något yrkande om bifall till statsutskottets förslag, samt då jag deltagit i vederbörande utskottsavdelnings behandling av frågan och även står bakom utskottsutlåtandet, kan det anses vara min skyldighet att här framställa ett yrkande av nämnda innebörd. Jag skall därför be att få säga några ord till stöd för framställandet av ett sådant yrkande.

Jag tror inte att det är många, som väntat sig någon större försvarspolitisk debatt på dessa punkter. Det förefaller, som om det vore riktigt, som herr Österström tidigare framhållit, att en sådan debatt utspunne sig i anslutning till de större anslagsäskanden till militära ändamål, som riksdagen i annat sammanhang haft anledning ta ställning till, nämligen vid behandlingen av huvudtiteln. För att överhuvud taget en mera allmän debatt här skall uppstå,

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

måste man tydligen utgå ifrån den förutsättningen, att här skulle, i vissa stycken åtminstone, föreligga något nytt, som riksdagen tidigare inte varit i tillfälle pröva. En sådan förutsättning tycktes i varje fall herr Lindberg i Umeå räkna med, då han i sitt anförande så starkt kritiserade, vad utskottet framhållit i sin motivering för anslaget till flygvapnet. Herr Lindberg tycktes förutsätta, att riksdagen tidigare aldrig räknat med, att bombplan skulle komma till användning inom det svenska försvarsväsendet, en sak som emellertid nu blivit belyst av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet på ett sätt som visar, att herr Lindberg råkat förbise en mycket viktig faktor, nämligen vad riksdagen yttrade år 1925.

Jag tror för övrigt, att ingen kan av utskottets motivering sluta sig till, att utskottets majoritet nu skulle önska att man ifrån myndigheternas sida omedelbart och dessutom alldeles oprövat ginge in för ett system med bombplan. Jag tror att man snarare ur utlåtandet kan utläsa, att man helst önskar, att denna fråga i fortsättningen bör prövas av försvarskommissionen i samband med andra härmed sammanhängande spörsmål. Egentligen har nog utskottet och dess avdelning härvidlag ställt sig ganska avvaktande inför resultatet av denna utredning. Vad som nu förekommit i riksdagen visar för resten till fullo, att man har all anledning att ställa sig avvaktande. Under den relativt korta debatt som förts i ämnet har det ju faktiskt visat sig, att personer representerande olika vapenslag uppträtt på olika linjer och till och med polemiserat mot varandras framställningar. Trots varning från herr Holmgrens sida har herr Holmström faktiskt — låt vara mycket försiktigt — gått till angrepp mot den del av försvarsväsendet, som herr Holmgren representerar. Dessutom har det nu också pågått en diskussion angående den ställning flygväsendet bör intaga.

Man kan nog våga det påståendet, att det är något djärvt att begära, att lekmännen här inom kammaren skola vara redo att utan vidare bifalla de specialyrkanden, som framställas från de skilda representanterna för olika vapenslag, när dessa representanter själva hitintills till synes inte ha kunnat ena sig om en gemensam, samlande linje. När herrarna, som framför allt representera det försvarspolitiska intresset, ännu inte ha kunnat ena sig om och för Sveriges riksdag framlägga en samlande linje, hava de sannerligen inte rätt att begära, att de övriga representanterna i denna församling utan vidare skola kunna gå med på vare sig det ena eller det andra. Man får nog i stället gå till väga på det sättet, att man, ända tills den nya ordningen blivit utformad, får upprätthålla den gamla och till de olika ändamålen bevilja de anslag, som äro absolut nödvändiga för att det hela överhuvud taget på någorlunda nöjaktigt sätt skall kunna fungera. Denna synpunkt tror jag har varit grundläggande för statsutskottets majoritet, och jag anser att den synpunkten på problemet i dess nuvarande läge är riktig och mycket väl kan försvaras.

Jag blev även något förvånad, det måste jag säga, när jag lyssnade till herr Lindbergs skickligt upplagda och i mångt och mycket synnerligen intressanta anförande. Jag blev förvånad därför att han tillspetsade saken så ohyggligt och kom med påståenden — såvida jag nu inte missuppfattat honom — som inte alls kunna vara överensstämmande med verkliga förhållandet och som jag livligt tror, att herr Lindberg själv vid närmare eftersinnande djupt ångrar. Med reservation för att jag möjligen har kunnat höra fel — det är sannerligen inte lätt att sitta vid genomgångsporten där uppe och lyssna till talare, ty där är det verkligen en trafik, som nästan omöjliggör varje lyssnande — med denna reservation vill jag framhålla, att jag tyckte mig höra, att herr Lindberg påstod, att Sveriges riksdag genom att bifalla ut-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)
skottsförslaget skulle upphöja bombflyget till ett av våra viktigaste försvarsmedel. Jag tror inte, att någon, som uppmärksamt läser vad utskottets skriver i sitt utlåtande, kan komma till den slutsatsen, att vi ha sagt, att bombflyget skulle vara ett av våra allra viktigaste eller kanske rent av vårt viktigaste försvarsmedel.

Herr Lindberg yttrade också i det sammanhanget något om, att man vore beredd att knäsätta principen om bombflygets användande emot civilbefolkningen. Därmed menar naturligtvis inte herr Lindberg, att vi här i Sverige skulle vara speciellt intresserade av att få kasta bomber över andra länder och dess civilbefolkning. Jag tror inte ett ögonblick, att herr Lindberg menade något sådant. Jag tycker emellertid, att det är ett något vårdslöst uttryck detta, att Sverige skulle genom ett riksdagens beslut i överensstämmelse med utskottets utlåtande vara berett att förorda en dylik princip. Detta är naturligtvis inte alls meningen. Det är vidare också ganska överraskande vad herr Lindberg yttrar, då han kommer in på kapitlet om de svårigheter som härvidlag skulle uppstå för vårt folk i fortsättningen. Utgår man ifrån, att vad vi åsyfta med planläggning av vårt försvarsväsende ingalunda är att ge möjlighet för offensivt bruk av våra vapen, så bortfaller, efter vad jag kan förstå, hela den argumentation på den punkten, som herr Lindberg använde.

Det förefaller mig för övrigt — det vill jag till sist säga — som om herr Lindberg knappast skulle ha berättigad anledning att tala om panikstämning på det håll, som i detta fall statsutskottets majoritet representerar. Jag tror snarare man kan säga, att herr Lindberg i sin syn på den allmänna försvarspolitiska uppfattning, som förefinnes i vårt land, sökte driva upp en panikstämning, sökte liksom intala folket ute i landet, att här var Sveriges riksdag i färd med någonting, som förr eller senare måste komma att innebära stora risker för det svenska folket med hänsyn till dess förhållande till andra länder. Jag tror inte, att herr Lindberg avsåg att framkalla en dylik panikstämning, men jag vill för min del utgå ifrån, att de ord man yttrar ifrån denna plats i Sveriges riksdag, dock måste väljas på ett annat sätt än man på sina håll tydligen anser tillrådligt, då det gäller den allmänna propagandan. Det är även nödvändigt, att det från den delegation av riksdagen, som avgivit detta utlåtande, klart och tydligt säges ifrån, att något sådant som herr Lindberg misstänker har denna delegation och därmed utskottet ingalunda velat inlägga i sitt yttrande. Vad vi velat säga är precis detsamma, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet utläste ur utskottets yttrande.

Jag tror mig kunna säga, att efter detta klarläggande av saken — om ett sådant överhuvud taget behövde anses nödvändigt — ingen skall kunna missförstå, vad man menar. Man kan därvid också utgå ifrån, att allmänheten för visso mycket väl skall inse, att vad som här föreslås ingalunda är något nytt, något äventyrligt utan att det tvärtom står i full anslutning till vad statsmakterna tidigare gått in för.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **De Geer:** Herr talman! Då herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för ett par timmar sedan yttrade sig i den ännu pågående debatten, var det nog många med mig som gladde sig över den sakliga och förnuftiga syn på förevarande fråga han därvid gav till känna. Det var nog också många bland oss, som gladde sig över att han fullständigt desavouerade sin partivän herr Lindberg i Umeå.

Angående herr Lindbergs åsikter i denna fråga måste jag för att använda

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

ett kanske litet gammalt och slitet uttryck säga, att det föreföll, som om han hörde till dem, som man brukar kalla för försvarsnihilister. Det är möjligt, som en talare före mig har sagt, att herr Lindberg kommer att ångra en del av de uttryck, som han fällde och som åtminstone enligt min uppfattning voro ganska kraftiga och onödigt försvarsovänliga.

Jag är emellertid för min del nog optimistisk att tro, att lika väl som man inom det socialdemokratiska partiet så småningom har kommit till den för oss jordbrukare glädjande uppfattningen, att man måste stödja jordbruket, nog också den dagen är i antågande, då man får se, att detta stora och mäktiga parti kommer att stödja försvarsväsendet mera än som tyvärr tidigare har varit fallet. Att döma av de yttranden, som herr statsrådet här hade för ett par timmar sedan, kan man hålla detta för mycket sannolikt.

Det förefaller mig, som om man på en del håll i försvarsdebatter ibland ovillkorligen synes tala emot bättre vetande. Det ser ut, som om man rent av ville åstadkomma något slags dimbildning genom att anstränga sig att vara sakkunnig, men jag måste verkligen säga, att det förefaller mig, som om en hel del av den sakkunskap, som kommer fram, måste betecknas som ren humbug. Det är mig annars omöjligt att förstå, hurusom man, om man, såsom för övrigt herr Lindberg sade, begagnar sunda förnuftet, så ofta kan komma ut på de underligaste vägar, sådana som sannerligen inte tyda på att man använder sunda förnuftet. Jag förstår till exempel inte, varför det i sådana här försvarsdebatter skall vara nödvändigt att läsa upp en sådan mängd av citat från fackmän på alla delar av jordklotet. Jag tycker för min del, att detta är någonting ganska överflödigt. Om man inte vill försvar, varför kan man då inte öppet och klart säga ut: Jag tror inte att det behövs något försvar, och därför röstar jag emot det. Om man å andra sidan tror, att det, såsom världen nu är skapad, är nödvändigt med ett försvar, behöver man väl inte heller i de fallet komma med sådana oerhörda härvor av citat av olika slag, som bara trassla till det hela. Någonting sådant förefaller mig verkligen ganska obehövligt.

Herr Österström sade bland annat, att herr Lindberg kände själv sitt ansvar. Ja, det hoppas och tror också jag, men av hans anförande var det dock svårt för mig förstå, att han verkligen riktigt känner ansvaret för vårt lands framtid. För att ett ögonblick uppehålla mig vid herr Lindbergs anförande, så föreföll det mig, som om han vore särskilt rädd för att vi skulle gå in för att skaffa oss bombflygplan. Sedan hörde vi ju av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att vi inte behövde vara rädda för den saken, ty den ingick ju redan i den tidigare fastställda planen för vårt försvarsväsende. Statsrådet kunde därför uttala sig utan någon som helst rädsla på den punkten. Det föreföll mig också, som om herr Lindberg vore särskilt rädd för utlandets omdömen, om vi här i Sverige skulle vara så förfärligt barbariska, att vi skaffade oss bombflygplan. Vi kunna ju alla erkänna, att bombflygvapnet i och för sig är någonting sorgligt och barbariskt, men behöver man därför avstyrka sådant? Jag tror, att utlandet rent av skulle finna oss litet löjliga, om vi skulle vara så överhumana här i landet, att vi inte skulle våga skaffa oss dessa i och för sig sorgliga och tråkiga försvarsmedel.

Hela denna fråga ligger för mig till på så sätt — och jag tycker, att den borde ligga till på samma sätt för alla — att man först skall tänka sig in i, om man anser, att det verkligen behövs ett försvar, och om man vill ha ett försvar. Därvid har man då olika ståndpunkter att utgå ifrån. Man kan till exempel utgå från den ståndpunkt, som intages av herrar kommunister, eller åtminstone de delar av kommunisterna, som anse sig höra så utomordentligt nära samman med ett stort grannland. Jag kan inte förstå annat än,

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)
att om herrar kommunister ville använda sitt sunda förnuft, så skulle de inte kunna komma till en annan ståndpunkt, än att om de anse, att vi skola efterfölja, vad som försiggår i det land, som de betrakta som ideallandet, det måste för dem vara i högsta grad anmärkningsvärt, att vi inte skaffa oss otroliga mängder av bombflygplan och annan krigsmateriel. Saken ligger nog till på det sättet, att om man ville vara fullt öppen och ärlig i det partiet, så skulle man säga: Ja, vi skulle naturligtvis vara de första att anskaffa sådan krigsmateriel, om vi bara vore de enda, som regerade här i landet. Under sådana förhållanden tycker jag verkligen, att det är märkligt, att man på den sidan kan förmena dem, som anse, att det skall finnas mer än en grupp, som har någonting att säga till om här i landet, rätten att hålla ett försvar, som kan vara någorlunda effektivt.

Om man överhuvud taget är i den belägenheten, att man måste tro på kriget som en sorglig möjlighet, som vi till varje pris måste söka undvika, kan jag inte förstå annat än att man sedan endast behöver inskränka sig till att tänka efter, *hur mycket* vi skola kosta på vårt försvar. Då säger man på en del håll, att vi måste vänta, till dess att resultatet av försvarskommissionens utredningar föreligger. Jag förstår till fullo, att vi inte kunna komma till något verkligt avgörande i fråga om vårt försvar, förrän kommissionen blivit färdig med sitt arbete. Mycket stora delar av det svenska folket undra dock, hur länge det verkligen skall behöva dröja, innan försvarskommissionen blir färdig. Vad gör man egentligen inom denna kommission, kan folk fråga sig. Jag hör till dem som tro, att man inom kommissionen arbetar mycket energiskt och allvarligt. Jag tillåter mig dock ställa den frågan, som så ofta framkastats, om det verkligen är riktigt lämpligt i nuvarande tid, då man i allt vidare kretsar inom samhället börjar säga, att parlamentarismen är obehövlig, och vill komma fram till andra arbetsformer, att man arbetar så långsamt, som man tycks göra inom försvarskommissionen. Ger man inte dem som hysa sådana åsikter ett vapen i händerna, och visar just inte detta, att hela den nuvarande apparaten arbetar för långsamt och verkar för dåligt? De som vilja försvara den nuvarande demokratiska samhällsordningen, skulle väl därför, om de ville vara logiska, vara de första att skynda på denna kommissions arbete, så att man äntligen fick se ett resultat. Det är nämligen omöjligt för en utomstående att förstå, att man skulle behöva flera år på sig för att tänka ut, vad som är det allra nödvändigaste för att upprätthålla ett erforderligt försvar. Jag tror, att det stora flertalet av kammarens ledamöter i sitt inre måste hålla med mig om att den stora allmänheten har svårt att förstå varför kommissionens arbete kan taga så lång tid. Många säga, och det kanske med skäl, att anledningen till att man inte kommit till något resultat, ligger i ett de obotfärdigas förhinder. Man har helt enkelt inte den sanna tron eller viljan att uträtta något för försvaret.

Jag tillåter mig påminna om ett årtal ur svenska historien, vilket inte ligger så långt avlägset, nämligen årtalet 1914. Många av dem, som då voro här i kammaren, liksom jag och många andra, som inte voro i riksdagen på den tiden, torde nog erinra sig, hurusom försvarsljumheten då var ungefär likadan som nu och kanske ännu värre. Det fanns då personer i mycket framskjuten ställning, som inom denna byggnad yttrade sig i den riktningen, att åtgärder på försvarets område voro tämligen obehövliga. Men hur gick det, mina damer och herrar? Det behöver jag knappt erinra om. När världskriget utbröt, blev det ju en omsvängning även inom de kretsarna. Den gången hade vi den oerhörda turen och lyckan att slippa bli inblandade i kriget, och jag hoppas och tror verkligen på en sådan lycka även i fortsättningen för vårt fädernesland. Jag undrar dock, om de, som nu vilja uppskjuta alla åt-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

gärder på försvarsväsendets område och alltså äro ganska oförsiktiga, verkligen skulle kunna säga sig, att de handlat rätt, om vi skulle ha den oturen och olyckan att bli inblandade i ett krig utan att egentligen ha något kraftigt försvar. Det är uppenbart, att vår riksdag har ett utomordentligt stort ansvar i den ovissa tid, vari vi nu befinna oss.

När det sedan gäller frågan, om vad som verkligen behövs för försvarets stärkande, diskuteras det ju bland de sakkunniga här i riksdagen och i hela landet, om man behöver t. ex. bombplan, pansarfartyg eller endast endera. För min del kan jag ge kommendör Holmgren rätt, då han säger, att det behövs »både—och». Det är mycket bekvämt och behagligt att resonera på det sättet, att den eller den försvarsdetaljen är dyr, och därför skära vi bort den och ersätta den med mindre och billigare saker, och så tro, att vi på det sättet få ett försvar. För den, som verkligen *vill* tänka efter, måste det framstå som någonting ganska klart, att det hela tyvärr är så beskaffat, att man måste behålla de flesta kuggarna i försvarsverket, för att det hela skall gå lyckligt.

Jag tillåter mig att framhålla och tycker, att det är synnerligen beklagligt, att de skilda representanterna för vårt försvarsväsen ha så svårt att komma till ett gemensamt och likartat yttrande. Jag tror, att det skulle vara mera ansvarsfullt från den sidan, om man försökte komma fram till verkligt klara linjer. Som en tidigare talare har sagt, anser jag därför, att det kan vara ganska svårt att avgöra, vad vårt försvar verkligen behöver, när militärerna ha så olika åsikter. Vi få därför hoppas, att de snart skola komma till enighet.

Jag har tillsammans med några andra av kammarens ledamöter varit med om att väcka en motion om bland annat medel för anskaffande av medeltunga bombflygplan. Särskilt efter det yttrande, som herr statsrådet här hade, hoppas jag och tror, att man snart skall kunna komma något steg framåt på detta område.

Det skulle inte förvåna mig så värst mycket, om någon efterföljande talare från någon mycket radikal sida om mitt yttrande skulle komma att säga, att jag var den verklige militaristen, för att nu använda ett gammalt omtyckt uttryck. Ja, mina damer och herrar, jag kan inte hjälpa, ifall jag blir bedömd som sådan, men jag ber att få säga, att det är en felaktig uppfattning. Jag har nämligen alls ingen önskan att arbeta i riktning mot överdrifter på detta område, och jag inser till fullo, att det är nödvändigt med en kraftig avvägning av kostnaderna. Men lika övertygade som jag och mina medbröder inom bondeförbundet ha varit om nödvändigheten att vidtaga verkligt kraftiga åtgärder, när det under fjolårets och under innevarande års riksdag har gällt att bevilja stora belopp till understödjande av de arbetslösa, lika övertygad är jag i dag om att man inte får vara alltför njugg i fråga om försvaret, utan att vi måste styra om en försäkring för vårt fäderneslands oberoende, innan det är för sent.

Som jag tidigare sagt har jag särskilt glatt mig åt, att man inom det socialdemokratiska partiet börjat inse angelägenheten av att stödja jordbruket. Jag vill ännu en gång upprepa, att jag hoppas och tror, att man från det hållet så småningom skall få ett värdefullt stöd, även när det gäller försvaret. Det har ju så ofta sagts, att »försvaret skall stå över partierna». Dessa ord användas som slagord över allt, men hitintills åtminstone har man därvidlag inte kommit till något större resultat. Det är dock kanske möjligt, att man en gång skall komma till ett så lyckligt tillstånd. Själv tror jag det knappast, men vad jag däremot tror och hoppas är, att den förhärskande majoriteten i landet så småningom skall komma att inse, att man behöver främja försva-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

ret, och att man inte skall ställa till med alltför mycket dimbildning och oklarhet samt komma med alla möjliga märkliga sakkunniguttalanden utan i stället lugnt försöka resonera om det, som åtminstoneförefaller mig vara ganska självklart.

Den reservation, som har avgivits av herr Bergqvist m. fl., har i mycket behjärtat de synpunkter, som bland annat framförts i motion av herrar Heiding och K. G. Westman m. fl. Som jag också hyllar de förslag, som i motionerna framförts, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avlämnade reservationen.

Häruti instämde herrar *Heiding*, *Gardell* i Gahns och *Petersson* i Broaryd.

Herr **Lindberg** i Umeå: Jag har, herr talman, närmast begärt ordet för att ändra mitt yrkande, vilket avsåg uteslutande av utskottets motivering. Herr talmannen har nämligen påpekat, att det i utskottets kläm förekommer en hänvisning till motiveringen och att proposition på mitt yrkande av den anledningen icke kan framställas.

Innan jag framställer ett nytt yrkande, vill jag emellertid säga några ord med anledning av den polemik, som här förts mot mitt förra anförande.

Herr Persson i Falla och herr Österström togo upp till diskussion frågan om den isolerade svenska avrustningen. Vad har nu detta egentligen med den föreliggande frågan att göra? Jag har inte sagt ett enda ord i mitt förra anförande om den isolerade svenska avrustningen och har heller inte framställt något yrkande i den riktningen. Jag har uteslutande hållit mig till innebörden av utskottets uttalande rörande anskaffandet av medeltunga bombplan. Herr Österström och statsutskottet samt alldeles säkert en majoritet här i kammaren vilja alls inte vara med om anslag till det pansarskepp, som kommendör Holmgren m. fl. ha motionerat om, men det faller väl ändå ingen in att blanda ihop en sådan ståndpunkt med den svenska militära avrustningen. Låt oss därför tala om bombflyget, herr Österström, och inte försöka blanda bort korten. Det kunna vi spara med till dess vi mötas ute på folkmötena.

I sak anförde herr Österström, att en stat, som har lust att angripa oss, nog inte avstår därifrån av hygglighet eller feghet. Herr Österström tänkte sig ett tredje alternativ, nämligen det att vi hade ett bombflygvapen av en sådan styrka, att det medförde vissa risker att angripa oss. Men, herr Österström, nog hade man väl ändå i Europa 1914 militärorganisationer av en sådan styrka, att det var förenat med vissa risker att börja krig! Det hjälpte ju emellertid inte, och det skulle kunna tänkas, att historien upprepar sig.

För övrigt vill jag säga, att den parallell, som herr Österström drog mellan å ena sidan flygvapnet och å andra sidan armén och flottan, inte är alldeles hållbar. En liten armé kan mycket väl tänkas bjuda ett effektivt motstånd mot en större armé. Förhållandena kunna nämligen vara sådana, att den stora armén inte kan utveckla hela sin slagkraft. Frontavsnittet kan vara för smalt, och därför kan den starkare parten inte utveckla sin överlägsenhet; eller också kan kommunikationsväsendet vara sådant, att man inte tillräckligt snabbt kan framföra de erforderliga trupperna. Det är heller inte någonting omöjligt, har jag fått lära mig i försvarskommissionen, för en mindre flotta att hålla en större flotta på avstånd eller att neutralisera densamma. Landstigningsmöjligheterna vid kusterna kunna nämligen vara begränsade, och kusterna kunna skyddas av ett svårgenomträngligt skärgårdsområde. Men när det gäller flygvapnet, då kommer överlägsenheten fullt ut till sin rätt. Ett land med ett starkt flygvapen torde med ganska stort jämnmod kunna upptaga striden med ett land, som är underlägset i luften. Jag erinrar i detta sammanhang

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

herr Österström om uttalandet i hans egen motion, vilket jag visserligen polemiserat emot, men vari herr Österström säger, att vid ett krigsutbrott angreppen först komma att riktas mot de militära anstalterna. Har herr Österström rätt i sitt antagande, så förbättrar detta inte hans sak, ty det torde komma att visa sig, att det starkare flygvapnet tämligen snart kommer till rätta med det svagare. Men herr Österström kanske menar, att Sverige skall skaffa sig ett bombflyg, som är andra staters överlägset. I så fall fruktar jag nog, att herr Österström förlyfter sig till och med i svenska riksdagen.

När vi offra över 100 miljoner till militära ändamål, böra vi använda dessa pengar på bästa sätt, yttrade herr Österström vidare. Ja, men vad är det, som är det bästa sättet? Därom gå ju meningarna mycket isär även i militära kretsar. Kommendör Holmgren menar förvisso, att ett pansarskepp har ett väsentligt mycket större stridsvärde än herr Österströms bombflyg, även om kommendören för husfridens skull kan gå med på båda, och kapten Holmström vill helt säkert inte släppa sitt infanteri. Det var denna avvägningsfråga, som försvarskommissionen skulle knäcka. Men man har inte velat ge sig till tåls. Flygmilitärerna ha utvecklat en synnerligen intensiv propaganda, och jag kan inte hjälpa, att jag har den uppfattningen, att de redan vunnit en rätt värdefull framgång. Man vill ha prejudikat på flygets överhöghet. Visserligen har man inte lyckats fullt ut därmed, men ett finger har man i alla fall sträckt ut i statsutskottets utlåtande, och jag fruktar, att så småningom kommer hela handen att följa med. Det finns även militärer, mina damer och herrar, som frukta för den saken.

Herr Österström nämnde om en dansk socialdemokratisk omorientering i militärfrågan, vilken skulle innebära, att man i Danmark inte längre ansåg sig ha tillräcklig basis för en isolerad avrustning. Jag har också hört åtskilligt talas om denna danska omorientering i militärfrågan, betingad av Tysklands nazifiering, och jag har även hört talas om att Holland och Schweiz samt åtskilliga andra länder skulle vara inne på samma linje. Jag tror emellertid, att detta tal lider av väsentliga överdrifter, och det har i varje fall ingen som helst betydelse i detta sammanhang. Jag bestrider inte, att Tysklands grannländer kunna ha skäl till en viss oro, men jag kan inte vara med om att den nazistiska revolutionen skulle nödvändiggöra upprättandet av ett svenskt bombflygvapen. Inte vill väl herr Österström göra gällande, att vårt land hotas av angrepp från Tysklands sida? Tror inte herr Österström, att tyskarna ha fullt upp att göra med länder, som ligga mycket närmare till, om Tyskland vill föra krig? Herr Österström kan fråga sin militäre själasörjare, som nog bör kunna ge honom vissa tips på den punkten.

Statsrådet Vennerström menade, att jag i utskottets yttrande inlagt en betydelse, som detta inte har. Jag måste bekänna, att jag är glad, om så skulle vara förhållandet, men jag anser mig fortfarande ha skäl för min farhågor på denna punkt. Statsrådet yttrade visserligen, att här var det inte fråga om att acceptera någon ny princip, ty redan med 1925 års försvarsbeslut accepterades bombflyget. Ja, det står verkligen så i utskottsbetänkandet 1925, vilket jag har kunnat konstatera under middagsrasten. Men herr statsrådet vet ju lika bra som jag, och naturligtvis ännu bättre, att vi trots detta inte ha något bombflyg i egentlig mening i detta land. Och varför ha vi inte det? Jag tror, att man inte velat skaffa sig bombflygplan, därför att deras förbjudande stått på dagordningen vid nedrustningskonferensen i Genève och dessutom därför att de tvångsavrustade staterna i Europas mitt äro förbjudna att inneha bombflygplan. Det är väl i alla fall ändå något nytt vi ge oss på, därest vi nu besluta att anslå medel till medeltunga bombflygplan, ty, såvitt jag kan erinra mig, har riksdagen aldrig förr beviljat medel speciellt till detta

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

ändamål. Jag har den åsikten, att avgörandet på såväl denna punkt som beträffande den nya pansarbåten och åtskilliga andra saker bör kunna uppskjutas till dess försvarskommissionens förslag föreligger och riksdagen får en inblick i vad saken i själva verket gäller.

Då herr Brädefors här hade ordet, förklarade han, att jag bedrev någon sorts falskspel för att lura arbetarna. Jag försäkrar herr Brädefors, att vad jag här säger verkligen är ett uttryck för min uppfattning.

Herr Ward hade fått en något oriktig uppfattning beträffande innebörden i mitt anförande och trodde, att jag hade sagt, att bombflyget var ett av våra viktigaste försvarsmedel. Jag har verkligen inte tillåtit mig att ha någon mening på den punkten. Men jag vet att man på både flygmilitärt och lantmilitärt håll hyser en dylik åsikt.

Herr Ward sade också, att jag hade uttalat, att om vi upprättade ett bombflyg, så var avsikten därmed att vi skulle använda detta vapen mot civilbefolkningen. Ja, jag har inte heller på den punkten uttalat någon egen mening, men däremot tillåtit mig citera den engelske generalen Groves, som förklarade, att i händelse av krig bombflyget skulle komma att användas mot civilbefolkningen.

Herr De Geer slutligen hade fått det intrycket, att jag var försvarsnihilist. Jag vill då säga honom, att jag har den uppfattningen, att det kan finnas andra försvarsmedel än de militära organisationerna, och förr eller senare måste ju mänskligheten komma fram till den ståndpunkten, att man inte kan bygga freden på de militära organisationerna, eftersom all erfarenhet hittills visat och säkert också i framtiden kommer att visa, att de militära organisationerna icke trygga freden. — Herr De Geer förebrådde mig också, att jag läste en massa citat, från, som han uttryckte det, sakkunniga på hela jordklotet. Jag åberopade, herr De Geer, endast *en* utländsk sakkunnig och *en* svensk. Och varför? Jo, jag har nämligen råkat läsa de motioner, som avgivits av herrar De Geer, Österström, Wohlin m. fl., och där har jag funnit uppgifter, som vederläggas av flera av de yppersta militära auktoriteterna i världen. Det var därför jag anförde ett citat av en av dessa auktoriteter.

Herr De Geer hade, såvitt jag fattade honom rätt, svårt att förstå, att jag kunde känna ansvar för detta land och för detta folk. Jag vill säga herr De Geer, att felet med mig, därest det nu är något fel, är, att jag i detta ögonblick känner ansvaret alltför tungt. Jag har nämligen under tre och ett halvt års tid blivit undervisad om vad bombflyget betyder. Jag skulle önska, att även herrarna kände till den betydelsen och därefter också kände sitt ansvar.

Herr De Geer riktade en anmärkning mot försvarskommissionen, därför att dess arbete tager så lång tid. Det tillkommer naturligtvis inte mig att svara på försvarskommissionens vägnar, men eftersom jag har ordet omedelbart efter herr De Geer, kan det ju vara tillåtet att upplysa kammaren därom, att orsaken till att det dröjer så länge med försvarskommissionens arbete är att söka i de militära utredningarna, vilka dock forceras.

Herr talman! Då det således inte går för sig att framställa ett yrkande om uteslutande av motiveringen, ber jag, då jag därmed vinner samma syfte, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Flyg:** Herr talman! Det synes mig, som om det föreliggande utskottsutlåtandet med därvid fogade reservationer liksom den debatt, som vi här ha lyssnat till under de senaste timmarna, kan sägas vara betecknande för den nuvarande demokratiens förmåga att lösa de problem den har sig förelagda, och det gäller ej blott dessa utan även liknande problem av annan art.

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

De som hittills deltagit i debatten, tillhöra samtliga, med ett undantag, försvarsvänliga partier, d. v. s. partier, vilka ha principiellt samma ståndpunkt i den föreliggande frågan och erkänna principen om det nuvarande samhällets försvar. Här ha vi hört talesmän för olika ståndpunkter hos högern, alltså företrädare för högerpartiet, det parti, som i söndags ute vid Källhagen förklarade genom sin ledare, att det gäller att sätta »reglarna hårt för rikets port», att det gäller »handling i stället för utredning, utrustning i stället för pappersluntor, vapenövade karlar i stället för samvetsömma». Inom parentes sagt vet jag inte, huruvida det där talet om handling i stället för utredning och utrustning i stället för pappersluntor skulle vara någon slags indirekt anvisning till herrar Borell, Magnusson i Skövde m. fl., att lämna försvarskommissionen, men faktum är, att vad jag nu anfört är ordagrant återgivet ur högerledarens tal i söndags. Vi ha också hört röster från liberaler och frisinnade, de två en gång i tiden förenade — sedan skilda — vilka snart återigen skola bli ett, och dessa talare äro också mycket försvarsvänliga. Vi ha även hört en röst från bondeförbundet; huruvida herr De Geer var partitalare, vill jag inte uttala mig om, men eftersom ett par av hans meningsfränder instämde med honom, kan man kanske draga den slutsatsen. Vi veta ju för övrigt, att detta parti vid senaste programrevisionen mycket markant framhöll sin försvarsvänlighet. Herr De Geer ställde sig t. o. m. på den ensamme mannen, herr Holmgrens sida, och ansåg, att denne i sin reservation representerade den enda riktiga försvarsvänligheten. Vi ha också hört talesmän för socialdemokratien, och i debatten har det hänvisats till herr Sandlers tal för någon tid sedan, där detta partis försvarsvänlighet och vilja till försvarsberedskap offentligt underströks. Jag hänvisar också till den främste regeringsadvokatens, Rickard Lindström, artiklar i försvarsfrågan, och jag konstaterar, att även detta parti är klart försvarsvänligt och i den fråga det här gäller intager en positiv och med de borgerliga partiernas principiellt likartad ståndpunkt. Herr Lindberg i Umeå är i år liksom vid tidigare tillfällen, då vi haft denna fråga på tapeten i kammaren, en ensam ropandes röst, en ännu kvarlevande representant för en bred, mäktig, före detta pacifistisk rörelse, som icke längre har något gehör i det socialdemokratiska partiet och som i förhållande till den positiva politiken och ledningen icke har någon som helst möjlighet att göra sig gällande.

Det är emellertid inte nog med att vi här i denna kammare, som skall avgöra frågorna, få lyssna till olika talesmän, representerande olika partier och olika linjer, utan här kommer man till oss med ett förslag som upptar tre olika ståndpunkter. Det är utskottets förslag, det är en reservation av högermännen, och det är en annan reservation, avgiven av herr Holmgren, alla förslagen olika, med olikartat innehåll och olika slutyrkanden. Dessutom finner jag, om jag tittar i utlåtandet, att man talar om för oss, att vederbörande militära myndigheter, vilka utgöra den allra djupaste källan till sakkunskapen på området, ha blivit hörda, och de ha äskat, för armén 15 miljoner kronor, för marinen 13 miljoner och för flygvapnet 8 miljoner, sammanlagt 36 miljoner kronor. Utskottet äskar 10 miljoner kronor, högerreservanterna 14 miljoner, och herr Holmgren ramlar i väg upp till 28½ miljon, men ingen kommer ända fram till den gräns, som de verkligt »sakkunnigas» utlåtande markerar.

Nu ställer jag, herr talman, en tämligen berättigad fråga i denna debatt, en fråga, som jag förgäves suttit och väntat på att få besvarad, innan jag begärde ordet här, och det är denna: Har utskottet innan det kommit till riksdagen och begärt, att vi skola bevilja ett anslag på 10 miljoner kronor för de militära ändamål det här är fråga om, hört försvarskommissionen och begärt

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

dess förslag till dessa medels disponerande? Ha reservanterna från högerpartiet med herr Borell i spetsen, som ju också är ordförande i försvarskommissionen, ha dessa herrar, som begära 14 miljoner av riksdagen, hört försvarskommissionen? Eller har herr Holmgren, som vill ha 28 miljoner, begärt att få ett utlåtande från försvarskommissionen? Herr Holmgren nickar och ger förmodligen därmed sitt tysta medgivande till att han hört försvarskommissionen. Skulle han alltså med de projekt han här lägger upp, representera försvarskommissionens synpunkt på hur det svenska militärväsendet skall organiseras i framtiden, då säger jag: Arma fosterland — ur fosterlandets synpunkt, icke ur min egen — om det skall för framtiden beskyddas och bevaras efter de riktlinjer, som herr Holmgren företräder! Jag tänker då särskilt på denna både fotograferade och döpta pansarbåt, till vilken vi ännu icke beviljat ens det första anslaget.

Med vad jag nu har sagt anser jag, herr talman, att jag har rätt att ställa en sådan fråga, som jag nyss gjorde. Här komma, som jag sagt, representanter för försvarsvänliga partier, företrädande var sin sakkunnigståndpunkt och begära, att vi skola bevilja medel till militära ändamål, men ingen talar om, huruvida man hört de herrar, som äro tillsatta av eder själva för att lösa frågan, hur man skall organisera på detta område. Ingen har tydligen hört sig för hos denna sakkunniga institution; dess mening frågar man tydligen inte efter. Utskottet föreslår: Låt oss kasta 4,700,000 kronor i sjön, låt oss kasta 4 miljoner i luften och 1,300,000 kronor på marken, för att, vad det sista beloppet angår, disponeras och användas efter herr Vennerströms gottfinnande. Detta är alltså vad sakkunniga representanter på området inom utskottsmajoriteten begära. Går jag sedan till reservanterna, finner jag, att de i stort sett följa likartade huvudlinjer, medan de i någon mån skilja sig speciellt i fråga om de olika detaljer det här gäller.

I det sammanhanget, herr talman, skall jag be att få säga några ord om ett avsnitt i herr Lindbergs anförande. Man har sagt, att försvarsministern lär ha bestritt, att det fanns något fog för herr Lindbergs farhågor, att man i något av de förslag, som här föreligga i smyg öppnade dörren för bombflygplanen. Jag tror emellertid, att om vi, som lärt oss, hur man skall läsa sådana här aktstycken, och som veta, hur de formuleras, titta litet grand på utskottets formulering, så skola vi nog finna, att det hela torde förhålla sig så som herr Lindberg har sagt. Kommendör Holmgren säger klart och tydligt, att han önskar bombflygplan för 6.5 miljoner kronor. Hans partivänner, herrar Borell, Nylander m. fl. äro mera försiktiga, mera opportunistiska och kloka, skulle jag vilja säga, och de säga, att vi skola anslå 4 miljoner kronor till flyget, vilket belopp skall ställas till förfogande för materialanskaffning och disponeras på sätt regeringen prövar lämpligt. Här säger man alltså ingenting visst, utan: var så god, här är pengar, bygg nu flygplan såsom ni pröva lämpligt, plan av bombkaraktär eller spanarflygplan, vilket som anses vara riktigt! — Och utskottet, vad säger det? Jo, om jag inte minnes fel, har herr Lindberg redan påpekat, att utskottet på sid. 6 yttrar följande: »I någon mån har dock detta yrkande», d. v. s. anskaffning av medeltunga bombförband, »tillgodosetts genom vad utskottet här ovan föreslagit.» Men på sid. 5 i utlåtandet finnes en mening, som lyder så här: »Vid sidan av ett markförsvar med luftvärnsartilleri synas härvid *i främsta rummet* böra komma till användning jakt- och spaningsplan av modernaste och starkaste typ.» Där är också en sådan där bisats inskjuten, som icke har något berättigande, om det icke bakom densamma finnes en given dold mening, och jag tror, att herr Lindberg i sitt anförande i dag mycket riktigt pekat på den mening, som här ligger bakom. Alltså, herr Holmgren ställer dörren öppen: In med bombflyg-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

planen, det är vad vi sakna! Herr De Geer, bondeförbundaren, talar också om att detta är nödvändigt. Högerreservanterna ställa dörren öppen till tre fjärdedelar, och utskottet ställer den på glänt. I utskottets utlåtande är dörren således icke stängd, utan här finnas möjligheter, men, säger utskottet, låt oss »i främsta rummet» få dessa jakt- och spaningsplan! Ja, så få vi nog tolka vad som sagts från vederbörande parter i det underliga förslag, som ligger framför oss.

Medan jag sysslar med herr Lindberg, skall jag be att få säga ett par ord om hans resonemang om krigsfaran. Jag har inte något citat från hans anförande att återge, men jag tror inte jag misstolkar honom, om jag säger, att det intryck man fick av hans tal, var det, att det icke existerar någon sådan fara. Han riktar en förebråelse mot socialdemokraterna och, förmodar jag, mot en del frisinnade, för att partierna på vänsterkanten gripits av en sådan krigspsykos, att de lämnat tidigare intagna positioner och se en viss ful potentat på väggen, vilket herr Lindberg för sitt vidkommande icke ansåg riktigt; det fanns inte sådana där orsaker till fruktan. Jag undrar om inte herr Lindberg litet för mycket ägnat sig åt att studera försvarskunskapen teoretiskt, så att han glömt att studera den verklighet, i vilken försvarskunskapen skall tillämpas. Jag tror eljest, att vilken människa det än må vara, som vill objektivt se på det läge, som råder i världen, skall erkänna, att detta ur krigsfaresynpunkt är dubbelt hotfullare i dag än vad det var före den ödesdigra augusti 1914. Det finnes, det skall jag medge, vissa starka och givna faktorer, som tala emot ett krigsutbrott, men situationen är så laddad, att trots förefintligheten av dessa faktorer en urladdning när som helst kan komma. Det är ingen tillfällighet, herr Lindberg, att herr Holmström från Gävle i dag anser sig kunna sluta sitt anförande med att citera Rysslands utrikeskommissarie, Litvinov, och det är ingen tillfällighet, att denne utrikesminister för Sovjetstaten nu befinner sig i Genève och där intagit en ståndpunkt till Nationernas förbunds avrustningskonferens av helt annan art och karaktär än den man från det hållet tidigare intagit. Man gör icke det utan vidare bara därför att man kommit på annat humör, utan det måste bero på att det finnes reella förhållanden, som nödvändiggöra en dylik inställning, och dessa förhållanden utgöras av den krigsfara, som består och som när som helst kan urladda sig. Svårigheten är att säga på vilket sätt den kan urladda sig, men herr Lindberg kan vara övertygad om att de stora makter, som komma att ha hand om ledningen, icke skola tillåta Sverige att sitta på första parkett och applådera och dela upp sig i ententevänner och tyskvänner, i aktivister och avrustare såsom förra gången, utan de komma att begära landets aktiva insats, kanske just som medlem av den »fredsorganisation», som kallas Nationernas förbund.

Ja, herr talman, med dessa ord skulle jag vilja peka på, trots att jag inte räknas till de försvarsvänliga partierna och kretsarna, att man ur försvarsvänlig synpunkt lagt upp frågan på sådant sätt, att ett avslagsyrkande här är det enda riktiga. Den ende, som gått fram för utskottets förslag, är herr Ward, och han har gjort det synnerligen skruvat. Han har kommit med en Brasklapp, »härtill är jag nödd och tvungen», och säkerligen tyckt, att det inte var något trevligt uppdrag, som han hade fått. De övriga ledamöter, som yttrat sig här, ha talat om sina reservationer, men ha huvudsakligen lagt an på att argumentera mot varandra. Skulle jag händelsevis kommit in i kammaren under denna debatt och då tänkt, att nu skall jag bli omvänd av försvarsvännerna från min förutvarande ståndpunkt, så får jag säga, att följden nog snarare blivit den rakt motsatta. Nu har jag inte gått in för något dylikt, men av de synpunkter av olika kalibrar och karaktär, som här framställts,

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)
har jag endast kunnat komma fram till den uppfattningen, att de från er egen ståndpunkt, från principiellt försvarsvänlig ståndpunkt, äro ohållbara. Kom fram den som vill säga: Hurra, det är en utmärkt lösning, som här föreligger! Tag fram den sakkunnige man, som godkänner något annat förslag än det egna! En sådan man finnes icke, och jag skulle tro, att från den utgångspunkten skulle man kunna ge utskottet och reservanterna en berättigad bakläxa och säga: Nej tack, vi ha inte råd i tider som de nuvarande att gå fram på så lösa boliner och utan att ens er egen försvarskommission blivit hörd, kasta 10 eller 28 miljoner vare sig i luften, i sjön eller på landbacken.

Härtill kommer, herr talman, att vi i denna fråga inta vår egen ståndpunkt, som är av principiellt socialistisk karaktär, och den ståndpunkten är för oss utslagsgivande. Jag behöver icke orda så mycket härom, då vi ju tidigare framställt avslagsyrkande på denna punkt. Här tillkommer ju emellertid dessutom nödvändigheten av att iakttaga »sparsamhet». Den synpunkten betona herrarna, när det gäller sociala frågor och när det gäller frågor på det kulturella området, men den synpunkten kan ju vara ett alldeles utmärkt motiv även här för avslagsyrkande. Jag ber också att få passa på att ansluta mig till herr Lindbergs i Umeå ståndpunkt, när han säger, att man givetvis måste avvakta vad försvarskommissionen säger. Även ur den synpunkten bör man för ögonblicket spara in de här tio miljoner kronorna.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, ber jag alltså att få yrka avslag å det föreliggande förslaget från utskottet. Om man nu gör den invändningen, att detta betyder att vi taga tio miljoner kronor från ett anslag, som eljest skulle komma de arbetslösa till godo, kan jag till en början säga, att det är ett påstående, vars sanning är högst relativ. Jag behöver endast hänvisa till att vi i arbetslöshetsfrågan väckt en motion, där de belopp, som vi yrka på, helt säkert äro väsentligt större, än de belopp, vilka komma att föreslås av vederbörande utskott. Det finns alltså möjligheter att återkomma till dessa tio miljoner kronor. Även detta argument mot avslagsyrkandet faller således till marken. Detta är, herr talman, vad jag har att säga i denna fråga.

Herr **Österström:** Herr talman! Jag skall till en början säga ett par ord med anslutning till herr Flygs anförande. Herr Flyg konstaterade med mycket illa dold förtjusning, att det bland de militära sakkunniga pågår en mer eller mindre men oftast mer häftig debatt om vilket av de olika vapenslagen, som bör ha företräde ur försvarseffektivitetens synpunkt. Andra talare i debattens tidigare skede ha, icke alls med någon förtjusning utan med helt andra känslor, konstaterat detsamma. Jag tror, att det också är nödvändigt att göra det. Det är på sin plats att slå fast, att denna debatt i många avseenden ter sig oroande. Jag erinrar om att min egen partichef för relativt kort tid sedan hade ett allvarsord i det hänseendet att säga till de militära representanterna om det olyckliga i denna strid.

Herr Flyg yttrade, att om han hade kommit in i kammaren, medan denna försvarsdebatt pågick, han skulle tack vare den blivit omvänd i rakt motsatt riktning, om det varit möjligt och blivit oerhört mycket försvarsovilligare, än han nu i verkligheten är. Han kan nu, som bekant, icke bliva mera försvarsovillig än han är, men eljest förelåg ju en viss risk, som kammaren hörde. Jag tycker, att hans förvåning var underlig. Man måste väl ändå i rättvisans namn säga, att den svenska riksdagen ej är alldeles främmande för dylika meningsskiljaktigheter mellan sakkunniga. Samma företeelse möter oss i fråga efter fråga. Här kommer en kungl. proposition i något mer eller mindre viktigt ärende. Genast rusa de, som äro speciellt intresserade av denna proposition, fram med sina speciella önskemål. Detta är ju någonting som vi möta

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

nästan varje dag och som vi ju måste taga ställning till. På vad sätt skola vi då taga ställning till sådant? Ja, naturligtvis icke på det sättet, som herr Flyg föreslår, d. v. s. att man skulle säga, att då de herrar, som böra begripa ärendet, icke äro ense, kunna vi icke röra vid saken. Den svenska riksdagen är ej här för att svära på någon magisters ord. Den är här för att träffa just det avgörande, som måste träffas. Det är något som vi nödgas göra varje timma. Herr Flyg skall observera, att vi om en stund få en annan fråga, där just olika intressen kollidera och där det gäller att knäcka frågan trots sakkunniga intressens inbördes oenighet.

Försvarskommissionen skall raska på med sitt arbete. Det finns ingen anledning att tvivla på att den verkligen bemödar sig om att komma fram med ett förslag. De, som sitta där, äro Kungl. Maj:ts och riksdagens, d. v. s. landets förtroendemän med speciella möjligheter, som vi andra ej förfoga över, att komma till vissa resultat. Sedan är det Kungl. Maj:ts och riksdagens skyldighet att på grundvalen av deras förslag träffa ett avgörande. Att riksdagen därför att herrarna på militärsidan äro oeniga, skulle vara befriade från skyldigheten att överhuvud taget göra någonting, är en sakligt fullkomligt orimlig ståndpunkt och verkligen ett de obotfärdigas förhinder.

Så var det herr Lindberg i Umeå. Hans anförande var intressant ur två synpunkter, eller, rättare sagt, det gav, såvitt jag förstod honom rätt, besked endast i två avseenden. Till en början lämnade han mycket kategoriskt, med den absoluta kännedom om förhållandena, som han har tillägnat sig i försvarskommissionen, det meddelandet, att jag naturligtvis hade fått det hela om bakfoten och att det icke vore så, som jag skulle ha argumenterat här, nämligen att vårt flygvapen skulle kunna vara någonting, som för en eventuell motståndare kan te sig såsom en faktor att räkna med. Men däremot förhåller det sig på det sättet med armén sade herr Lindberg. En liten armé kan operera framgångsrikt mot en större armé, också en liten flotta kan, gynnad av alldeles särskilda förhållanden, såsom en lämplig skärgård, klara sig utmärkt vid en defensiv. Men flygvapnet i Sverige, sade herr Lindberg, har ingen möjlighet att reda sig. Skulle man ändå icke, herr Lindberg, kunna säga, att det även på detta område kanske är skäl att säga att allting är relativt. Jag trodde, att det i princip icke förelåg någon skillnad mellan flottan, armén och flygvapnet härvidlag. Det är kanske i praktiken i många hänseenden skillnad, men ej i princip. Det är väl ändock så, herr Lindberg, att det exempelvis icke är alldeles likgiltigt på vilket avstånd motståndarens flygbaser ligga. Har den omständigheten ingen betydelse alls? Herr Lindberg säger vidare, att en motpart kan sätta in hela sin överlägsenhet i flygvapnet. Är det verkligen så? Behöva vederbörande ej taga hänsyn till sina övriga gränser? Har han icke skyldighet att därvidlag kalkylera precis som när det gäller armén? Ja, det är ju möjligt att försvarskommissionens pedagogiska undervisning är sådan, att man, som herr Lindberg, kan säga saker kategoriskt och absolut och säga dem som herr Lindberg gör, men jag trodde dock icke, att det låg till alldeles så.

Herr Lindbergs anförande gav emellertid även besked av mera glädjande art. Han vägrade att diskutera mitt konstaterande av att hans resonemang var baserat på en uppfattning, som mynnade ut i den isolerade avrustningen. Det innebar verkligen icke något angrepp på honom denna min anmärkning. I stället var det en mycket hygglig anmärkning från min sida och avsåg att förklara hans ståndpunkt till föreliggande anslagsfråga. Herr Lindberg var mycket upprörd däröver och sade, att jag ville blanda bort korten, och han tyckte, som kammaren hörde, att vi skulle spara resonemanget i den vägen tills vi komma ut på folkmötena. Ja, jag säger verkligen: arma folk!

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

Så var det en enda sak till. Herr Lindberg hade åtskilliga bekymmer för mina militära själasörjare. Vad han sade i den vägen skulle antagligen vara elakt, och jag förmodar att han menade, att jag och mina militära själasörjare springa och konferera hos varandra. Vad skulle det för övrigt ligga för orätt däri? Jag har ingen möjlighet dessvärre att få militära själasörjare på Kungl. Maj:ts kommendering. Det har däremot herr Lindberg. Men därjämte skulle jag vilja säga, att när man år efter år sitter vid Gamaliels fötter, som herr Lindberg gör i försvarskommissionen och hämtar varje argument, som han har i denna fråga, av militärer, så skall han akta sig för att tala föraktligt om mina militära själasörjare. Vilka argument äro herr Lindbergs egna? Han läser upp citat av engelska, franska och tyska generaler. Vad är det för fel på mina militära själasörjare i motsats till t. ex. herr Lindbergs engelska? Jag ber att få svar på den frågan. Äro de svenska militära själasörjarnas uttalanden på något sätt av sämre kvalitet, än dem, som herr Lindberg får i översättning t. ex. från Storbritannien?

Herr Lindberg slutade sitt första anförande med att säga, att han hoppades att utländska parlament skola vara förnuftigare än det svenska parlamentet, som ämnar följa statsutskottet. Jag hoppas i min tur, herr talman, att den svenska riksdagen skall vara en aning förnuftigare än herr Lindberg i Umeå är i denna fråga.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Om jag hade deltagit i detta ärende på statsutskottets första avdelning hade jag utan tvekan haft och till utskottets utlåtande anmält avvikande mening. Den reservationen hade i så fall innehållit ett tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Kungl. Maj:t föreslår ju här, att till statsbeställningar för militära ändamål skola anvisas tio miljoner kronor. Om det bara hade gällt en enkel fördelning av denna summa, hade det uppenbarligen varit för avdelningen och utskottet bäst, att gå den väg, som av försvarsministern anvisats i propositionen. Han har ju hela materialet i sina händer och väntar ytterligare material för bedömandet av den lämpliga avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna av de anslag, som beviljas. Han kan tillsammans med vederbörande myndigheter bättre än någon annan bedöma, vad som kan vara lämpligt i fråga om de olika försvarsgrenarnas behov. Jag instämmer i det stycket fullständigt med vad försvarsministern har sagt i propositionen, när han, efter att ha meddelat konsekvensen av förra årets riksdagsbeslut rörande vissa fartygsbyggnader, sedan anslag därtill anvisats, säger: »Det torde få bero på Kungl. Maj:t att framdeles, efter det närmare utredning förebragts i avseende på angelägenhetsgraden av de olika materielanskaffningar, som kunna tänkas böra ske, besluta om dispositionen utav den återstående delen av anslaget.» Därmed avser givetvis försvarsministern, att det behövs överläggningar med de olika försvarsgrenarnas chefer, som ju bära ansvaret för försvarets funktion. Det behöves och kräves också överväganden och överläggningar tillsammans med dem, innan man slutligen kan taga ståndpunkt till fördelningen av anslaget i det hela. Det förefaller mig, herr talman, vara en radikal avvikelse från synpunkter, som mer och mer hävdas, om man, såsom här har föreslagits av utskottet, på detta sätt lägger sig i Kungl. Maj:ts rätt att fördela ett anslag. Statsutskottet säger, att vi behöva fyra miljoner kronor till flyget. Försvarsministern har icke ansett det vara nödvändigt att poängtera detta i propositionen, men statsutskottet säger på rak arm, att vi behöva denna summa till flyget. Mina damer och herrar! Det kan ju inte föreligga några större förutsättningar för denna delegation, d. v. s. försvarsministern och vederbörande chefer, att bedöma, vad som kan vara lämpligt att

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

göra med dessa, låt oss säga fyra miljoner kronor under kommande budgetår, när det gäller tillgodoseendet av olika behov inom försvaret. Jag kan icke tänka mig att statsutskottet kan stå på hållfastare grund i det stycket än försvarsministern och regeringen. Följaktligen kan jag ej heller anse, att man utan vidare kan rekommendera den väg, som statsutskottet här har föreslagit. Om det nu befinnes vara krafter på något håll som, om vi icke passa på att förhindra det, framhålla speciellt denna del av försvaret, kan det hända att försvarsministern alldeles glömmer bort att tillgodose sådana försvarsintressen, som eventuellt icke lyckats få övertaget för stunden. Jag anser icke att riksdagen bör följa en sådan här anvisning. För övrigt resoneras det allmänt — den tanken är jag för min del ej heller så alldeles främmande för — om att riksdagen ej bör alltför mycket lägga sig i detaljanvändningen av de olika förslagsanslagen och så att säga draga ut örena för den och den spiken, den och den kanonen eller den och den ammunitionsmassan o. s. v. En större rörlighet bör finnas för Kungl. Maj:t och myndigheterna, så att man får en så ändamålsenlig användning som möjligt av de medel, som anvisas på riksstaten.

Herr talman! Då denna fråga tillhör den ämnesgrupp, som jag i många år sysslat med i riksdagen, har jag ansett mig skyldig att giva en personlig deklaration och tillkännagiva, att jag ej hyser samma mening som utskottet i denna sak. Det har här framlagts ett förslag om uteslutande av motiveringen i utskottets förslag och det har vidare tillkännagivits, något som ju är riktigt, att det icke gärna är möjligt att framställa proposition på ett sådant yrkande, alldenstund klämmen hänvisar till motiveringen. Sedermera har förslagsställaren ändrat sitt yrkande till bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Då nu Kungl. Maj:ts förslag står i överensstämmelse med den mening, som jag har i frågan, hemställer jag, herr talman, att få biträda yrkandet om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag avser icke därmed att komma i motsättning till försvarsministern eller till regeringen. Jag föreställer mig att försvarsministern icke har haft någon anledning anse statsutskottets förslag oacceptabelt, eller att det speciellt fanns någon anledning för honom att upptaga en strid med statsutskottet på denna punkt. Jag antar, att det ligger till så, att han ännu anser, att den ståndpunkt, som han har intagit, är den bästa, och att den möjlighet, som innehålles i statsutskottets förslag, är den näst bästa ståndpunkten. Jag hemställer därför om bifall till Kungl. Maj:ts förslag såsom det bästa av de föreliggande förslagen på denna punkt.

Herr talmannen gav härefter för kort genmäle ordet till

Herr **De Geer,** som yttrade: Herr talman! Jag skall endast säga ett par ord såsom ett litet genmäle till herr Lindberg i Umeå, som var vänlig att med några ord rikta sig mot mig i sitt anförande.

Jag tyckte mig förstå, att det var herr Lindbergs mening att göra en liten reträtt, så att han kunde närma sig den ståndpunkt, som försvarsministern intar. Enligt min mening — och det tillät jag mig framhålla i mitt förra anförande — hade försvarsministern en mycket klok och riktig uppfattning i denna fråga. Det föreföll mig verkligen, som om herr Lindberg var på väg att göra en viss reträtt. Herr Lindberg sade, att han hade en mycket stark känsla av ansvar för fäderneslandet, något som jag i mitt förra anförande tillät mig delvis betvivla att han hade. Vidare sade herr Lindberg, att han mycket nära lärt känna och tydligen i hög grad frukta allt vad bombplan hette. Bara tanken därpå ingav honom mycket stor förskräckelse. Jag fick dock icke den uppfattningen, att han skulle önska att motverka de fientliga

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

bombplanen på ett effektivt sätt. Jag kom då att tänka på ett land, där man en gång sade, att man icke ville ha något försvar. Man skulle endast ha några män med stavar, som skulle stå på gränserna och vinka åt eventuella inkräktare. Jag tänkte då, att när de skulle få se bombplanen, skulle de peka på dem med sina stavar och ropa: Snälla bombplan kom icke hit, vi vilja icke möta er på samma sätt. Vi vilja icke ha sådana där förskräckliga redskap. — Jag vet icke om herr Lindbergs uppfattning går i stil härmed?

Sedan vill jag endast säga ett par ord till herr Flyg, som bl. a. påstod, att jag intog samma ställning i denna fråga som herr Holmgren. Jag vill då i all korthet säga, att jag gillar hans tanke, att alla delar av försvaret behöva tillgodoses, men att jag icke har velat biträda hans yrkande.

Herr **Lindberg** i Umeå, som nu jämväl för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Herr Flyg anförde, att jag skulle ha sagt, att det icke föreligger någon krigsfara. Jag har i mitt anförande framhållit, att jag ej tror på något krig, som kan komma att beröra vårt land, d. v. s. jag tror ej på ett krig inom överskådlig tid inom vår närmaste intressesfär.

Till herr Österström vill jag säga, att det lilla landet med det svaga flygvapnet naturligtvis är att gratulera, därest det stora landet samtidigt råkar ha krig även vid andra gränser än mot det lilla landet, men man bör nog inte lita därpå. Då herr Österström använde uttrycket »arma folk» om det folk, som på folkmöten skulle behöva höra honom, var det väl onödigt att förutsätta, att folket skulle vara att beklaga därför att herr Österström uppträdde där. Jag vill vidare säga, att jag icke uttalat mig förklenande om herr Österströms militäre själasörjare, utan jag ansåg att herr Österström gett sig ut på farliga vägar, varifrån han kunde återföras av sin militäre själasörjare.

Härpå yttrade:

Herr **Holmström:** Herr talman! Jag skall gärna tillmötesgå den uttalade önskan, att debatten så fort som möjligt tar slut. Men såväl herr Ward som herr de Geer har gjort vissa uttalanden, som föranleda mig att säga några ord. Med anledning av det förhållandet att i debatten gjorts till synes motstridiga uttalanden från talesmän för de olika försvarsgrenarna, vill jag erinra om att herr Holmgren i sitt första anförande tydligt sade ifrån, att när det gäller de olika försvarsgrenarna, är det icke fråga om »antingen — eller» utan »både — och». Jag vill också erinra om att jag tydligt uttalat, att jag anser, att flottan icke fått tillräckligt av vad den behöver för sitt behov. Vad diskussionen här gällt är avvägningen mellan de olika försvarsgrenarnas behov. Beträffande målet att skapa största möjliga effektivitet med vårt försvar äro vi båda ense. Jag anser, att de olika försvarsgrenarna skola leva efter regeln: leva och låta andra leva.

Jag skulle också vilja säga några ord till herr Lindberg i Umeå. Men han har i två omgångar så grundligt och elegant avrättats av herr Österström, att jag anser, att jag icke behöver komma efter honom såsom skarprättare. Men det är ett uttalande, som jag vill fästa mig vid. Herr Lindberg sade i sitt första anförande, att läget för Sverige är icke så kritiskt, och — såsom herr Österström påpekade — han vill gärna giva ett visst sken av vederhäftighet åt sina uttalanden, då han sitter i försvarskommissionen. Herr Flyg på Stockholmslänsbänken har tydligen en annan uppfattning än herr Lindberg i denna sak. Jag vet icke, om det var det förhållandet, att jag citerade den ryske utrikesministerns uttalanden i Genève, som gjorde, att han icke kunde säga emot

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

mina uttalanden. »Flygspaningen» från Stockholmslänsbänken har emellertid givit vid handen, att det förekommer en del orosanledningar i världen. Men då förvånar det mig, att herr Flyg icke slutade sitt anförande med att yrka bifall till högerreservationen. Det var formella och finansiella skäl, som han anförde däremot. Det var en »flygmanöver», som jag absolut inte förstod mig på. När jag nu vill taga upp herr Lindbergs yttrande om att läget för Sverige inte är kritiskt, ber jag få säga att man skall vara ganska försiktig, då man gör sådana uttalanden. Det har redan antytts från herr De Geers sida. Kammaren kommer kanske ihåg, hur år 1914 det stod i vårt land framstående politiker och förklarade, att det aldrig sett lugnare ut för freden i Europa än just då — och fjorton dagar därefter bröt det stora världskriget ut. Jag menar alltså, herr Lindberg, att man skall vara ganska försiktig med sådana där uttalanden.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag har icke för avsikt att lägga mig i frågan om de olika argumentens värde, utan jag har begärt ordet med anledning av att herr Törnkvist i Karlskrona numera tycks — jag förmodar det är en ny åkomma han fått — anse, att den som sitter i Kungl. Maj:ts regering och representerar försvarsväsendet kan han hysa den allra största tilltro till, och han försökte trolla fram en motsättning mellan statsutskottet och försvarsministern. Jag tror, att jag kan å utskottets vägnar förklara, att — såsom också kammaren själv var i tillfälle att konstatera på förmiddagen — försvarsministern har accepterat utskottets förslag. Jag kan vidare tillåta mig nämna, att representanter för första avdelningen — såsom man ju brukar göra i vissa situationer, innan det tages slutlig ställning till en fråga — ha varit i kontakt med försvarsministern. Jag förmodar dessa upplysningar räcka för att taga bort det intryck av en motsättning mellan Kungl. Maj:t och utskottet, som herr Törnkvist i Karlskrona velat deducera fram.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lundstedt:** Herr talman! Här har från visst håll konstaterats, att den internationella luften i dag är kanske mera krigsfarofylld än den någonsin varit tillförene. Från samma håll yrkas likväl intet annat än rent avslag på varje understöd åt vårt eget försvar. Detta kan, såvitt jag förstår, icke innebära något annat, än att det vore fullkomligt likgiltigt för den svenska demokratien, om den omvandlades i en kommunistisk eller nazistisk diktatur. De personer, som föra sådant tal, de synas mig, herr talman, sakna förmåga av normala värderingar. Det är enligt min mening beklagligt, att sådant ansvarslöst tal kan framföras i den svenska riksdagen, och jag har, herr talman, begärt ordet endast för att för min personliga del inlägga en allvarlig gensaga mot den cynism, som på detta sätt har fått taga sig uttryck i kammaren.

Herr **Flyg:** Herr talman! Då jag närmast känner mig som adressat för herr Lundstedts mycket ridderliga anförande, där han till och med ifrågasatte, om undertecknad och mina meningsfränder skulle vara i besittning av förståndets fulla bruk, har jag utgående från hans värdesättning om oss, mitt omdöme om honom klart. Den ståndpunkt jag företräder om världsläget och om krigsfaran och min ståndpunkt till militärväsendet i det kapitalistiska Sverige är icke någon nyhet av i dag. Det är samma ståndpunkt, som vi tidigare intagit, och en ståndpunkt, som, herr Lundstedt, ni skulle förstå, om det funnes något av socialist kvar hos er. Vem var det som trampade demokratien under fötterna i Österrike, om icke den där befintliga reaktionen med hjälp av mili-

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

tarismen? (Herr *talmannen* avbröt här talaren och yttrade: Jag får be talaren hålla sig till det föredragna ämnet.) Jag förstår, att herr talmannen avbryter mig. Jag respekterar det. Men vad jag säger är en följd av det som herr Lundstedt sagt gent emot mig. Jag ber, herr Lundstedt, att innan ni kommer i denna kammare med dylika anklagelser, skall ni vara vänlig att lämna studerkammaren i Uppsala. Då kan ni sedan förstå och diskutera vad som sker i världen.

Anledningen till att jag begärde ordet var, att herr Österström trädde fram i en visserligen tacksam, men dock enligt min mening något opåkallad roll såsom demokratiens riddare, riddare för lagstiftarnas och riksdagsmännens rätt att yttra sig, att ha olika uppfattningar och att föra fram dem i de frågor det gäller. Herr Österström, jag har ingen anledning att bestrida, att den rätten existerar, jag har icke någon anledning att, så länge den nuvarande ordningen består, trampa den rätten på tårna, men herr Österströms uppträdande såsom riddare för denna rätt, därför att jag skulle angripit densamma, är fullkomligt opåkallat. Vad jag påtalar är att framför oss ligger ett utskottsutlåtande med två reservationer, där det äskas medel, som skola beviljas av riksdagen enligt förslag, som icke i första, andra eller tredje avseendet är en följd av deras meningar och deras synpunkter, som herrarna själva ha tillsatt för att utarbeta riktlinjer för hur frågorna skola lösas. Det har jag påtalat, och den bristen komma herrarna icke ifrån. De olika meningarna på området ha nu ökats. Herr Törnkvist i Karlskrona har trätt fram såsom representerande en ny linje vid sidan av herr Lindberg, representerande regeringen. Därtill finnes utskottet, första reservationen och andra reservationen, i allt fyra ståndpunkter, samtliga levererade från försvarsvänligt håll med stöd av »sakkunskapen». Detta har jag påtalat, herr talman.

Sedan vill jag beträffande det infanterianfall, som från Gävleborgsbänken riktades mot mig, endast säga, att det var sådant det brukar vara, då det kommer från det svenska infanteriet av år 1934; skotten gingo inte fram, de missade fullkomligt och laddningen var dålig. Det är vad jag har att säga om herr Holmströms anförande.

Till sist vill jag till herr Lindberg ha sagt detta: jag riktar en replik till honom, därför att jag faktiskt tar herr Lindberg på allvar i frågan. Jag tror icke, att han, då han uppträder och förfäktar sin speciella ståndpunkt, samtidigt vill spela teater. Jag tror han representerar en ärlig uppfattning. Det föreligger verklig anledning till krigsfara, men den existerar icke för Sverige, säger herr Lindberg. Från den utgångspunkten menar herr Lindberg, att den pacifistiska inställningen är den riktiga. Är det utgångspunkten, då är det en dålig uppfattning, som herr Lindberg företräder, den är icke mycket värd. Jag skulle vilja säga till herrarna: ni äro försvarsvänner, som stå principiellt på samma linje. Vill ni ha frågan löst på ett tillfredsställande sätt, ett sätt, där det icke består olika meningsriktningar av partipolitiska skäl, kommer den lösningen först i det moment, då det arbetande folket har makten i landet och skapat ett socialistiskt Sverige, där försvaret upprättas efter lägets behov, oavsett om det kostar 8 eller 10 miljoner.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag skall bara be att få säga ett par ord i anledning av statsutskottets ärade ordförandes replik till mig. Jag biträder icke vad statsutskottet här har lagt till emedan det är olämpligt. I vilken annan fråga som helst av vanlig natur, som ligger på riksdagens bord, kan jag känna mig friare, men detta är icke ett ärende »vilket som helst» utan ett ärende varom undersökning pågår och där vi vänta på att senare få taga ståndpunkt efter föregående övervägande. Statsutskottets förslag till

Ang. statsbeställningar för budgetåret 1934/1935. (Forts.)

ståndpunktstagande redan nu vill jag och kan jag följaktligen icke vara med om. Det är hela saken.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Herr Törnkvist i Karlskrona har icke tidigare betraktat Kungl. Maj:ts förslag såsom sakrosanta, och jag ber att ånyo få understryka, att statsutskottets uttalande har skett i fullständigt samförstånd med försvarsministern. Det torde vara tillräckligt för kammaren att veta.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag ber att än en gång få erinra om att det väntas överväganden om vad som kan vara lämpligt i detta speciella fall. Jag anser det därför vara mindre lämpligt att på förhand taga ståndpunkt.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på de därunder gjorda yrkandena; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 129, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar jämte väckta motioner.

Punkten 1, angående engångskostnader för anskaffning av artillerimateriel.

Ang. engångskostnader för anskaffning av artillerimateriel.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 46 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till bestridande av engångskostnader för anskaffning av artillerimateriel för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

I tvenne likalydande motioner, väckta, den ena, nr 110, inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och den andra, nr 221, inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* hade yrkats, bland annat, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till engångskostnad för anskaffning av artillerimateriel skulle ökas till 2,928,200 kronor. Motionärerna hade vidare föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att åtgärder snarast måtte vidtagas för ordnande av det fasta luftförsvaret.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, i vad de avsåge förevarande anslag, bifalla Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Ossbahr:** Jag skall, herr talman, med hänsyn till den långa debatt, som förut förts rörande försvarsanslagen, och med hänsyn till att en del därunder framförda synpunkter jämväl kunna avse förevarande spörsmål fatta mig synnerligen kort, men jag tillåter mig dock att anföra ytterligare ett par synpunkter.

Den sak, varom det nu är fråga, utgör en del av den materielanskaffning för armén, som, när 1925 års försvarsordning antogs, ansågs oundgängligen nödvändig. Man beräknade då ett engångsanslag på tillhopa något mer än 22 miljoner kronor, men då icke hela beloppet kunde utgå i ett sammanhang, beslöts, att det skulle uppdelas på 10 år. Årskvoten skulle komma att utgöra något mer än 2 miljoner kronor, varav omkring 1,918,000 kronor skulle avse

Ang. engångskostnader för anskaffning av artillerimateriel. (Forts.)
artillerimateriel. I propositionen 1925 framhölls av dåvarande departementschefen, nuvarande statsministern, behovet av dylik materielanskaffning. Men av kostnadsskäl ansågs denna böra begränsas till vad som måste betraktas som oundgängligen nödvändigt. Ehuru man då stannade vid det lägsta möjliga, skedde redan år 1932 en ganska skarp nedskärning av årskvoten, framför allt beträffande artillerimateriel, i det att densamma minskades med ej mindre än 1 miljon kronor, d. v. s. med ungefär hälften. Ehuru denna nedskärning av de militära myndigheterna kunnat biträdas endast under förutsättning av kompensation under närmast följande två år, beslöt riksdagen år 1933 en ny nedskärning av årskvoten med samma belopp, och även i år föreslås en beskärning med hälften. Utskottet framhåller visserligen, att i samband med behandlingen av anslaget till statsbeställningar utskottet föreslagit, att visst belopp därav skulle användas till materielanskaffning för armén, men nu förevarande behov kan endast till ringa del inrymmas i detta anslag. På så sätt skulle detta behov ej ens tillnärmelsevis bli tillgodosett i den utsträckning som är erforderlig. Man har i trots av det förefintliga behovet av ekonomiska skäl sett sig nödsakad att låta anslaget utgå under så lång tidrymd som 10 år. Men om man på detta sätt beskär årskvoten år efter år, måste detta leda till den konsekvensen, att den redan i och för sig långa tidrymden av 10 år kommer att ytterligare utsträckas till allvarligt men för krigsberedskapen.

Om man överhuvud taget någonsin kommer att erhålla någon kompensation, torde för övrigt vara tvivelaktigt, icke minst med hänsyn till den omständigheten, att man ansett sig kunna på denna punkt begagna sig av en hel del s. k. reservationer. Vid tidigare tillfällen har i riksdagen påtalats det farliga i detta tillvägagångssätt, och jag skall därför ej nu närmare ingå på den sidan av saken. Men det är klart, att det i längden måste återverka skadligt även ur ren sparsamhetssynpunkt, om man, som skett, tar stora reservationer i anspråk i budgetreglerande syfte.

Vad som särskilt bör observeras, är den omständigheten, att man, vid bestämmande av beloppets storlek i statsverkspropositionen på denna punkt liksom på ett par andra punkter icke låtit försvarsbehovet vara avgörande utan i stället medelsbehovet för driftens säkerställande. Det är givetvis värdefullt att anslå medel, så att driften vid olika fabriker och faktorier kan upprätthållas, men det förnämsta är icke ett tillfredsställande av medelsbehovet för driftens säkerställande utan ett tillfredsställande av försvarsbehovet. Vid 1925 års riksdag ansåg man sig kunna beskära de oundgängliga krav, som framställts från de militära myndigheternas sida, på sätt som skedde med hänsyn till den då relativt gynnsamma utrikespolitiska situationen. Nu ha vi kommit i betydligt försämrat läge, och det oaktat fortsätter man på den inslagna vägen, nämligen att ytterligare skära ned dessa anslag.

Jag kan, herr talman, mot denna bakgrund icke annat än yrka bifall till förevarande motioner d. v. s. herr J. B. Johanssons m. fl. motion nr 110 i första kammaren och herr Lindmans m. fl. motion nr 221 i andra kammaren, i vad de avse ifrågavarande anslag.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Vidare yttrade:

Herr **Ward:** Herr talman! Under hänvisning till utskottets yttrande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Ang. engångskostnader för anskaffning av artillerimateriel. (Forts.)

Herr **Brädefors:** Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på såväl utskottets hemställan som motionerna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på de yrkanden, som därunder förekommit; och blev utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för nya byggnader för Stockholms tygstation m. m.; och

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för modernisering av vissa matinrättningar vid marinen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Ang. tillgodoseende av Gotlands försvarsbehov.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 132, i anledning av väckta motioner rörande vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av ön Gotlands försvarsbehov.

Uti tvenne likalydande motioner, väckta, den ena, nr 110, inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och den andra, nr 221, inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, hade föreslagits, bland annat, att riksdagen måtte besluta, att åtgärder snarast måtte vidtagas för tillgodoseende av ön Gotlands försvarsbehov.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, i vad de avsåge vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av ön Gotlands försvarsbehov, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Ossbahr:** I förevarande utlåtande behandlas bl. a. en av mig väckt motion, vari jag yrkat, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan skyndsam utredning rörande Gotlands behov av försvarskrafter, att ett på denna utredning grundat förslag må kunna föreläggas 1935 års riksdag. Det är självfallet med tillfredsställelse jag läst, att utskottet förklarat sig till fullo beakta Gotlands betydelse ur militärpolitisk och strategisk synpunkt, och att utskottet anser, att ett tillgodoseende av öns försvarskrafter är i hög grad av behovet påkallat. Utskottet anser emellertid med hänsyn till försvarskommissionens pågående arbete en utbrytning av denna fråga, på sätt jag föreslagit, icke lämpligen böra eller kunna ske utan framhåller, att denna fråga icke bör utbrytas ur sitt organisatoriska sammanhang med försvarsfrågan i övrigt.

På den punkten kan jag icke dela utskottets uppfattning. Jag kan ej finna, att ett likformat ordnande av försvaret i rikets alla delar är utan vidare påkallat. Det kan finnas speciella omständigheter och särskilda hänsyn, som göra, att man mycket väl kan behandla en viss del av rikets försvarsfråga för

Ang. tillgodoseende av Gotlands försvarsbehov. (Forts.)

sig. Så är enligt min mening förhållandet rörande Gotland, och detta framgår också därav att organisationen av Gotlands trupper sedan lång tid tillbaka varit en helt annan än den organisation, som gällt för fastlandets trupper. Denna skillnad förefanns före år 1925, och förefinnes fortfarande enligt nu gällande försvarsordning, framförallt i fråga om de värnpliktigas uttagande till linjetjänst. Jag vill hänvisa till ett uttalande i propositionen nr 50 år 1925, den proposition, som ligger till grund för vår nuvarande härordning. Där anföres i denna punkt bl. a.: »Enligt försvarskommissionens förslag skulle samtliga värnpliktiga på Gotland uttagas till linjetjänst. En dylik anordning ansågs nödvändig, då Gotland icke alltid kunde påräkna att vid inträffande mobilisering erhålla för försvaret erforderliga truppkontingenter från fastlandet och följaktligen komme att för sitt försvar huvudsakligen vara hänvisat till sin egen värnpliktstillgång. En uppdelning av de värnpliktiga å för linjetjänst avsedda och å ersättningsreserv i samma proportion som å fastlandet kunde därför icke ifrågasättas. Enligt nu föreliggande förslag frikallas samtliga icke vapenföra från tjänstgöring i fred. Av enahanda skäl, som revisionen anfört, böra därför samtliga vapenföra värnpliktiga på Gotland uttagas till linjetjänst.» Man erkänner sålunda i princip nödvändigheten av att uttaga den fulla värnkraften på Gotland, men när det gäller att omsätta denna princip i handling, har det icke på grund av kadern varit möjligt.

Med hänsyn sålunda till de särskilda organisatoriska förhållandena rörande stridskrafterna på Gotland och med hänsyn till andra omständigheter, som äro för Gotlands vidkommande av särskild art och beskaffenhet, kan jag ej finna annat, än att det varit möjligt att påskynda utredningen om Gotlands försvar, så att den kunde, oavsett försvarskommissionens arbete i övrigt, föreläggas nästkommande års riksdag.

Åt denna uppfattning har jämväl militärbefälhavaren å Gotland givit uttryck, då han i sin inspektionsrapport den 29 september föregående år bl. a. uttalar: »Organisationen av öns försvarsanstalter får därför icke göras beroende av den för fastlandet omsider utarbetade organisationen. Gotlands försvar får enklast uttryckt karaktären av ett riksförsvar i miniatyr.» Längre ner i samma rapport framhåller han, att »Alla skäl tala för ett utbrytande ur den stora försvarsutredningen och en snabb behandling av Gotlands försvarsfråga.»

Jag kan i detta sammanhang ej underlåta att understryka det allvarliga däri, att kadern vid Gotlands infanterikår i antal understiger kadern vid infanteriregementen med s. k. begränsad organisation med ej mindre än 55 man, varav 16 officerare och 9 underofficerare, och dettta oaktat att kåren har att utbilda lika stort antal värnpliktiga som ett sådant infanteriregemente.

När läget i världen, som jag nyss framhöll, är så väsentligt förändrat, som fallet nu är, böra alla de åtgärder vidtagas, som kunna ske, för att vi så snabbt som möjligt skola kunna erhålla ett effektivt försvar. Här finnes möjlighet att utan olägenhet verkställa skyndsam utredning i fråga om en så viktig del av vårt försvarsproblem som Gotlands försvar, och jag vill, ej minst med hänsyn till den debatt, som tidigare förts i kväll, understryka vikten och betydelsen av att i ett kommande krig Gotland ej kan göras till flygbas för fientliga luftstridskrafter.

Alla skäl tala för en sådan utredning, som jag påyrkat i min motion. Den är ej endast behövlig utan också möjlig; och därför skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till min motion, d. v. s. att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan skyndsam utredning rörande Gotlands behov av försvarskrafter, att ett på denna utredning grundat förslag må kunna föreläggas 1935 års riksdag.

Ang. tillgodoseende av Gotlands försvarsbehov. (Forts.)

Herr **Svedman:** Herr talman! Det enhälliga utskottets vänliga och sympatiska formulering av sitt betänkande på denna punkt ger icke anledning till någon formell invändning. Frågans reella innehåll synes dock vara av den art, att utskottets försäkran, att försvarskommissionen har sin särskilda uppmärksamhet fäst vid Gotlands försvarsbehov, borde ha varit åtföljd av en uttalad förhoppning, att kommissionen *snart* måtte vara färdig att framlägga sina avsikter och önskemål. Gotlands försvarsfråga står i klart och direkt samband med norra Europas fred. Det synes mig därför ligga verklig fara i dröjsmålet med lösandet av densamma. Gotlands strategiska betydelse är utomordentligt stor i varje konflikt, där Östersjön ingår som stridsområde.

Detta, herr talman, är ingen nyhet. Men jag har velat begagna tillfället att i detta sammanhang ge uttryck för den oro, som Gotlands befolkning känner inför detta faktum.

Herr *Gardell* i Gahns instämde häruti.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Den fråga, som de två föregående talarna upprullat, är förvisso en synnerligen viktig försvarsfråga, och jag är fullt ense med de båda föregående talarna om vikten av att Gotlands försvarsfråga tillgodoses så snart som möjligt. Men frågan har underkastats en grundlig prövning i statsutskottet och vi ha inhämtat upplysningar från försvarskommissionen. Vi ha kommit till det resultatet, att en lycklig lösning av frågan är att förvänta, om den ej utbrytes ur sitt sammanhang.

På grund därav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Ossbahr under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med den förra propositionen.

§ 6.

Härefter föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 223, gjorda framställning angående provisorisk avlöningsförbättring i vissa fall för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkpropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 36, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt de för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder anställda präster;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 197, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning; och

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 227, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 137, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i

statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 119, gjorda framställning angående arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken jämte i ämnet väckta motioner.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 138, angående regleringen av tilläggsstaten till riksstaten för budgetåret 1933/1934.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Härpå föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar angående bidrag till skattetyngda kommuner samt förstärkning av skatteutjämningsmedlens fond jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en tullverkets båtlånefond m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Ang. anslag till tullverket.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tullverket jämte i ämnet väckta motioner lämnades på begäran ordet till

Herr **Hansson** i Hönö, som yttrade: Herr talman! Den 15 december förra året beslöt Kungl. Maj:t, att tullkammaren i Marstrand skulle indragas. Då detta beslut kommer att medföra för såväl Marstrands stad som dess omgivning stora olägenheter och förluster, har jag väckt en motion, i vilken jag yrkar, att riksdagen måtte besluta, att den ifrågasatta indragningen av tullkammaren i Marstrand icke måtte komma till stånd. Jag beklagar, att utskottet icke kunnat tillstyrka motionen, så att Marstrands stad och dess omgivning hade fått behålla sin tullkammare, som befolkningen i både Marstrand och fisklägena däromkring anser vara för dem så nödvändig. Av yttranden från såväl Marstrands stad som svenska västkustfiskarnas förening och svenska segelfartygsföreningen har ju enligt föreslagen utredning klart bestyrkts tullkammarens berättigande.

Då det torde vara lönlöst att här framställa något yrkande om bifall till min motion, så vill jag inskränka mig till att understryka, vad utskottet i sitt utlåtande säger, nämligen att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer förhållandenas utveckling och, därest de av riksdagen i fjol angivna förutsätt-

Ang. anslag till tullverket. (Forts.)

ningarna för tullkammarens indragning icke visa sig föreligga, upptager frågan om tullförvaltningens organisation i Marstrand till förnyad prövning.

Med herr Hansson i Hönö förenade sig herrar *Lithander, Osberg, Lind* och *Wallerius.*

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogos vart för sig:

statsutskottets utlåtande, nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationsskolorna; och

bevillningsutskottets betänkande, nr 56, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för fickur samt vissa slag av boetter.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 12.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl.

Slutligen upptogs till behandling bankoutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, och för arbetare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 2 mars 1934 dagtecknad proposition, nr 222, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen,

dels godkänna vid propositionen fogade förslag till

1) reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen (civila tjänstepensionsreglementet) och

2) reglemente angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst (tjänstepensionsreglementet för arbetare),

dels ock fatta vissa i samband därmed stående beslut.

I samband med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

inom *första kammaren:*

nr 329 och 330 av fröken *Hesselgren,*
nr 331 av herr *Robert W. F. Berg,*
nr 342 av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.,*
nr 343 av herr *Bissmark m. fl.,*
nr 344 av herrar *Forslund* och *Karl Aug. Johanson,*
nr 345 av herr *Norling,*
nr 346 av herr *Granath,*
nr 347 av herrar *Granath* och *Petrén,*
nr 348 av herr *Oscar Gottfrid Karlsson,*
nr 355 av herr *Norman m. fl.,* och
nr 356 av herr *Reuterskiöld;* samt

inom *andra kammaren:*

nr 581 av herrar *Holmgren* och *Jeppsson,*
nr 602 och 603 av herr *Lundqvist m. fl.,*

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
nr 604 av herr *Blomquist*,
nr 605 av herr *Törnkvist* i Karlskrona,
nr 606 av herrar *Severin* och *Eriksson* i Stockholm,
nr 607 av herr *Lindskog m. fl.*,
nr 608 av herrar *Jacobsson* och *Meyerhöffer*,
nr 609 av herr *Hage*,
nr 610 av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå,
nr 622 av herr *Sefve m. fl.*,
nr 623 och 624 av herr *Andersson* i Stockholm *m. fl.*,
nr 625 av herr *Gustavson* i Sala *m. fl.* och
nr 626 av herr *Spångberg m. fl.*

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och de i ämnet väckta motionerna I: 343, 344, 345 och 347 samt II: 602, 605, 606, 607 och 623 ävensom med avslag ej mindre å motionen I: 329, i vad densamma nu vore föremål för prövning, än även å motionerna I: 330, 342, 348 och 356 samt II: 604, 608, 609, 610, 622, 624 och 626, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte

1) för sin del godkänna under punkten A 1) intagna, såsom utskottets förslag betecknade, förslag till reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen (civila tjänstepensionsreglementet);

2) för sin del godkänna under punkten A 2) intagna, såsom utskottets förslag betecknade, förslag till reglemente angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst (tjänstepensionsreglementet för arbetare);

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder, utfärda bestämmelser angående pensionering av arbetarpersonal, som icke erhölle pensionsrätt enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare;

4) besluta,

a) att pension och uppskjuten livränta, som beviljades med tillämpning av civila tjänstepensionsreglementet, skulle utgå

vid affärsdrivande verk av vederbörande verks medel,

vid andra verk, vilkas omkostnader i allmänhet gäldades av särskilda medel, från dessa medel samt

vid övriga verk av de riksstatsanslag, vilka vore eller kunde bliva avsedda för bestridande av pensionskostnader,

b) att de anslag eller de medel, från vilka pension och uppskjuten livränta sålunda utbetalades, skulle beredas gottgörelse från vederbörande pensionsfonder med belopp, svarande mot pensionsfondernas efter fastställd fördelningsgrund uträknade andel i utgifterna,

c) att pension och uppskjuten livränta, som beviljades med tillämpning av tjänstepensionsreglementet för arbetare, skulle bestridas

vid telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk av de vid nämnda verk befintliga pensionskassorna för pensionering av icke-ordinarie personal,

vid andra affärsdrivande verk av vederbörande verks medel samt

vid övriga verk från det under riksstatens elfte huvudtitel uppförda förslagsanslaget till diverse pensioner och understöd m. m.,

d) att de pensioner, vilka beviljades med tillämpning av de av departementschefen förordade bestämmelserna angående pensionering av arbetarper-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

sonal, som icke erhölle pensionsrätt enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare, skulle bestridas vid affärsdrivande verk av vederbörande verks medel samt vid övriga verk från nyssnämnda anslag till diverse pensioner och understöd m. m.;

5) föreskriva,

a) att från de vid telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk befintliga pensionskassorna för pensionering av icke-ordinarie personal skulle efter den 1 juli 1935 till vederbörande pensionsfonder överföras de hos kassorna fonderade medel, som belöpte å i kassorna delaktig icke-ordinarie personal i tjänstemannaställning,

b) att nämnda kassor skulle från och med den 1 juli 1935 benämnas telegrafverkets, statens järnvägars, respektive statens vattenfallsverks arbetarpensionskassa,

c) att avsättning av vederbörande verks medel till ifrågavarande kassor skulle tills vidare ske i enlighet med nu gällande bestämmelser;

6) förklara, att å pensioner, som beviljades med tillämpning av civila tjänstepensionsreglementet, tjänstepensionsreglementet för arbetare eller av departementschefen förordade bestämmelser angående pensionering av arbetarpersonal, som icke erhölle pensionsrätt enligt sistnämnda reglemente, ej skulle utgå pensionstillägg eller pensionsförhöjning;

7) i fråga om grunderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst förklara, att med avlöningsbelopp, å vilket enligt gällande bestämmelser dyrtidstillägg utginge, skulle i fall, där vederbörande tjänsteman eller arbetare hade att vidkännas pensionsavdrag å lönen, förstås lönens nettobelopp;

8) medgiva, att beträffande sådan förste postexpeditör och postexpeditör samt förste telegrafexpeditör och telegrafexpeditör, vilken enligt riksdagens beslut personligen i lönehänseende placerats i lönegrad närmast högre än den, till vilken vederbörande befattning hörde, finge från och med den 1 juli 1935 tillämpas det pensionsunderlag och det pensionsavdrag, som gällde för den lönegrad, enligt vilken vederbörandes avlöning utginge;

9) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat, utfärda bestämmelser om förhöjda pensioner för vissa rikstelefonister samt om rätt för rikstelefonister att i vissa fall för förhöjning av pensionsbeloppen fortfarande erlägga tilläggsavgifter; samt

10) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1934/1935 av den i ordinarie staten för statens pensionsanstalt upptagna anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare bereda medel för den förstärkning av anstaltens personal, som kunde bliva erforderlig för anstaltens handläggning av vissa pensionsärenden i enlighet med vad departementschefen förordat;

B) att riksdagen, i anledning av motionen II: 603, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående ändrade bestämmelser i fråga om tid för pensions utgående efter pensionstagares frånfälle, såvitt anginge för detta civila befattningshavare samt arbetare i statens tjänst, som avgått med pension före ikraftträdandet av de under A 1) och 2) här ovan omförmälda pensionsreglementena, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

C) att motionerna I: 331, 346 och 355 samt II: 581 och 625, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Vid utlåtandet voro fogade

dels en med A) betecknad reservation i fråga om förslaget i dess helhet av herrar *Lindgren, Ernfors, Silfverstolpe* och *Leffler*, vilka hemställt,

1) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 342 och II: 622, måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsam förnyad utredning angående lämplig pensionsålder för tjänstemän och arbetare i statens tjänst samt därefter för 1935 års riksdag framlägga förslag till civilt tjänstepensionsreglemente samt till tjänstepensionsreglemente för arbetare;

2) att övriga i ämnet väckta motioner måtte anses besvarade genom vad under 1) hemställts,

dels åtskilliga under B) upptagna reservationer, avseende olika delar av det civila tjänstepensionsreglementet,

dels ock en med C) betecknad reservation av herrar *Lovén* och *Paulsen* beträffande punkten A 7) av utskottets hemställan.

Sedan herr andre vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Leffler**, som yttrade: Herr andre vice talman! Beträffande föredragningen av bankoutskottets utlåtande nr 60 tillåter jag mig hemställa, att utlåtandet må företagas till avgörande punktvis samt vardera punkterna A) 1 och A) 2 på det sättet, att först föredrages utskottets i dessa punkter framställda förslag till reglementen, därest så erfordras, paragrafvis med promulgationsstadgande, övergångsbestämmelser och rubrik sist samt under iakttagande av att närmast efter vardera paragraferna 14 och 19 i förslaget till civila tjänstepensionsreglementet behandlas de till samma paragrafer hörande bilagor, att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att lagtext icke behöver uppläsas i vidare mån än det av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A 1).

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningssättet upptogs först till behandling utskottets i punkten framlagda förslag till tjänstepensionsreglemente.

För *1 §* hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

1 §.

1. Detta reglemente skall, med de undantag som i 2 § angivas, äga tillämpning å följande ordinarie befattningshavare:

a) ordinarie tjänsteman, som är underkastad föreskrifterna i något av följande avlöningsreglementen, nämligen avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 1925 nr 270) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, avlöningsreglementet den 9 juni 1922 (nr 379) för befattningshavare vid lots- och fyrstaten, avlöningsreglementet den 21 maj 1926 (nr 177) för förste provinsialläkare och provinsialläkare samt

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

avlöningsreglementet den för tjänstemän vid domänverket; ävensom

b) justitieråd, regeringsråd och landshövding.

2. Reglementet skall, likaledes med de undantag som i 2 § angivas, jämväl tillämpas å

a) extra ordinarie tjänsteman tillhörande verk, å vars ordinarie tjänstemän reglementets bestämmelser jämlikt 1 mom. äga tillämpning;

b) annan icke-ordinarie tjänsteman vid dylikt verk, i den mån Kungl. Maj:t med hänsyn till anställningens natur samt tjänstgöringens omfattning därom förordnar.

3. Där Kungl. Maj:t så förordnar, skall reglementet lända till efterrättelse även beträffande befattningshavare vid verk, vars samtliga tjänstemän innehava allenast icke-ordinarie anställning, under förutsättning att befattningshavarna åtnjuta avlöning enligt något av de i 1 mom. a) omförmälda avlöningsreglementena eller enligt av Kungl. Maj:t i anslutning därtill utfärdade avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie personal.

4. Kungl. Maj:t äger, när särskilda skäl därtill äro, besluta, att reglementet skall i tillämpliga delar bliva gällande jämväl för icke-ordinarie anställningshavare, som icke avses i 2 eller 3 mom.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr **Leffler:** Herr talman! Den fråga, som nu kommer att behandlas, är i stort sett redan avgjord av första kammaren i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet föreslagit. Därför skall jag icke nu uppehålla tiden alltför länge, men jag anser mig dock böra i någon mån ge uttryck för de betänkligheter, som vi reservanter framhållit.

Den reglering av pensionsbestämmelserna, som det gäller, är av gammalt datum, och det har varit olika försök att lösa denna pensioneringsfråga under de senare åren, utan att man hittills lyckats komma till något resultat. Reservanterna äro fullt överens med Kungl. Maj:t och utskottet därom, att man bör lösa denna fråga snarast möjligt, och det förslag till reglementen, som i det avseendet föreligger, ha vi därför i stort sett kunna godtaga. I vissa avseenden ha vi emellertid ansett oss böra ge uttryck åt vissa betänkligheter, och om dessa skall jag nu be att få yttra några ord.

Kungl. Maj:t liksom utskottsmajoriteten hava såsom tungt vägande skäl för genomförandet av denna pensioneringsform — jag tänker särskilt på den kraftiga sänkning av åldersgränsen i Kungl. Maj:ts förslag, där man på vissa punkter gått ned med 7 år — framfört dels sociala synpunkter dels ock önskvärdheten av att erhålla en effektivare arbetsförmåga hos vederbörande tjänstemän. Vad effektiviteten beträffar, synes man därvidlag nog ha till en viss grad överskattat argumentets styrka. Vi böra erinra oss, att förhållandena i samhället numera nått en utveckling, som i många avseenden skiljer sig ifrån förhållandena under tidigare skeden. Folkhälsan har stigit, de hygieniska förhållandena ha förbättrats och livslängden har blivit ökad. Att under sådana förhållanden gå in för en sänkning av pensionsåldern synes oss knappast vara lämpligt.

Beträffande den sociala sidan har man anfört såsom ett skäl för pensionsålderns sänkning, att man därigenom skall kunna avvärja arbetslösheten bland de unga. Även i det avseendet ställa vi oss tveksamma. Vi vilja icke förneka riktigheten av att man genom en sådan åtgärd kanske kan bereda en del ungdomar bättre arbetstillfällen, men man glömmer samtidigt, att genom denna avkoppling av personer, som äro i sin fulla arbetskraft, tvingas de in i en arbetslöshet, som de kanske helt enkelt icke utan vidare finna sig i. Man kan

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
mycket väl tänka sig, att dessa, såsom förhållandet är med vissa militärer, söka sig in på arbetsmarknaden, där de tack vare den omständigheten, att de ha sin pension, ha tillfälle att åtaga sig arbete för en betydligt lägre betalning än som annars skulle vara fallet, varigenom man på sätt och vis tager med den ena handen, vad man ger med andra. Det är dessa synpunkter, som vi å vår sida ansett vara ganska tungt vägande skäl, varför man bör noga överväga, huruvida verkligen en sänkning av pensionsåldern kan vara påkallad. Att dessutom anknyta denna sänkning av pensionsåldern till frågan om arbetslöshetens bekämpande anser jag vara synnerligen olämpligt, då ju detta reglemente och bestämmelserna däri beträffande pensionsåldern äro avsedda att gälla avsevärd tid framåt och icke blott för någon kortare tidsperiod.

En annan sak, som man härvidlag icke heller utan vidare kan förbigå, är den omständigheten, att många av dessa tjänstemän i olika grader dock ha inställt hela sin livsföring på ett visst år, då de skola avgå med pension. De ha påtagit sig kostnader av olika slag, exempelvis för barnens uppfostran, för skapande av egna hem och dylikt, och möjligheten att kunna ekonomisera har anknutits just därtill, att de räknat med en inkomst på sin tjänst under det antal år, de haft anledning att räkna med. Nu vill man avkoppla dem på ett sätt, som de ursprungligen icke räknat med, och detta kommer givetvis att medföra stora ekonomiska svårigheter för många bland dem. Detta är också en synpunkt, som vi reservanter ansett motivera, att man icke utan vidare kan gå med på denna kraftiga sänkning av pensionsåldern.

Även ur statens synpunkt sett är detta en ekonomisk fråga. Om Kungl. Maj:ts förslag skulle ha gått igenom oförändrat, skulle det medföra en merkostnad för staten av omkring 7 miljoner kronor efter 10 år. Kostnaderna skulle ökas år efter år till och med det tionde året då man alltså skulle komma upp till en kostnadsökning av c:a 7 miljoner kronor mot vad som i annat fall skulle erfordras.

Vi hade gärna velat biträda framlagda förslag till reglementen, men under alla förhållanden med bibehållande av de åldersgränser, som nu äro rådande, alltså ett provisorium, men i stället begärt en utredning att föreläggas nästa års riksdag. Emellertid låter det sig icke göra av tekniska skäl, och tyvärr har icke heller tiden räckt till för reservanterna att åstadkomma någon utredning i detta avseende, som såsom ett definitivt förslag beträffande dessa åldersgränser kunnat bifogas vår reservation. Därför ha vi varit tvingade att gå den väg, som vi här gått, nämligen att yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag.

Beträffande tjänstepensionsreglementet för arbetare ha reservanterna även i det avseendet i stort sett ansett sig kunnat biträda utskottets förslag, som ju i huvudsak även ansluter sig till Kungl. Maj:ts. Men av samma skäl, som jag nyss nämnde, ha vi icke heller i detta avseende kunnat åstadkomma någon utredning i tid att föreläggas riksdagen vid detta tillfälle, och då ha vi i konsekvens med vår inställning beträffande tjänstemännens pensionering även ansett oss böra yrka avslag på detta förslag.

Det är med denna motivering, som jag tillåter mig att yrka bifall till den av herr Lindgren m. fl. avgivna reservationen, som innebär avslag på utskottets hemställan.

Herr **Ryberg:** Herr andre vice talman! I motsats till den föregående ärade talaren har jag velat medverka till att en ny pensionslagstiftning för den civila statsförvaltningen skulle kunna antagas redan vid denna riksdag.

Såsom utskottet framhåller, har behovet av ett nyordnande av det civila pensionsväsendet länge med styrka gjort sig gällande. Skulle nu kammaren

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

följa herr Leffler, bleve resultatet, att alla dessa pensionsfrågor blevo utkastade i en ny utredning, och att det skulle dröja länge, innan de åter skulle ligga på kammarens bord. Dessa pensionsfrågor ha redan tidigare varit föremål för en del utredningar, och den sista kommittén blev färdig 1932. Det är ju också på denna kommittés förslag, som både Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag grunda sig. Jag har således i stort sett ingenting att erinra vare sig mot civila tjänstepensionsreglementet eller mot tjänstepensionsreglementet för arbetare. De erinringar, som jag har att göra, hänföra sig till 19 § i civila tjänstepensionsreglementet, som berör pensionsåldrarna, och med herr talmannens tillstånd skall jag nu be att få säga några ord om dessa.

Jag är ense med både Kungl. Maj:t och utskottet i vad det gäller tjänstemän med en löneställning i lönegrad 13 och därutöver, att deras pensionsålder bör sättas till 65 år. Utredningskommittén hade visserligen föreslagit, att dessa lönegrader skulle indelas i två grupper med en pensionsålder, som i lönegraderna 13—20 skulle vara 65 år och i lönegraderna över 20 skulle vara 67 år. Vill man emellertid samtidigt med antagandet av en ny pensionslag gå in för sänkt pensionsålder, måste det framför allt vara påkallat att sänka den högsta pensionsåldern, med hänsyn bland annat till effektiviteten i arbetet. Mina erinringar gälla i stället förslaget om ändring av pensionsåldern för lönegraderna 1—12. Där har Kungl. Maj:t föreslagit, att man skulle sänka pensionsåldern till 60 år. Utredningskommittén föreslog en pensionsålder för dessa lönegrader av 63 år.

Beträffande dessa lönegrupper har icke effektivitetssynpunkten räckt för att motivera denna låga pensionsålder, utan man har också fått anföra sociala skäl. Med sociala skäl menar man, att genom en lägre pensionsålder skulle en hel del unga kunna beredas arbete. Jag skall visst icke bestrida, att det ligger mycket i detta, men det kan ju också ligga en fara däri, att man pensionerar eller avkopplar tjänstemän vid en alltför låg ålder. Då de ännu besitta sin fulla arbetskraft, komma dessa icke att sitta med armarna i kors utan söka sig ut på den allmänna arbetsmarknaden, och i den mån de göra detta, motverkar det i viss mån det syfte, som man velat uppnå. Jag har för min del stannat vid den pensionsålder, som de sakkunniga föreslagit, nämligen 63 år för dessa lönegrupper. Jag har också föreslagit, att man här skulle göra sänkande undantag. De sänkande undantag, som äro gjorda i herr Bodins och min reservation gälla dem, som redan ha en lägre pensionsålder än 63 år, således de, som ha en pensionsålder av 60 eller 62 år. Att vi stannat vid 63-årsåldern, beror kanske först och främst därpå, att en sänkning av pensionsåldern till 60 år kommer att medföra ganska avsevärda kostnader för staten. Kostnadsberäkningarna i Kungl. Maj:ts proposition utvisa, att skillnaden i kostnaderna mellan det förslag angående pensionsåldern, som kommittén framlagt, och Kungl. Maj:ts förslag utgör, när reglementet fullt trätt i kraft, ungefär 7 miljoner kronor. Nu är det visserligen sant, att utskottet föreslår vissa justeringar, som medföra, att det skulle bli litet mindre kostnader än Kungl. Maj:ts förslag skulle medföra. Utskottsmajoriteten har nämligen gått in för, att man skulle behålla kvar en del, som nu pensioneras vid 65 eller 67 års ålder, vid en pensionsålder av 63 år. Utskottsmajoriteten har härigenom flyttat ned ungefär 7,000 befattningshavare till en pensionsålder av 63 år.

Utskottsmajoriteten har icke gjort några beräkningar över vad dess förslag kostar, men det torde komma att bli en eller ett par miljoner billigare än Kungl. Maj:ts förslag. Enligt den reservation, som jag har avgivit, skulle

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
den stora massan av tjänstemän i de lägre lönegraderna erhålla en pensionsålder av 63 år och endast cirka 9,000 komma att pensioneras vid 60 år. Om man skulle våga göra något påstående om vad detta skulle kosta, så tror jag man kan våga säga, att det skulle bli ungefär fem miljoner kronor billigare än Kungl. Maj:ts.

Jag har som sagt i den nu föredragna punkten intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag, men när vi komma till § 19, kommer jag att framställa yrkande om bifall till den av herr Bodin och mig avgivna reservationen.

I nu föreliggande punkt ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sefve:** Herr talman! När jag först läste propositionen i det nu föreliggande ärendet, trodde jag, att förslaget skulle stöta på mycket starkt motstånd på den grund, att det ju var förenat med mycket stora kostnader, och detta motstånd trodde jag framför allt naturligtvis skulle komma ifrån sådant håll, där man i regel visat sig sparsam, när det gäller ämbetsverken. Jag blev ytterligare bestyrkt i denna min tro av den debatt, som fördes i fråga om dyrtidstilläggen, varunder det ju framhölls, att så stora besparingar som möjligt borde göras. Jag var därför framför allt ängslig för att den sammankoppling, som i propositionen hade gjorts mellan å ena sidan det nya pensionsreglementet och å andra sidan de nya bestämmelserna i fråga om pensionsålder, vilka senare ju framför allt skulle dra med sig de ökade kostnaderna, skulle äventyra själva reglementets genomförande, och detta gjorde, att jag i den motion, som jag väckte tillsammans med några kammarkamrater, sökte koppla dessa båda saker ifrån varandra. Jag föreslog sålunda, att reglementet skulle antagas redan i år, men att frågan om pensionsåldrarna skulle bli föremål för ny utredning.

Jag har emellertid till min förvåning nu sett, att förslaget i det stora hela blivit tillstyrkt av utskottets majoritet, och jag drar sålunda den slutsatsen, att utskottsmajoriteten för närvarande icke betraktar den statsfinansiella situationen såsom så svår, som den varit tidigare. Studerar man riksdagens beslut under en följd av år, finner man, att det finns en metod, på vilken man kan få riksdagen att gå med även på ganska stora kostnadsökningar. Det gäller nämligen att lägga upp förslagen så, att de icke kosta så mycket första året, helst ingenting alls, och relativt obetydligt de närmast därpå följande åren. Om de sedan stiga betydligt relativt långt fram i tiden, brukar icke spela så rysligt stor roll. Jag måste också säga, att detta förslag i det avseendet är nästan idealiskt. Det kostar ingenting alls under nästa budgetår. Under det budgetår, som börjar den 1 juli 1935, blir kostnaden 4.15 miljoner kronor, under det därpå följande året 4.56 miljoner kronor o. s. v., och först år 1945 har den årliga utgiftsökningen stigit till närmare 7 miljoner kronor, allt detta enligt Kungl. Maj:ts förslag. Enligt utskottets förslag blir det en ytterligare förskjutning av kostnaderna till en senare tidpunkt även under den första tioårsperioden.

Eftersom förslaget avser statstjänstemännen, kunde det kanske vara av intresse att höra en statstjänstemans synpunkter på denna sak. Jag kan också uttala mig ganska fritt, eftersom jag själv icke på något sätt beröres av förslaget. Det har sedan gammalt sagts, att statens kaka är knapp men säker, och jag vill ingalunda opponera mig mot den första delen av detta påstående men väl mot den senare, detta med hänsyn särskilt till sista tidens erfarenheter. Förr hade statstjänstemannen en fullt bestämd inkomst, som han kunde räkna på, men numera är det icke längre så, ty nu består avlöningen till

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

stor del av olika tillägg. Särskilt är ju dyrtidstillägget varje år föremål för särskild prövning, och statstjänstemännen gå ständigt och jämt och äro ängsliga för att ändringar i det avseendet skola vidtagas till det sämre. Genom det nu framlagda förslaget har det visat sig, att ställningen är osäker även i ett annat avseende, nämligen i fråga om anställningens längd. Om pensionsåldrarna på detta sätt skola kunna sänkas, så betyder ju detta, att en statstjänsteman kan få avgå avsevärt tidigare än från början varit beräknat, om särskilda omständigheter, sociala förhållanden eller politiska konstellationer, göra en sådan förändring möjlig eller lämplig. Under sådana förhållanden blir det ju icke så värst mycket kvar av säkerheten.

Under nu rådande tider, som vi väl ännu få räkna till lågkonjunkturen, är det icke så farligt ur statens synpunkt. Staten kan alltid räkna på att få tillräckligt många sökande till tjänstemannabefattningarna, men annorlunda ställer det sig naturligtvis i en uppåtgående konjunktur, ty då inträder givetvis en mycket stark konkurrens mellan staten å ena sidan och de enskilda företagen och kommunerna å den andra. Är det så, att säkerheten borttages, kan man vara övertygad om att staten får vara beredd att höja avlöningarna, om den skall kunna bestå i en sådan konkurrens.

Jag är övertygad om att det är många tjänstemän, som i likhet med mig ibland ha känt sig upprörda över en del yttranden om tjänstemännens ställning, som fällas. Ibland är det nästan, som om vi skulle betraktas såsom någon sorts understödstagare av staten, och det är en synpunkt, som vi ingalunda vilja vara med på. Vi räkna i stället därmed, att vi tillföra staten vinster precis på samma sätt som en arbetare naturligtvis tillför den enskilde företagaren en vinst. I annat fall skulle den senare givetvis icke anställa denna arbetare. Precis samma ståndpunkt anse vi, att staten skall intaga gentemot oss, som den enskilde företagaren gör till sina arbetare. Om staten icke finner sig i behov av våra tjänster, skall staten icke anställa så många. Anser icke staten, att staten har råd att betala så mycket för den höga utbildning, som statstjänstemännen kosta på sig, skall staten minska anspråken på denna utbildning.

För min del vill jag nu se förslaget om sänkning av pensionsåldrarna ur denna synpunkt. Jag anser, att man skall avskeda tjänstemännen vid den ålder, då det befinnes, att deras arbetsförmåga ej längre motsvarar lönerna minskade med pensionerna. Att fastställa pensionsåldern med hänsyn till detta är en sund ekonomisk politik. Att låta tjänstemännen gå tidigare eller senare är däremot icke lönande. Det kan naturligtvis tänkas, att det ibland kan finnas vägande skäl för att man skall besluta om en tidigare avgångsålder än den, som motiveras av tjänstens krav, men i så fall bör man ha klart för sig, hur stora de utgifter äro, som förorsakas av tjänsten, och hur stora de utgifter äro, som de andra tjänsten ovidkommande skälen draga med sig.

I det föreliggande förslaget har man ganska mycket sammanblandat dessa olika synpunkter. Vid granskning av förslaget kan man omöjligen säga, hur stor del av kostnaderna det är, som föreslås med hänsyn till tjänstens krav, och hur mycket det är, som man anser, att staten skall taga på sig med hänsyn till de sociala synpunkterna. För ett enskilt företag är det absolut nödvändigt att i varje ögonblick ha reda på vad de olika grenarna av verksamheten kosta, ty i annat fall kunna icke nödiga besparingar vidtagas, om en lågkonjunktur inträder. Samma sak gäller för staten, och i särskilt hög grad i detta fall, eftersom det härvidlag är fråga även om de affärsdrivande verken. Vi veta ju, att man från järnvägsstyrelsen tidigare klagat över att järnvägens budget belastats med vad man skulle kunna kalla för sociala järnvägssträckor, d. v. s. järnvägar som beslutats av riksdagen av sociala skäl. Styrelsen har

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

krävt, att deras affärer skola skiljas från järnvägarnas i övrigt, ty i annat fall är det fullständigt omöjligt att upprätthålla kravet på en affärsmässig skötsel av statsjärnvägarna. Genom det nu framlagda förslaget komma emellertid dylika sociala kostnadsförhöjningar att göra sig gällande över praktiskt taget hela linjen, och det blir givetvis mycket svårt för järnvägarna att kunna bestå i konkurrensen med exempelvis lastbilar och bussar, som icke ha en liknande extra beskattning att taga hänsyn till. Detta gäller och kan siffermässigt beräknas för de affärsdrivande verken, men det gäller naturligtvis även om andra verk.

Om nu tiderna äro sådana, att man av sociala skäl anser sig behöva öka kostnaderna för statens verksamhet, bör man formulera beslutet så, att därav tydligt framgår både nu och framdeles, vad det är, som faller på driften, och vad det är, som förorsakas av de sociala skälen. Den sakkunnigutredning, som gjorts, visar icke fullt tydligt, hur härmed förhåller sig. Pensionssakkunniga ansågo ju, att de pensionsåldrar, som vi för närvarande ha, voro något så när väl avvägda och de föreslogo till och med en höjning på vissa punkter, nämligen i fråga om den kvinnliga arbetskraften, men i propositionen och i utskottets utlåtande framkommer ingenting annat än att man visserligen anser någon sänkning vara befogad på grund av tjänstens krav, men att de sociala skälen därvidlag äro de övervägande. Såvitt jag kan förstå, är det nödvändigt, att i detta avseende en ny utredning göres, som direkt tar sikte på detta. En sådan utredning behöver ju ingalunda draga med sig någon försening av ärendet, då ju lagen är avsedd att träda i kraft först med budgetåret 1935/1936.

Med ett sådant uppskov skulle man emellertid också vinna något mycket väsentligt. Man skulle möjligen under nästa år med dess kanske något mera förhoppningsfulla ekonomiska läge kunna befria sig från den arbetslöshetspsykos, som för närvarande tycks ha gripit stora delar av vårt folk. Vi förmås ju av arbetslösheten till beslut, som vi under normala förhållanden aldrig skulle ens tänka på att fatta, och som enligt mångas åsikt strida mot all sund ekonomi. Det är ju dock ganska förklarligt, att vi på detta sätt under trycket av arbetslösheten gripa efter snart sagt vilka räddningsmedel som helst för att bringa lindring åt de nödställda. Däremot kan det knappast ursäktas, om vi fatta oöverlagda beslut, som icke så mycket avse vår egen tid utan fastmera höra framtiden till. Hela vår ekonomiska arbetslöshetspolitik utgår från den förutsättningen, att den nuvarande arbetslösheten är av tillfällig natur, och detta är ju just motiveringen för de väldiga lån, varmed hjälpen finansieras. Kan det under sådana förhållanden verkligen vara riktigt att med hänsyn till arbetslösheten vidtaga åtgärder, som verka med sin fulla kraft först efter tio år? Genom de av utskottet föreslagna övergångsbestämmelserna bli ju, som jag redan förut framhållit, dessutom verkningarna betydligt mindre under den första tiden.

Det enda, som är fullt klart, är, att vi genom ett bifall till utskottets förslag komma att i avsevärd grad stegra våra omkostnader för statsdriften, och att vi besluta utgifter, som stiga för varje år, och detta beslut motivera vi bland annat med den nuvarande arbetslösheten. För att råda bot på arbetslösheten taga vi i anspråk skattemedel för en följd av år framåt genom de lån, som vi nu upplägga, och dessutom binda vi kommande generationer ytterligare genom denna pensionslagstiftning. Och detta göra vi kanske därför att vi ha alldeles felaktiga föreställningar om hur arbetslösheten överhuvud taget skall bekämpas. Det är ingalunda säkert, att 1950 års människor komma att ha samma uppfattning som vi. De kanske ha funnit, att den föreställning, som för närvarande tycks vara mycket populär, nämligen att det gäller

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

att uppdela tillgängligt arbete på så många händer som möjligt, ingalunda innebär den rätta lösningen. De ha kanske tvärtom kommit underfund med att vägen till en lösning av arbetslöshetsproblemet ligger i att höja levnadsstandarden och att utnyttja all arbetskraft och hela den moderna tekniken.

Som skäl för sitt ståndpunktstagande har utskottet särskilt framhållit vissa beräkningar av befolkningens fördelning inom olika åldrar. Vi ha enligt utskottets mening redan nu ett överskott inom de arbetsföra åldrarna, som just nu förorsakar arbetslösheten, och detta förhållande kommer, anser utskottet, att kvarstå och till och med vinna ökad aktualitet för lång tid framåt. Det är ju, måste man säga, ett märkligt tidens tecken denna ängslan över ett för stort antal arbetsföra medborgare. Enbart denna inställning till ekonomiska problem borde ju väcka misstanke. Jag undrar dessutom, hur det förhåller sig med utskottets beräkningar. Även om utskottets föreställningar om de lämpliga medlen för svårigheternas avhjälpande skulle visa sig vara de riktiga, vilket jag håller för osannolikt, måste framhållas, hur ytterst osäkra utskottets kalkyler äro. De ändrade demografiska förhållandena ha ju framtvingat nya statistiska utredningar, och dessa giva oss i viktiga avseenden en helt annan bild. Antalet åldringar — över 65 år — har ökats med mer än 13 % mellan åren 1920 och 1930. Ökningen kommer med säkerhet att fortsätta. Man beräknar, att man år 1960 skall ha 70 % fler åldringar än 1920 och mer än 50 % fler än för närvarande. Det blir således en mycket kraftig ökning av denna grupp av tärande samhällsmedlemmar. Skall nu pensionsåldern sänkas, sker ju ökningen så mycket snabbare. Jag tror nu icke på lämpligheten av att med hänsyn till oberäkneliga sociala förhållanden pålägga kommande generationer dessa nya bördor.

Jag skulle dessutom vilja erinra om hur farligt det är att göra ingripanden på områden, som man icke behärskar. Man har ju sorgliga erfarenheter därpå i flera länder, när det gälla biologiska förhållanden. Jag vill bara erinra om, att man t. ex. införde mungon till de västindiska öarna för att han där liksom i Indien skulle bekämpa de giftiga ormarna. Men mungon lurade människorna. När han kom till Västindien brydde han sig ej om ormarna utan slog sig i stället på hönsen. Vad veta vi egentligen om verkan av en för tidig pensionsålder annat än att den kostar pengar? Förutsättningen för att den skall bereda ökade arbetsmöjligheter är ju, att den pensionerade ej ger sig ut och konkurrerar på annan del av arbetsmarknaden. Den säkerheten vinner man ju något så när, om pensionsåldern bestämmes efter tjänstens krav, men ingalunda om den av sociala skäl sättes för lågt. Jag tror tvärtom, att med hänsyn till arbetslösheten ingenting är så farligt som just för tidigt pensionerade, pigga och krya åldringar. Tjänstemännen t. ex. komma att med stor framgång kunna konkurrera med de intellektuella yrkena. De kunna under sin tjänstetid skaffa sig förbindelser och kunna tack vare sin pension dumpa sin arbetskraft, så att ingen ungdomlig familjeförsörjare kan konkurrera med dem. Och de kunna moraliskt försvara dumpingen med påpekandet, att ingen kan begära att de, som ännu äro friska och arbetsföra, skola gå och slå dank, och, herr talman, om denna farhåga besannas, blir den sista villan värre än den första. Ty det kan man vara säker på, att då en person i 60- eller 63-årsåldern bygger upp en ny egen verksamhet, pensionerar han sig icke frivilligt, om han är frisk, vid vare sig 65 eller 67 år.

Jag kan, herr talman, ej finna annat än att utskottets nu föreliggande förslag ävensom propositionen i de delar, som avse pensionsåldern, icke äro tillräckligt förberedda och ej heller taga full hänsyn till alla de omständigheter, som äro av avgörande betydelse för frågans bedömande.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Lindgren m. fl.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Carleson*, *Ekman* och *Bengtsson* i Kullen.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag har icke haft tillfälle att taga del av den debatt, som förts i denna kammare, med undantag av det, som yttrades av den siste ärade talaren. Jag har emellertid erfarit, att mycket av vad jag skulle velat framföra blivit sagt i debatten, och detta gör att jag kan fatta mig mycket kort och nöja mig med en sammanfattning av mina synpunkter på den föreliggande frågan.

Jag vill då först säga, att det enligt min mening är ganska angeläget att ändringar i pensionslagen komma till stånd, och att praktiskt taget allt som återfinnes i dessa pensionsbestämmelser är sådant som man kan vara med om, t. ex. borttagandet av vissa ojämnheter, införandet av den icke ordinarie personalen o. s. v. Att man överhuvud taget får en enhetlig reglering av pensionsförhållandena, är av behovet påkallat och synnerligen önskvärt.

Jag skall således icke beröra de skäl, som i dessa avseenden anförts, utan jag övergår till det, som enligt min mening är det mest otillfredsställande i detta förslag, nämligen bestämmelserna om pensionsåldrarnas sänkning. Det har anförts i motiveringen till den kungl. propositionen, att skälen till att man gör en sådan stor nedsättning uti pensionsåldrarna, så att man t. ex. sänker ifrån 70 år till 65 år, från 67 till 65, från 67 till 60 o. s. v., skulle vara dels behovet av ökad effektivitet och dels arbetslösheten bland yngre kategorier. Vad effektiviteten beträffar, herr talman, skulle jag starkt vilja ifrågasätta, om man kan anföra effektiviteten som skäl för genomförandet av en dylik stark reduktion av pensionsåldern, som det här är fråga om. Man kan väl ändå inte gärna säga, att det inträffat sådana förändringar, att effektiviteten hos en ämbetsman nu skulle vara mindre än vad den var, då den nuvarande pensionsåldern infördes. Skulle någon skillnad i det avseendet förefinnas, förmenar jag, att den skulle vara av rakt motsatt natur, så att man icke kan säga, att pensionsålderns sänkning skulle vara berättigad med hänsyn till önskvärdheten av en ökad effektivitet. Jag menar snarare tvärtom. Vad arbetslösheten beträffar, så tänker jag mig, att man icke gärna kan införa en lagstiftning för ett förhållande, som, såsom vi hoppas och tro, skall bli av övergående art.

Sedan jag sagt detta, skulle jag vilja ingå på det, som jag menar innebär en orättvisa gentemot tjänstemännen av olika slag. Jag ifrågasätter det rättvisa uti att sänka t. ex. pensionsåldern för en vaktmästare så betydligt som här föreslagits. En vaktmästare har exempelvis inrättat sig för att erhålla en pension vid den och den åldern. Hela hans ekonomi är inställd på, att han skall få uppbära sin lön intill viss tid. Jag känner mången gammal man, som kommit till mig och nästan med tårar i ögonen sagt: nog är det bra sorgligt, att jag nu fastän jag känner mig vid full vigör skall nödgas avgå med pension och få vidkännas en högst väsentlig reducering i mina ekonomiska förhållanden. Jag läste häromdagen uti en tidning — jag har icke haft tillfälle att kontrollera uppgifterna — att t. ex. en vaktmästare, vars pensionsålder enligt den kungl. propositionen skulle sänkas ifrån 67 till 60 år, skulle göra en kapitalförlust med hänsyn till skillnaden mellan lön och pension på, om jag minns rätt, mellan 11 och 12,000 kronor. Det är därför en mycket betänklig sak att göra på detta sätt.

Det är mången, som skaffat sig ett eget hem, som han nu skall göra avbe-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

talning på, för att icke tala om alla dem, som ännu ha barn, som behöva uppfostran o. s. v. Jag förmodar, herr talman, att allt detta är sagt i denna debatt, och att detta alltså endast behöver göras såsom ett omnämnande.

Vad jag i detta sammanhang emellertid särskilt skulle vilja peka på är den stora klass av ämbetsmän, som jag skulle vilja kalla byråchefsklassen, kansliråd, landssekreterare, landskamrerare och byråchefer, en stor klass av ämbetsmän, som faktiskt utgör en verklig ryggrad i det svenska ämbetsmannastånd et. Uti statsförvaltningens olika grenar är denna klass av ämbetsmän med sin samlade erfarenhet utav en ovärderlig nytta, och den erfarenhet, som denna ämbetsmannaklass samlat, bör man icke avhända sig, så länge naturligen dessa ämbetsmän äga förmåga att sköta sin tjänst och icke behöva förtidspensioneras på grund av sjukdom eller andra förhållanden. Det är denna stora klass, som jag i detta sammanhang särskilt tänker på.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja framföra en speciell fråga. Den gäller dem som inneha våra högsta domarämbeten, nämligen justitieråden och regeringsråden. Jag kan icke förstå annat än att justitieråd och regeringsråd äro berättigade att kvarstå i tjänsten och avgå med pension först vid den ålder, som för närvarande är bestämd. Jag kan icke läsa de bestämmelser och de kungl. brev, som utfärdats beträffande dessa ämbetsmän på annat sätt. Ty i det kungl. brevet den 11 juni 1926 med bestämmelser om löneförmåner för justitieråd och regeringsråd utbrötos justitieråden och regeringsråden ur det allmänna avlöningsreglementet, vilket innehållit, att nämnda ämbetens innehavare voro pliktiga att underkasta sig de ändrade bestämmelser, som kunde komma att utfärdas i fråga om pensioneringen, men icke i fråga om skyldigheten att avgå vid en tidigare ålder. I ett kungl. brev året förut införde man dels bestämmelser, som innefattade skyldighet för vederbörande att underkasta sig föreskrifter om pensionering, och dels bestämmelser om en tidigare avgångsålder. För landshövdingarna gällde exempelvis andra bestämmelser än för justitieråd och regeringsråd. Om man tar del av vad som förevarit beträffande innehavarna av våra högsta domarämbeten, finner man oförtydbart, att enligt såväl de sakkunnigas förslag som det förslag, som av Kungl. Maj:t framlades år 1926, dessa ämbetsmän ha rättighet att kvarstå till den ålder, som nu är bestämd. Om nu detta är förhållandet — och jag måste säga, att detta är det riktiga — måste jag fråga mig, om riksdagen i detta fall skall fatta ett beslut, som kan kränka deras rätt, och som kan medföra, att en sådan person trots sin stora lojalitet, en lojalitet, som man på intet sätt kan betvivla, kan med fog säga, att han blivit tvingad avgå med pension tidigare än han varit skyldig göra det, och att han därför kan utkräva ersättning av staten för den tjänstetid som återstår för honom.

Jag skall i detta sammanhang även beröra vad det kan betyda alldeles speciellt för de domare, som inneha dessa höga ämbeten, att man överhuvud taget rör vid de bestämmelser, som gälla för dem. Jag menar, att innehavarna av domarämbetena överhuvud taget och alldeles särskilt då justitieråds- och regeringsrådsämbetena, böra kunna känna sig fullständigt oberoende, och att man icke skall ingripa i något, som kan anses vara deras verkliga rätt. Om man studerar den åldersförteckning, som gäller t. ex. för justitieråden, finner man, att, trots de övergångsbestämmelser som utskottet här i motsats till Kungl. Maj:t föreslagit, en ganska kraftig avgång kommer att ske i fråga om dessa ämbeten. Att detta skulle vara till nytta, och att det skulle vara lyckligt för rättstillämpningen hos våra högsta dömande myndigheter, vågar jag på det starkaste betvivla. Jag tror, att där om någonsin kontinuitet behövs, och att samlad erfarenhet där bör vara det utslagsgivande, och något som av riksdagen i detta sammanhang särskilt bör beaktas.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Jag kommer, herr talman, för min del att yrka bifall till den reservation, som man förut från högerhåll yrkat bifall till. Men jag skulle redan nu vilja antyda, att jag kommer senare att framställa ett yrkande, för den händelse utskottets förslag kommer att vinna kammarens bifall, ett yrkande som kommer att innebära, att man ur §§ 1, 2, 18, 19, 32 och ett par till skall utesluta bestämmelserna angående justitieråd och regeringsråd, och därmed ställa dem utanför de bestämmelser, som riksdagen här tydligen kommer att antaga.

Häruti instämde herrar *Persson* i Grytterud, *Gustafson* i Kasenberg, *Lithander*, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Björck* i Kristianstad, *Persson* i Falla, *Nilsson* i Karlstad och *Johansson* i Krogstorp samt fröken *Wellin*.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss:** Jag var icke i tillfälle att höra mer än den allra sista delen av herr Lindmans anförande. Däremot hörde jag representanten för högerreservanterna i utskottet och även större delen av herr Sefves yttrande, och jag har därutav fått det intrycket, att det, som anförts ifrån dem, som icke vilja gå med på denna lag eller i varje fall den del av denna lag, som gäller sänkningen av pensionsåldrarna, anfört ungefär samma argument, som jag hade tillfälle att lyssna till på förmiddagen i första kammaren.

Jag skall be att i allra största korthet få framhålla de synpunkter, som jag för min del ansett böra vara avgörande i detta fall, och som varit avgörande för det förslag, som Kungl. Maj:t här lagt fram, och som i väsentliga delar överensstämmer med utskottets förslag. I anledning av olikheterna mellan den kungl. propositionen och utskottets förslag ber jag att få uttala, att den ändring i fråga om vissa pensionsåldrar, som av utskottet föreslås, icke är av den natur, att jag har någon bestämd anledning att avböja detta förslag. Större betänkligheter skulle från viss synpunkt kunna anföras gentemot övergångsbestämmelserna, därför att de beröra en utav anledningarna till den ändring i pensionsåldern, som här är föreslagen, eller frågan om deras inverkan på arbetslösheten.

Det, som man från motståndare till detta förslag anfört, är utav tre olika slag. Man försöker dels visa, att statsmakterna knappast ha någon rätt att ändra på statstjänstemännens pensionsålder. Vidare söker man visa, att det icke är till fördel för det allmänna eller samhället, att en sänkning äger rum, och slutligen för det tredje fäster man sig vid de hårda verkningar, som en sänkning av pensionsåldern skulle medföra för den enskilde.

Jag skall icke i fråga om den första synpunkten, nämligen frågan om laglighet, yttra något annat än att därest man ville göra en bokstavlig tolkning av den svenska grundlagen, regeringsformens § 36, skulle det överhuvud taget vara omöjligt för staten att pensionera sina befattningshavare. En sådan formell tolkning har emellertid sedan flera mansåldrar tillbaka ansetts vara utesluten, och man har praktiskt taget förfarit med pensionsåldrarna, som om denna paragraf i grundlagen icke existerade. Jag har icke heller i dag hört, att denna paragraf anförts, och jag kan tillägga, att i den promemoria, som högsta domstolens ledamöter tillställt bankoutskottet, denna formella grund icke heller anförts. Med anledning av vad herr Lindman yttrade rörande just justitieråden, så är det väl ändå anmärkningsvärt, att justitieråden själva, när de argumentera för bibehållandet av nuvarande bestämmelser, icke ställa sig på denna laglighetsgrund — detta kanske inte därför att det anses att den icke existerar, utan fastmer därför, att den icke anses ha den bärkraft, som herr Lindman tydligen ansåg. Jag tror därför, att vi praktiskt taget kunna bortse från denna diskussion om laglig-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

heten. Det skulle vara högst anmärkningsvärt, om riksdagen genom att tillmäta dessa argument någon som helst vikt skulle vilja avhända sig bestämmanderätten i fråga om tjänstemännens pensionering.

Vad herr Lindman i detta sammanhang yttrade om justitieråden, skall jag, eftersom detta är en detalj av ganska underordnad betydelse, endast i förbifarten och såtillvida belysa, att jag skall göra en jämförelse emellan det förslag till övergångsbestämmelser, som utskottet framlagt, och dess verkningar i fråga om justitieråden och det förslag, som föreligger i en särskild reservation. Då man här talar om att det i och med det nu framlagda förslaget skulle ske en mycket snabb och brådstörtad avgång av justitieråd, vill jag erinra om, att enligt utskottets förslag fyra justitieråd skulle avgå intill utgången av juli 1936. Enligt reservanternas förslag skulle samma fyra justitieråd avgå 1937. Det är alltså inte fråga om någon större skillnad än ett uppskov på ett år. Enligt utskottets förslag skulle ytterligare två justitieråd avgå före slutet av år 1937. Enligt reservationen, som ju skall visa ett större tillmötesgående gentemot justitieråden, skulle denna avgång ske under år 1938; alltså återigen ett års skillnad. Jag tror inte att detta är av sådan betydelse, att det är lämpligt att för denna enda grupp göra en sådan avvikelse från vad som gäller för stora mängden av statstjänare. Det är aldrig tilltalande att, när man avfattar generella bestämmelser för hela den stora massan utav i statens tjänst anställda, man då skall göra en undantagsbestämmelse för en liten grupp. Man kan säga, att denna avvikelse är gjord med hänsyn till att denna grupp är så betydelsefull, men då är det ju också betydelsefullt, att man på den gruppen anlägger samma synpunkter, som man gör beträffande de övriga.

De synpunkter, som jag nu skall övergå till, äro icke bara eller ens i främsta rummet av den sociala natur, varom man här har talat, utan ha i främsta rummet — och då särskilt när det gäller de högre graderna av statstjänstemän — avseende å effektiviteten.

Den sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år för vissa grupper, som det närmast är tal om, och även den sänkning, som gäller justitieråden, är uppenbarligen icke i främsta rummet eller icke alls motiverad av dess gynnsamma verkningar på arbetsmarknaden. Visserligen är det uppenbart, att det finnes en arbetsmarknad även för juridiskt utbildat folk i landet och att det uppenbarligen innebär vissa ökade befordringsmöjligheter för denna del av den högre medelklassen, som kanske icke står herr Lindmans hjärta så fjärran, och att detta i sin tur har till följd, att man ända ner i de lägsta rekryteringstrappstegen får ökade sådana möjligheter, när någon går bort i toppen. Men det är uppenbart, att detta icke beträffande vare sig justitieråden eller ämbetsmännen överhuvud varit någon framträdande synpunkt. Där har verkligen frågan om effektiviteten varit utslagsgivande. Detta innebär icke något som helst underkännande av det faktum, som alla kunna konstatera, att somliga statstjänare lika väl som somliga andra medborgare, även sådana, som vi ha i denna kammare, också vid ganska framskriden ålder visa upp en ovanligt hög grad av vitalitet. Men när det gäller pensioneringsbestämmelser kan man icke avväga pensionsåldern efter de individuella olikheterna. Det skulle bliva en fullständigt omöjlig situation, om man i varje särskilt fall skulle försöka avgöra, huruvida en tjänsteman skulle få lov att kvarstå ett, två, tre för att icke säga fyra eller fem år längre än andra. Det är nödvändigt med generella bestämmelser. Under sådana förhållanden är det utan tvivel klokt att sätta denna pensionsålder så pass lågt, att icke ett avsevärt antal av dessa statstjänare under de sista åren av sitt arbete har en väsentligt nedsatt arbetsförmåga.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Jag tror, att den sänkning från 67 till 65 år, som här är föreslagen, kan man starkt motivera med önskvärdheten av en ökad effektivitet.

Den andra stora gruppen, som det här gäller, är de i väsentligen kommunikationsverken men även på vissa andra håll anställda, som nu hava en pensionsålder på 63 år och som enligt både Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle få en pensionsålder på 60 år. Ingen kan bestrida, att dessa i delvis mycket hårt och ansträngande kroppsarbete sysselsatta människor mycket väl kunna behöva ersättas med yngre arbetskraft, då de komma upp till 60-årsåldern. Jag vill hänvisa till, att dessa statstjänares egna organisationer ha upprepade gånger framställt anhållan om en sålunda sänkt pensionsålder.

När man på detta sätt kan med statens egna intressen såsom arbetsgivare motivera den sänkta pensionsåldern, är det emellertid icke ur vägen — eftersom detta alltid är en fråga om ett mer eller mindre — att också taga hänsyn till verkningarna på arbetsmarknaden. Det är uppenbart, att herr Lindman, tror jag, eller kanske var det herr Sefve, har rätt, då det heter, att man får icke förfalla till den missuppfattningen, att det skulle finnas ett visst begränsat antal arbetstillfällen i samhället, som man skall söka ransonera ut. Jag tror också, att det är en missuppfattning. Ju mera arbete, som utföres på olika håll av människor, desto mera möjligheter skapas till arbete på andra håll. Det är en synpunkt, som jag tror från denna regeringsbänk under dessa år med mycket stor styrka framhävts. Men om man sålunda får giva ett bestämt erkännande åt den uppfattningen, att arbetslösheten icke väsentligt kan bekämpas genom att plocka bort folk från arbetsmarknaden, hindrar det icke, att under vissa tider, under särskilda förhållanden kan även denna utväg bli nödvändig. Vi ha korttidsarbete, vi ha förslag om begränsning av arbetstiden. Vi ha särskilt i denna kammare hört debatter gång på gång, som ha gått ut på att visa, att om man finge en viss grupp av medborgare eller väsentligen medborgarinnor avkopplade från produktivt arbete eller arbete ute i förvärvslivet, skulle detta medföra en lättnad för arbetsmarknaden. Jag vill erinra herr Lindman om, att en mycket framskjuten medlem av hans eget parti, nämligen herr Bagge, vid förra årets riksdag motionerade om att staten skulle anslå icke mindre än 10 miljoner kronor för att hjälpa enskilda arbetsgivare att tidigare än eljest vore fallet pensionera sina arbetare för att på det viset bereda plats för yngre arbetskraft. Den motionen gick alldeles uppenbart ut ifrån den uppfattningen, att genom tidigare pensionering av i enskild tjänst anställda skulle skapas nya arbetstillfällen. Där framfördes icke omedelbart den synpunkten, att dessa, som avkopplas från en arbetsgivare med pension, skulle omedelbart söka sig över till en annan arbetsgivare och på det viset konkurrera med de övriga, som vore ute i förvärvslivet.

Jag säger detta icke därför, att jag underkänner det svar, som för övrigt från motionärens egen sida gavs i första kammaren på detta mitt påpekande, nämligen att den motionen var avsedd som ett engångsingripande för att lätta arbetsmarknaden just under den stora arbetslöshet, som nu råder, och att det icke kunde motiveras, att man gjorde på samma sätt i fortsättningen. Det är alldeles riktigt. Den lättnad på arbetsmarknaden, som skulle inträda genom en sänkning av pensionsåldrarna för tjänstemännen, skulle verka nu. Huruvida sänkningen i framtiden skulle hava en sådan effekt, är beroende på de förhållanden, som råda i framtiden. Men uppenbart är, att under de nuvarande förhållandena, med den svåra arbetslöshet, som nu finnes, bör en avkoppling av statstjänare ha samma effekt på arbetsmarknaden som en avkoppling av arbetare i enskild tjänst. Det har för regeringens del spelat en viss roll, just hänsynen till vad man finner önskvärt att enskilda arbetsgivare

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

göra. Om man dessutom konstaterar — just på grund av denna motion från högerhåll vid förra årets riksdag — att enighet råder om nödvändigheten av att man inom det enskilda näringslivet skulle försöka något väsentligt för att avkoppla den äldre arbetskraften och ersätta den med yngre, om man alltså finner detta önskvärt och finner, att staten bör medverka därtill, är det en naturlig konsekvens, att man begär, att staten i detta fall går före med sitt exempel och att icke staten säger: »Visserligen är det rimligt, att enskilda arbetsgivare taga på sig de kostnader, som behövas för en sådan tidigare pensionering, men för statens räkning kan det icke komma i fråga, ty staten har icke råd till dessa uppoffringar.» Jag tror, att skall man med någon effekt kunna verka för att i det enskilda näringslivet en sådan förtidspensionering äger rum, får man icke draga sig för att även låta staten göra detsamma.

Nu kan häremot göras vissa invändningar. Jag vill icke dölja den olikhet, som här föreligger mellan regeringens proposition och utskottets utlåtande. Regeringens proposition går ju på den linjen, att denna avkoppling av arbetskraft skulle ske mycket raskt. Från och med den 1 juli 1935 skulle det ske. Det är klart, att då skulle det inträda en ganska stor omedelbar nyrekrytering i statens tjänst. Utskottet har ansett, att detta vore att gå allt för bryskt till väga, icke ur statens synpunkt, icke ur arbetslöshetens synpunkt, men ur de enskilda befattningshavarnas synpunkt. Man anser, att de enskilda befattningshavarna ha vissa berättigade anspråk på att icke så väsentligt hastigare kopplas av än vad de hade väntat sig. Jag skall icke heller förneka, att denna sak har två sidor, att sålunda det kan finnas skäl till tveksamhet, huruvida man skall göra snittet raskt för att nå större omedelbar effekt på arbetsmarknaden, eller om man skall taga dessa hänsyn till de äldre. Jag förnekar icke, att vad man begärt i den kungl. propositionen av dessa äldre tjänstemän var en verklig uppoffring. Men regeringen ansåg, att det trots den tveksamhet man kunde hysa var berättigat att under nuvarande förhållanden, då uppoffringar krävdes av alla medborgare, även kräva denna uppoffring av vissa äldre tjänstemän, som stodo nära pensionsåldern.

Nu har utskottet menat, att denna uppoffring, som krävdes av tjänstemännen i de äldre årsklasserna, var för stor, och ansett, att det därför var skäligt att genomföra en långsammare övergång. Jag har i nuvarande läge ingen anledning till annat än att godtaga dessa övergångsbestämmelser. Men därav följer uppenbarligen, att effekten icke kan omedelbart bli lika stor, som vi tänkt oss. Men däri skulle jag vilja giva utskottet rätt, när utskottet anför argument för, att den arbetslöshet, som vi nu ha att räkna med, icke kommer att inom avsevärd tid försvinna. Jag tror, att herr Sefve yttrade, att det är en alltför pessimistisk uppfattning och det är oriktigt att på det viset måla framtiden mörk, att man tänker sig, att arbetslösheten skall bli permanent. Det är mycket glädjande att höra något sådant. För två år sedan, ett och ett halvt år sedan, bara för ett år sedan var det väsentligen från regeringsbänken, som man fick lov att tala optimismens sak och uttala sin förvissning om, att detta gamla samhälle nog skulle kunna reda sig ur även denna svåra depression, men då möttes man med beskyllningen, att vi icke kunde se verkligheten utan endast svävade i det blå. Nu tyckes man på den andra sidan vara så optimistisk, att man blundar för, jag vill icke säga det faktum, ty ännu är det icke ett faktum, men för den betydande sannolikhet, som ligger i den uppfattningen, att vi under lång tid framåt komma att ha att göra med försörjningssvårigheter beträffande det svenska folket, vilka icke utan vidare komma att försvinna, såvida icke samhället självt vidtager mycket väsentliga åtgärder för att undanröja sådana försörjningssvårigheter.

Jag tror, att med den relativt ringa omfattning, som de nu föreslagna in-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
greppen skulle ha i fråga om att bereda nya arbetstillfällen, behöver man icke frukta, att man kopplar av för många, så att brist på arbetskraft skulle kunna uppstå. Vi få ju komma ihåg, att här gäller det icke frågan om huruvida man skall koppla av folk, som vill göra nyttigt arbete, utan frågan gäller i grund och botten ett val mellan de två vägarna: om den, låt mig säga, sysslolöshet, som i viss utsträckning är nödvändig, är bäst att taga för de gamla eller bäst att taga för de unga. Ty vilka olägenheter det än kan ha att säga till äldre folk: »Nu har ni gjort edert arbete, nu kan ni få vila er eller göra vad ni själva tycker är angenämt, även nyttigt arbete», eller att säga till de unga: »Ni få överhuvud icke komma in i förvärvslivet, därför att vi kunna icke bereda er plats», så tror jag icke att någon tveksamhet kan råda om var den största faran ligger. Under sådana förhållanden tycker jag, att man i denna kammare liksom i första kammaren utan alltför stora betänkligheter kan gå med på de sänkningar av pensionsåldrarna, som här föreslagits.

Jag skall utöver vad jag här nämnt endast tillfoga ett par ord rörande de olägenheter, som skulle följa, om icke detta pensionsreglemente vid denna riksdag antages. Nu har ju även herr Lindman förutsatt, att utgången skulle bli den, att denna kammare liksom första kammaren skulle acceptera reglementet och att det sedan egentligen blir en diskussion om vissa detaljer.

Det som talar för att riksdagen icke skall lämna frågan olöst, det är, när det gäller just pensioneringsförhållandena, två ting. Om icke detta pensionsreglemente nu antages, kommer därigenom frågan om familjepensioneringen att skjutas på framtiden. Den är under utredning och meningen vore, att när väl denna civila tjänstepensionslag antagits, skulle också frågan om familjepensioneringen kunna relativt hastigt bliva löst. Men det finnes en särskild grupp av befattningshavare, som icke är med här. Det är de militära befattningshavarna. Dessa militära befattningshavare ha en ganska lång tid klagat över sina föråldrade pensionsbestämmelser. De ha varit energiska i sina påtryckningar för att få sin pensioneringsfråga upptagen. En utredning har för kort tid sedan igångsatts för att utforma det militära pensionsreglementet. Om riksdagen nu skulle förklara, att det här framlagda reglementet kan man icke taga, därför att man icke kan enas om pensionsåldrarna, är det, med den osäkerhet, som då skulle råda i fråga om framtiden, alldeles säkert, att frågan om den militära pensioneringen skulle uppskjutas till en oviss framtid.

Jag har icke velat underlåta att nämna även dessa ting därför att när man talar om de statliga befattningshavarnas berättigade intressen, får man icke heller glömma de berättigade intressena hos de grupper, som icke äro inbegripna i det framlagda förslaget.

Jag skall sluta med att ytterligare understryka, att det både ur statens synpunkt och ur ungdomens synpunkt icke är utan betydelse, att det förslag, som här nu har kommit från utskottet, blir antaget. Man kan ha delade meningar om hur stor effekten på arbetsmarknaden blir. Men man kan icke ha delade meningar om, att den effekt, som blir, kommer att gå i rätt riktning, nämligen att bereda de unga, som ha rätt att kräva att få komma och göra en nyttig samhällsinsats, ökade möjligheter att göra detta.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Det är ju egentligen en sänkning av pensionsåldern, som man i regel vänder sig emot, då man säger, att det som skall vara avgörande för att man skall behålla tjänsten är, om man kan sköta den. Det är naturligtvis riktigt. Men jag skulle tro, att man nog i allmänhet är mogen för pensionering vid 60 år. Visst finnes det undantag. Det är klart, att man kan peka ut till och med i riksdagen en hel del människor, som nått

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

en ålder över 60 år och som kunna vara lämpliga att sköta ett arbete. Men det är undantag. I regel är man vid den åldern utsliten. Därför bör man lämna den tjänst man har, när man nått den åldern.

Det är väl ändå så, att frågeställningen till sist blir: Skola vi låta de gamla orkeslösa människorna vara i arbete och låta de unga slå dank, eller skola vi låta de gamla orkeslösa bliva fria och låta de unga arbeta?

Svaret kan icke bli mer än ett; det kan icke bli annat, än att det är riktigt, att de unga få träda till och arbeta.

Det är alldeles givet, att om man frågar de personer det gäller, så blir svaret mycket olika. De, som äro i den åldern, att de snart bli pensionerade, vilja visst icke ha minskad pensionsålder, och de, som äro unga och vilja träda till, tycka, att de gamla skola gå. Men riksdagen skall se till statsnyttan, och jag tycker för min del, att vad som föreslås i propositionen och förordas av utskottet är väl avvägt. Högerreservanterna yrka avslag och begära ny utredning. Man anser från det hållet, att det icke räcker med de utredningar, som redan pågått under 27 års tid. För dem är pensionsåldern icke för hög utan tvärtom. Man är rädd för att pensionärerna skola öka trängseln på arbetsmarknaden, och man talar om, huru de skola komma att taga arbete från andra, emedan de kunna gå för en billigare penning, därför att de hava sin pension att lita till. Det är klart, att detta i några fall kan inträffa, men jag tror icke, att det är så farligt. Om man jämför med militären, så pensioneras ju den vid 50 års ålder; det är 10 år tidigare. Och icke trängs den så värst mycket med andra på arbetsmarknaden.

Så säger man, att det är alldeles orimligt att sänka pensionsåldern nu, när livslängden ökas. Ja, det gör den ju enligt statistiken i hög grad, men det beror väl till mycket stor del på, att barnadödligheten minskats. Den reella livslängden ökar väl icke i så värst hög grad. Så pekar man på — och det gjorde särskilt herr Lindman — den enskilde tjänstemannens ekonomiska intressen och säger, att han har skaffat sig ett eget hem, och han kan icke amortera på det, om han icke kan vara kvar i sin tjänst längre; han kan icke heller ge sina barn den fostran, han skulle vilja ge dem o. s. v. Men, mina herrar, det är väl på det sättet, att tjänstemännen börja väl icke tänka på att ordna dessa saker först då de bli gamla och stå inför pensionering. Dessa saker ordnar man väl på mycket lång sikt. De böra väl bereda sig på den saken många, många år tidigare, och icke väntar man till de sista åren därmed. Jag tycker icke, att den invändningen är mycket värd.

Herr talman! Jag skall icke fortsätta längre. Jag vill endast med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall icke taga kammarens tid i anspråk så länge, som väl denna fråga vore värd ur de synpunkter, som de, vilka äro beroende av spörsmålet, hava anledning lägga på detsamma.

Beträffande pensionsåldern, som ju kommit att spela den avgörande rollen i den hittills förda debatten, skulle jag endast vilja säga ett ord i anledning av herr Lindmans uttalande, då han talade om, att det är många åldringar, som kommit till honom med tårar i ögonen och undrat, om de verkligen skulle vara tvungna att lämna sin tjänst, trots att de äro vid full vigör. Ja, herr talman, förvisso finns det många människor här i landet, som äro vid betydligt större vigör än personer i sextiosjuårsåldern eller sextioårsåldern. Tänk på alla dessa unga män och kvinnor i tjugo-, tjugofem- och trettioårsåldern, som sakna möjlighet att få en anställning och därmed sakna möjlighet att genom arbete skaffa sig inkomst till sitt uppehälle. Visserligen kan jag behjärta läget för den åldring, som icke befinner sig i gynnsamma omständig-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
heter och som måste komma i fråga till den sänkning av inkomst, som skillnaden mellan pension och lön utgör, men det är dock uppenbart, att läget är avsevärt bekymmersammare för alla dem, som sakna varje möjlighet till arbete och inkomst; det är ofrånkomligt. Jag har i övrigt ingen anledning upptaga tiden med att tala om pensionsåldern. Så mycket lär dock vara klart, att de övergångsbestämmelser, som utskottet föreslagit, såvitt jag kan förstå, komma att vinna riksdagens bifall, och det tjänar ju icke mycket till att argumentera för och emot. Den uppmjukning, som utskottet gjort, förefaller åtminstone mig fullt tillräcklig på den punkten.

Varför jag, herr talman, emellertid begärt ordet i denna fråga är för att säga några ord om arbetarnas pensionsreglering, som jag haft anledning att speciellt intressera mig för. Jag företräder i min dagliga gärning ungefär 4,000 av dem, som komma att bli inrymda under dessa arbetarpensionsbestämmelser, och har haft anledning syssla med åldringarnas försörjningsmöjligheter, d. v. s. de åldringar, som skola lämna anställningen såsom arbetare i statens tjänst. När riksdagen hittills har sysslat med dessa åldringars pensionsspörsmål, har det ju varit i form av beslut i varje särskilt fall angående den pension, som skulle utgå. Och envar, som här i kammaren följt dessa pensionsspörsmål, har säkert ändå icke kunnat göra sig fri från intrycket, att det varit en smula lotteri, både *om* vederbörande skulle få någon pension och, i ännu större utsträckning, huru stor pensionen skulle bli. Har det varit så, att man haft någon förespråkare i utskottet, så har det alltid kunnat hjälpa till. Har man därtill haft en fin titel eller tillägnats en sådan av vederbörande förvaltningsmyndighet, med rätt eller orätt, så har det alltid varit ett utomordentligt gott skäl för att pensionen skulle bli några hundra kronor högre. Det där har varit ett oefterrättlighetstillstånd, varför åtminstone jag hälsar med tillfredsställelse, att detta kommer att avskaffas genom de bestämmelser, som riksdagen nu, som jag förmodar, går att fastställa. Jag hälsar sålunda ur den synpunkten med huvudsaklig tillfredsställelse, att man nu kommit så långt, att riksdagen skall vara färdig att genomföra pensionsbestämmelser för arbetare i statens tjänst, även om jag beträffande dessa bestämmelser har vissa anledningar till erinringar, då det gäller bestämmelsernas innebörd.

Jag vill, herr talman, rikta uppmärksamheten på, att arbetarna i statens tjänst på intet sätt kunna lastas för att de icke hittills varit i tillfälle att genom egna avgifter bidraga till den pension, på vilken de skola leva, när arbetsförmågan tryter. Jag har tagit del av framställningar, som gjorts för 30 år sedan från arbetargrupper i statens tjänst om att staten skulle ordna pensionsfrågan för arbetarna liksom den ordnats för övriga i statens tjänst anställda. Jag har själv deltagit i behandlingen av detta spörsmål från arbetarsidan under 15—16 år, där det ena anspråket rests efter det andra. I 13 år, som jag närmare följt frågan, har den varit föremål för utredningar och nu slutligen kommit så långt, att det lagts fram ett förslag på riksdagens bord. När det i årets trontal meddelades, att Kungl. Maj:t skulle komma att lägga fram förslag till bestämmelser angående arbetarpensionering, tillät jag mig motionsvis föra fram förslag om att alla de, som vid innevarande riksdag skulle komma i fråga vid beviljande av enskild pension från riksdagens sida, skulle komma att behandlas i överensstämmelse med de bestämmelser, som på grund av regeringens framlagda förslag kunde komma att fastställas. Jag gjorde detta i den förhoppningen och alldeles bestämda tron, att när man nu skulle gå att ordna arbetarnas pensionsbestämmelser, skulle man göra det på det sättet, att pensionsbeloppen bleve åtminstone något så när tillräckliga för vederbörandes försörjning. Den märkliga händelsen inträffade emellertid, att bankoutskottets utlåtande över denna motion och rörande en del förslag an-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

gående enskilda pensioner kommo på kammarens bord ungefär samtidigt som den kungliga propositionen angående arbetarnas pensionsbestämmelser. Och jag måste då till min häpnad, herr talman, konstatera, att om de ifrågavarande befattningshavarna skulle pensionerats enligt det förslag, Kungl. Maj:t lade fram i fråga om arbetarpensionsbestämmelser, så skulle de i en hel del fall fått betydligt mindre, än vad bankoutskottet tillstyrkt som enskild pension åt dem. Jag måste säga, att det var en utveckling, som jag åtminstone icke väntat mig. Sådan var emellertid innebörden i detta förslag, och jag hade därför den gången ingen möjlighet att åtminstone med någon större energi fäkta för godkännande av den motion jag väckt, ty det skulle faktiskt inneburit, att vederbörande fått mindre, än riksdagen nu kom att bevilja enligt de förslag, som i dessa fall förelågo.

När det gäller de förslag till arbetarpensionering, som förekommit i olika sakkunnigbetänkanden, skall jag icke rikta kammarens uppmärksamhet på alla dessa olika förslag. Men 1927 års sakkunniga föreslogo, att en arbetare i anställning, för vilken yrkesutbildning ej kräves, skulle få en pension på 1,500 kronor — detta gällde då manliga arbetare — och manliga yrkesarbetare skulle få 1,704 kronor. Beträffande kvinnliga arbetare i samma ställningar föreslogos respektive 1,128 och 1,284 kronor. På dessa belopp skulle utgå dyrtidstillägg enligt de grunder, som då gällde. Detta förslag blev sedermera föremål för överarbetning, och år 1932 överlämnade ju 1930 års pensionssakkunniga ett förslag till Kungl. Maj:t, däri man föreslog, att för en manlig arbetare i anställning, för vilken ej kräves yrkesutbildning, skulle fastställas ett pensionsunderlag på 2,052 kronor och för kvinnlig arbetare i samma anställning ett pensionsunderlag på 1,536 kronor. För yrkesarbetare föreslog man för manliga 2,268 kronor och för kvinnliga 1,704 kronor. När arbetarna i statens tjänst togo del av detta förslag, ansåg man nog rätt allmänt det där vara en lösning av pensionsfrågan, som man skulle kunna känna sig något så när tillfreds med. Det var visserligen icke en pensionering sådan som den, som tillkom tjänstemän i statens tjänst, men det var ungefär vad man vågat hoppas, att arbetare anställda i statens tjänst skulle kunna få. När emellertid Kungl. Maj:ts förslag kom, visade det sig, att man räknat ned dessa pensioner på det sättet, att man hade minskat pensionsunderlaget med i runt tal 600 kronor. Det var visserligen i de sakkunnigas förslag avsett, att dyrtidstillägg icke skulle utgå på de föreslagna pensionerna, under det att enligt Kungl. Maj:ts förslag dyrtidstillägg skulle utgå därå. Men om man räknar med dyrtidstilläggen, var nedräkningen i alla fall ungefär 400 kronor eller något däröver.

Jag vet ju, att man anfört det skälet för en sådan förändring av sakkunnigas förslag, att man kunde icke genomföra den av de sakkunniga tilltänkta pensionsregleringen för tjänstemännen, och för den skull kunde man icke heller bibehålla de föreslagna pensionsunderlagen för arbetarna. Om det nu hade genomförts en lönereglering och därefter en pensionsreglering för tjänstemännen, så hade detta icke automatiskt åtföljts av en lönereglering för arbetarna. Och man borde ju, när det gäller att bestämma pensionsunderlagen för arbetarna, åtminstone behandla detta spörsmål så pass självständigt, att man tar hänsyn till de båda realiteter, som gälla för arbetarna, nämligen lön å ena sidan och pension å den andra sidan. Och då borde man icke sammankoppla dessa saker på det sätt, som man här gjort. Att riksdagen icke genomfört en lönereglering för tjänstemännen synes mig icke vara något skäl för att icke här upptaga de pensionsunderlag för arbetarna, som de sakkunniga föreslagit.

Jag har alltså, herr talman, velat göra denna invändning mot resonemanget

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

beträffande nedräkningen av pensionsunderlagen för arbetare, såsom det skett från de sakkunnigas förslag och fram till det förslag, som regeringen nu har framlagt. Med dessa utgångspunkter är det också riktigt, att man resonerat som man gjort beträffande arbetare i statens tjänst i den motion, som jag och några andra kammarledamöter fört fram efter samråd med representanter för olika tjänstemannasammanslutningar, nämligen att man borde räkna upp pensionsunderlagen åtminstone två grupper, så att man fick ett belopp, som visserligen icke kommer upp till precis vad de sakkunniga tänkt sig, men i varje fall tillsammans med dyrtidstillägget ger någorlunda möjlighet för en arbetare även på dyrare ort att försörja sig på den pension, som riksdagen här går att bevilja.

När det gäller en annan detalj, som också sammanhänger med bestämmelserna om pensionsunderlagens storlek och pensionsavdragen, skall jag be att få taga kammarens tid i anspråk några ögonblick för att säga ett par ord om de pensionsavdrag, som äro avsedda att göras för arbetarna. Jag sade inledningsvis, att man från arbetarhåll icke rest några invändningar emot att med egna avgifter få bidraga till den pension, med vilken man skall försörja sig på ålderdomen. Men då det gäller sättet att göra dessa pensionsavdrag, ha såväl sakkunniga som Kungl. Maj:t och sedermera utskottet föreslagit för arbetarna dels avdrag per månad och dels avdrag per vecka. Och frågan om det skall vara vecko- eller månadsavdrag göres beroende av, om lönen utbetalas per vecka eller per månad. I motionen nr 623, där vi framfört dessa spörsmål, hava vi riktat uppmärksamheten på de verkningar, som veckoavdragen komma att få. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att det finns arbetare i statstjänst, som äro avlönade med timlön och ackord, men för en del utbetalas lönen per månad och för andra per vecka. För dem, som få ut lönen per vecka, har man föreslagit, att om det gäller en manlig icke yrkesarbetare, skall han per vecka få ett pensionsavdrag på 85 öre. Är det så, att han får ut avlöningen per månad, skall avdraget vara kronor 3.50 per månad. Om jag ser efter, vad detta innebär, finner jag, att den manliga icke-yrkesarbetaren får betala 18 öre i månaden mera för sin pensionering, därest han får ut sin lön per vecka, än om han finge ut den per månad. Då säger man, att 18 öre per månad är väl icke värt att tala om. Men detta gör emellertid, att på hela avgiftstiden, 30 år, får arbetaren betala 64 kronor 80 öre mera för sin pension, än han behövt göra, därest han fått ut sin lön per månad. Och om jag vill se, huruvida det ligger några matematiska beräkningar bakom dessa siffror, så har jag åtminstone svårt att finna, att så kan vara fallet, när jag konstaterar, att yrkesarbetaren, som ju ändå skall få en högre pension, får betala endast 11 öre mer per månad för sin pensionering, om han utfår lönen per vecka. Det gör 39 kronor 60 öre för hela den tid, pensionsavgifterna utgå. För en kvinnlig arbetare är förhållandet omvänt. Där får icke-yrkesarbetaren betala 1 öre mera i månaden, alltså en obetydlig summa, om hon utfår sin lön per vecka, och 5 öre mera per månad, därest hon är yrkesutbildad.

Om jag sedan går över och ser, vad detta betyder, då det gäller tjänstårsberäkning, så är det så, som i motionen anförts, att om t. ex. en arbetare, som får ut sin lön per vecka, blir permitterad på grund av arbetsinställelse från dagen före julafton till dagen efter trettondagen, så förlorar han 2 veckor av tjänstetiden, därför att pensionsavdrag göras endast för den tid, han har någon avlöning att utfå. Men om en arbetare, som får ut lön per månad, får sitt arbete inställt under precis samma tid, så får han räkna hela månaden som tjänstetid. Därför att den ene får ut lönen per vecka förlorar han sålunda en halv månad i avräkning från tjänstetiden på grund av sättet för avlöningens utbetalande. Och lägger jag ihop detta för hela tjänstetiden, alltså 30 år, kon-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

staterar jag, att han förlorar sammanlagt 15 månader, vilket gör ungefär 67 kronor mindre i pension om året under förutsättning, att det där inträffar bara en gång om året. Men det kan också inträffa vid andra tillfällen, och då blir givetvis avdraget i pension ännu större. För den skull ha vi föreslagit, att det där veckoavdraget skulle avskaffas. Nu säger utskottet, att utskottet har visserligen funnit, att en del skäl tala för en sådan åtgärd, som vi ifrågasatt, men med hänsyn till att säsongarbetarna skulle komma i åtnjutande av vissa fördelar i fråga om tjänstårsberäkning, har utskottet icke ansett sig kunna biträda den uppfattning, vi företräda, utan säger i stället: »Det vill synas utskottet, som om ett tillgodoseende av syftet med motionärens förslag, såvitt angår årsanställda arbetare, enklast skulle kunna vinnas genom ändring i gällande regler angående tiden för lönernas utbetalande, i den mån dessa icke redan nu utbetalas månadsvis.»

Ja, herr talman, det förhåller sig egentligen så, att de, om vilka jag talat, som hava avlöningsperiod per månad, få ut förskott den 10 och den 21 och så få de slutavlöning den 1 i den följande månaden. De få alltså lön tre gånger i månaden, och de andra få ut lön varje fredag. Så pass stor är sålunda skillnaden. Nu kan man naturligtvis tänka sig, att det träffas avtal på sätt utskottet förutsätter, att lönen skall utbetalas månadsvis, d. v. s. att de få förskott var fredag, och så få de väl då de udda örena utbetalade den första, och på det sättet skulle man kringgå den lag, som riksdagen fastställt. Det är uppenbart, men jag tycker, att det vore en smula rakare att genomföra föreskrifter, beträffande vilka man icke på förhand kan förutse, att de medföra sådan orättvisa eller oegentlighet, som jag tycker, att denna föreskrift skulle komma att innebära.

Det är, herr talman, egentligen bara en sak till, som jag har att säga några ord om, och det gäller tjänstårsberäkningen för den tid, som arbetaren haft anställning i statstjänst, innan dessa bestämmelser trätt i kraft. Jag har där föreslagit, att arbetarna skulle få tillgodoräkna sig $^5/_6$ av den tjänstetiden för beräknande av pensionens storlek. Egentligen hade jag ansett det vara rättvist att få tillgodoräkna sig hela denna tid. Hade man kunnat göra gällande, att arbetarna i statstjänst hade motsatt sig erläggande av avgifter för att åstadkomma en pension för sin del, sådan som den som tillkommer andra befattningshavare i statstjänst, då skulle jag hava böjt mig för det skälet, som kunnat anföras, nämligen att arbetarna icke själva velat medverka till en sådan pensionering, varom nu är fråga. Men då jag kunnat konstatera, att framställningar hava gjorts sedan årtionden att få komma i åtnjutande av reglerade pensionsförhållanden, kunna arbetarna icke lastas för den omständigheten att staten icke har gått in för reglerande av dessa förhållanden för arbetarna, så som skett för andra befattningshavaregrupper i statstjänst. När man då är så pass blygsam, att man ställer anspråket, att de skola få räkna sig till godo $^5/_6$ i stället för de $^2/_3$, som regeringen har föreslagit, så är det ett synnerligen rimligt anspråk. Det skulle innebära, att en arbetare, som varit 30 år i tjänst, när bestämmelserna trädde i kraft, och då är färdig att avgå med pension, skulle få sig tilldelad en pension på $^{25}/_{30}$ av pensionsunderlaget. Han skulle i allt fall få lov att bära förlusten för fem tjänsteår på grund av de förhållanden, som jag här har talat om, och det är ju en tillräcklig bestraffning för förhållanden, till vilka han icke alls bär någon skuld, och de i motionen framförda yrkandena tycker jag, att utskottet hade bort hava möjlighet att tillmötesgå. Jag medger gärna, att den förändring av regeringsförslaget, som utskottet har gått in för, och som återfinnes i utskottets förslag till övergångsbestämmelser, tillmötesgår i viss utsträckning de önskemål, som motionsvis från vår sida framförts. Men man begränsar sig då till, att man skulle

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

få räkna $^4/_5$, i den mån som denna beräkning icke medför att man kommer över 25 tjänsteår. Jag måste säga, att jag icke kan finna, att denna begränsning till 25 år är berättigad, ty den som under längre tid har arbetat åt staten torde vara berättigad att anse, att de tjänsteår han verkat måste väl ändå betraktas som lika värdefulla, när det gäller tilldelning av pension, och så länge han icke kommer över en pension som man avsett att tilldela dessa arbetargrupper, tycker jag icke det finnes något skäl att göra någon begränsning, och för den skull, herr talman, synes det mig riktigast, att man åtminstone läte honom tillgodoräkna sig tjänsteår efter de grunder, som föreslagits, och då icke begränsa tiden till 25 tjänsteår. Det skulle medföra större rättvisa för de äldre arbetarna.

Det är dessa synpunkter jag velat anföra i detta sammanhang, och jag kommer att tillåta mig att då de olika punkterna föredragas, på dessa punkter ställa yrkanden, men jag skall för tillfället åtnöja mig med de skäl som anförts.

Jag skall endast slutligen be att få säga eller understryka vad jag här inledningsvis sade, att det finns anledning att ge tillkänna tillfredsställelse med att riksdagen beträffande behandlingen av spörsmålet pensionering av arbetare i statstjänst nu har kommit så långt, att man står färdig att lösa denna fråga. När det gällt för statstjänarna och dessa arbetargrupper att taga ställning till det förslag, som föreligger, så hade man allmänt rätt många invändningar att göra, men man sade: det är ändå så pass viktigt, att spörsmålet löses, att man skall icke göra flera invändningar än vad vi anse alldeles nödvändigt, och organisationerna enade sig om att resa invändningar på de punkter jag talat om.

Det vore rimligt, herr talman, om riksdagen tillmötesgick de anspråk, som från olika sidor på detta sätt framförts, och det skulle endast innebära en gärd av rättvisa. Är det emellertid så, att icke det sker, har i allt fall med genomförande av dessa bestämmelser grunden lagts för åstadkommande av en försörjning för de arbetare i statstjänst, som på grund av föreskriven ålder eller bristande arbetsförmåga måste lämna tjänsten. Jag har i många fall sett med ganska stort bekymmer på de ekonomiska omständigheter, som dessa gamla arbetare kommit i, dels de som haft så pass kort tjänstetid, att de icke kunnat räkna med pensionering genom riksdagens beslut, och även de som fått pension ha icke fått sådan till tillräckliga belopp. Det har i allmänhet varit fattigvården som fått träda hjälpande emellan. Jag uttalar den livligaste förhoppning, herr talman, att det beslut, som kammaren nu går att fatta beträffande pensionering av i statstjänst anställda arbetare, skall åtminstone medföra till en början, att de i så ringa utsträckning som möjligt behöva anlita fattigvården för sitt uppehälle, då de icke längre genom arbete hos staten kunna försörja sig, och jag uttalar den livliga förhoppningen, att vad som icke göres i dag för att få tillfredsställande bestämmelser skall inom en nära framtid åstadkommas genom förbättringar i de bestämmelser, som riksdagen i dag går att fastställa.

Herr förste vice talmannen, som nu övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade härefter för kort genmäle ordet till

Herr **Paulsen,** vilken yttrade: Herr talman! När herr Andersson i Stockholm förmenade, att de arbetare, som skola betala pensionsavdraget per vecka, få det dyrare än de som betala per månad, och konstaterade, att skillnaden på 30 år blir ungefär 60 kronor, så har han naturligtvis alldeles rätt. Det har icke kunnat ordnas på annat sätt, ty om det skall betalas avgift så ofta som en gång

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

i veckan, blir det dyrare än om det betalas månadsvis. Dessutom har man ansett, att det går icke att upptaga avgiften per månad, när avlöningen utgår per vecka. Det kan ju hända, att vid månadens slut arbetaren blivit permitterad på grund av arbetsbrist. Det finns ingen annan råd än att herr Andersson tar upp saken, när kollektivavtalen skola förnyas och då söka få införd den bestämmelsen, att avlöningen skall utbetalas per månad.

Vidare anförde:

Herr **Werner** i Hultsfred: Herr förste vice talman! Det förslag till lösande av statstjänarnas pensionsfråga, som här föreligger, har varit efterlängtat, och det har tillkommit för att överhuvud få reda i de olika bestämmelser som därvidlag tillämpas. Anledningen var ju också att söka bereda arbetstillfällen för andra arbetare. Man skulle i detta sammanhang kunna beklaga, att övergångsbestämmelserna blivit sådana att det dröjer så länge, innan verkningarna i detta avseende göra sig fullt gällande, men jag förstår också mycket väl de invändningar, som kunna göras. När herr Lindman här talar om bördan för samhället att avkoppla människor i åldern över 60 resp. 63 år från arbete på sina resp. håll, så är det kanske en sanning, men det är en sanning med mycket stor modifikation. Genom det system, som åtminstone de affärsdrivande verken och staten överhuvud använder, så blir nyrekryteringen icke den börda, som den under andra förhållanden skulle ha blivit, då begynnelselönen ju endast utgör en del, låt vara en större del av lönen för dem som avkopplas. Tar man då hänsyn till att de pensioner, som nu skola betalas till dessa, till stor del äro hopkomna genom avgifter utbetalade under en lång följd av år av resp. befattningshavare, så tror jag de ekonomiska betänkligheterna kunna vika. Det är bara en from önskan, som jag nu skall komma till i efterskott, och det är att samtidigt som vi fått detta förslag borde vi även fått den genomgripande löneregleringen, som är planerad. Då skulle mycket av det gnissel, som kan uppkomma vid genomförandet av detta förslag, alldeles bortfalla.

Men det är strängt taget icke för att i principfrågan göra något uttalande, som jag begärt ordet, utan mera i en detaljpunkt i propositionen, som gäller en viss grupp av statstjänare. I propositionen har regeringen föreslagit, att grupperna lokförare och lokeldare skola uppflyttas till lönegrupperna resp. 13 och 8. Utskottet har icke gått med på detta utan med frångående av förslaget hänfört dem till grupperna 12 resp. 7, där de för närvarande stå. Motiveringen, som utskottet anför, är så lydande: »Ett beslut i sådan riktning skulle, såvitt utskottet kan döma, vara ägnat att medföra konsekvenser beträffande andra befattningshavare med särskilda inkomster i viss tjänstgöring, icke minst för befattningshavare, vilka liksom lokomotivpersonalen på grund av sin tjänstgöring hava regelbundna inkomster av reseersättning i en eller annan form. Utskottet avstyrker alltså bifall till såväl Kungl. Maj:ts som motionärernas förslag i denna del.» Jag kan ej godkänna detta skäl. Det är ett formellt skäl, och jag vill angiva några synpunkter, som enligt mitt förmenande tala för att Kungl. Maj:ts förslag hade bort av riksdagen bifallas. De s. k. lokomotivtjänstpenningarna, som utskottet ej ansett hava karaktär av lön, hava dock under hela sin tillvaro ur alla synpunkter betraktats som en del av lönen. Vid varje löneregleringen ända sedan år 1863 har vid bestämmandet av de fasta lönerna för lokpersonalen hänsyn tagits till dem som en löneinkomst, och när de nämnda år infördes, sänkte man, på den grund att de voro en löneförmån, de ordinarie årsarvodena för lokförarna med 300 riksdaler. Lokomotivtjänstpenningarna utgjorde en kompensation för denna sänkning i form av

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

vissa premier. Lokomotivtjänstpenningarnas karaktär av avlöning har vid olika tillfällen genom uttalanden av lönesakkunniga och olika kommittéer framhållits. Jag skall endast återge en passus i en av järnvägsstyrelsen den 15 december 1931 till pensionssakkunniga avlåten skrivelse, där det säges: »Enligt Kungl. styrelsens mening torde visst fog icke saknas för att vid bestämmande av pensionsunderlaget för lokomotivpersonal hänsyn tages till lokomotivtjänstpenningarna. Vid lönegradsplaceringen av denna personal lärer nämligen avseende hava fästs vid samma personal tillkommande förmån av dylik extra ersättning.» Och pensionssakkunniga hava i sitt nu avgivna betänkande efter samråd med järnvägsstyrelsen förordat, att »för lokomotivförare och lokomotiveldare fastställdes särskilda pensionsunderlag beräknade på sådant sätt, att det för vederbörande lönegrad bestämda pensionsunderlaget förhöjes med ungefär $^2/_3$ av den inkomst av lokomotivtjänstpenningar, som ifrågavarande befattningshavare i genomsnitt uppbära för år». Det är sålunda erkänt och fastslaget, att dessa penningar utgöra lön. Efter framhållandet av att åtgärden i fråga icke innebär införande av någon ny princip i pensionssystemet föreslå de sakkunniga, att pensionsunderlaget för lokförare bestämmes till 3,504 kronor och för eldare till 2,604 kronor, d. v. s. att det pensionsunderlag, som normalt skulle gälla för de lönegrader, vartill ifrågavarande tjänstemän höra, skulle förhöjas med kr. 204 för lokförare och med kr. 108 för lokeldare.

Ett bifall till propositionen skulle väl svara mot pensionssakkunnigas förslag. Enligt betänkandet utgöra lokomotivtjänstpenningarna i medeltal utom dyrtidstillägg 266 kronor för lokförare och 136 kronor för lokeldare; $^2/_3$ därav utgöra 177, resp. 91 kronor. Skillnaden mellan 12:e och 13:e lönegraden resp. mellan 7:e och 8:e är skenbart något större, men endast skenbart, då dyrtidstillägget bör beräknas efter de bestämmelser, som gälla för oreglerade verk.

I våra grannländer har man gått samma väg, I Norge exempelvis beräknas körpengar till 720 kronor och ingå i pensionsunderlaget, i Danmark får personal, som anställts före 1919, valfritt inräkna 500 resp. 250 kronor som pensionsunderlag för sin pension.

Utskottets motivering bygger på, att det kan uppstå konsekvenser med hänsyn till andra befattningshavare, som på grund av sin tjänst hava regelbundna inkomster av reseersättning i en eller annan form. Detta måste bero på en missuppfattning. All tågpersonal har reseersättning, såväl tågmästare, konduktör, lokförare och eldare. Denna ersättning utgår per timme och avser att täcka kostnaden för fördyrade levnadskostnader och är beskattningsfri. All tågpersonal är i detta avseende likställd. Lokomotivtjänstpenningarna däremot uppbäras endast av lokpersonal och beskattas i vanlig ordning som löneinkomst. Det är således två inkomster av helt olika karaktär, som icke kunna jämföras. För lokeldarna är det en tolkningsfråga, om de icke skola föras till lönegrad 8, eller om de skola stå i 7:e lönegraden. De hava för ett tiotal år sedan tillerkänts en extra slutlön som ersättning för minskade befordringsmöjligheter. Lokeldarna få efter 40 levnadsår och 12 tjänsteår en extra lön, som svarar mot 8:e gradens slutlön.

Med hänsynstagande till den lagtext, som här föreligger, kan det tyckas, att frågan är naiv. Jag har emellertid frågat ett par ledamöter av utskottet, men har av dem icke kunnat få något bestämt svar på frågan, huru det skall tolkas. För min del kan jag icke finna annat än att de böra få sin pension efter den fasta lön, som de innehaft ett tiotal år. Frågan huruvida lokomotivtjänstpenningarna borde inarbetas i den fasta lönen har flera gånger varit före. Denna möjlighet föreligger ju ej nu. Jag anser, att lokomotivpersona-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

len borde i detta fall likställas med en annan grupp, med lotsarna, som fått sina lotspenningar medtagna i ett högre pensionsunderlag. Detta sagt icke som anmärkning, då jag anser, att det är fullt riktigt, att så förfarits med den gruppen.

Jag tror, som saken nu ligger till, att utskottets beslut innebär en orättvisa mot ifrågavarande personal, som på ett eller annat sätt snarast möjligt måtte rättas vid behandlingen av lagförslaget. Jag återkommer därför vid par. 18 med ett yrkande.

För närvarande har jag intet yrkande, herr förste vice talman.

Herr **Brädefors:** Herr talman! Det av Kungl. Maj:t framlagda och av utskottet tillstyrkta förslaget är på intet sätt tillfredsställande för de lägre statstjänarna. Vi ha därför från den kommunistiska gruppen lagt fram en motion, där vi ha föreslagit vissa ändringar i Kungl. Maj:ts proposition. Den första av dessa ändringar rör fastställande av pensionsåldern. Det har ju alltid varit statstjänarnas, åtminstone de lägre statstjänarnas krav, att pensionsåldern skulle sänkas till högst 60 år. Nu har man från regeringens sida ävensom från utskottets — från den senare sidan dock med vissa undantag — så tillvida gått till mötes dessa lägre statstjänares krav, att man föreslagit en sänkning av pensionsåldern till 60 år för lönegraderna 1—12. Denna sänkning motiveras av regeringen själv och av de talare, som här haft ordet i denna fråga, delvis med arbetslösheten. Man säger, att när det blir flera tjänstemän pensionerade på grund av pensionsålderns sänkning, beredes möjlighet för de arbetslösa att komma i de avgångnas ställe. Men varför har man icke vare sig från regeringens sida eller från utskottets tagit med i beräkningen dessa arbetslöshetsgrunder, när det gällde de övriga lönegrupperna, de över 12:e lönegraden? Det torde väl råda precis samma förhållande inom dessa lönegrupper, att över 60 år gamla personer uppehålla tjänster. Yngre och för sådana högre befattningar skolade krafter gå arbetslösa, eller också trängas de på den öppna arbetsmarknaden om sådana sysselsättningar, där man icke behöver någon kvalificerad eller skolad arbetskraft, därigenom försvårande möjlighet till arbete för andra. Därför ha vi föreslagit 60 år som pensionsålder, oavsett till vilken lönegrupp befattningshavaren hör.

Även ur en annan synpunkt är det omotiverat, att man ställer dessa högre lönegrupper i ett bättre ekonomiskt läge därigenom att man låter dessa tjänstemän, vilka ha löner uppgående till 15, 16 eller 17,000 kronor om året, stå kvar. För dessa tjänstemän innebär en dylik anordning naturligtvis ganska betydande fördelar. Man har här under debatten utav ett par talare uttalat farhågor för att, om statens tjänstemän pensioneras vid en allt för låg ålder, de sedan komma att taga arbete i den öppna arbetsmarknaden, och att de föreslagna åtgärderna ur arbetslöshetssynpunkt därför icke skulle medföra någon förbättring. Men är deras mening, vilka hysa dessa farhågor, den, att för att man kan vara så absolut säker på, att dessa f. d. statstjänstemän icke komma att taga arbete i den öppna arbetsmarknaden, om man fastställer en så hög pensionsålder, att man vet att icke ens 10 procent av dem uppnår pensionsåldern, innan de dö.

Men det finns något annat som kan vara en verklig anledning till farhågor sådana som den, vilka av vissa talare här anförts, och det är att, såsom man väl vet, pensionsunderlaget för de lägsta lönegraderna är så pass lågt, att dessa gamlingar, även om de icke skulle ha lust att arbeta efter uppnådd pensionsålder, likväl äro tvungna, därest det överhuvud taget finns någon möjlighet att få sysselsättning, att skaffa sig sådan för att överhuvud taget kunna leva på den pension, som föreslagits av regeringen och nu tillstyrkts av ut-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

skottet. Man har i fråga om pensionsunderlaget föreslagit så låga belopp, att vi från vår sida gått in för — om arbetarna skola kunna skaffa sig det nödvändigaste till livets uppehälle, när de bli pensionsmässiga — en procentuell höjning för lönegraderna 1—12. För första lönegraden ha vi föreslagit 30 % förhöjning. Förhöjningen avsmalnar sedan uppåt, så att den i tolfte lönegraden utgör 15 %. I enlighet med denna beräkningsgrund — man kan ju icke räkna detta avsmalnande uppåt på mer än ett sätt eller med 1 % i sänder för de lägre lönegraderna och med 2 % för de sista lönegraderna — kommer vårt förslag att bereda åtminstone för de grupper, som innehålla det största flertalet lägre statstjänare, t. ex. femte lönegraden, åtskilligt högre pension än regeringens förslag gör. Regeringsförslaget innebär i fråga om femte lönegraden ett pensionsunderlag av 1,644 kronor och vårt förslag 2,071 kronor. En annan grupp är åttonde lönegraden, som också innehåller en stor massa lägre statstjänare. Enligt regeringens förslag är pensionsunderlaget här 1,920 kronor och enligt vårt förslag 2,361 kronor. Det finns visserligen två andra motioner bland de femton, som i denna fråga väckts i andra kammaren, vilka äro av en något mera genomgripande natur, nämligen den motion som väckts av herr Spångberg m. fl. — en motion som emellertid i fråga om dessa lönegrader kommer åtskilligt under vad vi föreslagit, i det att pensionsunderlaget för åttonde lönegraden enligt herr Spångbergs förslag skulle bli 2,190 mot det av oss föreslagna 2,361 — samt den som väckts av herrar Jacobsson och Meyerhöffer och som för samma lönegrad föreslår ett pensionsunderlag av 2,008 kronor. De för de lägre statstjänarna förmånligaste pensionsunderlagen föreslås alltså i den motion, som vi ha avlämnat.

Vi ha också föreslagit en liten ändring i fråga om tjänsteårsberäkningen. Såväl regeringen som utskottet förordar beträffande de flesta lönegraderna som villkor för erhållande av hel pension 30 tjänsteår, medan man för de högre lönegraderna föreslagit 25 år. När man nu föreslår en sänkning av pensionsåldern men bibehåller en tjänsteårsberäkning av 30 år, så innebär detta en direkt förlust för tjänstemännen i fråga, då ju tjänsteårsberäkningen icke följer den sålunda nedsatta pensionsåldern.

Vi ha vidare i vår motion föreslagit en ändring i regeringens i denna del av utskottet tillstyrkta proposition med avseende å den förenkling, som regeringen kallar det, som innebäres däri, att tjänstemännen icke skulle få något dyrtidstillägg på den del av lönen, som utgör avdrag för pensionsavgifter. Man räknar med, att det härvidlag icke rör sig om så stora summor. Man har i propositionen och utskottsutlåtandet räknat ut, att minskningen på grund av denna förenkling skulle utgöra lägst en krona och högst tre kronor i månaden. Men även om vi nu räkna med den lägsta siffran, blir det dock tolv kronor om året, som vederbörande tjänsteman går förlustig, och i de högre lönegraderna ännu mer. För en befattningshavare i de lägsta lönegraderna är det ganska kännbart, om man på detta sätt skulle minska lönen med tolv kronor. Dessa pengar är kanske just det han behöver för att kunna skaffa sig det absolut nödvändiga. Vi ha därför också föreslagit, att denna passus i regeringens förslag skall utgå, och att dyrtidstillägg alltså skall beräknas på bruttobeloppet.

I fråga om arbetarpensioneringen ha vi likaledes framställt vissa ändringsförslag. Regeringen har här föreslagit en indelning i tvenne grupper. Den ena gruppen skulle bestå av icke yrkesutbildade arbetare, vilka skulle jämställas med fjärde lönegradens befattningshavare på extra ordinarie stat. Den andra gruppen skulle bestå av yrkesarbetare. Dessa skulle jämställas med sjunde lönegradens befattningshavare. Varför har man egentligen gått in för ett sådant beräkningssätt, att t. ex. en arbetare i statens tjänst icke skall

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

kunna jämställas med exempelvis en vagn- och stallkarl vid statens järnvägar, för vilken icke kräves någon yrkesutbildning? Denne vagn- och stallkarl står i femte lönegraden, medan man för en fullgod arbetare eller en lika god arbetare som denne vagn- och stallkarl föreslår en placering i fjärde lönegraden. Om jag sedan i fråga om de yrkesutbildade arbetarna tar exempelvis den yrkesgren, däri jag själv är anställd, eller verkstadsrörelsen, så måste man ju säga, att en verkstadsarbetare vid statens järnvägar eller vid vilken verkstad som helst måste vara lika yrkesutbildad som exempelvis en reparatör, som nu står i åttonde lönegraden. Vi ha därför yrkat den ändring uti regeringens förslag, att dessa arbetare i pensionshänseende skola jämställas, den ena kategorien med extra ordinarie befattningshavare i femte lönegraden och den andra med befattningshavare i åttonde lönegraden.

Vi ha vidare föreslagit, att pensionsåldern för arbetare i statens tjänst skall sättas till 60 år, medan utskottet här förordar en pensionsålder av 63 år. Jag förstår icke varför man gör denna skillnad, att för de ordinarie och extra ordinarie befattningshavarna i statens verk, tillhörande lönegraderna 1—12, föreslås en pensionsålder av 60 år men för arbetare 63 år. Det är vidare en annan sak att bemärka i fråga om arbetarpensionen. Regeringen har föreslagit för arbetarna samma tjänstårsberäkning som för tjänstemännen eller 30 år. Om man emellertid tar i betraktande, att en massa statsarbetare icke ha något fortlöpande arbete, att det med andra ord finns säsongarbetare, som arbeta exempelvis endast under somrarna men under vintrarna icke kunna få något arbete, måste man ju säga, att det för en sådan arbetare, även om man fastställer en så hög pensionsålder som 63 år, måste bli mycket svårt att uppnå 30 tjänstår. När han har arbete ungefär bara halva året, måste det naturligtvis därför bli mycket svårt för honom att uppnå dessa 30 tjänstår, som erfordras för erhållande av full pension. Det är alltså med avsikt som man för dessa arbetare föreslagit en avkortad pension. Vidare äro bestämmelser föreslagna angående den arbetstid, som skall presteras för att arbetet överhuvud taget skall få räknas såsom säsongarbete. Man har i det avseendet föreslagit, att arbetet skall ha pågått minst sju månader om året. Därvidlag ha vi yrkat en ändring, så att allt arbete vid statens olika verk, alltså oavsett den kortare eller längre tid, som vederbörande på grund av arbetsbrist måst vara utan arbete, skall räknas in i tjänstetiden för erhållande av pension. Även i fråga om den tredje gruppen i förslaget till kungörelse med föreskrifter angående pensionering av sådan arbetarpersonal i statens tjänst, som icke kan få sådan arbetarpension, ha vi framlagt ett ändringsförslag. Vi ha föreslagit en kortare anställningstid för erhållande av pension, nämligen tio år, ävensom ett högre pensionsbelopp än regeringen föreslagit, nämligen om anställningstiden uppgår till tio men ej femton år för man 1,260 kronor och för kvinna 1,060 kronor och därefter en successiv ökning för varje femårsperiod.

Jag tror, att det skulle väcka en ganska stor opposition bland de lägre statstjänarna, om regeringsförslaget, vilket ju i stort sett tillstyrkts av utskottet, skulle bifallas av riksdagen, om icke förr så åtminstone vid den tidpunkt då dessa lägre befattningshavare i statstjänst i praktiken få att göra med dessa bestämmelser och skola leva på de pensioner, som föreslagits av regeringen och tillstyrkts av utskottet. Det förslag, som av regeringen avlämnats, har, efter vad jag har mig bekant, dryftats inom statstjänarorganisationerna ute i landet, och jag tror, att på de flesta platser, där man överhuvud taget behandlat regeringens förslag, har man uttalat sig emot detsamma och förkastat det såsom icke varande tillfredsställande för de lägre statstjänarna. På flera platser ute i landet, såsom Göteborg, Luleå och andra,

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
har man på stora gemensamma statstjänarmöten visat sig vara motståndare till regeringens förslag i pensionsfrågan.

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med att först och främst yrka bifall till den av herr Hagberg och mig avlämnade motionen. Jag kommer sedan att under de olika punkterna yrka bifall till de särskilda ändringsförslag, som vi i denna vår motion framfört.

Herr **Linnér:** Herr förste vice talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet berörde i sitt yttrande en motion, som avgavs vid förra riksdagen av herr Bagge och mig. Jag skall med anledning härav be att med några ord få bemöta hans anförande i denna del. Han medgav själv, att det förelåg en väsentlig skillnad emellan den ståndpunkt, som representerades av motionen, och den, som representeras av regeringens föreliggande förslag. Man kan emellertid föra denna skillnad väsentligt längre än herr statsrådet gjorde. Denna motion avsåg en frivillig pensionering och en engångsåtgärd för att med ett slag kunna föra in en, såsom vi hoppades, större grupp arbetslös ungdom i det aktiva arbetet. Detta förslag skulle således leda till en omedelbar effekt. Utskottets position här eller den kompromiss, som av herr statsrådet nyss accepterats, kan däremot enligt herr statsrådets eget medgivande icke medföra någon sådan effekt. Det blir väl snarare tvärtom så, att ett beslut i enlighet med utskottets förslag kommer att verka synnerligen långsamt, om det överhuvud taget har någon verkan alls i arbetslöshetslindrande syfte.

Däremot är det ju klart, att detta beslut kommer att medföra mycket väsentliga kostnader. Hur stora dessa kostnader bli, vet ingen i denna stund. Utskottet medger, att det icke kunnat göra några säkra beräkningar. Det är således utan att veta kostnaderna, som riksdagen nu går att fatta beslut. För min del delar jag herr statsrådets uppfattning om, att utsikterna i fråga om arbetslösheten, eller arbetslöshetens prognos, om jag så får säga, äro ogynnsamma, och detta på grund av de fakta, som föreligga angående befolkningsrörelsen. Vi veta, att i de arbetsdugliga åldrarna inom de närmaste tio åren kommer in ett mycket stort antal unga personer. Därmed följer något helt annat än vad herr statsrådet tänkt sig. Därmed följer nämligen, att om dessa ungdomar skola kunna försörjas på arbetsmarknaden, så måste ett väsentligt kapital investeras i det svenska näringslivet. Detta leder till, såvitt jag förstår, att man måste vara försiktig, när det gäller att belasta det svenska näringslivet med nya utgifter. Då detta pensionsförslag uppenbarligen kommer att medföra utgifter, vilka icke äro kända, är just det faktum, som utav herr statsrådet påpekats, ett skäl emot detta förslag.

Jag skall för övrigt endast be att få yttra mig i fråga om en enda men efter min uppfattning mycket viktig detalj uti det föreliggande förslaget, nämligen den, som rör de högsta instansernas medlemmar. Det är ju så, att de högsta instanserna — högsta domstolen i rättsfrågor och regeringsrätten i administrativa frågor — ha en för hela det svenska rättslivet utomordentligt stor betydelse. Här skulle nu ske ett ingripande i dessa instansers sammansättning, som icke kan vara utan en viss effekt på dessa instansers arbete. Det kommer att ske ett ombyte utav deras fåtaliga personal, och därmed kommer också upprätthållandet av den i de högsta instanserna nödvändiga kontinuiteten att försvåras. Den högsta instansen har speciellt i vårt land med dess relativt outvecklade rättsdoktrin en alldeles särskilt viktig uppgift, ty den måste leda själva rättsskipningen på ett sätt, som man icke alltid i samma grad har behov av i andra länder. Högsta instansen har ju alltid uppgiften att svara för rättsskipningen, men här har den nu den speciella och synner-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

ligen viktiga uppgiften att leda rättsutvecklingen. För att detta skall kunna ske förutsättes en mycket hög kvalifikation hos instansernas fåtaliga ledamotsbesättning.

Om man då undersöker, vilka egenskaper som i första rummet krävas, så måste man säga, att det är icke sådana egenskaper, som man i allmänhet söker hos unga ämbetsmän: initiativkraft, rörlighet — fysisk och psykisk — och andra sådana ungdomliga egenskaper, utan det är framför allt ett verkligt moget omdöme, en verkligt mogen behärskning utav den lagstiftning och den doktrin, som de ha att röra sig med. Och sedan självfallet denna erfarenhet utav hela det mänskliga liv, kan man säga, som kommer under en domares och framför allt en högsta instans domvärjo. Allt detta föreligger snarare hos en domare — om förutsättningarna för övrigt äro för handen — när han har hunnit till en långvarig tjänstgöring, en långvarig praktik och en jämförelsevis hög ålder. Det har därför visat sig såsom ett alldeles ofrånkomligt faktum, att de äldre ledamöterna i högsta instansen utöva ett mycket betydelsefullt inflytande. Den ständiga träning, som de ha dag för dag, hindrar dem från att tappa den livaktighet i förståndet och omdömet, som är nödvändig för domarvärvet, och deras rika erfarenhet ger dem förmåga att snabbt och säkert genomskåda de olika fallen och se dem i belysning av de tusentals andra fall, som de haft att göra med under sin långa verksamhet. Därför tror jag, att det är ett bestämt fel att beskära de högsta instanserna från ledamöter i åldern mellan 67 och 70 år.

Jag skall icke i någon större utsträckning beröra frågan om lagligheten av den åtgärd, som herr statsrådet föreslår, därför att det skulle säkerligen icke intressera kammaren om jag skulle gå in på en verkligt djupgående diskussion i den frågan. Jag vill bara säga, att för den, som i någon mån känner till den anda, som råder bland högsta domstolens ledamöter, är det icke något bevis, när herr statsrådet åberopar, att de icke själva velat framdraga frågan om lagligheten utav en av Kungl. Maj:t avsedd åtgärd, som rör dem själva. Man kan därför alldeles oberoende av det faktum, att det icke har gjorts en sådan invändning, själv försöka tolka det föreliggande rättsläget. Det kungabrev, som är bindande för högsta domstolens och regeringsrättens ledamöters pensionering, är, såvitt jag förstår, icke fullt klart till sina ordalag. Då får man göra, såsom man plägar göra, när man skall försöka tolka ett oklart lagrum, d. v. s. man får vända sig till förarbetena. Går man till förarbetena och ser vad som förekom, då den dåvarande socialdemokratiska departementschefen intog ställning till dessa ämbetsmäns pensionering, så finner man, såvitt jag förstår, att han därvid avvisade tanken, att man för dem skulle kunna genomföra en ändring utav pensionsåldern.

Med stöd av denna tolkning kommer jag därför för min del till den sannolikheten — jag vill icke påstå någonting mera — att denna åtgärd icke är fullt överensstämmande med de lagliga förutsättningar, på vilka justitierådens och regeringsrådens pensionsrätt för närvarande vilar.

Jag skall på grund av dessa skäl be, herr förste vice talman, att få — för det fall att det utav herr Leffler framställda yrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts proposition skulle komma att av kammaren avvisas — framställa ett yrkande, som går ut på att justitieråd och regeringsråd skola uteslutas från tillämpningsområdet för den föreliggande kungörelsen. Beträffande 1 §, som nu debatteras, kommer det att innebära den förändringen, att i moment 1. b orden justitieråd och regeringsråd uteslutas.

Med herr Linnér förenade sig herr *Lindskog*.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Herr **Gustavson** i Sala: Herr talman! Jag har i anledning av propositionen tillåtit mig att väcka en motion, som avser en ordnad pensionering för poststationsföreståndarna. Denna grupp av befattningshavare har ju vid upprepade tillfällen gjort framställning till statsmakterna om att få sin pensionsfråga prövad och ordnad i huvudsaklig överensstämmelse med de principer, som gälla för statens övriga befattningshavare. De ha också förklarat sig villiga att i likhet med övriga befattningshavare själva medverka till sin pensionering genom inbetalning av pensionsavgifter.

Jag skall icke vid denna sena timme uppta kammarens tid med någon längre motivering. Jag vill endast i korthet påpeka, att det för närvarande är ordnat med ett understödsförfarande för dem, som avgå ifrån poststationsföreståndartjänst, men att detta understödsförfarande, som för övrigt är förknippat med en ganska sträng behovsprövning, ju icke kan ersätta en ordnad pensionering. De understöd, som utbetalas, äro dessutom så låga, att man icke kan beräkna, att vederbörande befattningshavare på dem kan bereda sig ett någorlunda drägligt uppehälle.

Jag skall för att belysa den, man vågar säga orättvisa, som begås emot denna grupp, bara taga det exemplet, att en poststationsföreståndare med något mer än 3,000 kronor i lön kan, därest han är fullständigt medellös, när han slutar sin befattning, i bästa fall erhålla ett årligt understöd av omkring 1,000 kronor, och för hans familj är, därest han avlider, på intet sätt sörjt.

Det har emot statspensionering anförts, att denna befattningshavargrupp icke har sina löne- och anställningsvillkor ordnade på ett sådant sätt, att man för dem kan inrätta en pensionering efter samma principer som för övriga statliga befattningshavare. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att kammaren nu antagligen är beredd att godkänna en princip, som väl icke tidigare varit erkänd, åtminstone icke i något pensionsreglemente. I det föreslagna arbetarpensionsreglementet utgör det nämligen en allmän förutsättning för beviljande av pension, att anställningen skall ha utgjort arbetarens huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla. Även sådana befattningshavare, som icke ha full sysselsättning utan endast arbeta åt staten en del av sin arbetstid, kunna erhålla pensionsrätt. Med hänvisning till att denna princip nu blivit godkänd tillåter jag mig framställa en vördsam vädjan till Kungl. Maj:t att, då dessa befattningshavares understödsrätt nu enligt utskottets uttalande på sid. 14 väl icke kan undgå att bli föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, Kungl. Maj:t därvid tar under övervägande, huruvida det icke skulle vara möjligt att med befattningshavarnas egen medverkan på ett eller annat sätt ordna deras pensionsfråga.

Herr **Severin:** Herr förste vice talman! Vid denna sena timme skall jag icke inför den glest besatta kammaren uppta till mera ingående bemötande alla de anmärkningar, som framställts dels mot propositionen och dels mot utskottets förslag.

Jag skall bara i största korthet gentemot herr Sefve och andra, som framfört samma resonemang, säga, att det kan vara riktigt, att en fördelning av det förefintliga arbetet icke är den absolut riktiga metoden att bekämpa arbetslösheten. Bestämmande för utskottets yrkande i den här frågan ha heller icke varit dessa skäl. Dessa skäl ha spelat roll, men det avgörande skälet har för utskottet varit, att utskottet velat söka öka effektiviteten av statstjänsten. Det kan väl knappast bestridas att i synnerhet för dem, vilkas pensionsålder för närvarande är 67 år, effektiviteten under de senare åren av deras tjänstgöring måste vara väsentligen nedsatt. Det är så även för de befattnings-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

havare, för vilka pensionsåldern för närvarande är 63 år. Det gäller lägre befattningar, med vilka är förenat ett ibland ganska hårt kroppsarbete, för vilket kräves en betydande fysisk rörlighet och spänstighet, som de ofta icke besitta vid en ålder av 63 år. Jag vill i förbigående säga, att jag tror, att farhågorna för att de, som vid en ålder av 60 resp. 63 och 65 år komma att pensioneras, skulle utöva en osund konkurrens på arbetsmarknaden, äro betydligt överdrivna. För övrigt passar det ju inte riktigt ihop att hysa dessa farhågor men samtidigt befara att nationalhushållet kommer att påföras så mycket större bördor. Om folkhushållet skulle komma att påföras större bördor därigenom, att pensionsåldern nedsattes, måste ju detta vara under förutsättning att de sålunda tidigare pensionerade icke efter pensionsålderns inträde utförde något arbete. Om de även efter pensionsålderns uppnående arbeta så länge som de orka, kan naturligtvis inte folkhushållet påföras några större bördor genom den tidigare pensioneringen. Däri ligger tydligen en motsägelse.

Det är naturligtvis i och för sig en hållbar sats, att människorna skola arbeta så länge som de äro sunda och friska och så länge de orka. Det låter sig väl dock knappast bestridas, att den moderna hetsen, det rationaliserade arbetet kräver större både fysisk och andlig spänst. Tidigare kunde människorna kvarstå i sin tjänst till 65 och 67 år, men nu ha de svårare att göra det åtminstone på många poster. Det kunde i detta hänseende vara rätt mycket att tillägga i detta allmänna spörsmål rörande motiven för pensionsålderns sänkning. Jag skall emellertid med hänsyn, som jag sade, till den sena timmen icke uppehålla mig därvid.

Jag skall däremot säga ett par ord med anledning av herr Werners i Hultsfred yrkande om bifall till den kungl. propositionens förslag om höjning av pensionsunderlaget för lokomotivpersonalen, d. v. s. lokomotiveldare och lokomotivförare. I och för sig skulle jag icke ha någonting att invända mot en höjning av detta pensionsunderlag. Motionsvis framförde jag och herr Eriksson i Stockholm också yrkande om att, därest pensionsunderlaget för lokförare och lokeldare höjdes, så skulle det också höjas för maskinbiträden i loktjänst, som i detta hänseende intaga samma ställning som förare och eldare. De uppbära nämligen loktjänstgöringspengar. Utskottet har emellertid ägnat denna fråga en rätt ingående uppmärksamhet.

Inför utskottet ha företrätt såväl representanter för järnvägsstyrelsen som representanter för lokmannaförbundet och Svenska järnvägsmannaförbundet. Efter det utskottet hört dessa representanter och sökt att penetrera detta rätt tillkrånglade spörsmål, har utskottet funnit, att man icke rättvisligen kunde höja pensionsunderlaget för en grupp med hänsyn till dylika extra utgående tjänstgöringspengar men låta andra grupper i detta hänseende bli förbisedda. Det är nämligen icke allenast lokpersonalen, som uppbär dylika tjänstgöringspengar. Vi ha exempelvis ångfärjepersonalen, som har sjötjänstpengar, och vi ha växlingspersonalen, som har växlingspengar, o. s. v. Om man skulle ta hänsyn till alla dessa extra utgående ersättningar, så bleve frågan om pensionsunderlaget en så oerhört komplicerad fråga, att utskottet måste lämna alltsammans och hänför varje befattning till det pensionsunderlag, som svarade emot den lönegrad, i vilken vederbörande stod under sin tjänstgöring. Det har sålunda varit med hänsyn till dessa praktiska tekniska svårigheter utskottet i detta hänseende stannat vid det förslag, som utskottet framlagt för riksdagen.

Jag skulle ha lust att säga en del om de yrkanden, som jag i sällskap med några andra reservanter har framställt. Då det emellertid icke kan vara lönt

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

att taga upp någon principdebatt härom, skall jag avstå därifrån och i stället vid envar av de särskilda punkterna be att få återkomma för framställande av de säryrkanden, vartill reservationen kan föranleda.

Jag ber sålunda, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande 1 § i det föreliggande pensionsreglementet.

Herr **Bäcklund:** Herr förste vice talman! Det är klart, att denna fråga har uppmärksammats icke blott i riksdagen utan även av den personal, som beröres av den förändring av pensionsåldern, som innebäres i det föreslagna pensionsreglementet. Utskottet har ju haft att behandla, förutom den kungl. propositionen, en mängd motioner och dessutom en väldig massa skrivelser ifrån olika personalsammanslutningar och enskilda personer, och det har icke varit så värst lätt att taga ställning till de olika spörsmålen. Utskottet har försökt att så långt möjligt åstadkomma en lösning av frågan, och det har liksom i många andra fall varit nödvändigt med en kompromiss för att överhuvud taget nå fram till ett resultat.

Frågan om ny pensionslagstiftning för personal i statstjänst har länge varit aktuell. De mest framträdande önskemålen på detta område äro: enhetliga pensionsregler för den redan pensionsberättigade ordinarie personalen vid civilförvaltningen, medgivande av pensionsrätt för icke ordinarie tjänstepersonal och beredande av pensionsrätt för mera fast anställd arbetarpersonal. För allmänna civilförvaltningens ordinarie personal gäller för närvarande 1907 års civila pensionslag. Denna lag är avpassad efter det äldre lönesystemet. Genom provisoriska pensionsbestämmelser har man visserligen anpassat pensionsunderlaget och pensionsavgifterna efter de nya lönebestämmelserna, men i övrigt har någon modernisering av pensionsbestämmelserna icke skett, fastän man vid löneregleringen tänkte sig, att denna snart skulle ske genom antagande av en ny definitiv pensionslag.

För kommunikationsverken däremot antogs redan 1920 en ny pensionslag. Genom denna lag ha åtskilliga ändringar av de tidigare pensionsbestämmelserna skett. Följden härav har blivit, att stor ojämnhet numera förefinnes i pensionsbestämmelserna även i viktiga punkter mellan å ena sidan kommunikationsverken och å andra allmänna civilförvaltningen. Sålunda är pensionsåldern fastställd på olika sätt för enahanda eller likartade tjänster inom å ena sidan kommunikationsverken och å andra sidan civilförvaltningen. Vidare föreligga betänkliga skiljaktigheter beträffande pensionsberäkningen i förhållande till tjänste- och avgiftsår, tiden för avgiftspliktens fortvaro, den för hel pension erforderliga tjänsteåldern, skyldighet att av olika anledningar avgå från tjänsten samt att vid avgång före pensionsrättens inträde erhålla gottgörelse för inbetalda pensionsavgifter m. m. Att så olika pensionsbestämmelser gälla för olika delar av den civila statsförvaltningen, ehuru tjänstemännen numera lyda under samma lönesystem, är givetvis icke lämpligt. För närvarande är det endast ett fåtal icke ordinarie tjänstemän, som ha pensionsrätt. Visserligen utgör den icke ordinarie tjänstepersonalen i stor utsträckning rekryteringspersonal, som så småningom blir ordinarie, men då antalet icke ordinarie befattningshavare under senare år mycket ökats, skulle pensionsrätt likväl för många vara av stor betydelse. I varje fall skulle möjligheten till sjuk- och invaliditetspension vid inträffad arbetsoförmåga vara av stort värde. Vidare måste det vara av vikt, att tjänstemännen i tid få börja betala avgifter till sin pensionering. Slutligen kan familjepensionsfrågan icke ordnas förrän vederbörande fått pensionsrätt.

För arbetarpersonalen är pensionsfrågan av ännu större betydelse. Det är inte många grupper av arbetare, som för närvarande åtnjuta pensionsrätt med

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

avgiftsplikt, och pensionsbestämmelserna för dessa arbetare äro mycket föråldrade och invecklade. För alla dem, som sakna pensionsrätt, måste pensionsfrågan lösas genom riksdagsbeslut i varje särskilt fall, men detta blir i längden ohållbart. Att lösa tjänstepensionsfrågan för arbetare är också nödvändigt för att kunna lösa familjepensionsfrågan.

Riksdagen har skrivit till Kungl. Maj:t ett flertal gånger i denna sak och hemställt om förslag så skyndsamt som möjligt. Detta har icke förrän nu kunnat leda till något framsteg, och detta framsteg innebär ju, att man skulle få tjänstepensionsfrågan ordnad, och därmed skulle man, såsom förutsatts, redan till nästa år kunna ordna familjepensioneringen för dessa grupper. Det går ju nämligen inte att ordna familjepensioneringen först och tjänstepensionen sedan, utan det måste ske i omvänd ordning.

Kungl. Maj:ts förslag har i utskottet blivit avsevärt förändrat, så att ett stort antal befattningshavare fått sin pensionsålder ökad från 60 till 63 år. Jag nämnde förut, att en stor del av de beslut, som äro fattade i utskottet, ha måst ske på kompromissens väg, och i synnerhet har detta gällt de åldersgrupper, där befattningshavarna skulle placeras i pensionshänseende. Utskottet tillsatte en delegation för behandlingen av detta spörsmål, och delegationen var enig om att höja pensionsåldern för en stor del till 63 år mot av Kungl. Maj:t föreslagna 60 år. Men tyvärr höll inte denna kompromiss, utan flertalet av högern gick på avslagslinjen, när frågan väl kom inför utskottet, och då högern gjorde detta skulle ju bondeförbundets representanter också gå sin egen väg och alltså föreslå andra pensionsåldrar än dem vi kommit överens om i delegationen. Därför har det blivit tre linjer, kan man säga. Socialdemokraterna och de frisinnade stå för utskottets förslag, och de båda andra grupperna ha, trots att de själva varit med om att fastställa de olika åldersgrupperna i utskottsförslaget, dock till sist reserverat sig.

I jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag innebär utskottsförslaget, att antalet befattningshavare med en pensionsålder av 63 år ökats med 6,910. Detta har skett dels genom att av ungefär 33,950 befattningar, tillhörande lönegraderna 1—12, vilka enligt den kungl. propositionen normalt skulle få en pensionsålder av 60 år, omkring 6,750 befattningar undantagits från den föreslagna normala pensionsåldern, 60 år, och i stället erhållit en pensionsålder av 63 år, dels genom att omkring 160 befattningshavare i lönegrader högre än den tolfte undantagits från den för befattningar i dessa lönegrader föreslagna normala pensionsåldern, 65 år, och likaledes givits en pensionsålder av 63 år. Dessutom har i utskottets förslag en betydande uppmjukning skett av övergångstiden. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle sänkningen taga sin början redan den 1 juli 1935 med i huvudsak 3 à 7 år. Utskottet har i stor utsträckning inte gått med på en sänkning från 67 till 60 år utan har för dessa föreslagit en sänkning med endast 4 år. En stor del av de grupper, som anfört klagomål över att deras pensionsålder enligt regeringsförslaget blivit satt för lågt, ha genom utskottets förslag fått sina önskningar i viss mån tillgodosedda. Utskottet har dessutom gjort en mjuk övergångsregel, som under flera år neutraliserar övergångstiden. Ingen får sin pensionsålder sänkt de första åren med mer än ett år, och det dröjer sedan många år, innan den slutgiltigt bestämda avgångsåldern kommer att verka. Under sådana förhållanden kan man inte säga, att riksdagen, om den godkänner utskottets förslag, kommer att gå bryskt tillväga mot befattningshavarna utan tagit all möjlig hänsyn till dem, som nu stå i närheten av pensionsåldern.

Många synpunkter tala för, att Kungl. Maj:ts förslag hade varit det riktiga och framför allt det rakaste, men det har inte varit möjligt att gå så långt, och därför har man fått jämka och härigenom kommit fram till ett nå-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

got annorlunda resultat. Men i stort sett kommer Kungl. Maj:ts förslag, trots de ändringar, som utskottet vidtagit, att bliva grundläggande om utskottsförslaget antages, ehuru verkningarna komma att inträda först så småningom och icke så hastigt, som man från början tänkt sig.

Det har framställts många detaljförslag, som av olika talare här berörts. Jag anser mig emellertid icke vid denna sena timme kunna upptaga dem till bemötande. En hel del av önskemålen ha dock blivit tillgodosedda, ehuru givetvis icke alla. Utskottet har så långt det varit möjligt försökt att åstadkomma det bästa möjliga. Själv är jag tillsammans med andra utskottsledamöter reservant på några punkter, och jag kommer med hänsyn härtill och vissa beslut, som äro fattade i första kammaren, att framställa yrkanden om vissa ändringar i utskottets förslag. Jag sparar emellertid dessa till dess vi komma fram till behandlingen av dessa delar av utskottets förslag och ber nu, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande den nu föredragna paragrafen.

Herr **Spångberg:** Herr talman! Om för samtliga lönegrader för vilka högre pensionsålder är gällande hade föreslagits samma pensionsålder, 60 år, skulle pensionsförslaget hälsats med stor tillfredsställelse. Principen om en nedsättning av pensionsåldern till detta tal torde nämligen allmänt erkännas vara riktig. Regeringen har emellertid stannat vid tolfte lönegraden och utskottet har föreslagit en ytterligare försämring av Kungl. Maj:ts förslag, i det att en del befattningshavare i lönegraderna 1—12 komma att erhålla en högre pensionsålder än vad som av Kungl. Maj:t föreslagits.

För vår del ha vi sett frågan om åldersgränsen inte bara ur statstjänstemannasynpunkt utan även med hänsyn till arbetslöshetsproblemet. När det gäller de befattningshavare, som av utskottet föreslagits skola erhålla en högre pensionsålder än 60 år, kan det måhända medgivas, att dessa i allmänhet utföra ett lättare arbete och att det sålunda ur arbetssynpunkt kan motiveras, att de få en högre pensionsålder. Jag anser emellertid, att man, även då det gäller dessa bättre befattningar, måste se frågan ur arbetslöshetssynpunkt. Det är samhällets plikt att se till, att de ungdomar, som inom alla klasser lida av arbetslöshet, få möjlighet till sysselsättning och försörjning. Vi ha därför föreslagit, att pensionsåldern för samtliga grupper skulle sättas till 60 år, och vi ha dessutom föreslagit, att lokförare, lokeldare och eldare på statens färjor skulle få en pensionsålder av 58 år, en begäran, som ju förut framställts från järnvägsmannakretsar, bland annat från lokmannaförbundet.

Beträffande tjänsteårsberäkningen skall jag be att få beröra ett par detaljer, som förut inte vidrörts. Det föreslås här bland annat, att avdrag skall göras för tid omfattande minst 15 dagar i följd, under vilken befattningshavare åtnjutit ledighet för hälsans vårdande samt för havandeskap och barnsbörd. Se vi på bestämmelserna i 2 § finna vi, att tjänsteår få beräknas i de fall, där ledighet erhållits för exempelvis offentligt uppdrag, för olycksfall i tjänsten, för sjukdom och för militärtjänst. När jag då ser på denna bestämmelse om svag hälsas vårdande, måste jag säga, att den bör närmast jämställas med tjänstledighet för sjukdom.

Det påstås, att man i högre lönegrader förr brukat erhålla tjänstledighet för svag hälsas vårdande utan att egentligen vara sjuklig. Jag vet inte, hur det förhåller sig med den saken, men så mycket vet jag, att jag känner icke något fall bland de lägre befattningshavarna, där en dylik tjänstledighet för svag hälsas vårdande har erhållits utan att den varit motiverad av sjuklighet. Sådan ledighet torde vara svår att erhålla annat än efter och i samband med

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

genomgången sjukdom och kan icke erhållas utan att behovet av sådan ledighet är styrkt av läkare.

När det sedan gäller tjänstledighet för havandeskap eller barnsbörd, måste man väl säga, att det ur samhällelig synpunkt borde medgivas, att dylik tjänstledighet inte behövde frånräknas vid fastställande av tjänsteårsberäkningen. Vi ha därför föreslagit, att dessa bestämmelser skulle utgå.

Beträffande pensionsavgifterna föreslås här en ändring, som innebär en direkt löneförsämring för befattningshavarna, och detta blir ju den enda känning av beslutet i fråga, som många av befattningshavarna få, när detsamma har fattats. Pensionsavgifterna skulle nämligen komma att medföra pensionsavdrag, och den återstående lönen skulle då kallas för nettolön. På denna skulle dyrtidstillägget komma att utgå. Härigenom skulle befattningshavaren gå miste om den del av dyrtidstillägget, som belöper sig på det belopp, som kommer att avdragas. Med nuvarande grunder för dyrtidstilläggens beräkning innebär detta en direkt löneförsämring. Hur pass betungande detta verkar, särskilt för de lägre befattningshavarna, skall jag be att få ge ett exempel på. I femte lönegraden på billigaste ort utgår det för närvarande en månadslön av 165 kronor. På denna lön utgår ett dyrtidstillägg av kronor 13:20, och enligt nuvarande bestämmelser skall detta dyrtidstillägg avrundas till näst nedåt liggande jämna krontal, alltså till 13 kronor. Enligt propositionen, som i detta avseende är tillstyrkt av utskottet, skall pensionsavgiften, 4 kronor, frånandragas lönen, och dyrtidstillägg beräknas endast på återstoden, i detta fall 161 kronor. Dyrtidstillägget på detta belopp utgör kronor 12:88, som fortfarande enligt bestämmelserna skall avrundas nedåt till jämna 12 kronor. Dyrtidstillägget blir alltså i detta fall en krona mindre per månad än vad för närvarande utgår. Detta gör 12 kronor om året, vilket belopp alltså faktiskt kommer att dragas ifrån såsom pensionsavgift utan att dock beräknas såsom sådan. Rätteligen borde således en befattningshavare i femte lönegraden ha pension efter sjunde lönegraden, så länge de nuvarande bestämmelserna om dyrtidstillägg äro gällande.

Då det givetvis icke kan vara lämpligt att beräkna pensionen efter dessa olika variationer i fråga om dyrtidstilläggen, ha vi föreslagit, att dyrtidstilllägget skall beräknas på bruttolönen. Utskottet medgiver också, att detta är möjligt att verkställa, men framhåller, att det kommer att möta vissa svårigheter vid beräkningen av dyrtidstillägget enligt vårt förslag, och därför avstyrker man motionen i fråga. Jag kommer emellertid att yrka bifall till den av oss väckta motionen.

Till sist några ord rörande övergångsbestämmelserna. Här föreligga ju olika förslag rörande övergångsår, men för min del anser jag, att några sådana bestämmelser icke borde antagas. Enligt utskottets förslag kommer man fram till år 1939, innan pensionsbestämmelserna fullt träda i kraft. Detta har föreslagits på grund av att det, såsom utskottet medgivit, kan kännas betungande för dem, som nu skulle ställas inför att få avgå från tjänsten och därigenom få mindre inkomst än de förut beräknat. Jag noterar riktigheten av medgivandet i fråga, men jag anser, att man härvidlag främst bör taga hänsyn till den rådande arbetslösheten, som väl ändå varit ett av grundmotiven för förslaget. Vi ha därför föreslagit, att till befattningshavare inom lönegraderna 1—12 följande belopp skola utgå i pensionstillägg: i första lönegraden 480 kronor, i andra 450 kronor, i tredje 420 kronor, i fjärde 390 kronor, i femte 360 kronor, i sjätte 330 kronor, i sjunde 300 kronor, i åttonde 270 kronor, i nionde 240 kronor, i tionde 210 kronor, i elfte 156 kronor och i tolfte 96 kronor. Jag anser, att kravet i fråga är överensstämmande med rätt och bil-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
lighet, och om detta skulle bifallits i stället för de övergångsår, som här föreslagits, ett förslag, som tydligen riksdagen kommer att ansluta sig till, hade det varit en åtgärd från statens sida, varigenom arbete skapats åt ett stort antal arbetslösa. Jag tycker, att det borde ha mötts av större förståelse än som skett från utskottets sida.

Herr talman, med detta korta anförande har jag velat motivera de olika förslag vi framställt. Jag kommer att ställa yrkanden på de olika punkterna i betänkandet.

Herr **Lovén:** Herr talman! Herr Sefve nämnde, att det kunde vara riskabelt att göra uttalanden på områden, som man icke fullt behärskade, men han gjorde sig själv skyldig därtill. Herr Sefve talade om vilka betungande utgifter det skulle bli bl. a. för statens järnvägar, som redan förut på grund av andra omständigheter vore oräntabla, om man nu där skulle behöva utbetala pensioner ett eller annat år tidigare än annars skulle ha varit fallet. Nu är det emellertid så vid statens järnvägar, vilket herr Sefve väl icke har reda på, att man redan tidigare under flera år med all makt sökt bli av med personal, som varit på något sätt defekt eller närmat sig pensionsåldern för att få yngre personal i tjänst och därmed effektivare arbete. Dessutom har man beträffande vissa grenar av driften, t. ex. växling och annat mera tungt arbete, haft svårigheter att få dugande personal, ty det har icke varit någon nyrekrytering på många år, och man har haft gamla män där man behövt ungt och rörligt folk. Jag tror därför icke, att det blir så farligt för de affärsdrivande verken som herr Sefve sökte måla ut det för kammaren.

Hela den princip, som diskuterats här under flera timmar, bottnar i det problem statsrådet Wigforss i sitt anförande berörde. Frågan kan ställas kort och gott så: skola vi låta 20-åringar och 30-åringar gå och spatsera sysslolösa och bli fördärvade till kropp och själ, eller skola vi låta utarbetade 60-åringar och 65-åringar vila sig? Att dessa senare skulle vara så arbetsföra och vitala, som här försäkrats av herr Lindman m. fl., är kanske möjligt när det gäller skrivbordsbefattningar, befattningar där man helst vill sitta kvar så länge man orkar kvittera ut avlöningen. Men jag skulle vilja fråga, varför arbetsgivarna i allmänhet vid upprättande av kollektivavtal med arbetarpersonalen i avtalen sätta in, att arbetarna, när de uppnå en ålder av 60 år, skola ha lägre lön därför att arbetskraften hos dem är nedsatt. Då låter det så vid förhandlingsbordet, och det är på samma sätt med staten som arbetsgivare som med enskilda arbetsgivare. Men nu, när det är fråga om pension åt 60-åringarna, äro dessa så vitala och arbetsföra, att de kunna arbeta hur länge som helst! Samma klagan över att ungdomen är utestängd från arbete förekommer såväl inom de intellektuella yrkena som bland arbetarna. För några dagar sedan — närmare bestämt den 28 maj — fanns det i Svenska Dagbladet, d. v. s. i herrarnas tidning, ni som propagera för att de gamla skola sitta kvar så länge som möjligt i sina befattningar, en teckning, som var ganska talande. Man ser ett plank med en port, ovanför vilken det står: »Stängt. Arbetsstyrkan fulltalig.» Utanför porten står en nybakad student. Texten till teckningen är helt kort och lyder: »Vår tids tragedi är att ungdomen nu för tiden först som gammal släpps in i den ljusnande framtiden.» Dessutom står det som motto: »Den växande arbetslösheten inom de intellektuella yrkena måste ses med särskild oro.» Detta var som sagt i Svenska Dagbladet, och när herrarna annars så ofta åberopa den tidningen och mena, att det är sanningsord vad som står i den, kanske herrarna vilja vara goda att erkänna sanningen även, när tidningen kommer med en illustration med text som den nämnda.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Herr talman, jag skall göra ett par yrkanden, när vi komma fram till resp. punkter, men jag ber att för tids vinnande få framlägga en kort motivering för dessa yrkanden — jag slipper då göra det när vi behandla de särskilda punkterna. Jag kommer bl. a. att yrka, att den kvinnliga ekonomipersonalen vid sinnessjukhusen, som har en pensionsålder av 55 år enligt det pensionsreglemente som gäller, en pensionsålder som nu i både propositionen och utskottsutlåtandet föreslås höjd till 60 år, fortfarande skall få ha kvar samma pensionsålder. För sköterskorna i sinnessjukvården är pensionsåldern 55 år, och jag vågar påstå, att den kvinnliga ekonomipersonalens arbete är lika betungande som sköterskornas vid sinnessjukhusen. Ifrågavarande personal utgöres av föreståndersko och arbetsledare vid sinnessjukhusen. De ha till hjälp i arbetet kvinnliga sinnessjuka. Så är det i köken, så är det i väv- och systugorna, och så är det i tvättstugorna. Dessa sinnessjuka kvinnor måste övervakas i sitt arbete oavbrutet och få icke släppas en minut, ty de kunna komma över tillhyggen såväl i väv- och systugor som i tvättstugor. De kvinnliga arbetsledarna och övervakarna äro lika överansträngda och utarbetade vid 55 år som sköterskorna, och jag förstår därför icke, att det kan vara rim och reson i att höja deras pensionsålder från 55 till 60 år. Det är på grund härav jag kommer att göra detta yrkande, herr talman.

Sedan har jag gjort en reservation beträffande en sak, som är omnämnd här tidigare. Man har beräknat, att dyrtidstillägget skall utgå på nettolönen och icke på bruttolönen. Vart vill man komma med detta? Jo, för att vinna lättnad i administrationen, lättnad vid utskrivande av avlöningslistor o. s. v., skall man beräkna dyrtidstillägget på nettolönen och därigenom få en fast siffra att hålla sig till. Detta underlättar givetvis arbetet. Jag har då ställt frågan: kommer anordningen att medföra, att man inbesparar personal på administrationsbyråerna? Nej, det gör man icke. Det hela medför endast, att den personal, som nu har något mera att göra, får mindre att göra och får det bekvämare. För denna bekvämlighet på administrationsbyråerna skall personalen få betala från 1 krona till 3 kronor per månad. Det är icke mycket, menar man, när man vinner en sådan lättnad. Nej, det är icke mycket att betala 3 kronor för den som har 500 eller 600 kronor i månaden, men för den som har 125 à 150 kronor i månaden eller däromkring kan det många gånger kännas mycket hårt att betala 1 krona per månad för att andra skola vinna lättnad i ett arbete, som kanske icke förut är så ansträngande. Jag tycker, att det icke är riktigt och icke vackert att låta den personal, som har små löner, betala för denna lättnad, då man icke därigenom gör någon ekonomisk besparing. Jag kommer därför, herr talman, att vid punkt A: 7 framställa yrkande om att dyrtidstillägget skall utgå å bruttolönen.

Med detta yttrande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna punkten i utskottets utlåtande.

Herr **Blomquist:** Herr förste vice talman! Det är om en detalj i det föreliggande betänkandet, som jag skulle vilja yttra några ord.

Jag har väckt en motion, som gäller sänkning av pensionsåldern för sköterskorna vid statens sinnessjukhus. Den nuvarande pensionsåldern är för dem 60 år, och denna bibehålles enligt förslaget. Jag har yrkat i motionen, att den måtte sänkas till 57 år, och som stöd härför har jag åberopat tidigare förhållanden på detta område. Innan ifrågavarande sjukhuspersonal blev överförd på ordinarie stat — år 1919 — hade den en pensionsålder av 55 år. De sakkunniga, som förberedde frågan om denna personalgrupps överförande på ordinarie stat, ansågo, att åldersgränsen 55 år var väl avvägd, och de gjorde sitt uttalande härutinnan med anledning av att medicinalstyrelsen vid den tidpunk-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

ten ställde sig på denna ståndpunkt. De sakkunniga yttrade, att på grund av det synnerligen uppslitande sjukvårdsarbetet de i berörda lag förefintliga bestämmelserna angående pensionsåldern icke borde äga tillämpning rörande nämnda personal. Därför syntes en ändring nödvändig. De av medicinalstyrelsen utfärdade och då tillämpade bestämmelserna ansågo de sakkunniga väl avvägda och väl svarande mot billighetens krav. De vore likväl mindre liberala än motsvarande bestämmelser i utlandet. När sedan löneregleringskommittén tog hand om frågan, kunde den icke av rent principiella skäl gå med på de sakkunnigas förslag med hänsyn till, att åldersgränsen 60 år var den som för resp. befattningshavare i statens tjänst skulle tillämpas som minimum. Saken blev sedermera föremål för riksdagens behandling, senast år 1922, då ett yrkande framkom i en motion om att pensionsåldern för befattningshavarna i fråga skulle sättas till 55 år. Detta yrkande blev emellertid icke av riksdagen bifallet, men under den debatt, som fördes i kamrarna, påvisades det, att den manliga sjukvårdspersonalen alltmer brukade vid äldre år få hand om avdelningar, där lugnare patienter vårdades. Detta önskemål har emellertid icke kunnat realiseras på grund av att numera kvinnlig personal i så stor utsträckning sköter sjukvården även på de manliga avdelningarna. Därigenom få de manliga skötarna fortfarande behålla de oroliga patienternas vård.

Man kan ju tycka, att ifrågavarande personalgrupp icke har något strängt arbete, men man måste betänka, att det dagliga arbetet bland sinnessjuka människor givetvis verkar nedtryckande på vederbörandes hela nervsystem. Det visar sig också, att de ofta lida av psykiska och fysiska åkommor, och att de i förtid bli nedbrutna. Erfarenheten ger vid handen, att dessa befattningshavare mellan 50 och 60 år ständigt äro utsatta för sjukdomar under längre eller kortare perioder, och icke sällan förekommer det, att de få gå åratal sjukpermitterade. Det går t. o. m. så långt ibland, att de måste uttaga hela den sjukpermission de äro berättigade till och därefter nödgas taga sjukpension före uppnådd pensionsålder. Om de skola försöka tjänstgöra under mellantiden någon månad, visar det sig, att de strax efteråt få avbryta sin tjänstgöring. Det kan enligt mitt förmenande icke vara klokt att på detta sätt slita ut en personal, som är utsatt för sådana psykiska påfrestningar.

Nu förstår jag mycket väl, att det icke lönar sig att här göra något yrkande. Vederbörande utskott har icke tagit någon hänsyn till motionen. Jag har det oaktat, herr förste vice talman, icke kunnat underlåta att påpeka förhållandena sådana de te sig i praktiken. Jag har alltså intet yrkande.

Herr *Hansson* i Trollhättan instämde häruti.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Carlström:** Herr talman! När ett förslag av den omfattning som det här föreliggande kommer fram, är det icke lätt för den som icke varit närvarande vid utskottsbehandlingen att bilda sig en riktig föreställning om vad det innehåller. Förslaget omspänner nämligen ett område, som är ganska invecklat och svårbedömbart för lekmän, som icke varit i tillfälle att närmare sätta sig in i spörsmålet. Jag har visserligen för några år sedan sysslat litet i en löneregleringskommitté, men jag måste säga, att jag icke är mäktig att till fullo förstå, vad förslaget innebär för framtiden.

Jag har försökt avlyssna debatten här i kväll, men jag har icke kunnat få reda på vad det hela kommer att kosta efter några årtionden framåt i tiden. Nu har ju herr Linnér framhållit, att man icke egentligen *kan* räkna ut vad det skall kosta. Man vet det icke. Men det är väl uppenbart, att det om ett

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

tiotal år kommer att kosta åtskilliga miljoner mer än det system, som för närvarande tillämpas. Det må nu vara riktigt, om det är så, som herr finansministern gjorde gällande, att förslaget skulle ha ganska stor betydelse ur arbetslöshetssynpunkt och särskilt såsom ett led i kampen mot ungdomsarbetslösheten. Jag är mycket intresserad av att det vidtages åtgärder av ganska djupgående karaktär i syfte att få in ungdomen — och överhuvud taget de arbetslösa — i det produktiva arbetet. Men är det nu verkligen på det sättet, att man vinner så synnerligen mycket i detta hänseende? Det är tydligt, att i den mån äldre tjänstemän tidigare än för närvarande sker avgå ur tjänsten, nya kategorier erhålla anställning. Men vad som är alldeles säkert är, att detta inte kommer att verka på det sättet, att det blir en uppdelning av arbetstillfällena och förtjänsterna så som man skulle önska sig, alltså att man kunde uppnå förhållanden, då litet var kunde få vara med och dela såväl arbetet som dess frukter.

För de miljoner i ökade kostnader, som genom detta förslags genomförande åsamkas staten, kommer ej att lämnas något mer utfört arbete, ty själva kvantiteten av det utförda arbetet måste väl — om jag inte misstar mig — bli densamma enligt detta förslag som efter det system, vi nu tillämpa. Herr Severin sade, att folkhushållet inte komme att belastas med större bördor, för så vitt inte de pensionerade upphörde att arbeta. Och nu förhåller det sig ju så — som herr Severin och även en del andra talare framhållit — att just den omständigheten att vederbörande avgå från sin tjänst tidigare och få pension, skulle leda till att dessa pensionerade komme att kasta sig över arbetstillfällen, som kunna finnas tillgängliga. Men vad vinner man då ur arbetslöshetssynpunkt i stort? Emellertid menade nu herr Severin, att om de göra detta så blir det inga ökade kostnader för folkhushållet. Men, herr Severin, är det inte ändå på det sättet, att dessa ökade miljoner i utgifter måste betalas av dem, som tillbyta sig de tjänster och nyttigheter som här ifrågakomma, och därigenom måste det bli en *ökning av kostnaderna* i varje fall för dem som tillbyta sig dessa tjänster. Även om det inte blir större kostnader för folkhushållet i dess helhet. Ett av resultaten härav blir i varje fall, att fördelningen av dessa kostnader drabbar olika, ojämnt. Det blir alltid en del av folkhushållets medlemmar, som bli hårdare belastade genom den åtgärd, som här föreslås, det tror jag inte vi kunna komma ifrån.

Herr statsrådet sade i sitt anförande, att detta förslag vore lyckligt både ur statens och ungdomsarbetslöshetens synpunkt. Jag vill upprepa, vad jag sagt förut, nämligen att om det skulle bli en stor invasion av unga personer till statstjänsterna genom detta förslag, vore det naturligtvis i varje fall lyckligt för ungdomen. Och då bleve det i andra hand kanhända lyckligt också för staten. Men åstadkommer man här en ökad belastning av vissa kategorier inom folkhushållet, är det klart, att man måste vara betänksam. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade i en debatt här i riksdagen för någon tid sedan, den 12 maj för övrigt, då det gällde en pensionsfråga: »Det är ett faktum, som vi måste se i ögonen, att statstjänarna behandlas på ett annat sätt än andra människor. De stå i en särställning och i många hänseenden i en gynnad särställning, det skall ingen förneka.» Jag menar därför, att man givetvis måste tänka på den andra delen av samhällsmedlemmarna också, då man vidtager sådana här förändringar. Man måste försöka klargöra för sig, om man även på andra områden inom folkhushållet kan tänka sig möjligheten av en minskad tjänsteålder med bibehållen lön.

Jag har inte kunnat underlåta att framföra dessa reflexioner. Ty försöker jag bedöma de minskningar av tjänstgöringstiden, som man för de skilda grupperna här föreslagit, anser jag att nedskärandet av tjänstgöringsåldrarna till

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

60 år på så våldsamt stora områden, som det här är fråga om, väl ändå måste leda till en belastning av produktionen liksom också av folkhushållet. Jag måste för den skull uttala min betänksamhet i avseende på det föreliggande förslaget, och då vi komma fram till behandlingen av de skilda punkterna beträffande åldersgränserna kommer jag att rösta i enlighet med den reservation, som är avgiven av herrar Bodin och Ryberg.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) godkännande av 1 § i utskottets föreliggande reglementsförslag, 2:o) bifall till den vid utskottets utlåtande fogade, under A) antecknade reservationen av herr Lindgren m. fl. samt 3:o) bifall till det av herr Linnér under överläggningen gjorda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr *Leffler* begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i bankoutskottets föreliggande förslag till civilt tjänstepensionsreglemente, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utskottets utlåtande fogade, under A) antecknade reservationen av herr Lindgren m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 1 § i utskottets föreliggande reglementsförslag.

Vidare föredrogs *2 §;* och blev, efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet, paragrafen av kammaren godkänd.

3 § skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

3 §.

1. Tjänstår, som avses i detta reglemente, beräknas för tid, under vilken tjänsteman före uppnående av den för hans tjänst stadgade pensionsåldern innehaft med pensionsrätt förenad befattning i statens tjänst eller haft att vidkännas pensionsavdrag enligt bestämmelserna i tjänstepensionsreglementet för arbetare eller för vilken erlagts avgift för tjänstepensionering till av staten upprättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionskassa. Vid tjänstårsberäkningen skall avdrag göras för tid omfattande minst 15 dagar i följd, under vilken tjänstemannen åtnjutit tjänstledighet för svag hälsas vårdande, för havandeskap eller barnsbörd eller för enskild angelägenhet, så ock för tid, under vilken tjänsteman varit tagen i häkte eller avstängd från tjänstgöring eller utan giltigt förfall avhållit sig från tjänstgöring. Tid, under vilken extra ordinarie tjänsteman haft avkortad tjänstgöring, skall vid tjänstårsberäkningen minskas med så stor del, som svarar mot avkortningen i tjänstgöringstiden.

2. Har tjänsteman eljest i eller utom statens tjänst förrättat arbete eller uppdrag, som finnes vara av beskaffenhet, att tid, varunder sådant arbete

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

eller uppdrag förrättats, skäligen bör helt eller delvis tillgodoräknas honom såsom tjänstår, beror på prövning i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver, om och i vad mån dylikt tillgodoräknande må äga rum.

3. Tid, som tagits i beräkning såsom tjänstår för grundläggande av rätt till pension, må sedermera icke i något avseende ånyo tillgodoräknas såsom tjänstår, såframt icke under nämnda tid fullgjorts annan tjänstgöring än den, på vilken den tidigare tjänstårsberäkningen grundats.

4. Därest vid beräkning av tjänstår den uppkomna slutsumman utvisar del av dag, skall avrundning ske till närmast högre hela dagantal.

Paragrafen föredrogs; och begärdes ordet därvid av

Herr **Spångberg,** som anförde: Herr talman! I enlighet med vad jag föreslagit i motionen och även i den allmänna debatten anfört ber jag få föreslå, att på sid. 43 i den förevarande paragrafen orden: »— — — under vilken tjänsteman åtnjutit tjänstledighet för svag hälsas vårdande, för havandeskap eller barnsbörd eller — — —» måtte utgå.

Vidare yttrades ej.

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf i utskottets reglementsförslag, dels ock på bifall till det av herr Spångberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Spångberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 3 § i bankoutskottets föreliggande förslag till civilt tjänstepensionsreglemente, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Spångberg under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt förevarande paragraf i utskottets förslag till civilt tjänstepensionsreglemente.

Härpå föredrogs *4 §;* och lämnades därvid på begäran ordet till

Herr **Brädefors,** som yttrade: Jag föreslår, att punkt 4 i vår motion beträffande civila tjänstepensionsreglementet måtte intagas under denna paragraf i stället för vad utskottet föreslagit.

Jag yrkar därför avslag på utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf i den av utskottet föreslagna lydelsen, dels ock på bifall till det av herr Brädefors gjorda yrkandet, godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

5—13 §§; 14 § jämte den till 14 § 1 mom. hörande förteckningen (Bilaga A); 15 och 16 §§.

Godkändes.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

17 §.

Utskottet hade i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse av paragrafen.

17 §.

1. Tjänsteman, som tidigast fem år före uppnåendet av pensionsåldern frivilligt avgår ur tjänst, må kunna av Kungl. Maj:t medgivas rätt att komma i åtnjutande av *förtidspension*, under förutsättning att han innehar minst trettio tjänstår samt att avgången finnes icke vara stridande mot statens intressen.

Förtidspension motsvarar hel ålderspension men skall för tiden intill dess tjänstemannen uppnår pensionsåldern vara minskad med $^1/_{180}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänstemannens levnadsålder vid avgången understiger pensionsåldern.

2. Varder sådan i detta kapitel avsedd tjänsteman, vilken innehar förtroendesyssla enligt § 35 regeringsformen, entledigad utan egen ansökning och utan att på grund av bestämmelse i 12 § detta reglemente skyldighet att avgå från tjänsten föreligger, må han kunna efter Kungl. Maj:ts beprövande komma i åtnjutande av förtidspension. Förtidspension till sådan tjänsteman bestämmes, där tjänstemannen under minst tolv år innehaft befattningen, till ett belopp, motsvarande det för densamma gällande pensionsunderlaget men eljest till ett belopp, som med ettusen kronor understiger nämnda underlag.

För tjänsteman, hänförlig till diplomatisk eller konsulär personal, gäller i förevarande hänseende vad särskilt finnes stadgat.

Uti en vid denna paragraf avgiven reservation hade herrar *Bäcklund*, *Lovén*, *Paulsen* och *Severin* yrkat, att åt paragrafen måtte givas denna avfattning:

17 §.

1. Tjänsteman som frivilligt avgår ur tjänst, må kunna av Kungl. Maj:t medgivas rätt att komma i åtnjutande av *förtidspension*, under förutsättning att han kan räkna trettio eller, om han är innehavare av i Bilaga A till detta reglemente omförmäld befattning, tjugufem tjänstår samt att avgången finnes icke vara stridande mot statens intressen.

Förtidspension motsvarar — — — (lika med utskottets förslag) — — — understiger pensionsåldern.

2. Varder sådan — — — (lika med utskottets förslag) — — — finnes stadgat.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Paulsen:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid paragrafen fogade reservationen.

Herr **Ryberg:** Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av paragrafen i den avfatt-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

ning, som föreslagits i den vid paragrafen fogade reservationen; och godkändes paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

18 § lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:) *(i utskottets förslag:)*

18 §.

1. Beträffande de i detta kapitel avsedda befattningar, som äro hänförda till viss lönegrad, skola, där ej annat följer av stadgandena i 2 mom., 20 och 21 §§ samt 24 § 4 mom., tillämpas de pensionsunderlag och pensionsavdrag, som här nedan för de särskilda lönegraderna angivas:

1. Befattningar vid allmänna civilförvaltningen, med undantag av lots- och fyrstaten, samt vid affärsdrivande verk.

a) Tjänstemän i chefs- eller därmed jämförlig ställning:

Lönegrad	Pensionsunderlag kr.	Pensionsavdrag för år kr.
A 1	7,296	438
A 2	7,896	474
A 3	8,496	510
A 4	8,796	528

b) Andra tjänstemän.

Lönegrad	Pensionsunderlag man kr.	Pensionsunderlag kvinna kr.	Pensionsavdrag för år kr.	Lönegrad	Pensionsunderlag man kr.	Pensionsunderlag kvinna kr.	Pensionsavdrag för år kr.
(B) 1	1,320	1,236	36	(B) 16	3,240	3,036	141
» 2	1,404	1,320	39	» 17	3,444	3,240	156
» 3	1,476	1,404	42	» 18	3,684	3,444	174
» 4	1,560	1,476	45	» 19	3,924	3,684	192
» 5	1,644	1,560	48	» 20	3,924	3,684	192
» 6	1,716	1,644	51	» 21	4,200	3,924	213
» 7	1,824	1,716	57	» 22	4,476	4,200	234
» 8	1,920	1,824	63	» 23	4,764	4,476	255
» 9	2,040	1,920	69	» 24	5,076	4,764	279
» 10	2,160	2,040	75	» 25	5,400	5,076	303
» 11	2,304	2,160	84	» 26	5,724	5,400	330
» 12	2,436	2,304	90	» 27	6,036	5,724	354
» 13	2,640	2,436	102	» 28	6,360	6,036	378
» 14	2,844	2,640	114	» 29	6,684	6,360	399
» 15	3,036	2,844	129	» 30	6,996	6,684	420

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:) *(i utskottets förslag:)*

2. Befattningar vid lots- och fyrstaten.

Lönegrad	Pensionsunderlag man kr.	Pensionsunderlag kvinna kr.	Pensionsavdrag för år kr.	Lönegrad	Pensionsunderlag man kr.	Pensionsunderlag kvinna kr.	Pensionsavdrag för år kr.
1	1,404	1,320	39	8	2,160	2,040	75
2	1,560	1,476	45	9	2,304	2,160	84
3	1,644	1,560	48	10	2,436	2,304	90
4	1,716	1,644	51	11	3,924	3,684	192
5	1,824	1,716	57	12	5,724	5,400	330
6	1,920	1,824	63	13	6,036	5,724	354
7	2,040	1,920	69				

2. För följande befattningar skola, oavsett vilken lönegrad befattningen tillhör, tillämpas de pensionsunderlag och pensionsavdrag, som enligt 1 mom. gälla för nedan angivna lönegrader, nämligen:

för överläkare av 1:a klass vid statens sinnessjukhus . . . . 30:e lönegraden
» » » 2:a » » » » . . . . 29:e »
» » » 3:e » » » » . . . . 28:e » ,

dock att för överläkare, som tillika är professor i psykiatri vid universitet eller vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, pensionsunderlaget skall utgöra 7,500 kronor och pensionsavdraget 450 kronor,

för lantbruksingenjör . . . . . 26:e lönegraden
» länsveterinär . . . . . 22:a » .
» *lokomotivförare 13:e lönegraden*
» *lokomotiveldare 8:e lönegraden.*

För lotspersonal, tillhörande 10:e lönegraden, utgör pensionsunderlaget 2,640 kronor för man och 2,436 kronor för kvinna samt pensionsavdraget 102 kronor. För övrig lotspersonal skola tillämpas de pensionsunderlag och pensionsavdrag, som gälla för lönegrad närmast högre än den, till vilken vederbörande befattning hör.

3. För nedan angivna, till viss lönegrad ej hänförliga befattningar skola tillämpas följande pensionsunderlag och pensionsavdrag:

för justitieråd, regeringsråd och landshövding: pensionsunderlag 9,996 kronor och pensionsavdrag 600 kronor,

för förste provinsialläkare: pensionsunderlag 6,996 kronor för man och 6,684 kronor för kvinna samt pensionsavdrag 420 kronor,

för provinsialläkare: pensionsunderlag 6,036 kronor för man och 5,724 kronor för kvinna samt pensionsavdrag 354 kronor, ävensom

för distriktsveterinär: pensionsunderlag 3,924 kronor för man och 3,684 kronor för kvinna samt pensionsavdrag 192 kronor.

I ovanberörda motion II: 610 hade herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå under punkten 3 hemställt, att pensionsunderlaget måtte höjas för 1:a lönegraden med 30 procent samt utjämnas uppåt intill 12:e lönegraden, så att ökningen i 12:e lönegraden utgjorde 15 procent.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Uti en vid denna paragraf avgiven reservation hade herrar *Berling*, *Bäcklund*, *Lovén* och *Severin* yrkat, att riksdagen, i anledning av motionerna II: 602 och II: 608, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag rörande pensionsunderlagens beräknande på grundval av lönen å B-ort samt pensionsavdragens omräkning i anslutning härtill.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Werner** i Hultsfred: Herr talman! Vid denna punkt kommer jag att framställa ett yrkande, men först ville jag passa på tillfället att ge en kort replik till herr Severin, som ville påstå, att växlingsersättningen vore jämförbar med de loktjänstpengar, vilkas införande i pensionsunderlaget han påyrkade. Jag erinrar om det uttalande, som jag tidigare citerat och vari kungl. järnvägsstyrelsen sagt, att fog finnes för att anse loktjänstpenningarna såsom löneinkomst. Växlingsersättningen är helt naturligt en ersättning, som är berättigad och som fortast möjligt bör inarbetas i de fasta lönerna. I detta avseende är jag fullständigt överens med herr Severin. Järnvägsstyrelsens uppfattning i denna angelägenhet framgår av den skrivelse till pensionssakkunniga av den 15 september 1931, varur jag nu tillåter mig citera några rader: »Vad särskilt angår växlingsersättningen, vilken förmån nyligen tillkommit, är ju uppenbart att densamma icke övat inflytande vid avlöningens fastställande. Växlingsersättningen är tillika av så variabel och individuell karaktär, att någon enhetlig grund för ersättningens värdering knappast kan tänkas.» Ifrån det hållet anses således dessa former av inkomst icke jämförbara. Då jag nu yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag vill jag påpeka, att det inte torde gå att upphitta någon dylik extraersättning, för vilken respektive befattningshavare vid dess tillkomst fått avstå en del av sin lön.

Herr talman! Med dessa skäl ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som innebär, att grupperna lokförare och eldare skola uppföras i högre lönegrupp än den, vari utskottet placerat dem.

Herr **Lundqvist:** Herr talman! I en av de motioner, som jag jämte några kammarledamöter har tillåtit mig att väcka i anslutning till den föreliggande propositionen, förslås, att pensionerna skola beräknas inte såsom för närvarande efter lönen på den billigaste orten utan i stället efter lönen på den näst billigaste orten.

Jag tillåter mig att fästa kammarens uppmärksamhet på att de pensionssakkunniga på sin tid enhälligt ha föreslagit, att pensionerna skulle utgå efter lönen å medeldyrort i stället för, såsom f. n. är fallet, efter lönen på billigaste ort. Jag tillåter mig också att erinra om att även finansministern i sitt yttrande till statsrådsprotokollet har skänkt sitt erkännande åt de synpunkter, som de sakkunniga i detta avseende ha givit uttryck åt. Jag tror också, att man inte här behöver komma med någon lång motivering för att göra klart, att en sådan ändring verkligen är berättigad.

Nu förstår jag emellertid, att de statsfinansiella skälen i dessa dagar göra det synnerligen svårt för riksdagen att gå med på en sådan åtgärd, som dock av alla i och för sig förklaras vara fullt berättigad. Mig förefaller det dock, som om det ekonomiska nödläget icke skulle vara så allvarligt, att man inte skulle kunna sträcka sig så långt, som vi ha föreslagit i vår motion, nämligen därhän att pensionerna beräknas efter lönerna på den näst billigaste orten.

Efter de undersökningar, som jag försökt göra, tror jag mig i alla fall kunna våga det påståendet, att den merkostnad, som på det sättet skulle

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
uppstå för statskassan, inte kan vara av den storleksordningen, att de statsfinansiella betänkligheterna härvidlag kunna få vara uteslutande avgörande vid denna frågas bedömande. En sådan förändring av grunderna för pensionsberäkningen, som vi ha föreslagit i motionen och som alltså skulle medföra en höjning av pensionerna, förefaller mig vara så mycket mera motiverad, om man, såsom ju nu väl är i det närmaste fastslaget, nu kommer att ytterligare sänka pensionsåldern, vilket inte alls var avsett, då de pensionssakkunniga på sin tid avgåvo detta förslag om en bättre beräkning av pensionerna.

Nu har emellertid bankoutskottet inte kunnat gå med på det förslag, som framställts i motionen, men jag konstaterar med tillfredsställelse, att inte heller bankoutskottet har velat bestrida det berättigade i de krav, som där ha framförts. Om nu riksdagen kommer att följa bankoutskottet på denna punkt, vågar jag därför uttala den förhoppningen, att därmed inte skall vara sagt det sista ordet ifrån statsmakternas sida i denna fråga, utan att vid lämplig tidpunkt denna sida av detta omfattande problem måtte bli föremål för nytt övervägande.

Nu finns det ju emellertid glädjande nog en reservation bifogad utskottets utlåtande på denna punkt, avgiven av herr Berling m. fl., där man föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i det syfte, som jag nyss har framhållit. Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till denna reservation, till vilken jag alltså yrkar bifall.

Häruti instämde herr *Arnemark*.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Förutom de skäl som herr Lundqvist i i Rotebro anförde, anser jag, att man också kan säga, att lönen på B-ort bör läggas till grund för pensionsunderlaget av den anledningen, att tjänstemännen nu få nettolöner. Man tar alltså ifrån dem en del av dyrtidstilläggen, varför de inte få någon kompensation. Det skulle därför kunna vara en berättigad kompensation om B-ortslönen finge ligga till grund för pensionsberäkningen. När dessutom de sakkunniga gått in för en högre beräkning än på A-ortslönen, skulle det väl inte vara ur vägen, om riksdagen nu avläte en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning. Det är denna anhållan om en utredning, som innefattas i reservationen, och jag ber därför att få ansluta mig till det yrkande, som framställdes av herr Lundqvist.

Herr **Paulsen:** Herr talman! När herr Werner i Hultsfred säger, att järnvägsstyrelsen har tillstyrkt att lokmännen skulle få räkna pension även på lokpengarna, är ju detta sant, men det var dock med en viss tvekan, som man tillstyrkte detta. Lokpengarna äro inte avsedda att täcka resekostnader utan för att pressa lokförarna till sparsamhet och till att hålla rätt tid. De kallades därför också ursprungligen för premier och äro fortfarande av alldeles likartad betydelse.

Herr Werner säger, att det inte finns några befattningshavare som kunna jämställas med lokpersonalen. Ja, det är kanske inte så säkert, att det inte finns några sådana. För den händelse sådana skulle finnas, kan man ju inte ge bara den ena gruppen och inte de andra.

Till herr Lundqvist vill jag, när han talar om att kostnaderna inte skulle bli så stora, om man överginge till att beräkna pensionerna efter lönerna på B-ort, säga, att kostnadsökningen för 1934/1935 skulle bli 37,000:—, för 1935/1936 110,000:—, för 1940/1941 550,000:—, för 1945/1946 1,050,000:— och

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

för 1950/1951 1,510,000: — kronor. Det blir alltså en rätt avsevärd kostnadsökning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Brädefors:** Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan i paragraf 18 angående 1—12 lönegraderna och i stället bifall till punkt 3 i vår motion angående civila tjänstepensionsreglementet. Jag anser också, herr talman, att jag bör meddela, att jag finner denna punkt vara så pass viktig, att jag kommer att begära votering.

Herr **Werner** i Hultsfred: Herr talman! Jag kan verkligen inte förstå herr Paulsens uppfattning i fråga om de s. k. lokpengarna. Lokmännen ha nämligen fått sin ordinarie avlöning minskad med samma belopp, som dessa lokpengar uppgå till, och lokpengarna skola nu kompensera denna minskning. Detta är väl ändå ett prejudikat för att dessa pengar skola räknas som lön.

Jag skall även upprepa något, som jag sade i mitt första anförande, nämligen att dessa lokpengar beskattas som vanlig inkomst, och detta i motsats till vad som är fallet med övriga ersättningar, som utgå för vissa befattningshavare.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande förevarande paragraf, nämligen på 1:o) godkännande av paragrafen i dess av utskottet föreslagna lydelse, 2:o) godkännande av paragrafen enligt Kungl. Maj:ts förslag samt 3:o) bifall till det av herr Brädefors under överläggningen gjorda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Brädefors begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, därvid den under 3:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner 18 § i bankoutskottets föreliggande förslag till civilt tjänstepensionsreglemente, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Brädefors under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för japropositionen, vadan kammaren godkänt förevarande paragraf i dess av utskottet föreslagna lydelse.

Vidare framställde herr talmannen i fråga om den av herr Berling m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen propositioner dels på bifall till berörda reservation, dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Ryberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid 18 § i bankoutskottets föreliggande förslag till civilt tjänstepensionsreglemente av herr Berling m. fl. fogade reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit berörda reservation.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren avslagit berörda reservation.

19 §.

Utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag lydde sålunda:

19 §.

Där ej för viss befattning annan pensionsålder angives i den såsom bilaga B till detta reglemente fogade åldersförteckningen, inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken tjänsteman uppnår nedan angivna levnadsålder:

1. *För justitieråd, regeringsråd och landshövding* . . . . . 65 år
2. *För tjänstemän vid provinsialläkarstaten:*
   provinsialläkare . . . . . 63 »
   förste provinsialläkare . . . . . 65 »
3. *För distriktsveterinär* . . . . . 63 »
4. *För tjänstemän vid lots- och fyrstaten:*
   tjänstemän, tillhörande lönegraderna 1—10 . . . . . 60 »
   » » » 11—13 . . . . . 65 »
5. *För övriga tjänstemän vid allmänna civilförvaltningen samt för tjänstemän vid affärsdrivande verk:*
   tjänstemän, tillhörande lönegraderna (B) 1—12 . . . . . 60 »
   » » » (B) 13—30 . . . . . 65 »
   » » » A 1— 4 . . . . . 65 »

Herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå hade i sin förberörda motion II: 610 föreslagit, bland annat, att pensionsåldern för de i civila tjänstepensionsreglementet avsedda personer skulle fastställas till högst 60 år.

Vid denna paragraf hade reservationer avgivits:

av herrar *L. Gunnar Bodin* och *Ryberg*, vilka hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

19 §.

Där ej för viss befattning annan pensionsålder angives i den såsom bilaga B till detta reglemente fogade åldersförteckningen, inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken tjänsteman uppnår nedan angivna levnadsålder:

1. *För justitieråd, regeringsråd och landshövding* . . . . . 65 år
2. *För tjänstemän vid provinsialläkarstaten:*
   provinsialläkare . . . . . 63 »
   förste provinsialläkare . . . . . 65 »
3. *För distriktsveterinär* . . . . . 63 »

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

4. *För tjänstemän vid lots- och fyrstaten:*
tjänstemän, tillhörande lönegraderna 1—10 . . . . . 63 år
» » » 11—13 . . . . . 65 »

5. *För övriga tjänstemän vid allmänna civilförvaltningen samt för tjänstemän vid affärsdrivande verk:*
tjänstemän, tillhörande lönegraderna (B) 1—12 . . . . . 63 »
» » » (B) 13—30 . . . . . 65 »
» » » A 1— 4 . . . . . 65 »;

av herr *Laurén*, som på anförda skäl ansett sig böra biträda det förslag, som framställts i sistomförmälda reservation;

samt av herrar *Torsten E. Ström*, *Berling*, *Bäcklund*, *Lovén*, *Paulsen* och *Severin*, vilka ansett, att pensionsåldern bort i enlighet med vad som yrkats i motionen II: 608 fastställas till 63 år för befattningshavare i högre löneställning än 12:e lönegraden (motsvarande lönegrad för lotsverket), med undantag för vissa särskilda tjänster.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr **Ryberg:** Herr talman! I anslutning till vad jag tidigare har yttrat ber jag få hemställa att paragraf 19 måtte få den avfattning, som innefattas i den av herr Bodin och mig avgivna reservationen. Den innebär, att pensionsåldern för tjänstemän i 1—12 lönegraderna i regel skulle fastställas till 63 år med de undantag, som äro gjorda i den bilaga B, som i denna paragraf är bifogad vår reservation.

Herr **Brädefors:** Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till vår motion med förslag om fastställande av pensionsåldern för samtliga tjänstemän till högst 60 år.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Vid denna paragraf är avgiven en reservation av herr Ström m. fl., vari yrkas att pensionsåldern i enlighet med vad som föreslås i motionen II: 608 skall sättas till 63 år för befattningshavare i högre löneställning än 12: e lönegraden samt motsvarande befattningar i lotsverket med undantag för vissa särskilda tjänster.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i övrigt, men då det gäller dessa lönegrader, som omfattas av motionen, II: 608, hemställer jag om bifall till reservationen, som alltså innebär en sänkning av den av utskottet föreslagna pensionsåldern.

Herr **Wikström:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Spångberg:** Jag ber, herr talman, att i anslutning till vad jag tidigare anfört och i överensstämmelse med vad jag motionerat om få föreslå, att pensionsåldern för samtliga de befattningshavare, som beröras i den förevarande paragrafen, skall bestämmas till 60 år.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Jag hemställer, att mitt nyss framställda yrkande beträffande herr Ströms m. fl. reservation inte måtte komma under omprövning och ber att få återtaga detsamma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av paragrafen, 2:o) god-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
kännande av paragrafen enligt den avfattning, som föreslagits i den av herrar L. Gunnar Bodin och Ryberg vid paragrafen fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Brädefors under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Ryberg begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna antogs till kontraproposition. I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner 19 § i bankoutskottets föreliggande förslag till civilt tjänstepensionsreglemente, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Bodin och Ryberg beträffande denna paragraf avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för japropositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf.

Den till 19 § i reglementsförslaget hörande åldersförteckningen (Bilaga B).

Åldersförteckningen var i nedan angivna delar av följande lydelse:

För innehavare av följande ordinarie befattningar inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken vederbörande uppnår nedan angivna antal levnadsår.

Verk och befattningar	Levnadsår
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	
Statens sinnessjukhus.	
Kontorspersonal:	
Kassör	63
Kameralbiträde	63
Sjukvårdspersonal:	
Uppsyningsman av 1:a klass	60
Föreståndarska av 1:a klass	55
Föreståndarska av 2:a klass	55
Översköterska	55
Sköterska	55
Ekonomipersonal:	
Maskinmästare av 1:a klass	63
Maskinmästare av 2:a klass	63
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	
Tullstaten.	
Tullkontorist	63
Tullöveruppsyningsman	63

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Verk och befattningar	Levnadsår
Tulluppsyningsman	63
Tillsyningsman	63
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	
Postverket.	
Förrådsmästare	63
Förste postexpeditör	63
Stationsmästare av klass 6	63
Transportmästare	63
Postexpeditör	63
Bokbinderiförman	63
Tryckeriförman	63
Brevbärarförman	63
Stationsmästare av klass 7	63
Stationsmästare av klass 8	63
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	
Domänverket.	
Överjägmästare	63
Byrådirektör	63
Jägmästare	63
Skogsskolföreståndare	63
Skogsingenjör	63
Skogstaxator	63
Assistent	60

Vid åldersförteckningen (Bilaga B) voro fogade reservationer:

av herrar *L. Gunnar Bodin* och *Ryberg*, vilka under hänvisning till vad av dem yrkats i reservationen vid 19 § hemställt, att Bilagan B måtte erhålla i reservationen angiven lydelse;

av herr *Laurén*, som under hänvisning till sin reservation vid 19 § instämt i det förslag, som framställts av herrar L. Gunnar Bodin och Ryberg;

av herrar *Torsten E. Ström*, *Berling*, *Lovén* och *Paulsen*, vilka ansett, att för kvinnlig ekonomipersonal vid sinnessjukhusen borde, såsom i motionerna I: 347 och II: 605 föreslagits, bibehållas den nu gällande pensionsåldern av 55 år, samt vilka i enlighet härmed yrkat, att Bilagan B till civila tjänstepensionsreglementet måtte, i vad anginge statens sinnessjukhus, erhålla följande lydelse:

Verk och befattningar	Levnadsår
Statens sinnessjukhus.	
Kontorspersonal:	
— — — (lika med utskottets förslag) — — —	—
Sjukvårdspersonal:	
— — — (lika med utskottets förslag) — — —	—

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Verk och befattningar	Levnadsår
Ekonomipersonal:	
Maskinmästare av 1:a klass	63
Maskinmästare av 2:a klass	63
Köksföreståndersk av 1:a klass	55
Arbetsföreståndersk	55
Bageriföreståndersk	55
Köksföreståndersk av 2:a klass	55
Tvättföreståndersk av 1:a klass	55
Närmaste biträde till köksföreståndersk	55
Närmaste biträde till bageriföreståndersk	55
Tvättföreståndersk av 2:a klass	55
Närmaste biträde till tvättföreståndersk	55
Sömmerska eller väverska	55; samt

av herrar *Torsten E. Ström, Berling, Bäcklund, Lovén, Paulsen* och *Severin*, vilka ansett, bland annat, att pensionsåldern för brevbärarförmän vid postverket borde fastställas till 60 år och fördenskull yrkat, bland annat, att Bilagan B till reglementet måtte i nedan angivna del erhålla följande lydelse:

Verk och befattningar	Levnadsår
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	
Postverket.	
Förrådsmästare	63
Förste postexpeditör	63
Stationsmästare av klass 6	63
Transportmästare	63
Postexpeditör	63
Bokbinderiförman	63
Tryckeriförman	63
Stationsmästare av klass 7	63
Stationsmästare av klass 8	63

Efter föredragning av åldersförteckningen anförde:

Herr **Lundqvist:** Herr talman! I denna bilaga finnas på sid. 73 under rubriken »Domänverket» upptagna bl. a. jägmästare med en pensionsålder av 63 år. Dessa jägmästare tjänstgöra ju till allra största delen ute i reviren. Emellertid är det så, att det finns några få, som ha sin tjänstgöring förlagd till själva domänstyrelsen. De ha tidigare haft titeln byråjägmästare. Det har alltid funnits en viss skillnad i pensionsåldern emellan de jägmästare, som tjänstgöra i domänstyrelsen, och de, som tjänstgöra ute i reviren. De senare ha hittills haft en pensionsålder av 65 år, under det att de, som haft sin tjänstgöring förlagd till styrelsen, haft en pensionsålder av 67 år.

Nu har man från dessa senare befattningshavares sida hos bankoutskottet gjort framställning om, att denna skillnad skulle upprätthållas även i framtiden, och att alltså dessa byråjägmästare skulle få en pensionsålder av 65 år i likhet med andra tjänstemän i styrelsen med ungefär samma arbete, sekreterare, kamrerare, revisorer m. fl. I första kammaren har yrkande fram-

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

ställts om en sådan ändring, och detta yrkande har utav första kammaren välvilligt bifallits. Det är därför, herr talman, som jag dristar mig att här framställa samma yrkande. Det innebär alltså, att till denna tabell under rubriken »Domänverket» skall fogas en not med den lydelse, som för övrigt finnes intagen i texten på sid. 32, andra stycket, och som lyder sålunda: »För sådan jägmästare, som tjänstgör i domänstyrelsen, inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken vederbörande uppnår 65 år.»

Det är alltså för att få samstämmighet i besluten i första och andra kammaren som jag, herr talman, ber att få framställa detta yrkande, och jag hoppas, att denna kammare skall biträda det beslut, som på denna punkt redan fattats i första kammaren.

Med herr Lundqvist förenade sig herr *Lindskog*.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Under rubriken »Tullstaten» finns icke tullvakt upptagen men däremot tillsyningsman med 63 levnadsår. Dessa båda befattningshavare, tillsyningsman och tullvakt, ha emellertid precis likvärdigt arbete efter vad som konstaterats i tullverket. Om den ena gruppen skall ha 60 levnadsår, bör den andra också ha det. Utskottet har nu föreslagit, att tillsyningsman skall ha 63 levnadsår. För att man icke skall få ett annat beslut än det första kammaren för sin del redan fattat, ber jag att i detta fall få frånfalla den reservation, vi ha avgivit angående tillsyningsman under rubriken Tullstaten, och hemställer om, att tullvakt uppföres under denna rubrik.

Mitt yrkande är sålunda, att i Bil. B under rubriken »Tullstaten», omedelbart efter befattningen tillsyningsman, uppföres befattningen tullvakt med en pensionsålder av 63 år. För tullvakt har enligt utskottets hemställan föreslagits 60 levnadsår, men då dessa båda befattningshavaregrupper böra ha samma pensionsålder, går jag för min del med på, att andra kammaren biträder vad första kammaren redan beslutat, vilket beslut överensstämmer med mitt yrkande här.

Herr **Lovén:** Herr talman! Jag ber att få föreslå, att under rubriken »Statens sinnessjukhus» införes »Kvinnlig ekonomipersonal» med en pensionsålder av 55 år.

Herr **Severin:** Herr talman! Med samma motivering som herr Bäcklund — jag förmodar, att han glömde bort detta — ber jag att få yrka, att under rubriken »Affärsdrivande verk» i bilaga B. befattningen »Brevbärarförman» med en föreslagen pensionsålder av 63 år utgår, varigenom dessa personers pensionsålder kommer att bli 60 år. Motivet till detta yrkande är, som sagt, detsamma som herr Bäcklunds motiv för yrkandet beträffande befattningen »Tullvakt». Första kammaren har redan beslutat att sätta pensionsåldern för brevbärarförmän till 60 år.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Jag ber att få instämma med herr Severin i hans yrkande. Jag glömde göra detta yrkande, då jag nyss hade ordet. Jag skall också be att få yrka bifall till herr Lundqvists förslag.

Det hela blir då i överensstämmelse med det beslut första kammaren fattat, och från utskottets sida äro vi nog ganska eniga om att sådan ändring bör ske.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande den del av åldersförteckningen, som rörde

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)
befattningshavare vid statens sinnessjukhus, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag i denna del, dels ock på bifall till den reservation, som beträffande vissa befattningshavare vid sinnessjukhusen avgivits av herr Torsten E. Ström m. fl.; och godkände kammaren utskottets förslag i ifrågavarande del.

Härpå gav herr talmannen i avseende å den del av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid tullstaten, propositioner dels på godkännande av utskottets härutinnan framlagda förslag, dels ock på godkännande av utskottets förslag med det av herr Bäcklund under överläggningen föreslagna tillägget; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Vidare framställde herr talmannen propositioner angående den del av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid postverket, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag i denna del, dels ock på godkännande av motsvarande del av den av herr Torsten E. Ström m. fl. beträffande åldersförteckningen sist anförda reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Slutligen gav herr talmannen i fråga om den del av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid domänverket propositioner dels på godkännande av utskottets förslag i denna del, dels ock på godkännande av samma förslag med det tillägg, som under överläggningen påyrkats av herr Lundqvist; och fattade kammaren beslut i överensstämmelse med innehållet i den senare propositionen.

Övriga delar av åldersförteckningen.

Godkändes.

20—34 §§; promulgationsstadgandet.

Godkändes.

Övergångsbestämmelserna.

Punkterna 1 och 2.

Godkändes.

Punkten 3 föredrogs härefter. Därvid yttrade:

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Jag ber att få yrka, att denna punkt måtte antagas med den förändringen, att dels orden i tredje raden »genom reglementets bestämmelser» utelämnas, dels näst efter det å sjunde raden förekommande ordet »han» insättas orden »enligt detta reglemente». Detta förändrar ingenting i sak. Det är bara den formulering, som antagits i första kammaren, och jag hemställer, att samma beslut måtte fattas i denna kammare.

Herr **Leffler:** Herr talman! Jag hade begärt ordet vid denna punkt för att framställa samma yrkande som herr Bäcklund nyss gjorde, och jag ber att få instämma med honom.

Herr **Laurén:** Vid punkt 2 har jag och två andra av utskottets ledamöter fogat en reservation. Då utskottets förslag i punkt 2 redan antagits, ber jag

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

att få yrka, att under punkt 3 följande moment införes: »Justitieråd och regeringsråd äger utan hinder av stadgandet i 12 § 1 mom. a) kvarstå i tjänst, om han vid reglementets ikraftträdande fyllt sextiofem år intill fyllda sjuttio år, om han vid nämnda tidpunkt fyllt sextio men ej sextiofem år intill fyllda sextionio år och om han vid samma tidpunkt fyllt femtiofem men ej sextio år intill fyllda sextioåtta år.»

Härefter lämnades på begäran ordet ånyo till

Herr **Laurén,** som anförde: Herr talman! Då jag upplyses att det icke går att få in momentet i fråga under punkt 3, ber jag att få återtaga mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av förevarande punkt enligt utskottets förslag, dels ock på bifall till det av herr Bäcklund under överläggningen gjorda yrkandet; och blev berörda yrkande av kammaren bifallet.

Punkterna 4—10; reglementsförslagets rubrik.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1) förklarades vara besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten A 2).

Utskottets i punkten framlagda förslag till tjänstepensionsreglemente för arbetare.

1 § föredrogs. Ordet begärdes därvid av

Herr **Brädefors,** som yttrade: Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på andra punkten i 1 § samt bifall till den av mig väckta motionen beträffande tredje punkten.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf, dels ock på bifall till det av herr Brädefors framställda yrkandet; och blev paragrafen av kammaren godkänd.

2 och 3 §§.

Godkändes.

Sedan *4 §* föredragits, anförde:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! I anslutning till de synpunkter jag tidigare framfört, ber jag att få föreslå, att 4 § första momentet erhåller den lydelse, som är föreslagen i motion nr 623.

Herr **Brädefors:** Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets förslag i 4 § och bifall till den av mig och herr Hagberg i Luleå väckta motionen i samma stycke.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på 1:o) godkännande av paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen, 2:o) godkännande av paragrafen i den avfattning, som föreslagits i motionen II: 623 samt 3:o) bifall till det av herr Brädefors under överläggningen framställda yrkandet; och godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

5—18 §§; promulgationsstadgandet.

Godkändes.

Övergångsbestämmelserna.

Punkterna 1 och 2.

Godkändes.

Punkten 3 föredrogs härefter. Därvid yttrade:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få föreslå, att punkt 3 i utskottets förslag ersättes med det förslag, som är angivet i punkt 2) av motionen nr 623.

Herr **Ryberg:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Bäcklund* instämde häruti.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner på de därunder förekomna yrkandena, godkändes punkten enligt utskottets förslag.

Punkterna 4 och 5; reglementsförslagets rubrik.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 2) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om reglementsförslaget.

Punkterna A 3)—A 6).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A 7).

Beträffande utskottets i denna punkt gjorda hemställan hade reservation avgivits av herrar *Lovén* och *Paulsen*, vilka yrkat, att vad utskottet under förevarande punkt hemställt måtte av riksdagen avslås.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Lovén:** Herr talman! Jag yrkar bifall till den av mig och herr Paulsen avgivna reservationen och alltså avslag på utskottets förslag under punkten 7.

Herr **Ryberg:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock

Ang. tjänstepension för statstjänstemän m. fl. (Forts.)

på bifall till den av herrar Lovén och Paulsen beträffande punkten avgivna reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna A 8)—A 10) samt punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Herr talmannen tillkännagav, att följande interpellationer komme att besvaras vid kammarens sammanträde tisdagen den 5 innevarande juni, nämligen:

Herr *Walléns* interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i fråga om utfärdande av föreskrifter om ursprungsbeteckning för importerade lantmanna- och trädgårdsprodukter;

Herr *Lithanders* interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i anledning av träffat förfogande beträffande tiden för öppethållande av en enskild näringsutövares utskänkningslokal i Eksjö; samt

herr *Perssons* i Fritorp interpellation likaledes till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående möjligheten att utvidga odlingen av tobak inom landet.

§ 14.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från första lagutskottet:

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vapenkungörelse ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot vissa sammanslutningar; och

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående handel med farmacevtiska specialiteter m. m. ävensom en i ämnet väckt motion; samt

från riksdagens kansli:

nr 298, angående förbättrande av landskommunernas räkenskapsväsen; och

nr 299, angående utredning och förslag i fråga om ersättning i vissa fall av statsmedel för skada, som tillfogats enskild person vid ingripande på ordningsmaktens sida.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 143, i anledning av väckt motion om anslag till förlängd värnpliktstjänstgöring för vissa till linjetjänst uttagna värnpliktiga och f. d. stamanställda;

nr 144, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till folkhögskolor ävensom till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag för bestridande av kostnader för gråbergsbrytning;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare stöd från statens sida åt Kalix träindustriaktiebolag;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning angående anslag för utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m.;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning angående anslag till byggnader för statens bakteriologiska laboratorium; och

nr 151, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning och i propositionen nr 118 gjorda framställningar angående anslag till byggnadsarbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet, jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1934/1935 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

andra lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dels dyrtidstillägg åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor, lanthushållsskolor och lantbruksskolor, dels ock tillskott till dyrtidstillägg till vissa lantmätare;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar dels om ökat understöd åt lantmannaskolor, dels ock om understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter; och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående nionde huvudtitelns anslag till tryckningskostnader m. m.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Nilsson* i Antnäs	under	6	dagar	fr. o. m.	den	6	juni,
» *Westman*	»	2	»	»	»	5	»
» *Falk*	»	3	»	»	»	3	»
» *Olovson* i Västerås	»	3	»	»	»	3	»

herr *Vougt*	under	2	dagar	fr. o. m.	den	3	juni,	
» *Gustafson* i Vimmerby	»	2	»	»	»	4	»	
» *Fält*	»	2	»	»	»	3	»	
» *Pettersson* i Hällbacken	»	3	»	»	»	4	»	
» *Borg*	»	2	»	»	»	5	»	
» *Eriksson* i Sandby	»	2	»	»	»	4	»	
» *Johansson* i Silingeborg	»	3	»	»	»	3	»	
» *Molander*	»	2	»	»	»	4	»	och
» *Wikström*	»	4	»	»	»	6	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.32 på natten.

In fidem
Per Cronvall.